الشهوات الخسيسة للأجسام أم يعوقك الزخارف

خسیسه برای بالیدن تو یا باز میدارد ترا آرایشهای دنیا

المموهة عن الأقدام ما لك تسعى في المباهات

که زر اندوده ملمع هست از اقدام بسوی آخرت چه حاصل است ترا که سعی میکنی در مفاخرت بچیزی

والممارات والمجارات وجمع الحطام لنشر

و در ستیزه با مردم و در بازی کسی فتن و در جمع کردن مال دنیا وی که در جنب نعمتهای آخرت

الصيت ورفع القدر وصرف وجوه الأنام

آوازه و بلند رتبه و برگردانیدن رویهای مردم

وتنسى نعيم جنات ونهر في مقعد صدق عند

و فراموش میکنی نعمتهای بستانهای بهشت و جویهای او در مکان راست پسندیده نزدیک

مليك مقتدر وما شانك ترغب عن علم سماه

خدای قادر و چه حاصل است ترا که اعراض میکنی از علمی که نام کرده است او را

ربك الأعلى بالفقه والحكمة والنور والهدى

پروردگار تو که بزرگ است بفقه و حکمت و نور و هدی

وترغب فيما أحدثه قرون فشا فيها الكذب

و چه حاصل است که رغبت میکنی در علمی پیدا کرده است آنرا اهل زمانها که شایع شده در وی کذب

والبدعة والهوى ففقانبك على رسوم علوم

و بدعت و هوای نفسانی ایستاده شو تا به اتفاق گریه کنیم بر نشانهای علوم

الدين وأطلال أعمال اليقين ودمن كمالات

دین و بر ناپدید شدن علامات عملهای یقین و گریه کنیم بر آثارهای کمالات

الأحوال ووارداتُ مشاهداتِ الجمالِ لغُذّبت الديارُ

احوال ظاهر کرده خود در هر چیز نشئه وارد شده در دل سالک از شاهدات جمال حضرت ربانی بلند گردد

عافيةً وظلّت الآثار باقيةً وأصبح الأصحابُ

در حالیکه ناپدید و ویران گشت اثرهای آن باقی و صبح کردند علمای کبار

راحلين وأضحى الأعرابُ نازلين فيا أسفي على

در حالیکه رحلت کننده‌اند و چاشت کردند اعراب در حالیکه نزول کننده‌اند در منازل علما [illegible]

منامِ القلوبِ وقيامِ الألسنةِ ومضاءِ العلومِ

خواب کردن دلها و برپا شدن و ایستادن زبانها و در رفتن علمهای دین

وبقاءِ الأوعيةِ ويا لهفي على صبرورةِ

باقی ماندن آوندهای دین و دریغ بر گشتن یعنی شدن

الحالِ كتّاقٍ ورسائلَ ذهب الذين يُعاش في

حال ارباب کمال کتابها و رسالها رفتند آنانکه زندگانی کرده میشود در

أكنافهم وبقيتُ في خلفٍ كجلد الأجرب

کناره‌های ایشان باقی ماندم در پس ایشان مانند پوست گرگین

وانقلابِ العملِ أجوبةً ومسائلَ ويا حسرتي

و بر منقلب شدن عمل جوابها و سوالها کرده [illegible]

على انطماسِ المعنى عن الاسمِ واندراسِ الحقيقةِ

بر ناپدید شدن معنی که آن مقصود از اسم است و بر ناپدید شدن نشان علم حقیقت

عن الرسمِ ويا سوءتا على خلوِّ القشرِ عن اللبابِ

از رسم علوم ظاهره و قباحت و رسوایی است بر خالی شدن پوست که علم ظاهر است از مغز

واعتزاء القوم بلامع السراب اما الخيام

و بر فریفته شدن اهل زمانه بدرخشندگی نمایش آب اما خیمه‌ها

فانها كخيامهم وارى نساء الحي غير نسائها خطر

پس بتحقیق در صورت این خیمه‌ها ... دوستان ... زنان قبیله را ...

بالي ان ازيح بلبالي بتصفح تلك العلوم واسرارها

بدل امن آنکه زائل کنم اندوه دل خود را بتامل نظر کردن درین علوم دینیه و دقایق آنها

وتتبع سير الرجال وآثارها رجاء ان احث على

و تجسس نشانهای مردان دین و سیرتهای اهل یقین باید آنکه برانگیخته شوم

اتباعهم وان ابعث في اشياعهم فامتريت

متابعت ایشان و اینکه مبعوث کرده شوم در گروه پیروان ایشان پس دوشیدم من

اطباء الطاقة واحتملت اعباء المشقة وبالغت

پستانهای طاقت را و بر داشتم گرانیهای مشقت را و مبالغه کردم

في جمعها وتهذيبها واستقصيت في ضبطها

در فراهم آوردن مسائل و پاکیزه گردن آن و جهد تمام کردم در ضبط معانی آن

وترتيبها مع اني سكيت نادي البيان وسكيت

و حسن ترتیب الفاظ آن با وجود آنکه من بسیار خاموشم انجمن علم و وا پس مانده ترین

حلبة الرهان واتحفت به الفرع العلي من

اسپان گرو ام و تحفه فرستادم باین مجموعه فرزند بزرگوار را از

الاصل العلوي والغصن السني من الشجر

نسل که منسوبست بامیر المؤمنین علی و شاخ تر و تازه را از درخت

زین العابدین شرح عین العلم لملا علی قاری رحمه الله الباری

الحسيني ارفع السراة عمادا واطول الكماة

نجادا واكثر الكرام رمادا واكبر العظام

وسادا وهو ابن نبي بني عدنان وسمي جده خليل

الرحمن ركن الدين المشار اليه قطب

الشرع المدار عليه طاهر الذيل عن دنس الهوى

عازف القلب عن لذة الدنيا راسخ القدم في شريعة

المصطفى صارف العنان الى طريقة المرتضى

بلغه الله الى الكمال الاعلى واوصله الله

الى السعادة القصوى وادام المجد بين ثوبيه

واقام الكرم بين برديه فحصل بحسن لطفه رحماني

وعميم فضل ربّاني كتاب حجمه عندي صغير

وبفضل جسيم حق تعالى كه عميم ست كتابى كه بيرون آمده كى او نزد من خورد ست

يسهّل الحفظ والاستصحاب وعلمه على فطنٍ غزير

آسان ميكند ياد كردن وهمراه داشتن اورا يعنى معلومات وى بر زيركان من بسيارست

يغني عمّا عداه في الباب وأبوابه عشرون قد

كه بى نيازى مى بخشد آنرا سواى آن درين باب وبابهاى اين كتاب بيست باب تحقيق

صدّرت بمقدّمة هي أحرى بالتقديم وذيّلت بخاتمة

ابتدا كرده شده است بمقدمه كه لائق ترست بتقديم وختم كرده شده است بخاتمه آنها

أحقّ أن يعبّر بها التتميم واسمه المطابق للمسمّى

كه سزاوارترست باينكه تعبير كرده شود بدان تمام كردن كتاب ونام اين كتاب كه موافق مسمّى مى بود

عين العلم وأساسه الكتاب والسنّة وشيم

عين العلم ست وبنياد اين مجموعه كلام الهى وسنت رسالت پناهى وطريقه

الصحابة الشمّ معرّى عمّا حدث من وضع غير مشروع

صحابه كرام ست درحاليكه مجرد وخالى ست از آنچه پيدا شده است از وضع غير مشروع

لا يسمن ولا يغني من جوع ليس التكحّل في العينين

نه فربه كند ونه بى نيازى بخشد از گرسنگى نيست مناسب سرمه كشيدن در هر دو چشم

كالكحل فالحمد لله نحمده ونستعينه ونتوكّل عليه

همچو سرمه در چشم پس ستايش ثابت ست مر خدا را حمد ميگوييم آنرا ويارى ميخواهيم ازوى وتوكل ميكنيم بر وى

ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيّئات أعمالنا

وپناه ميگيريم بخداى تعالى از بديهاى نفسهاى خود واز بديهاى كردارهاى خود

وَنَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَ

وگواهی میدهیم آنکه نیست هیچ خدا سزاوار پرستش تنهاست و نیست انباز مر او را و

نَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ اَعْطَاهُ اللّٰهُ الْوَسِيْلَةَ

گواهی میدهیم آنکه محمد بنده خدا و فرستاده اوست که عطا کرده است او را الله تعالی وسیله

وَالْفَضِيْلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيْعَةَ وَبَعَثَهُ مَقَامًا مَحْمُوْدًا

و برتری را و درجه بلند را و برانگیخته است او را در مقام محمود

اَلَّذِيْ وَعَدَهُ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اَهْلِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيْمًا

آن مقام که وعده کرده است او را و درود فرستد خدای تعالی بروی و بر آل وی و سلام فرستاد سلام فرستادنی

اَلْمُقَدَّمَةُ فِي الْعِلْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

مقدمه که در علم ... بنام خدای بخشنده و مهربان

اَلْعِلْمُ عِلْمَانِ عِلْمُ الْمُكَاشَفَةِ وَهُوَ نُوْرٌ يَظْهَرُ

علم دو قسم است یکی علم مکاشفه است و آن نوریست که ظاهر میشود

فِي الْقَلْبِ فَيُشَاهَدُ بِهِ الْغَيْبُ وَهُوَ مُتَحَقِّقٌ فَوَرَدَ

در دل پس مشاهده میکند دل بدین نور غیب را و این علم ثابت است پس وارد شده است

ح اِذَا دَخَلَ النُّوْرُ فِي الْقَلْبِ انْشَرَحَ اَيْ عَايَنَ الْغَيْبَ

در حدیث چون درآید نور در دل آدمی کشاده میگردد یعنی معاینه میکند غیب را

وَانْفَسَحَ اَيْ اِحْتَمَلَ الْبَلَاءَ وَحَفِظَ السِّرَّ وَلَا يُصَرَّحُ بِهِ

و فراخ میشود یعنی برداشت میکند بلا را و نگاه میدارد راز را و تصریح کرده نمیشود باین علم

لِفَقْدِ الرِّوَايَةِ وَوَرَدَ ح اِنَّ مِنَ الْعِلْمِ كَهَيْئَةِ

بجهت نبودن روایت و وارد شده است در حدیث تحقیق ... از افراد علم مانند ...

المكنون لا يعلمه الا اهل المعرفة بالله تعالى وهو

الافضل لانه المقصود وعلم المعاملة

وهو العلم بما يقرب اليه تعالى وما يبعد منه تعالى

وهو مقدم لانه الشرط فورد في والذين جاهدوا

فينا لنهدينهم سبلنا وحديث اصبت فالزم حين اخبر

حارثة رضي الله تعالى عنه بانكشاف الغيب بعد عزوفه

عن الدنيا الا ان حجبة الجنابة كما في سحرة فرعون ولا

ينفك عنه فورد التجافي عن دار الغرور حين سئل

عن علامة ذلك النور هذا ما ورد بفضله الشرع فالمراد

المكاشفة فيما ورد فضل العالم على العابد كفضلي

فورد ح لا يفتي الا اميرا او مامورا او متكلف

والاستبصار فورد ح استفت قلبك وان افتاك

المفتون ولان المقلد وعاء العلم والشفقة في

التعليم فورد ح انا لكم مثل الوالد لولده فلا

يضن فورد ح من كتم علما الجم بلجام من النار

الا عن غير اهله فورد ح لا تطرحوا الدر في

افواه الكلاب والتعريض بالمنع ابقاء للهيبة

وهو المأثور والاقتصار على قدر الفهم فورد ح

امرنا ان نكلم الناس على قدر عقولهم وقطع الطمع

فورد ق قل لا اسئلكم عليه اجرا ونية العمل

أو التقليد في التعليم فورد ح من تعلم للمباهات أو

المماراة أو لصرف وجوه الناس فهو في النار و

الانقطاع لشغل العلائق والتملق فورد ح ليس

من أخلاق المؤمن التملق إلا في طلب العلم والتسليم

للمريض لا يسلم إلى الطبيب والحضور للاستماع

وورد ق إن في ذلك لذكرى لمن كان له قلب و

ترك الاستنكاف لأنه تكبر والقياس بالمنتهي

لاستبداله الحضور بالنوافل وإحالة البحر النجاسة

إلا دون الكور وتقديم الأهم فيبدأ بفرض العين

هو علم ما يجب من اعتقاد وفعل وترك ظاهرًا

الذي يتعرض ضرره لتشويش الحق ببحث الشبهة

وتحريك العقيدة وإزالة الجزم وتوكيد الباطل

بتأييد الإصرار للتعنت الجدلي وحمل الإفحام على

قصور الطبع ومن ثمة تزعزع عقيدة المتكلم المستقل

بالنظر دون العامي المقلد إلا في عامي اعتقد بدعة

مسموعة وألف الجدل حتى لا يفيده سواه فمن ثمة

صار مباحا بل من فروض الكفاية في زمان البدع

صونا للعقائد على الذكي الفصيح المتدين المجرد له

لتقدره على الفهم والتقرير والثبات على الحق والاستحكام

لإزالة الشبهة دون العاجز لا تردد واعوجاج خلاف ما

متنٌ هو في الكلام واضحٌ سديدٌ في تبيين الشرع

يقرب من الفهم ويبعد عن ورود الشبهة والهوى

والوسوسة دون التعمق المشوش والتجاوز إلى

هذيانات يخترعها المبتدعة وفي الفروع بالجمع

على قول الأحوط ثم الأوثق دليلاً ثم قول من ظن

أفضل كأبي حنيفة رضي الله تعالى عنه عندنا فورد

أبو حنيفة سراج أمتي وسمع في المنام أنا عند

علم أبي حنيفة وسلم المخالفون سبقه في الفقه وكان

يقوم كل الليل وسمع هاتفاً في الكعبة أن يا أبا حنيفة

أخلصت خدمتي وأحسنت معرفتي فقد غفرت

ويؤدي في الصف الأول بإزاء الإمام ثم عن
يمينه ويتم الأركان ويراعي السنن والآداب فيؤد
ح في الكل فضائل ولا يدافع الإمامة وكان
مدافعتهم لإيثار الأولى أو خوف السهو والتشويش
وهي أفضل من الأذان فهو عليه السلام وخلفاؤه
اختاروها وما ورد ح كن مؤذنا فإن لم تستطع فكن
إماما محمول على أن القوم كانوا لا يرضون لإمامته
فح أن لا يجاوز الصلاة الرأس ويراعي الأعمال
الباطنة وهي الحضور وهو استغراق القلب بما هو
فيه والإفراغ عن غيره وهو بصرف الهمة إليه في

تَسْتَنِيرُ الْقَلْبَ وَهُوَ يَذْكُرُ مَنَافِعَهَا كَقُرْبَتِهِ تَعَالَى
تا مع منیدار د دل را بشود و سرفت همت حاصل میشود بیاد کردن منافع نماز و منافع نماز چون نزدیکی

وَرِضَاهُ وَالْمُكَاشَفَةِ عَاجِلًا وَالْفَوْزِ بِالسَّعَادَةِ
و خوشنودی او و ظاهر شدن اسرار است درین جهان و رستگاری بسعادت

الْأَبَدِيَّةِ وَالنَّظَرِ إِلَى وَجْهِهِ الْكَرِيمِ آجِلًا وَخِسَّةِ
ابدی و نظر کردن بسوی ذات مقدس وی تعالی در آخرت و حاصل میشود همت بذکر

الدُّنْيَا وَمُهِمَّاتِهَا وَالْفَهْمِ وَهُوَ اشْتِمَالُهُ عَلَى الْمَعْنَى
دنیا و مهمات او و دوم فهم است و آن مشتمل بودن قلب مصلی است بر معنی

وَهُوَ بِتَوْجِيهِ الذِّهْنِ إِلَى الذِّكْرِ وَمُدَاوَمَةِ الْفِكْرِ
و فهم معنی حاصل میشود بسبب منعرف کردن ذهن بسوی آنچه ذکر میکند و مداومت فکر است

وَدَفْعِ الْخَوَاطِرِ وَالتَّعْظِيمِ وَهُوَ يَذْكُرُ عَظَمَتَهُ تَعَالَى وَحَقَارَةِ
و بسبب دور کردن خطرهای نفسانی و سوم تعظیم است و آن حاصل میشود بسبب معرفت عظمت او جل شانه و حقارت

النَّفْسِ وَالْهَيْبَةِ وَهِيَ خَوْفٌ يَنْشَأُ عَنِ التَّعْظِيمِ وَهُوَ
نفس خود و چهارم هیبت است و آن ترسی است که متولد میشود از تعظیم و هیبت حاصل میشود

يَذْكُرُ نَفَاذَ قُدْرَتِهِ تَعَالَى وَقَهْرِهِ مَعَ عَدَمِ الْمُبَالَاةِ
بسبب یاد کردن جریان قدرت خدا تعالی و قهر او با وجود بی پروائی او

وَالرَّجَاءِ وَهُوَ يَذْكُرُ عُمُومَ رَحْمَتِهِ تَعَالَى وَسَبْقِهَا غَضَبَهُ
و پنجم رجا و آن حاصل میشود بسبب ملاحظه عموم رحمت وی تعالی و سبقت رحمت وی بر غضب او

وَصِدْقِ مَوَاعِيدِهِ وَالْحَيَاءِ وَهُوَ يَذْكُرُ التَّعْجِيزِ وَالتَّقْصِيرِ
و بملاحظه صادق بودن وعده های او و ششم حیا و آن حاصل میشود بیاد کردن درماندگی و تقصیر خود

٢٣

عن شكره تعالى فان تعسر المراعات بجميع

از شکر وی تعالی پس اگر دشوار شود مراعات حال باطنه

قطع العوائق فظاهرها ضم العين والاذان وبيت

دفع موانع پس در ظاهر بستن چشم و گوش در خانه

مظلم قرب الجدار والاحتراز عن البيت المنقش و

تاریک متصل دیوار و احتراز کردن از خانه نقش دار و احتراز کردن

الفراش المصبوغ وكونه حاقنا وحاقبا وحاذقا

از بستر رنگ آمیز کرده شده و بودن مصلی حبس کننده بول و غائط

وجائعا وعضوبا ونحوها وباطنا بذكر الاخرة

و بودن مصلی گرسنه و پر شکم و مانند این و در باطن بیاد کردن امور اخروی

وموقف مناجاة وخطر المقام ودفع الخواطر وصرف

و جایگاه نماز مقام مناجات است و بزرگی مقام و دور کردن خطرهای

النفس الى الفهم وبالغ فيه فكانوا يبالغون فيه

نفس خود بسوی فهم و مبالغه کند در آن پس بودند صحابه که مبالغه میکردند

حتى لو كان يشغلهم ذكر مال يتصدقون به تكفيرا

تا آنکه اگر مشغول میکرد ایشان را در نماز ذکر مالی

وان كان خطيرا فالاصل عمل الباطن فورد في القرآن الصلوة

اگرچه مال بسیار میبود پس اصل عبادت عمل باطن است

لذكري وقال ولا تقربوا الصلوة وانتم سكارى اي عن

از جهت یاد کردن مرا نزدیک نشوید بنماز در حالتیکه مست

حب الدنيا او كثرة الهموم لا ينظر الله الى صلوة

حب دنيا يا كثرت هموم او وارد است در حديث شريف نظر نكند خداى تعالى بنماز بنده

لا يحضر الرجل فيها قلبه مع بدنه ان العبد

كه حاضر نكند مرد در وے دل خود را با بدن خود تحقيق بنده

ليصلي الصلوة وانما يكتب ما عقل منها هذا

هر آينه نماز ميگزارد و نوشته نميشود و مقبول نميگردد از ان مگر چيزى كه تعقل كرد

وانما يكون القول والفعل عبادة للمعنى والتعظيم

و نيست قول و فعل در نماز عبادت مگر بجهت معنى و تعظيم

دون اللفظ والحركة فان قلت فعلى هذا تبطل دون

نه بجهت تلفظ و نشست و برخواست پس اگر گوئى برين تقدير باطل ميشود نماز بغير از

الحضور وهو خلاف الاجماع قلت انه ممنوع لما ذكرنا

حضور قلب و اين خلاف اجماع فقهاست ميگويم من كه تحقيق اين ممنوع است بجهة آنكه رسيده

عند سفيان رحمه الله تعالى في رواية من لم يخشع قلبه

نزد سفيان ثورى رحمه الله تعالى در روايتى كه كسيكه خشوع نداشته باشد دل او

فسدت صلوته وعن الحسن البصري رحمه الله تعالى انها

فاسد ميشود نماز او و مروى است از حسن بصرى كه رحمت خداى تعالى باد بروے كه نماز

توجب العقوبة وان كلامنا في المنفعة الاخروية وعن

واجب ميگرداند عقوبت را و تحقيق كلام ما در منفعت اخروى است نه در جواز و مروى است از

عبد الواحد بن زيد رحمه الله تعالى وقوع الاجماع على

عبد الواحد بن زيد رحمت خدا باد بروے واقع شدن اجماع علماى متورعين

عدم الانتفاع وان اشتراط الشرع اياه ظاهر

غير ان مقام الفتوى في تكليف الظاهر على حسب

قصور الخلق فلو اشترط للجواز لوقعوا في حرج

وادى الى تركها راسا وهو التحقيق ثم من امكن

فيما ورد في ان الصلوة تنهى عن الفحشاء و

المنكر انما الصلوة تمسكن وتواضع علم انها هو

الحضور هذا والاولياء انما يكاشفون فيها لا سيما

في السجود على حسب الصفاء ومنها قراءة القرآن

فورد خيركم من تعلم القرآن وعلمه وختمها آن

ينوي ايناس وحشة الدنيا وقضاء حق الشوق الى

المولى وضبط احكام العبودية وتوضأ وتطيب

وتأدب ويجوز الاضطجاع فورد في الذين يذكرون

الله قياما وقعودا وعلى جنوبهم والافضل في الليل

فالقلب فيه افرغ وفي المصحف فهو يضعف الاجر

لاعمال الجوارح ويستظهره فورد ج فيخفف العذاب

عن الوالدين وان كانا مشركين ولا ينساه فورد ج

انه يذنب ولا يختم في اقل من ثلثة ايام فورد ح

انه يمنع التفقه وجاء في اربعين وفي سبع و

الاحزاب المروية سبعة ثلث سور ثم خمس ثم سبع

ثم تسع ثم احدى عشرة ثم ثلث عشرة ثم المفصل

وَكَانَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ يَبْتَدِئُ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ وَيَخْتِمُ

و بود عثمان بن عفان رض که شروع میکرد تلاوت قرآن از شب جمعه و تمام میکرد

الْمَائِدَةَ ثُمَّ هُودًا ثُمَّ مَرْيَمَ ثُمَّ طسم ثُمَّ ص ثُمَّ الرَّحْمٰنَ

سوره مائده را پس در شنبه تا سوره هود پس ... تا مریم پس تا طسم پس تا ص پس تا الرحمن

ثُمَّ الْبَاقِي وَهٰذَا لِلْعَامِلِ ظَاهِرًا وَأَمَّا صَاحِبُ الْبَاطِنِ

پس تا آخر قرآن و این ... عامل ظاهر است و اما صاحب باطن

فَعَلَى حَسَبِ حَالِهِ وَيُرَتِّلُ لِتَوَقُّفِ التَّدَبُّرِ عَلَيْهِ وَكَوْنِهِ أَقْرَبَ

پس بر اندازه حال اوست ...

إِلَى التَّعْظِيمِ وَالتَّأْثِيرِ وَهُوَ الْمَرْوِيُّ وَيَبْكِي فَوَرَدَ ح

تعظیم قرآن ... و گریه کند ...

اُتْلُوا الْقُرْآنَ وَابْكُوا فَإِنْ لَمْ تَبْكُوا فَتَبَاكَوْا فَإِذَا

بخوانید قرآن را و گریه کنید پس اگر گریه نیاید ... پس تکلیف ... گریه کنید پس چون

قَرَأْتُمُوهُ فَتَحَازَنُوا وَهُوَ بِالتَّأَمُّلِ فِي مَوَاعِيدِهِ وَ

بخوانید قرآن را پس ظاهر کنید حزن را ...

مَوَاثِيقِهِ وَالتَّقْصِيرِ فِيهَا وَإِلَّا فَيَبْكِي عَلَى فُقْدَانِ

...

بُكَائِهِ فَهُوَ أَعْظَمُ الْمَصَائِبِ وَيَتَعَوَّذُ فِي الْافْتِتَاحِ

... سخت ترین مصیبتهاست و اعوذ کند در ابتدای قرائت

فَوَرَدَ ق فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ

...

٧٨

وَيَقْتَضِي عِنْدَ الْخَتْمِ رَغْمًا لِلشَّيْطَانِ فَهُوَ مَأْثُورٌ وَ

وبايسته كند قرآن نزد ختم از جهة اهانت كردن مر شيطان را پس اين مرويست از صحابه و

يَسْئَلُ إِذَا مَرَّ بِرَجَاءٍ مَرَّ عَلَيْهِ وَيَتَعَوَّذُ عَنْ مَخُوفٍ

سوال كند قاري امر اميد داشته شده كه بگذرد بر وي و پناه جويد از امر ترسناك

وَيُوَافِقُ ذِكْرًا أَوْ دُعَاءً فَالْكُلُّ مَأْثُورٌ وَيُسِرُّ إِنْ

و موافقت كند ذكر را يا دعا را زيرا كه اين همه مرويست و پست كند آواز خود را اگر

خَافَ الرِّيَاءَ أَوْ تَشْوِيشَ مُصَلٍّ فَوَرَدَ ح يَفْضُلُ

بترسد از ريا يا تشويش كند خاطر مصلي ديگر زيرا كه وارد شده در حديث زيادتي ميكند

عَمَلُ السِّرِّ عَلَى الْعَلَانِيَةِ سَبْعِينَ ضِعْفًا وَإِلَّا

ثواب عمل پوشيده بر عمل آشكارا هفتاد درجه واگر خوف ريا و غير آن نباشد

فَيَجْهَرُ وَهُوَ يُنَبِّهُ الْقَلْبَ وَيَجْمَعُ الْهَمَّةَ وَيَصْرِفُ السَّمْعَ

پس بلند بخواند و قراءت بجهر بيدار مي سازد قلب قاري را و جمع ميكند همت وي را و باز ميدارد شنوائي قاري را

إِلَيْهِ وَيَنْفِي النَّوْمَ وَالْكَسَلَ وَيَزِيدُ فِي النَّشَاطِ وَيُوقِظُ

سوي قرآن و دور ميكند خواب و كاهلي را و زياده ميكند در نشاط و بيدار ميكند

الرَّاقِدَ وَيُرَغِّبُ فِي الْعِبَادَةِ وَوَرَدَ ح إِنَّ الْمَلَائِكَةَ

خفته را و رغبت ميدهد در عبادت و وارد شده است در حديث بتحقيق فرشتگان

وَعُمَّارَ الدَّارِ يَسْتَمِعُونَ قِرَاءَتَهُ وَيُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ

و ساكنان خانه از پريان مي شنوند آواز قاري را و نماز ميگذارند بقراءت وي

وَالْمُتَعَدِّي مِنْهُ أَفْضَلُ وَتُضَاعَفُ النِّيَّةُ يُضَعَّفُ

و عملي كه نفع آن بغير رسد بهتر است از آنچه نفع آن بخود وي باشد و زياده شدن نيت زياده ميكند

الاجر والاحب النظر الى صلاح القلب فتصوب

اجر را و محبوب تر در جهر واخفا نظر کردن بسوی صلاح قلب است پس اسپید کرد

عليه الصلوة والسلام ابا بكر في الاسرار وعمر في

آنحضرت صلى الله عليه وسلم ابا بكر صديق را در آهسته خواندن و عمر بن الخطاب را در

الجهر رضي الله تعالى عنهما بعد التفحص عن النية وتحسين

جهر خواندن خشنود شد رضي الله تعالى از هر دو بعد از تفحص کردن از نیت ایشان و نیکو کردن

الصوت به فورد ح ما اذن الله لشيء اذنه

آواز خود را بدان زیرا که وارد شده در حدیث استماع کرده خدا تعالی هیچ چیز را مثل استماع او

بحسن الصوت بالقرآن مكتفيا على الترغيب و

آواز خوش را به تلاوت قرآن در حالتیکه اکتفا کرده باشد بحسن صوت بر قدر ترغیب و

التأثير غير مغير نظمه ولا مراعي قواعد الموسيقي

تاثیر در قلوب در حالتیکه تغیر کننده نباشد نظم قرآن را و مراعات کننده نباشد قواعد علم موسیقی را

المذموم المنسوب الى المبتدعة ولا مشتغل عن

که مذموم است و نسبت کرده شده است بسوی اهل بدعت و نه مشغول کننده باشد خود را از

التدبر والعظة فورد ق لو انزلنا هذا القرآن

تدبر و تفهیم کسه قرآن را زیرا که وارد شده است در قرآن اگر فرستادیم این قرآن را

على جبل لرايته خاشعا متصدعا من خشية الله

بر کوهی بر آینه می‌دیدی او را ترسنده و شکافته شده از ترس خدا

ح من قرء القرآن فراى ان احدا اوتي افضل مما

در حدیث کسیکه بخواند قرآن را پس پندارد که بتحقیق یکی را داده شده بهتر از آنچه

أو فى تقدّ يستصغر ما عظّمه الله و يحضر القلب لما

داده شده است او را پس تحقيق حقير داشته است چيزى بزرگ گردانيده است خدا آن را و حاضر كند دل خود را بجهة آنكه

سبق أثر الأصل و به فسّر ما ورد فى يا يحيى خذ الكتاب

گذشت كه اصل در اعمال حضور قلب است و به همين معنى تفسير كرده شده است آنچه وارد شده است در قرآن اى يحيى بگير كتاب را

بقوّة و بقيت به ورد فى ليدّبّروا آياته و كان اهتمامهم

بقوت يعنى بحضور قلب و تأمّل نهايه زيرا كه وارد شده است تا انديشه كنند در آيتهاى آن كتاب و بود اهتمام صحابه

بالتفقه دون التلقف حتى لم يستظهره الا بضعة

به دانستن معانى آن نه مجرد تلفظ و حركت زبان تا آنكه ياد نكرده اند قرآن را مگر چندى از صحابه

بل الكثير لم يحفظ الا سورة او سورتين و يردّد له

بلكه بسيارى از صحابه ياد نكرده اند مگر يك سوره يا دو سوره و تكرار كند بعضى از آيات را

مرارا فقد قام عليه الصلوة والسلام ليلة بآية

چند مرتبه پس تحقيق ايستاده بود پيغمبر صلى الله عليه وسلم در نماز تمام شب بيك آيت

و بفهمه و هو يتفاوت بحسب صفاء القلب و ظهوره

و بفهم معنى و اين فهم متفاوت ميشود بقدر صفاء باطن و ظهور

المكاشفة فورد ح إن للقرآن ظهرا و بطنا لا يفقه

مكاشفه زيرا كه وارد شده در حديث بتحقيق قرآن را ظاهريست و باطنيست نفهمد

العبد حتى يرى للقرآن وجوها ح اقرؤوا القرآن

بنده تا آنكه ببيند براى قرآن تاويلات بسيار در حديث است بخوانيد قرآن را

والتمسوا غرائبه أمّا ما ورد ح من فسّر القرآن

و التماس كنيد غرائب آن را و اما آنچه وارد شده است در حديث كسيكه تفسير كند قرآن را

برأيه فليتبوأ مقعده من النار فمحمول على القطع على

برای و تعقل خود پس بگیرد و آماده کند جای نشست خود را از آتش دوزخ پس محمول است بر یقین و جزم کردن بر

مراده تعالى او الاحتجاج لاثبات الهوى دون الاستنباط

مراد حق تعالی یا محمول است بر حجت آوردن برای اثبات خواهش خود و محمول نیست بر استنباط معانی

لفقد السماع الا في بعض آيات واختلافهم على اقوال

بجهة عدم سماع مگر در بعض آیات و بجهة اختلاف کردن صحابه و سلف بر اقوال مختلف

يمتنع التوفيق بينها وورد ق لعلمه الذين يستنبطونه

که ممتنع است موافقت در آنها و وارد شده است در قرآن هر آینه بدانند آنکسانیکه استخراج میکنند

ح اللهم فقهه في الدين وعلمه التأويل ويتخلى عن الموانع

خداوندا فقیه گردان او را در دین و بیاموز او را تاویل قرآن مجید و خالی کند خود را از موانع

كتحقيق المخارج واداء اللفظ وقواعد الموسيقي

مانند تحقیق مخارج حروف و ادای الفاظ است و مانند تحقیق قواعد موسیقی

والاصرار على الذنب والاتصاف بالذميمة فورد

و ایستادن بر گناه و متصف شدن باخلاق ذمیمه پس وارد شده است

ق تبصرة وذكرى لكل عبد منيب ويقدر انه

در قرآن این همه عجائب از جهت بینا گردانیدن و یاد کردن است هر بنده را رجوع کننده و فرض کند

المراد في كل خطاب فورد ق واوحي الي هذا القرآن

مراد در هر خطابی که در کلام مجید است پس وارد شده است در قرآن و وحی کرده شد بسوی من این قرآن

لانذركم به ومن بلغ ح اقرء القرآن ما نهاك

تا بیم کنم شما را بآن و کسی را که قرآن بدو برسد و در حدیث است بخوان قرآن را تا وقتیکه باز دارد ترا از مناهی

وقصة فهي للتنبيه فورد في وكلا نقص عليك

ودر هر قصه پس این قصه تنبیه است پس آمده است در قرآن مجید و هر چه می خوانیم بر تو

من انباء الرسل ما نثبت به فؤادك ويتأثر باختلاف

از اخبار پیغمبران چیزی است که ثابت میگردانیم دل ترا ومتأثر شود قاری بسبب اختلاف

حال القلب بحسب المعنى فيفرح ويشتاق ويخاف

حال قلب باعتبار تفاوت معنی آیات پس مسرور شود ومشتاق شود وبترسد

عند آية رحمة وجنة وعذاب ونحوها ويترقى فيه

نزد آیت رحمة ووعده جنت ووعید عذاب ومانند اینها وترقی کند در تدبر

فالادنى تقديره انه يقرأ بين يديه تعالى ثم انه تعالى

پس درجه ادنی تصور کند اینکه میخواند پیش وی تعالی ودرجه متوسط انست که حق تعالی

يخاطبه ثم رؤيته المتكلم وصفاته وافعاله في الكلام

خطاب کند او را پستر درجه اعلی دیدن قاری ذات وی تعالی را وصفات وافعال او را در کلام

وهو للصديقين والاولان لاصحاب اليمين فغيرها

واین درجه برای صدیقان است وهر دو درجه اول برای اصحاب یمین است وسوای این هر سه درجه

للغافلين ويرى دخوله فيما ورد في العاصين

برای غافلان است وببیند قاری دخول خود را در آنچه وارد شده است در باب گناهکاران

والمقصرين دون المقربين وذوي اليقين

وتقصیر کنندگان وقیاس نکند خود را در زمره مقربان درگاه وصاحبان یقین

ومنها الصلوة عليه الصلوة والسلام ففيه وعد

واز جمله لوازم اوراد درود فرستادن است بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم پس درین وعده

بالتحميد والصلوة ويختم بهما لانهما مقبولان

بحمد و ثنا … و ختم کند بحمد و صلوة زیرا که این هر دو مقبول اند

فلا يرد حاجة في البين ويقدم ربنا خمسا فورد فيه

پس رد کرده نشود حاجتی که در میان آنها … و مقدم کند بر دعا ربنا را پنج بار پس وارد شده است

ق فاستجاب لهم ربهم وحاجة الاخرة لتسارع

در قرآن مجید پس مستجاب گردانید دعای ایشان را پروردگار ایشان … و مقدم کند حاجت آخرت را برای شتافتن

النجاح ويجتنب الجهر والمخافتة فورد ق ولا تجهر

برستگاری و اجتناب کند از بلند خواندن و بسیار پست خواندن … در قرآن مجید … و جهر مکن

بصلوتك ولا تخافت بها ولا يتكلف بالسجع فورد ح

نماز خود و نه مخافت کن … و تکلف نکند بتحصیل قافیه … در حدیث آمده

اياكم والسجع في الدعاء والاولى ان يقتصر على الماثور

… قافیه … در دعا … و اولی آنست که اقتصار کند بر ادعیه ماثوره

لئلا يسأل ما لا صلاح فيه ويتضرع ويخفي فورد

تا آنکه سوال نکند چیزی را که صلاح حال نیست در وی … و تضرع کند و اخفا کند آنرا … پس وارد شده است

ق ادعوا ربكم تضرعا وخفية ويحقق الرجاء

در قرآن مجید بخوانید پروردگار خود را بزاری و خفیه … و ثابت دارد امید اجابت را

فورد ح ادعوا الله وانتم موقنون بالاجابة ويلح

پس وارد شده است [illegible] … دعا کنید خدا را … شما یقین داشته باشید باجابت آن … و مبالغه و تکرار کند در دعا

فورد ح ان الله يحب الملحين في الدعاء

که در حدیث آمده … تحقیق خدای تعالی دوست میدارد الحاح کنندگان را … در دعا

٣٦

وَلَا يَسْتَعْجِلُ تُورِدُ ح يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ

و شتاب نکند در حصول دعا پس وارد شده است بدرستیکه اجابت کرده شود مر یکی از شما تا وقتیکه

يَعْجَلْ وَلَا يَذْكُرُ الطَّاعَةَ فَهُوَ يُورِثُ الْعُجْبَ وَلَا الْمَعْصِيَةَ

استعجال نکند و ذکر نکند طاعت خود را در دعا زیرا که این پیدا میکند عجب را و ذکر نکند گناه خود را

فَهُوَ يَنْفِي الْإِيقَانَ وَجَاءَ النَّذْرُ لِقِصَّةِ مَرْيَمَ رَضِيَ اللهُ

زیرا که این دور میکند ایقان اجابت را و آمده است در آیات و احادیث نذر کردن برای اجابت دعا بجهت وقوع

تَعَالَى عَنْهَا وَالْاضْطِرَارُ فُورِدَ ق أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ

قصه مریم رضی الله عنها و تحقق بکند اضطرار را پس آمده است در قرآن آیا کسی هست که اجابت کند دعای فرومانده را

إِذَا دَعَاهُ وَالْأَصْلُ التَّوْبَةُ وَرَدُّ الْمَظَالِمِ وَتَوَجُّهُ

چون بخواند او را و اصل در قبول دعا توبه از معاصی و رد کردن حقوق بندگان است و از ادبها متوجه کردن

الْهِمَّةِ إِلَيْهِ تَعَالَى فَاللَّازِمُ هُوَ الْحُضُورُ إِذِ الْمَقْصُودُ

همت است بسوی حق تعالی پس مفید در ادبها همین حضور قلب است زیرا چه مقصود از دعا

الْأُنْسُ بِهِ تَعَالَى وَيَرْجُو خَيْرَ الْخَاتِمَةِ وَيُلَازِمُ فِي الرَّخَاءِ

انس پیدا کردن است بحق تعالی و امید داشته شود خیریت خاتمه را و ملازمت کند بر دعا در حالت فراخی

لِيَسْتَدْفِعَ الْبَلَاءَ وَيَرْغَبُ فِي ذِي فَضِيلَةٍ دِينِيَّةٍ

تا مندفع گردد بلا از شدت ابتلا و میل نماید در دعای شخصی که صاحب فضیلت دینی باشد

وَيَتَّقِي دُعَاءَ الْمَظْلُومِ وَلَا يَدْعُو عَلَى أَحَدٍ فَالْكُلُّ

و پرهیز کند از دعای ستم رسیده و دعای بد نکند بر هیچ کس پس این همه اشیاء

مَأْثُورٌ وَمِنْهَا التَّفَكُّرُ فُورِدَ ق وَيَتَفَكَّرُونَ فِي

مرویست و از انواع اداب تفکر است پس وارد شده است در قرآن مجید الا لآیات آن کسانی اند که تفکر میکنند

خلق السموات والارض تفكر ساعة خير من

آفریدن آسمانها و زمینها ... اندیشه کردن یک ساعت بهتر است از

عبادة سنة وهو طلب المعرفة واوله التذكر

بندگی کردن یک سال و تفکر عبارت است از طلب کردن معرفت اول تفکر تذکر است

وهو احضار القلب المعارف وجدواه العلم

و تذکر عبارت از حاضر کردن قلب چیزهایی شناسا را و فایده تفکر چیزیست اول علم

وهو حصول المعرفة المثمر للحال وهو تأثر

و آن عبارت از حاصل شدن معرفت است که ثمره دهد حال را و حال عبارت از متأثر شدن

القلب المثمر للعمل وهو خدمة الجوارح ومجراه

قلب است که نتیجه دهنده است عمل را و عمل عبارت از خدمت کردن جوارح است و موضع جریان تفکر

اما المعاملة وحقه ان يبتدئ في معاصي الظاهر

یا تفکر در معامله است و حق او آنست که ابتدا کند بتفکر تأمل در هر یک از گناهان ظاهر خود

هل هذا محظور ثم هل يوجد فيه ثم ما التدبير

آیا هست این گناه محظور شرعی یا نه پس آیا یافته میشود این گناه در وی ... پس تأمل کند که چه تدبیر است

دفعه ثم في طاعة هل هذا مندوبة ثم هل هذا

دفع کردن آن پس تأمل کند در طاعت که آیا هست این عمل مندوب یا نه پس تأمل کند که آیا هست

مقدور ثم ما التدبير في تحصيله ثم في الباطن

مقدور یا نه پس تأمل کند که چه تدبیر است در تحصیل آن پس تأمل کند در معاصی باطن

كذلك واما المكاشفة وهو في اسمائه الحسنى وصفاته

همچنین و اما تفکر در مکاشفه باشد و این تفکر است در معانی اسماء حسنی الهی و صفات ...

العالم وملكوت السموات والارض فاما الذات

که حالی ورزند در عجائب وغرائب آسمانها و زمین اما ذات

المقدس فلا سبيل اليه الا بالذكر فورد ولا

پاک وی تعالی پس راه نیست فکر را بسوی او مگر بذکر نام شریف او زیرا که در حدیث آمده است و تفکر

تفكروا في ذات الله تعالى والعقل يعجز عنه عجز

مکنید در ذات وے سبحانه وعقل انسانی عاجز میشود از ادراک ذات او مثل عاجز بودن

الخفاش عن ضوء النهار وحقائق الصفات

شپرک از روشنی روز وادراک کنه صفات وی تعالی نیز

كذلك فلا يطيقه الا الخواص احيانا ولا يذكرون

همچنین ست پس طاقت ندارد ادراک آنرا مگر بعضے از خواص گاه گاهی و ذکر نکنند آن را

للعوام الا على قدر افهامهم فعلى العبد ان يديم العبادة

برای عوام مگر باندازه فهمهای ایشان پس لازم ست بر بنده را که همیشه کند عبادت را

ظاهرا وباطنا لتحصل المحبة تعالى ذهي اهم ففي

در ظاهر و باطن تا حاصل شود او را محبت وی تعالی چه محبت وی تعالی مهم ترست در مقصود پس در

النهار يشتغل بعد الفجر الى الاشراق ولازما مكانه

روز مشغول شود بعد از گذاردن فجر تا وقت اشراق در حالیکه لازم گیرنده باشد مکان خود را

الا ان يخاف الرياء او التشويش فيخرج ويلزم

مگر آنکه بترسد از ریا یا تشویش را پس رجوع کند از آنجا و لازم گیرد

زاوية فكانوا يبالغون في رعايته ويحبسون

گوشه را پس بودند سلف که مبالغه میکردند در مراعات این وقت و حبس میکردند

٣٩

المتكلم فيه وورد انه احب من عتق اربع رقاب

سخن گویند درین وقت در حدیث آمده که دوست تر است از آزاد کردن چهار بنده

من ولد اسمعيل وبعد العصر الى المغرب

از اولاد اسمعیل عم و مشغول شود بذکر بعد از نماز عصر تا نماز مغرب

كذلك فكان تعظيمهم اياه اكثر فورد في

همچنان پس بود تعظیم سلف این وقت را زیاده تر از فجر و وارد شده است در قرآن مجید

واذكر اسم ربك بكرة واصيلا وسبح بحمد

و یاد کن نام پروردگار خود را بامداد و شبانگاه و نیز وارد است در قرآن و تسبیح کن بستایش

ربك قبل طلوع الشمس وقبل غروبها وح

پروردگار خود پیش از طلوع آفتاب و پیش از غروب آن و در حدیث قدسی است

يا ابن ادم اذكرني بعد الفجر ساعة وبعد العصر ساعة

ای فرزند آدم ذکر کن مرا بعد از نماز فجر یک ساعت و بعد از نماز عصر یک ساعت

اكفك مؤنة ما بينهما ويقرء المسبعات العشر في

تا کفایت کنم ترا مشقت چیزیکه درمیان هر دو وقت است و بخواند مسبعات عشر را در بین

الوقتين ففيه فضل كثير وكذلك ما بين الاشراق

دو وقت که درین فضیلت بسیار است و همچنین مشغول عبادت شود از وقت اشراق

والضحى ان كان متجردا لها يشتغل بما سبق وينتقل من

تا چاشت اگر باشد خاص برائی عبادت اشتغال کند به ترتیبی که گذشت انتقال کند از

نوع عبادة الى اخر على حسب صلاح قلبه قطعا

یک قسم عبادت بسوی دیگر عبادت بر اندازه صلاح قلب بجهت قطع

للآلة والافضل قراءة القرآن في قيام

وقت وافضل در عبادات تلاوت قرآن ست در نماز ایستاده

الصلوة متدبرا فيه الصلوة والتلاوة والتعلم

تدبر وتفکر پس درین بسیار عبادت ست نماز وتلاوت و فهم معنی کلام الهی

والحضور والذكر وغيره كعيادة المريض و

وحضور و ذکر واشتغال کند بغیر این مانند بیمار پرسی و

تشييع الجنازة واعانة المسلم وحضور مجلس

متابعت جنازه و یاری دادن برادر مسلمان و حاضر شدن در مجلس

العلم فهي عبادات فكانوا يفعلونها ما بين

علم پس این همه عبادات ست زیراکه بودند سلف که میکردند این چیزها را میان وقت

الاشراق والضحى وان لم يكن فالعالم والمتعلم

اشراق و چاشت واگر خالص برای عبادت نباشد پس معلم یا متعلم باشد

بالعلم فورد انه افضل من صلوة الف ركعة

معلم پس وارد شده است در حدیث تحقیق اشتغال علم فاضلترست از هزار رکعت نماز

وشهود الف جنازة وعيادة الف مريض وقراءة

واز حاضر شدن بر هزار جنازه واز پرسش هزار مریض واز تلاوت

القرآن غير ان المراد علم الآخرة لما سبق فيتفكر

قرآن مگر آنکه مراد از علم علم آخرت ست چنانکه در مقدمه گذشت پس تفکر کند

في حل المشكلات بعد الاشراق فالقلب فيه

در کشادن مشکلهای ملکوت بعد از وقت اشراق که دل بنده درین وقت

أَصْفَى لِكَوْنِهِ بَعْدَ الذِّكْرِ قَبْلَ عَمَلِ الدُّنْيَا وَالْمُشْتَغِلُ

صاف‌تر باشد برای بودن وی پس از ذکر و پیش از اشتغال با مور دنیا و ذاکر مشغول باشد

بِأُمُورِ النَّاسِ كَالْقَاضِي وَالْوَالِي أَوْ أُمُورِهِ

بکارهای مردم مانند قاضی و پادشاه و غیرهما یا مشغول بکارهای خود باشد

كَالْكَاسِبِ بِتِلْكَ الْأُمُورِ مُرَاعِيًا شُرُوطَهَا ذَاكِرًا فِي

مانند کسب کننده اشتغال کند باین امور در حالیکه رعایت کننده باشد شرطهای آنها را و یاد کننده

أَثْنَائِهَا أَحْضَرَ قَلْبَهُ قَاصِرًا كَسْبَهُ عَلَى الْحَاجَةِ

در اثنای امور مذکوره و حاضر دارنده دل خود را و کار خود اکتفا کننده کسب خود را بر قدر حاجت خود

إِلَّا لِلصَّدَقَةِ فَقِيلَ هُوَ أَحَبُّ لِأَنَّهُ مُتَعَدٍّ وَقِيلَ

مگر برای صرف کردن بر فقرا پس بعضی گفته اند که این فاضلتر است زیرا که این عبادت متعدی است و نزد بعضی

الذِّكْرُ وَالْأَوْلَى النَّظَرُ إِلَى صَلَاحِ الْقَلْبِ وَيُدِيمُ الْوِرْدَ

ذکر فاضلتر است و بهتر آنست که نظر کرده شود بدل سالک که اصلاح وی در کدام است و همیشه کند ورد را

فَوَرْدٌ أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَدْوَمُهَا وَإِنْ

زیرا که در حدیث آمده دوسترین عملها بسوی خدا تعالی عملی است که همیشه باشد اگرچه

قَلَّ بَلْ يَزِيدُ فَوَرْدٌ لَا بُورِكَ لِي فِي يَوْمٍ لَا أَزْدَادُ

کم بود بلکه باید که زیاد کند زیرا که آمده در حدیث برکت داده نشود مرا در روزی که زیاده نکنم

فِيهِ خَيْرًا وَيَجْمَعُ بَيْنَ الصَّوْمِ وَالصَّدَقَةِ وَالْعِيَادَةِ

در وی نیکی را و جمع کند میان روزه داشتن و چیزی برای خدا دادن و بیمار پرسی کردن

وَالتَّشْيِيعِ فَوَرْدٌ مَنْ جَمَعَهَا فِي يَوْمٍ غُفِرَ لَهُ أَوْ

و همراه جنازه بودن پس آمده است کسیکه جمع کند این چهار چیز را در روزی بخشیده شود

[illegible]

تدخل الجنة واما في الليل فالاحوط ان يوتر

داخل شود بهشت [illegible] اما در شب پس احتیاط درین ست که بگذارد نماز وتر را

قبل النوم فيحتمل ان لا يستيقظ او يكره القيام

پیش از خواب زیراکه احتمال دارد که آخر شب بیدار نشود یا آنکه بیدار شود اما مکروه دارد قیام [illegible]

ولو ادركه الموت لذهب به وفيه قصر الامل

واگر دریابد او را موت ببرد وتر را و در اول شب گذاردن کوتاه کردن امید ست

والاقوى ان يؤخر من يالف القيام ويقرأ

و قوی تر در فضیلت است که تاخیر کند وتر را کسیکه عادت بقیام آخر شب دارد و بخواند وقت خواب

يس وسجدة ولقمان والدخان والملك و

سوره یس را و سجده را و لقمان را و دخان را و ملک را و

الزمر والواقعة والمسبحات الست وينام عند

زمر را و واقعه را و مسبحات شش گانه را و بخسپد نزد

الغلبة فهو الماثور وورد في كانوا قليلا من

غلبه خواب زیراکه همین ست ماثور از سلف و آمده است در قرآن مجید بودند یعنی متقیان که اندکی از

الليل ما يهجعون ولا يصلي بعدها فورد

شب خواب کردندے و نماز نگذارد بعد از غلبه خواب زیراکه آمده است در حدیث

ليصل احدكم من الليل ما تيسر فاذا غلبه

باید که نماز گذارد یکی از شما از شب تا آنچه آسان باشد بروے پس چون غلبه کند خواب بر وے

فليرقد فانك لا تكابد الليل وفيه التشدد على

پس باید که خواب کند [illegible] سختی نکشیده نماز گذارد در شب بوقت غلبه خواب و دیگر در نماز گذارد نزد غلبه خواب

[illegible]

مَلالٍ وَجَاءَ اِثمُهُ اَكبرُ مِن نَفعِهِ وَتَحمُّلُ مَا لَا يُطَاقُ

و آمده است گناه او بسیار است از نفع وی — ونیز برداشتن تکلیف مالا یطاق است

وَوَرَدَ ح تَكَلَّفُوا مِنَ الدِّينِ مَا تُطِيقُونَ وَتَبغِيضُ

و آمده در حدیث بردارید از دین چیزی را که طاقت آن دارید — ونیز دشمن ساختن

العِبَادَةِ اِلَى النَّفسِ وَوَرَدَ ح فَلَا تُبَغِّض اِلَيكَ

عبادت را سوی نفس و آمده است در حدیث پس دشمن مساز بخود

عِبَادَةَ اللهِ وَيَجتَهِدَ فِي القِيَامِ فَوَرَدَ ق وَالَّذِينَ

عبادت خدای تعالی را وکوشش کند در قیام شب زیرا که وارد شده است در قرآن مجید و آنکه

يَبِيتُونَ لِرَبِّهِم سُجَّدًا وَقِيَامًا ح صَلِّ مِنَ اللَّيلِ

آنکه شب میگذارند برای پروردگار خود سجده کنندگان و ایستادگان — نماز بگذار در وقت شب

وَلَو قَدرَ حَلبَةِ شَاةٍ فَالاَولَى اَن يَقُومَ كُلَّ اللَّيلِ

اگرچه مقدار دوشیدن گوسفند باشد پس اولی آنست که نماز گذارد در تمام شب

وَهُوَ لِمَن تَجَرَّدَ لَهُ وَقَوِيَ يَقِينُهُ فَيَلتَذُّ بِهِ وَيَتَغَذَّى

واین برای کسی است که متجرد شده برای عبادت و مستحکم باشد یقین او پس لذت گیرد و ازین غذا بگیرد

وَهُوَ يُحكَى عَن اَربَعِينَ مِنهُم ثُمَّ النِّصفُ وَوَاظَبَ عَلَيهِ

واین حکایت کرده شده است از چهل کس از تابعین — پس نصف شب و مواظبت کرده است برین

مَن لَا يُحصَى ثُمَّ الثُّلُثُ ثُمَّ السُّدُسُ وَالاَحَبُّ

کسیکه در شمار نمی آید پس سوم حصه شب پس ششم حصه شب و محبوب تر است

اَن يَجعَلَ فِي الجَوفِ فَوَرَدَ ح رَكعَتَانِ فِي جَوفِ

که گرداند تهجد را در میان شب زیرا که وارد شده است در حدیث دو رکعت گزاردن در میان

اللَّيلُ خَيرٌ مِنَ الدُّنيا وَمَا فِيهَا وَلَولَا أَن أَشُقَّ عَلَى
شب بهتر است از دنیا و آنچه در وست — در حدیث آمده — واگر آن نبی پنداشتم بر

أُمَّتِي لَفَرَضتُهُمَا ثُمَّ رَكعَتَانِ أَو أَربَعٌ ثُمَّ إِحيَاءُ
امت خود هر آینه فرض میگردانیدم این دو را — پس دو رکعت در شب یا چهار رکعت — پس زنده داشتن

مَا بَينَ العِشَائَينِ وَالقِيَامُ قَبلَ الصُّبحِ وَرُوِيَ المَنَامُ
مابین مغرب و عشا را و برخیز پیش از طلوع صبح صادق — و مروی است خواب کردن

كُلَّمَا غَلَبَ وَالقِيَامُ كُلَّمَا استَيقَظَ وَهُوَ أَفضَلُ
هرگاه که غلبه میکرد خواب و نماز گذاردن هرگاه که بیدار میشد — و نماز در شب با تعلیل افضل است

لِأَنَّهُ أَشَقُّ وَالمُعِينُ عَلَيهِ أَن لَا يُكثِرَ الأَكلَ
زیراکه شاق تر است و اسباب اعانت کننده آسانی این آنست که بسیار نخورد

فَهُوَ سَبَبُ كَثرَةِ الشُّربِ القَائِدِ إِلَى كَثرَةِ النَّومِ
زیراکه این سبب بسیاری آب نوشیدن ست که می کشد بسوی بسیاری خواب

وَلَا يَتَكَلَّفَ فِي أُمُورٍ تُعيِي الأَعضَاءَ وَتُضعِفُ
و تکلیف نکند در اموری که در رنج اندازد اندام سالک را و سست کند

الأَعصَابَ وَيَقِيلَ وَلَا يُذنِبَ فَهُوَ سَبَبُ الحِرمَانِ
پیهای اورا و قیلوله کند در روز و گناه نکند که این سبب محروم ماندن ست از رحمت

وَيُفَرِّغَ القَلبَ عَن هُمُومِ الدُّنيَا وَيُلَازِمَ الخَوفَ
و فارغ دارد دل خود را از مهمات دنیا — و لازم گیرد ترس را از مناقشات

مِنهُ تَعَالَى وَأَلِيمِ عِقَابِهِ وَيُقَصِّرَ الأَمَلَ وَيَذكُرَ مَا
حساب روز قیامت و از سختی عذاب وی — و کوتاه کند امید را — و یاد کند آنچه

وَرَدَ فِي فَضْلِهِ وَمَا وُعِدَ عَلَيْهِ وَالْأَصْلُ تَحِيَّتُهُ تَعَالَى

آمده از آیات و اخبار در فضیلت قیام [illegible] و اصل درین محبت حق تعالیٰ است

وَاسْتِحْكَامُ الْإِيمَانِ لِتَكُونَ مُتَعَبِّدًا بِهِ وَتُرَاعِي

و قوت ایمان ست تا که باشی عبادت کننده بآن و مراعات کنی

فَوَاضِلَ اللَّيَالِي كَالْأَوْتَارِ مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ

شبهای بزرگ را مانند شبهای طاق از ده شب اخیر

مِنْ رَمَضَانَ وَالسَّابِعَةَ عَشَرَ مِنْهُ وَالْأُولَى مِنْ مُحَرَّمٍ

از رمضان و شب هفدهم از رمضان و شب اول از ماه محرم

وَالْعَاشِرَةِ مِنْهُ وَالْأُولَى مِنْ رَجَبٍ وَالْخَامِسَةَ عَشَرَ

و شب دهم از ماه محرم و شب اول از رجب و شب پانزدهم

وَالسَّابِعَةِ وَالْعِشْرِينَ مِنْهُ وَالْخَامِسَةَ عَشَرَ مِنْ شَعْبَانَ

و بیست و هفتم از ماه رجب و شب پانزدهم از ماه شعبان

وَلَيْلَةِ عَرَفَةَ وَالْعِيدَيْنِ وَالْأَيَّامِ كَالْعِيدِ وَالتَّشْرِيقِ

و شب عرفه و شب عید فطر و عید اضحی و مراعات کند روزهای بزرگ را مانند روز عید و ایام تشریق

وَمَا يَجِيءُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى وَالْأَفْضَلُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ

و آنچه می آید ذکر آنها در باب سیوم ان شاء الله [illegible] و افضل از ایام روز جمعه

وَلَيْلَتُهُ فَلَا يُعَطِّلْ عَصْرَ الْخَمِيسِ فَهُوَ مُتَبَرَّكٌ

و شب جمعه پس معطل ندارد از طاعت وقت عصر روز پنجشنبه را زیرا که این وقت متبرک است

وَيَسْتَعِدُّ لِصَلَاةِ الْجُمُعَةِ بِغَسْلِ الثِّيَابِ

و استعداد کند برای نماز جمعه به شستن جامه ها

[illegible]

والاغتسال والتطيب وتفريغ القلب عن الشواغل

وغسل کردن و باستعمال خوشبو و بخالی کردن دل از شواغل

ومن سننها ان يأتي اهله ويقلم الاظفار

وازین جهت وارد شده است که باید مرد زن خود را یعنی جماع کند و بتراشد ناخنها را درین روز

ويتعمم ولا يركب ويبالغ في التبكير فهو

وعمامه بر بندد و سوار نشود و مبالغه کند در بیگاه رفتن برای نماز جمعه زیرا که این

المأثور ويصلي قبل الجلوس في الجامع اربعا

ماثور است و نماز گذارد پیش از نشستن در مسجد جامع چهار رکعت

بالاخلاص خمسين مرة في كل ركعة ففي الكل

با خواندن سوره اخلاص پنجاه مرتبه در هر رکعت پس درین همه بسیاری

فضائل ويشتغل بعد الاقامة بصلوة جنازة او

فضیلتهاست و اشتغال کند بعد از فراغ نماز جمعه و سنن بنماز جنازه اگر حاضر شود یا

تعلم او زيارة اخ فيه تعالى فيها فسر ما ورد

بآموختن علم دینی یا بزیارت برادر دینی در رضای الله تعالی زیرا که بهمین امور تفسیر کرده شده است آیتی که

في وابتغوا من فضل الله لا باستماع القصص فهو

در قرآن مجید و بجویید از فضل خدا تعالی و اشتغال نکند بعد نماز جمعه بشنیدن قصه ها زیرا که این

بدعة وكانوا يخرجون القصاص من المسجد

بدعت است و بودند سلف که بر می آوردند قصه خوانان را از مسجد

ويراقب الساعة المرجوة الموعودة فيها الاجابة

ومحافظت کند در روز جمعه ساعتی را که امید داشته شده است و وعده کرده شده است دران اجابت دعا را

واختلف فيها على طلوع الشمس والزوال

واختلاف کرده شده است در تعیین آن یعنی وقت طلوع آفتاب است و وقت زوال آفتاب

وصعود الامام والقيام للصلوة ومنتهى

و وقت برآمدن امام بر منبر و وقت ایستادن برای نماز و نزد آخر وقت

الاستحباب في العصر والغروب وروي فيه

مستحب در نماز عصر و نزد غروب آفتاب و روایت کرده

رعاية فاطمة رضي الله تعالى عنها ورواية انه

رعایت کردن فاطمه زهرا رضی الله تعالی عنها و روایت رعایت کردن او تا آنکه

ما روي ح لا يوافقها عبد يصلي الا استجيب

که موافقت نمیکند آنرا هیچ بنده که نماز میگذارد مگر آنکه قبول کرده

والمبهمة كليلة القدر فيستغرق اليوم

مانند شب قدر پس استغراق کند بعبادت تمام روز

وهو اصوب ويكثر الصلوة عليه عليه الصلوة

و این قول اصوب است و بسیار فرستد درود بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم

والسلام وقراءة القرآن ويتصدق

و بسیار کند تلاوت قرآن و صدقه دهد

ويصلي صلوة التسبيح ففي الكل فضائل

و بگذارد نماز تسبیح را درین روز پس درین همه فضیلتهاست

قراءة يس والسجدة والدخان والملك

خواندن سوره یس و سوره سجده و سوره دخان و سوره ملک

المسبّحات الستّ والاكثار بالاخلاص فقراءتها
شش سوره كه مفتتح اند بتسبيح وآمده است بسيار خواندن سورهٔ اخلاص روز جمعه زيرا كه خواندن او

الفاتحة في عشر ركعات او عشرين ركعة افضل
هزار مرتبه در ده ركعت يا در بيست ركعت فاضلتر است

من الختم ولا يخصّه بالصوم وقيام الليل فهو
از ختم كردن قرآن وتخصيص نكند جمعه را بروزه داشتن وشب جمعه را بنماز گذاردن زيرا كه اين

منهيّ عنه ويحافظ الرواتب وسائر السنن
منع كرده شده است وبر دوام محافظت كند بر سنتهاى رواتب ومحافظت كند بر همه نماز نفل

كالتهجّد والضحى واحياء ما بين العشائين
مانند تهجد ونماز چاشت وزنده داشتن ميان مغرب وعشاء

والعيد ويستعدّ له كما للجمعة ويرجع عن المصلّى
ومحافظت كند عيدين را واستعداد كند براى نماز عيد چنانچه براى جمعه استعداد كرد وبرگردد از نمازگاه عيد

في غير طريق الذهاب فهو مرويّ والتراويح
در غير راهى كه بآن راه رفته بود زيرا كه اين مروى است ومحافظت كند بر نماز تراويح

ويختم فيه فهو مأثور ويختار الانفراد ان خاف
وختم قرآن كند در تراويح كه اين ماثور است واختيار كند تنها گذاردن را اگر بترسد

الرياء والجماعة ان خاف الكسل ويخيّر ان
از ريا واختيار كند جماعت را اگر خوف كسل داشته باشد ومخير است در جماعت وانفراد اگر

امنهما لتضمّن الجماعة البركة والانفراد قوّة
ايمن باشد از اين هر دو بجهة متضمن شدن جماعت مر بركت را ومتضمن انفراد مر زيادتى

٤٩

والخسوف والكسوف وكل ما ورد فيه فضيلة

خسوف را و محافظت کنند نماز کسوف و خسوف و محافظت کنند بر هر نمازی که وارد است از آن فضیلت

كصلوة الرغائب وليلة النصف من شعبان

مانند نماز لیلة الرغائب و نماز شب نیمه از ماه شعبان

وهي مائة ركعة بالإخلاص لكل مرة وكانوا

و آن صد رکعت است با هزار مرتبه سورهٔ اخلاص یعنی در هر رکعت ده بار و بودند سلف

يواظبون عليها والاستخارة وكان عليه

که مواظبت میکردند بر این نماز و محافظت کنند بر نماز استخاره و بود آنحضرت

الصلوة والسلام يعلمها كما يعلم سورة من القرآن

صلی الله علیه و سلم که تعلیم میکرد اصحاب را این نماز چنانکه تعلیم میکرد سوره از قرآن

وركعتي الدخول في المنزل والخروج منه وركعتي

و محافظت کنند بر دو رکعت نزد در آمدن در منزل و نزد بر آمدن از آنجا و بر دو رکعت

دفع النفاق في السر وتحية الوضوء و

برای دفع نفاق در باطن و محافظت کنند بر تحیهٔ وضو

المسجد ولا يتعين لهما التطوع لحصول

تحیهٔ مسجد و تعیین نکنند برای تحیهٔ وضو و تحیهٔ مسجد نفل علیحده و وقتی که حاصل شدن

المقصود في غيره وهو صون الوضوء والدخول

مقصود در غیر نفل از آن نگاهداشتن وضو و دخول مسجد است

عن التعطيل بل الفرض أفضل ولا ينوي الصلوة

از بیکاری بلکه ادای نماز فرض افضل است و نیت نکند [illegible]

[illegible]

للوضوء بل أطلق لأن الوضوء للصلوة دون

برای وضو بلکه مطلق نقل کند زیرا که مشروعیت وضو برای نماز است نه

العكس ويحترز عن الأوقات المكروهة

عکس آن واحتراز کند نماز گذاردن در اوقات مکروهه

فيها تعبد الأوثان وينتشر الشياطين وفي

زیرا که درین وقتها عبادت کرده میشوند بتان و پراگنده میشوند شیاطین و نیز در

الكف يتجدد الشوق إلى العبادة أما العارف

باز داشتن نفس از نماز درین وقتها تازه و زیاده میشود شوق بسوی عبادت اما شناسنده حد عبودیت

لمستغرقهم فيه فورده الحضور بعد الفرائض

که مستغرق باشد … پس ورد آن حضور قلب است بعد از ادای فرائض

والرواتب ويعرف بأن لا يهم بمعصية ولا يغتر

وسنتهای مؤکده و شناخته میشود که اصلا قصد نمیکند بگناه و مغرور نشود

بطاعة ولا ينزعج بمصيبة ولا ينقلب بأمر عظيم

بعبادت و … بمصیبتی که برسد او را و متغیر نشود به بلائی بزرگ

الباب الثاني في الإنفاق والقناعة

باب دوم در صرف کردن مال در راه خدا و فضیلت قناعت

بسم الله الرحمن الرحيم وردت ومن يوق شح

بنام خدای بخشنده و مهربان است آمده است در قرآن مجید وکسیکه نگاه داشته شود از بخل

نفسه الآية وفي الذين يكنزون الذهب والفضة

نفس خود تا آخر آیة و نیز در قرآن مجید است و آنکسانیکه جمع میکنند زر و نقره را تا آخر آیة

الآية ح السخي قريب من الله تعالى والبخيل بعيد

در حديث آمده سخي نزديكست از جناب حق تعالى و بخيل دورست از رحمت حق تعالى

منه تعالى ح تعس عبد الدينار وعبد الدرهم والفقر

در حديث است هلاك باد بنده دينار و بنده درهم و رحمت درين

الابتلاء في دعوى حب الله تعالى وترك الدنيا وظهور

امتحان كردنست در دعوى محبت حق تعالى و ترك كردن دنيا را و ظاهر شدن

المراتب فيها فالسابق كالصديق رضي الله تعالى عنه

مراتب است در محبت حق تعالى پس سابق كه درجه اعلى است مانند صديق اكبر رضي الله عنه

حيث ما أبقى شيئا والمقتصد كالفاروق حيث ابقى

كه هيچ نگذاشت از درهم و دينار و ميانه رو مانند عمر فاروق كه باقي گذاشت

النصف والقاصر هو المقتصر على الواجب وتنقية الباطن

نصف مال را و قاصر كه درجه اخيرست او اقتصار كننده است بر قدر واجب و پاك كردن دل

عن البخل وتحليته بالشكر وهو يقلع أسباب

از بخل و آراستن دل است بر شكر و اتفاق و قناعت برکندن اسباب

الحرص حب عين المال وهو مرض مزمن والشهوات

حرص آرزوی ذات مال است و اين بيماري ست ديرينه و آرزوها

وطول الأمل وخوف الفقر وقلة الوثوق بمجيء

و درازی اميد و ترس از درويشی و كم بودن اعتماد بر رسيدن

الرزق وهم الولد فورد ح الولد مبخلة و

روزی و انديشه اولاد ... اولاد سبب بخل است و

[illegible] التَّوَسُّطِ فِي النَّفَقَاتِ فَالْقَصْدُ فِي الْفَقْرِ

... در نفقه نفس و عیال خود زیرا که میانه روی در حالت درویشی

وَالْغِنَى عُدَّ مِنَ الْمُنْجِيَاتِ وَتَقْلِيلُ الشَّهَوَاتِ

و توانگری شمرده شده است از جمله آنچه نجات دهنده است و کم کردن خواهشهات

وَالْوُثُوقُ بِإِصَابَةِ الرِّزْقِ الْمُقَدَّرِ وَمَعْرِفَةُ

و اعتماد کردن برسانیدن خدای تعالی رزق تقدیر کرده شده را و شناختن

عِزِّ الْقَنَاعَةِ وَذُلِّ الطَّمَعِ وَالتَّأَمُّلُ فِي ذَمِّ

بزرگی قناعت و خواری طمع و تامل کردن است در مذمت

الْبُخْلِ وَمَدْحِ السَّخِيِّ وَمَا وَرَدَ فِيهِمَا وَأَحْوَالِ

بخیل و مدح سخی و آنچه وارد است از آیات و اخبار در شأن اینها و تامل در احوال

الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْلِيَاءِ وَاخْتِيَارُ التَّشَبُّهِ بِهِمْ لَا بِالْمُتَنَعِّمِينَ

انبیا و اولیا و اختیار کردن تشبه باینها نه بناز پروران

مِنَ الْكُفَّارِ وَالْحَمْقَى وَالتَّسَخِّي وَخِدَاعُ النَّفْسِ

از کفار و دیوانگان دنیا و تکلف بذل مال نمودن و فریب دادن نفس را

بِالصِّيتِ فِي الْمُكَافَاتِ ثُمَّ إِزَالَةُ الرِّيَاءِ بَعْدَ الِاعْتِيَادِ

بآوازه نیکو و مکافات آن پس ترک کردن ریا را بعد از عادت گرفتن بسخا

وَكَثْرَةُ ذِكْرِ الْمَوْتِ وَالِاعْتِبَارُ بِالسَّالِفِينَ وَزِيَارَةُ

و بسیار یاد کردن موت است و عبرت گرفتن باحوال گذشتگان و زیارت

الْقُبُورِ وَالْأَصْلُ فِيهِ الصَّبْرُ وَقَصْرُ الْأَمَلِ

قبور و اصل در قطع اسباب حرص صبر کردن است و کوتاه کردن امید

والعلم بآفات المال وهي الافضاء

الى المهلكات كالكبر والكذب والعداوة

وحب الدنيا واقتحام الشبهة والحاجة الى

الناس والشغل عن الطاعة بالكسب والحفظ

ودفع الحساد مع احتمال المشاق وفوائده

وهو الانفاق على النفس للقيام بالطاعة فيما لا بد

منه كالمطعم والملبس وما يحتاج اليه في الحج والغزو

وعلى الغير وهو صدقة للفقير ومروة للغني

في الضيافة والهدية والاعانة فهي تحصل

الاخوة والسخاء والفتوة وورد فيه الاخبار

٥٤

وقاية لدفع الشر فهو ينفي الغيبة و

ووقايه است براى دفع شر وخفا امبرد پس اين دفع ميكند غيبت را و

العداوة وورد انها صدقة وقوا استخدام

عداوت را و وارد شده در حديث كه وقايه براى دفع شر صدقه است و خادم گرفتن است

لتدبير المعاش فهو يفرغ للعبادة وفي نحو المسجد

براى تدبير معاش زيراكه استخدام فراغت ميدهد براى عبادت و صرف كردن مال است در نحو مسجد

والجسر والرباط والحوض والبئر فهو يبقى

و پل و سراى و حوض و چاه زيراكه اين نوع باقى ميدارد

الذكر ويحصل بركة الدعاء وكل منها عبادة

ذكر جميل را و حاصل ميكند بركت دعاء انسان را و هر واحد ازينها عبادت است

ثم الشح من لا ينفع ما يجب شرعا او مروة ومانع

پس بخيل آنست كه منع نكند چيزى راكه واجب است از روى شرع و مروت و منع كننده

الشرع بخل والسخاوة تفارق الايثار بانه بذل مع

شرع بخيل است و سخاوت مغايرت از ايثار بانكه ايثار بذل مال است باوجود

الاحتياج وهو افضل فهو من ثلاث خصال يستكمل

احتياج خود و ايثار فاضل است از سخاوت زيراكه اين از جمله سه خصلت است كه كامل ميشود

بها الايمان وورد في ويؤثرون على انفسهم الاية و

باين ايمان آمده است در قرآن مجيد و اختيار ميكنند بر ذاتهاى خود تا آخر آيه و سخاوت مغاير

التبذير بانه حيث يجب الامساك وهو حرام وورد في

تبذير است بانكه تبذير در جائى كه واجبست در انجا نزدادن و اين حرام است پس وارد شده در قرآن

٥٥

إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ لٰكِنَّ

الْبُخْلَ أَفْحَشُ وَالتَّسَخِّي بِأَنْ يَتِمَّ مَعَ الْكَرَاهَةِ وَالْمُرُوَّةُ

تَرْكُ الْمُضَايَقَةِ بِالْمُحَقَّرَاتِ فَيَخْتَلِفُ بِاخْتِلَافِ

الْأَشْخَاصِ كَالْغَنِيِّ وَالْفَقِيرِ وَالْقَرِيبِ وَالْأَجْنَبِيِّ

وَالْجَارِ وَالْأَهْلِ وَالضَّيْفِ وَالْمَيِّتِ فَمَا يُسْتَقْبَحُ

فِي أَحَدِهَا لَا يُسْتَقْبَحُ فِي الْآخَرِ وَالْأَوْلَى التَّوَسُّطُ

فوردق وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ

وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ وَحَقُّ الْعَطَاءِ أَنْ يُعَجَّلَ

قَبْلَ الْوُجُوبِ مُبَادَرَةً فِي الْإِيثَارِ وَإِسْرَارًا

لِلْمُؤْمِنِ وَتَحَامِيًا عَنْ طُرُوقِ الْآفَاتِ وَيُعَانُ

لهُ وقتاً فاضلاً كشهر رمضان وذي الحجة و

... داده ... ماه رمضان و ماه ذی الحجه و

ليستر إخفاءً الرياء فورد إن العبد ليعمل

... پس وارد شده است در حدیث تحقیق بنده عمل میکند

سرّاً فيكتب سرّاً وإن أظهر نقل إلى العلانية فإن

پوشیده پس نوشته میشود آنرا پوشیده و اگر اظهار کند نقل کرده میشود و آنرا بسوی ... آشکارا پس اگر

تحدّث به نقل إلى الرياء وكانوا يبالغون فيه

بگوید آن عمل را بمردم نقل کرده میشود بسوی ریا و بودند سلف که مبالغه میکردند در اخفا ...

بحيث لا يعرفهم القابض ويظهر إن سئل فلا

بحدیکه نمی شناخت ایشانرا گیرنده صدقه و اظهار بکند صدقه اگر سوال کرده شد از مردم

معتصماً عنه أو أمنه وقصد الترغيب فورد ق

... از ریا ... و قصد کند ترغیب مردم را زیراکه وارد شده در قرآن

إن تبدوا الصدقات فنعمّا هي ق وأنفقوا مما

اگر آشکارا کنید صدقهای خود را پس نیکو چیز است این و نیز در قرآن مجید آمده و انفاق کنید از آنچه

رزقناهم سرّاً وعلانية وليستر القابض تماماً

روزی دادیم ایشانرا پوشیده و آشکارا و اخفا کند آنرا قبض کننده ...

عن الهتك ويجتنب المنّ والأذى فورد ق لا تبطلوا

... و اجتناب کند از منت نهادن و رنج رسانیدن آمده در قرآن مجید باطل مکنید

صدقاتكم بالمنّ والأذى وهما الذكر بالقلب

صدقهای خود را بمنت نهادن و رنج رسانیدن ...

وَالْاِظْهَارُ بِاللِّسَانِ اَوِ الْاِسْتِخْدَامُ وَالتَّقْرِيعُ

و ظاهر کردن آن بزبان و بروی بعضی خدمت خواستن ازو و سرزنش کردن

بِالْفُقَرَاءِ اَوِ التَّكَبُّرُ بِالْعَطَاءِ وَالتَّشْدِيدُ بِالْقَوْلِ

بفقر اوست یا تکبر کردن بجهت عطا است و ترجیح کردن بر سؤال اوست

وَالْاَقْرَبُ لِمَنْ اَنْ يَرَاهُ مُحْسِنًا وَيَعْرِفَ بِقُوَّةِ

و اقرب قول آنست که من آنست که معطی بیند خود را احسان کننده و شناخته شود بسیار

اِسْتِبْعَادِ جِنَايَةِ الْقَابِضِ بَعْدَ الْعَطَاءِ وَالْمُحْسِنُ

بعید داشتن گناه در دست بعد از گرفتن عطا و در حقیقت احسان کننده

هُوَ الْقَابِضُ لِاِيْصَالِهِ اِلَى الثَّوَابِ وَالْاِنْجَاءِ عَنِ

آن قبض کننده است بجهت رسانیدن او معطی را بسوی ثواب و نجات دادن او از

الْعِقَابِ وَكَوْنِهَا نَائِبًا عَنْهُ تَعَالَى فِيْهِ فَوَرَدَ اَنَّهَا

عقاب الهی و در که بودن قابض نائب از حق تعالی در اخذ صدقه پس وارد شده در حدیث تحقیق صدقه

تَقَعُ اَوَّلًا بِيَدِهِ تَعَالَى وَكَوْنِهَا حَقًّا لَهُ تَعَالَى اَحَالَ

واقع میشود اول در دست حق تعالی و در که بودن حق حق تعالی که حواله کرده است

عَلَيْهِ الْفَقِيْرَ اِنْجَازًا لِمَا وَعَدَهُ مِنَ الرِّزْقِ وَ

بران فقیر را از جهة ایفا کردن چیزی را که وعده کرده است او را از رسانیدن رزق و

الْاَذٰى التَّعْيِيْرُ وَالتَّوْبِيْخُ وَالْقَوْلُ السَّيِّئُ

و اذی قول اذی عیب کردن و سرزنش نمودن و حرف ناسزا گفتن

وَالْقُطُوْبُ وَهَتْكُ السِّتْرِ وَالْاِسْتِخْفَافُ

ترش روی کردن و دریدن پرده فقیر باظهار صدقه و سبک پنداشتن او را

السبب استكثار العطاء والتكبر على القابض

وسبب من رادی ازو چیزیست یکی بسیار دانستن عطاء خود را دیگر بزرگ دانستن خود را بر قبض کننده

الناشئان من الجهل باستثقال رضاه على خبير

وآن هر دو چیز ناشی اند از نادانستن بزرگی خوشنودی حق تعالی را بر مال ناچیز

فان ونسيان فضل الفقير والمراد عدم كون

که فانی است و از فراموش کردن فضیلت فقیر را و مراد بطلان صدقه نبودن

ذلك العطاء صدقة لا الابطال فهو ممتنع

این عطاست صدقه نه ابطال صدقه حقیقة زیرا که ابطال حقیقی ممتنع است

ويستصغر العطاء ليعظم عنده تعالى وهو يذكر

و سبک و حقیر پندارد صدقه را تا بزرگ شود نزد وی تعالی و سبک پندارد [illegible] عطا حاصل شود

التوفيق والثواب ويؤدي مستحييا منه تعالى للبخل

توفیق و ثواب و ادا کند صدقه را در حالیکه شرمناک باشد از وی تعالی از جهة بخل

الحامل على حفظ اجود المال وابعد من الشبهة

که باعث شد بر نگهداشتن جید ترین مال و دور ترین آن از شبهه

فورد فى انفقوا من طيبت ما كسبتم وفى حتى

پس وارد شده است در قرآن مجید [illegible] خرج کنید در راه خدا تعالی از پاکیزه های آنچه کسب کنید و نیز در قرآن مجید است تا آنکه

تنفقوا مما تحبون ولانه تعالى ياخذها فورد

صدقه دهید از آنچه دوست میدارید و بجهة آنکه وی تعالی میگیرد صدقه را پس آمده است در قرآن مجید

ياخذ الصدقات فلا يدخل فيما ورد وفى يجعلون لله

میگیرد صدقه‌ها را پس داخل نخواهد شد در آنکه وارد است در قرآن مجید و میگردانند [illegible]

٥٩

ما يكرهون لمن يكثر اعطاءه الاجر يكونه

وعالما فوردق تعاونوا على البر والتقوى

وصادقا ترى النعم منه تعالى وساتر

فوردق يحسبهم الجاهل اغنياء من التعفف

ومعيلا ومريضا فوردق للفقراء الذين

احصروا في سبيل الله وذا رحم فحاج ان الصلة

بدرهم احب الي من التصدق بعشرين الى الاجنبي

والاولى طلب الجامع اياها واكثرها ويتصدق

كل يوم ولا يرد سائلا فيسكت ان لم يقدر وهو

المانور الا بلطف فوردق قول معروف

وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَلَا
و درگذشتن از درویش بهترست از آن صدقه که از پی درآید او را رنجی و زجر
يَنْهَرَ فَأُوعِدَ فِيهِ الْعَذَابُ فِي النَّارِ أَلْفَ عَامٍ
نکند درویش را که وعده کرده شده است درین عذاب کردن در دوزخ هزار سال
وَيَغْتَنِمُ السُّؤَالَ وَيُسِيءُ الظَّنَّ بِنَفْسِهِ عِنْدَ فَقْدِهِ
و غنیمت داند سؤال فقیر را و گمان بد کند بذات خود نزد نایافتن او
وَلَا يَتَوَقَّعُ جَزَاءً وَدُعَاءً وَشُكْرًا وَثَنَاءً وَيُكَافِي
و امید نکند از درویش پاداش و دعا و شکر و سپاس را و مکافات کند
بِمِثْلِهِ إِنْ دَعَا أَوْ أَثْنَى عَلَيْهِ وَيَجْعَلُهَا لِلْوَالِدَيْنِ
بمانند آن اگر دعا کند یا ستایش کند درویش و گرداند ثواب صدقه را برای پدر و مادر خود
الْمَاضِيَيْنِ فَالْكُلُّ مَأْثُورٌ وَيُقَدِّمُ نَفَقَةَ النَّفْسِ وَ
که مرده اند پس این همه مرویست و مقدم کند بر تصدق فقیر خرج ذات و
الْعِيَالِ فَهُوَ فَرْضٌ وَيُبَاكِرُ بِالصَّدَقَةِ لِيُبَادِرَ بِهَا
عیال خود را زیرا که این فرض است و اول روز بدهد تا شتابی کند بآن صدقه
الْبَلَاءَ وَيَغْتَنِمُ عَلَى مَنْ رَقَّ لَهُ الْقَلْبُ فَهُوَ عَلَامَةُ
دفع بلا و غنیمت شمرد دادن برسائلی که نرم شود برای او دل که این نشانه
صِدْقِ السَّائِلِ وَلَا يَحْتَقِرُ مَا عِنْدَهُ وَيُحَصِّلُ أَنْوَاعَهَا
صدق استحقاق سؤال کننده است و حقیر نشمارد چیزی را که نزد او است و اجتهاد کند در تحصیل انواع صدقات
كَإِرْشَادِ الضَّالِّ وَقُرْبَانِ الْمَرْأَةِ لِلتَّعَفُّفِ وَالْعَدْلِ
مانند راه نمودن گمراه و جماع کردن با زن خود بقصد باز داشتن خود را از زنا و در میان دو کس

والحمل على الدابة وطيب الكلام و...

و بر داشتن کسی بر سواری ... و مردم گوئی

الى الصلوة والانفاق على العيال و...

بسوی نماز و نفقه کردن بر عیال

في وجه اخيه واطراق الفحل واعارة

در روی برادر خود و عاریت دادن نر برای ...

والنفع بعلم وغرس وذرع ونهر و...

و نفع رسانیدن بعلم ...

ومسجد وتخليف ولي يستغفر له وا...

و مسجد بنا نمودن و خلیفه گذاشتن ولی که استغفار کند برای وی

وللمحتاج فديهم منه مثل سبعين والقرض

فهو بثمانية عشر لوقوعه في كف المحتاج

فلعله لا يفي ونهي عنه الباب الثالث

باب سوم

الصوم وكسر الشهوة بسم الله

در روزه ... و شکستن خواهش نفسانی ... بنام خدا

وردح الصوم لي وانا اجزى به اي جز...

أو بمعرفتي وإنما خص بالإضافة لأنه خلق

يا شناخت من است و جز این نیست که تخصیص کرده شد صوم باضافت جناب الهی زیرا که تحقیق این خصلت

صمدي أو عمل سري أو قهر النفس و

الهی است یا عمل پوشیده است یا مغلوب کننده نفس و

الشيطان الذي هو أصل المعاملة وأدنى

شیطان است که مغلوب کردن آنها اصل است در معامله بندگی و ادنی

رتبته الكف عن الشهوتين وهو مناط الجواز

مرتبه صوم باز داشتن است خود را از خواهش شکم و شرمگاه و این مرتبه جواز روزه است

ثم كف الجوارح عن الإثم وهو مناط القبول

پس مرتبه دوم باز داشتن اعضاست از گناه و این مدار قبول است

وورد خمس يفطرن الصوم الكذب والغيبة

زیرا که آمده است در حدیث پنج چیز است که میشکنانید روزه را دروغگوئی و غیبت

والنميمة واليمين الكاذبة والنظر بشهوة

و سخن چینی و سوگند دروغ و نظر کردن بجانب غیر مشروع بشهوت و در حدیث آمده

كم من صائم ليس له إلا الجوع والعطش وهو

بسیار روزه دار که نیست مر او را حاصل از روزه مگر گرسنگی و تشنگی و آن

الفطر بالحرام وقيل المرتكب للإثم ثم كف

افطار کننده است بحرام و نزد بعضی ارتکاب کننده گناه است پس مرتبه اعلی باز داشتن

النفس عما سواه تعالى وهو للأنبياء والأولياء وحقه

نفس است از هر چیز که ما دون حق است و این مرتبه خصوص است انبیا و اولیاست و حق روزه

أن يخاف الرد ويرجو القبول ويقول لمن قاتل

آنست که بترسد از رد روزه خود وامید دارد از قبول وگوید هر کسی را که خصومت کند

أو شاتم إني صائم فهو مأثور ولا يسئل عنه

یا دشنام دهد او را که من روزه دارم ایں ازان اثور است وسوال کرده نشود صائم را از صوم

لأن المسئول إن أقر أظهر وإن أنكر كذب وإن

زیرا که اگر در جواب آن اقرار کند ظاهر کرده روزه را واگر انکار کرد دروغ گفت واگر

سكت استحقر وإن احتال للمدافعة تعب ولا يكثر

سکوت کند حقیر شمرد سوال کننده را واگر حیله کند

الأكل تحاميا عن الكسل في التهجد وبطلان سره

وهو قهر النفس وطريقه معرفة فوائد الجوع

و آن مطلوب کردن نفس است وطریق کم خوردن شناختن فایده های گرسنگی است

وهي صفاء القلب فورد من أجاع بطنه

صفای دل است زیرا که وارد شده در حدیث کسی که گرسنه دارد شکم خود را

عظمت فكرته وفطن قلبه ورقته فورد

بزرگ شود فکر او وزیرک شود دل او ونرمی دل است

من شبع ونام قسى قلبه والاستلذاذ بالطاعة

کسی که سیر خورد وخواب کند سیاه شود دل او ولذت گرفتن است بطاعت

والانكسار فالبطر سبب المعصية والغفلة

پس بطر سبب گناه وغفلت است

وذكر تعطش العرصات وجوع الجحيم وكسر

ويادكردن تشنگی ... و گرسنگی اهل دوزخ و شکستن

شهوة المزح فاستبدالها بالتسبيح ودفع النوم

خواهش ... زیراکه ... بسبب سیریست و دور شدن

تهييج الطبع وتضييع العمر وبفوت القيام والتهجد

[illegible]

وتيسر المواظبة على الطاعة لخفة البدن والفراغ عن

و آسانی مواظبت بر عبادت ... سبکی بدن و فراغ خاطرست از

الاهتمام بالتحصيل والاعداد والاكل والفراغ

پروا داشتن بتحصيل اسباب طعام و آمادگی آن و خوردن و فارغ شدن

ودفع الامراض الشاغلة عنها فورد ان المعدة بيت

و دور شدن بیماریهاست که باز میدارد از طاعت ... [illegible]

كل داء وخفة المؤنة والاكتفاء بالقليل

... سبکی وکم باری ... و بسندگی کردن باندک چیزیست

فطلب الزيادة يورث المذلة ويحصل الحرام

پس طلب کردن زیادتی مال پیدا می آرد خواریها و حاصل میکند مال حرام

والشبهة وامكان الايثار بالفاضل ليكون في

مال شبهه را و قدرت یافتن ست بر صرف کردن بر فقرا زائد را تا باشد در

ظله يوم القيمة ثم التقليل بالتدريج الى ما

سایه آن صدقه روز قیامت پس کم کردن غذا تا هستگی تا برسد تا که

يحصل به القوام وإن لم يطق فلا كل بعد صدق الشهوة

ويعرف بأن لا ينتظر الإدام أو لا يقع الذباب

الرزق والترك مع بقائها والأصوب لا

على العبادة فهو المأثور وهو يختلف بحسب الأحوال

أما الوقت فكانوا يطوون يومين فصاعدًا إلى خمسة

والاقتصاد هو الأكلة في اليوم والليلة وهو

المروي عنه عليه الصلوة والسلام فورد

إن أكلتين في يوم من السرف والأحب

بهما التهجد على فراغ المعدة ويتقوى على الصوم

وهو المروي وإن منع الحضور يفطر بنصف

ويشعر بالخبر استعانة على الطاعتين فالجوع

ووقت خورده شود آخرا از جهت حصول قوت بر هردو طاعت پس گرسنگی

الشاغل عنه تعالى مذموم وأما الجنس فالأعلى

که باز دارد از حضور حق تعالى مذموم است واما جنس طعام پس قسم اعلى

من الخبز البر المنخول ثم الشعير المنخول والبر

از نان گندم که بیخته شده است پستر از نان جو بیخته شده وآرد گندم

الغير المنخول ثم الشعير الغير المنخول ومن

نا بیخته پستر آرد جو نا بیخته وقسم اعلى از

الإدام اللحم والحلواء ثم الدهن ثم الملح

نانخورش گوشت است وحلوا پستر روغن است پستر نمک

والخل والمحمود الوسط فالطرفان شاغلان ف‍

وسرکه است وبهتر از نانخورش قسم میانه است پس اعلى وادنى مشغول کننده اند از عبادت

ورد ق والذين إذا أنفقوا لم يسرفوا ولم يقتروا

آمده است در قرآن مجید بندگان خدا آنکسانند که چون نفقه کردند اسراف ننمودند وتنگ هم نکردند

وكان بين ذلك قواما ح خير الأمور أوساطها

وبود ایشانرا میان اسراف واقتار استادگی در حدیث آمده بهترین کارها اوسطهائی آن است

والأولى أن لا يواظب عليه ويترك المشتهى قطعا

واولى آنست که مواظبت نکند بر نانخورش وترک کند آنچیزی که مرغوب نفس باشد از جهت

للأنس بالدنيا وورد ق أذهبتم طيباتكم في

الفت دنیا را آمده است در قرآن مجید بردید وخوردید شما لذتهائی خود را در

كان عليه السلام يحب الحلواء والعسل رواه اصحاب الكتب الستة

وكان يحبه الحلو البارد

واما حديث المؤمن حلوى والكافر مري فقال ابن حجر العسقلاني باطل لا اصل له

خِيرَتُكُمُ الدِّيبَاجَ شِرَارُ أُمَّتِي الَّذِينَ غُذُّوا بِالنَّعِيمِ

وَنَبَتَتْ عَلَيْهِ أَجْسَامُهُمْ وَإِنَّمَا هِمَّتُهُمْ أَنْوَاعُ الطَّعَامِ

وَاللِّبَاسِ وَلَا يَجْمَعُ بَيْنَ الشَّهْوَتَيْنِ قَضَاءً وَلَا

بَيْنَ الشِّبَعِ وَالنَّوْمِ فَهُمَا غَفْلَتَانِ فَوَرَدَ

میان سیری و خواب ... در حدیث آمده

أَذِيبُوا طَعَامَكُمْ بِالصَّلَوةِ وَالذِّكْرِ وَلَا تَنَامُوا عَلَيْهِ

گداخته کنید طعام خود را بنماز و ذکر تلاوت و بخواب مکنید بر سیری

فَتَقْسُوا قُلُوبُكُمْ وَيَكْتَفِي بِالتَّمْرِ تَحَرُّزًا عَنِ التَّفَكُّهِ

پس سخت شود دلهای شما و اکتفا کند بخرما جهت احتراز کردن از تفکه

وَيُولِمُ النَّفْسَ فِي ابْتِدَاءِ الرِّيَاضَةِ فَكَانَ عَلَيْهِ

و دردناک کند نفس را در ابتدای ریاضت خود پس بود آنحضرت

الصَّلَوةُ وَالسَّلَامُ يُحِبُّ الْعَسَلَ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى

صلی الله علیه وسلم که دوست میداشت شهد را و عمر رضی الله تعالی

عَنْهُ يَجْتَنِبُهُ وَيَأْمُرُ ابْنَهُ بِأَكْلِ الْخُبْزِ يَوْمًا مَعَ اللَّحْمِ

عنه اجتناب میکرد ازو و میفرمود پسر خود را بخوردن نان یک روز با گوشت

ثُمَّ اللَّبَنِ ثُمَّ الدُّهْنِ ثُمَّ الزَّيْتِ ثُمَّ الْمِلْحِ ثُمَّ

پس روز دوم با شیر و روز سیوم با روغن روز چهارم با زیت و روز پنجم با نمک و روز ششم

ويتعهد ولا يأكل في الخلاء ما يترك في الملاء ولا

و نخورد در خلوت چیزی که ترک کند آنرا در حضور مردم و قصد

يريد أن يعرف بالتقليل فهو أفحش من

نکند که شناخته شود از مردم بکم خوردن که این بدتر است از

الإكثار ويؤخر السحور ويعجل الإفطار

بسیار خوردن و تاخیر کند سحر خوردن و شتاب کند در افطار کردن

ويبتدئ بالتمر أو الماء ويفطر صائما فالكل

و ابتدا کند در افطار بخرما یا بآب و افطار کناند روزه داری را زیرا که این همه

مأثور ويستعد في شعبان بالتوبة ورد المظالم

مروی است و مستعد شود در ماه شعبان باستقبال رمضان بتوبه کردن و رد کردن مظالم

وترك الشواغل ويخص رمضان بالصدقة والتلاوة

و ترک کردن شغلها و مخصوص کند رمضان را بتصدق کردن و بخواندن قرآن مجید

والاعتكاف لا سيما العشر الأواخر فهو عليه

و اعتکاف خصوصا اعتکاف کند در عشره اخیره زیرا که آنحضرت

الصلاة والسلام واظب عليه وأمرنا بالتماس

صلی الله علیه وسلم مواظبت کرده بروے و امر کرد ما را بجستن

ليلة القدر فيها ويراعي سائر الأيام الفاضلة

شب قدر در عشره اخیر رمضان و محافظت کند برای جمیع روزهای بزرگ را

كالأشهر الحرم لا سيما عرفة وعاشوراء و

مانند ماههای حرام خصوصا از ماههای حرام روز عرفه و روز عاشورا و

العشرين وشعبان والايام البيض والجمعة
... دهم و ماه شعبان و ایام بیض را و روز جمعه را
والخميس والاثنين ويفطر في آخر شعبان
و روز پنجشنبه را و روز دوشنبه را و افطار کند در نصف آخر شعبان
استعانة على صوم رمضان وورد اذا كان
بجهت استعانت بر روزه ماه رمضان در حدیث آمده چون
النصف من شعبان فلا صوم حتى رمضان
نصف ماه شعبان پس نیست روزه تا ماه رمضان
ثم السر فيما ورد افضل الصيام صوم اخي
پس حکمت در آنچه در حدیث آمده فاضلترین روزها روزه برادرم
داود شدة انكسار النفس بنقض العادة بخلاف
داود علیه السلام یعنی شکستن نفس است شکستن عادت بخلاف
صوم الدهر قيل يجتهد ان يصوم نصف السنة
روزه تمام سال بعضی گفته اند کوشش کند که روزه دارد نصف سال
او ثلثيها مع رعاية الايام الفاضلة وقيل لا
یا سیوم حصه او با محافظت کردن ایام فاضله و بعضی گفته اند که
يفطر الا اربعة ايام متواليات اعتبارا
افطار نکند مگر چهار روز پی در پی [illegible] اعتبار کردن
بايام النحر والتشريق والاصل العمل بحسب
با ایام نحر و تشریق که چهار روز است و اصل در باب صوم عمل کردن [illegible]

سلام الباطن فكان عليه الصلوة والسلام

سلامتی باطن ست پس بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم

يصوم حتى يقال لا يفطر وكذا يفطر حتى يقال

روزه میداشت تا آنکه گفته می شد که گاهی افطار نخواهد کرد و همچنین افطار میکرد چندانکه گفته می شد

لا يصوم ويقوم حتى يقال لا ينام وينام حتى يقال

روزه نخواهد داشت و نماز میگذارد تا آنکه گفته می شد که نخواهد خسپید و میخوابید تا آنکه گفته می شد

لا يقوم الباب الرابع في السفر و

که نماز نخواهد کرد باب چهارم در بیان سفر کردن و

الحج والغزو بسم الله الرحمن الرحيم

در بیان حج و جهاد کردن بنام خدای بخشنده مهربان

السفر اما ديني وهو على قصد التعلم فورد من

سفر یا دینی است یا متعلق بامور دنیا است و آن دینی قسم سفر است بر آنکه قصد کند تحصیل علم را پس آمده است حدیث که

خرج من بيته في طلب العلم فهو في سبيل الله

بیرون آید از خانه خود برای طلب علم پس وی در راه خدای تعالی ست

حتى يرجع والتجارب لاصلاح الاخلاق فهو

تا وقتیکه باز آید و دیگر قسم تجربه برای اصلاح اخلاق خود و این سفر

مشهور والسفر يسفر عنها للبعد عن المالوف

و سفر ظاهر میکند از اخلاق بسبب دوری او از چیزهائی که الفت با آن داشت

والتفكر في لطائف فعاله تعالى وعظيم

و برای ملاحظه کردن عجایب قدرت و صنع وی تعالی و صفات بزرگ او

صفاته والحج فورد في ولله على الناس حج البيت

الآية من حج البيت ولم يرفث ولم يفسق خرج

من الذنوب كيوم ولدته امه والجهاد فورد

غدوة في سبيل الله او روحة خير من الدنيا وما

فيها وزيارة المدينة وبيت المقدس فورد

لا تشد الرحال الا الى مسجدي هذا والمسجد الحرام

والمسجد الاقصى وملاقات الاكابر للاستفادة

من مشاهدة الاحوال فلسان الحال افصح وزيارة

قبورهم والفرار عما يشوش العبادة كالجار

والمال وارشاد نبوي كالفرار من الفتنة

وَالْقَحْطِ وَلَا حَرَجَ فِيهِ إِلَّا عَنِ الطَّاعُونِ فَهُوَ
وگرانی نرخ وگناه نیست درین مگر گریختن از وبا که این

مَنْهِيٌّ عَنْهُ أَوْ طَلَبِ الْمَالِ وَنَحْوِهِ فَيَنْوِي فِيهِ نَحْوَ
منهی است یا سفر بطلب مال ومانند آن پس نیت کند درین مانند

التَّعَفُّفِ مِنَ السُّؤَالِ وَالتَّعَطُّفِ عَلَى الْعِيَالِ لِيَصِيرَ
باز داشتن خود را از سؤال یا نیت مهربانی بر عیال تا گردد این سفر

عِبَادَةً ثُمَّ إِنْ كَانَ وَاجِبًا كَالْحَجِّ وَطَلَبِ الْعِلْمِ
عبادت پس اگر واجب بود مانند حج توانگر وطلب علم

فَيَتَعَيَّنُ وَإِلَّا فَالِاسْتِفْتَاءُ مِنَ الْقَلْبِ بِحَسَبِ صَلَاحِ
پس متعین کند ورنه پس فتوی خواهد از دل خود بمقتضای صلاح

الْحَالِ فَالْفَوَائِدُ وَالْآفَاتُ مُتَعَارِضَةٌ وَالْمَقْصُودُ
حال خود زیرا که فائدها وآفتهای پیش می آید ومقصود درهمه

هُوَ الْمَعْرِفَةُ وَالْأُنْسُ بِهِ تَعَالَى وَالْمُعَيَّنُ فِي الْبِدَايَةِ
همان معرفت الهی والفت بوی تعالی است ومتعین در اول امر

السَّفَرُ لِلتَّعَلُّمِ وَفِي النِّهَايَةِ الْإِقَامَةُ فَفِيهِ شَوَاغِلُ
سفر است برای کسب علم ودر آخر کار اقامت متعین است زیرا که در سفر چیزهای باز دارنده از ذکر

مِنَ التَّفَكُّرِ إِلَى الْمَأْلُوفَاتِ وَحِفْظِ النَّفْسِ وَالْمَتَاعِ
از تفکر کردن مفارقت مالوفات ومحافظت ذات خود ومتاع خود

وَاحْتِمَالِ الشَّدَائِدِ وَالْهُمُومِ وَحَقُّهُ أَنْ يَتُوبَ
وبرداشتن سختیها وغمها وحق مسافر آنست که توبه کند

وَيَرُدَّ الْمَظَالِمَ وَالْقُرُوضَ وَيُؤَدِّيَ النَّفَقَاتِ وَ

ورد کند حقوق مردم را و ادا کند وامها را و نفقه هر یک را

يَأْخُذُ الزَّادَ وَيَطْلُبُ الرَّفِيقَ الصَّالِحَ الْمُعِينَ عَلَى

بگیرد توشه سفر را و طلب کند مسافر رفیق نیک کردار که مددکننده باشد بر

الْخَيْرِ وَيَتَصَدَّقُ قَبْلَ الْخُرُوجِ وَيُصَلِّي قَبْلَهُ

نیکی و صدقه بدهد پیش از برآمدن از خانه و نماز گذارد پیش از برآمدن

رَكْعَتَيْنِ وَيَسْتَخِيرُ فِي غَيْرِ الْوَاجِبِ وَيُوَدِّعُ

دو رکعت و استخاره کند در سفر غیر واجب و وداع کند

الْإِخْوَانَ وَيَرْغَبُ فِي دُعَائِهِمْ وَيَعْرِضُ الْأَشْيَاءَ

برادران را و رغبت کند در دعای ایشان و پیش کند همه اسباب را

عَلَى الْمُكْتَرِي وَيُرْضِيهِ وَيَخْرُجُ فِي بُكُورِ الْخَمِيسِ

بر کرایه دار و راضی بکند او را و برآید از خانه در پگاه پنجشنبه

وَالسَّبْتِ فَوَرَدَ صح دُعَاؤُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ

و روز شنبه در حدیث آمده دعای آنحضرت صلی الله علیه وسلم

فِيهِمَا وَالْاِثْنَيْنِ فَهُوَ أَيْضًا مَأْثُورٌ وَيُكْثِرُ السَّيْرَ

برکت اینهر دو و روز دوشنبه که این نیز مرویست و بسیار کند سیر را

فِي اللَّيْلِ فَوَرَدَ صح عَلَيْكُمْ بِالدُّلْجَةِ فَإِنَّ الْأَرْضَ

در شب در حدیث آمده بر شما باد در تاریکی شب زیرا که زمین

تُطْوَى بِاللَّيْلِ مَا لَا تُطْوَى بِالنَّهَارِ وَلَا يَنْزِلُ بِمَا

پیموده میشود در شب قدری که پیموده نشود بروز و فرود نیاید در منزل

لم يقصر اليوم نهارًا او يصلي عند الركوب من المنزل
روز گرم نگردد ونماز بگذارد نزد سوار شدن از منزل
والنزول فيه ويكبّر في كل صعود ويسبّح في كل
وفرود آمدن در آن و الله اکبر گوید در هر بلندی و سبحان الله گوید در هر
هبوط وحدوث وحشة ويؤمّر احدًا لانتظام الرأي
فرود آمدن و حادث شدن وحشت از خوف و امیر گرداند یکی را بجهة انتظام رای
ولكن الامير احسنهم خلقًا ومواساة وورد
و باید که باشد امیر نیکترین ایشان از روی خلق و موافقت با رفقا و در حدیث آمده
اذا كنتم ثلثة فامّروا احدكم ويعين الرفقة
چون باشید سه کس در سفر پس حاکم گردانید یکی را از خود و مدد نماید رفیقان را
ويواسي عليهم ويرفق الراحلة وينزل احيانًا
و یاری کند بر ایشان و نرمی کند دابه سواری را و فرود آید گاه گاهی
ففيه اقامة للسنة وترفيه للدابة واسرار
پس در این برپا کردن سنت است و راحت رسانیدن مرکوب است و خورسند کردن
للمكاري ورياضة للنفس وتحرّز عن ضعف الاعصاب
کرایه دار است و رام کردن نفس است و نگهداشتن اعضا از سستی پی ها
ولا ينام عليها الا نومة خفيفة ولا يتوقف عليها
و خواب نکند بر دابه مگر خواب سبک و توقف نکند بر مرکب
وورد لا تتخذوا ظهور دوابكم كراسي ولا ينفرد
در حدیث آمده مگیرید پشتهای دواب خود را نشستنگاه و تنها نشود در راه

عن الرفقة ويحرس بالنوبة وينام في اول

از رفیقان و پاسبانی کند بنوبت و خواب کند در اول

الليل جاعلا راسه على العضد وفي آخره على

شب در حالیکه نهنده باشد سر خود را بر بازوی خود و در آخر شب بر

الكف ويقيم العضد لئلا يشتد النوم فهو مانون

کف دست و استاده کند بازو را تا سخت و گران نیاید خواب که این مرویست

ولا يصحب جرسا ولا شاعرا ولا ساحرا ولا كاهنا ولا

و همراه نگیرد در سفر جرس را و نه شاعر را و نه ساحر را و نه کاهن را و نه

منجما ولا جلالة ولا كلبا ويؤذن ان ضل الطريق

منجم را و نه گاو و شتر گوه خوار را و نه سگ را و اذان گوید چون گم کند راه را

وورد اذا اختلف عليكم الطريق فعليكم بذات اليمين

در حدیث آمده چون مختلف شود بر شما راه پس بگیرید راه راست را

فان عليها ملكا يسمى هاديا ولا يدخل بلدا ليس

زیرا که بر راه راست فرشته ایست که نام او هادی است و در نیاید شهری را که نباشد

فيه سلطان او نائبه ولا سائس ولا ما فيها طاعون

در وی خلیفه یا نائب او و نه باشد در وی سیاست کننده و در نیاید شهری را که در آن طاعون

ويصاحب المرآة والمكحلة والسواك والمشط والمقص

و همراه گیرد آیینه و سرمه دان و مسواک و شانه و مقراض

والموسى والركوة والحبل والابرة وخيطها و

و استره و ابریق آب و رسن و سوزن و رشته آن و

يجتنب الغرة فهو يذهب البركة ويتبرك بزيارة

بپرهیزکند از غفلت وغرور زیراکه این میبرد برکت را وتبرک جوید بزیارت

الأحياء والأموات ويعجل الأوبة بعد

زندگان ومردگان وشتابی کند در رجوع کردن بعد

قضاء الحاجة ويأتي بالتحفة لأهل البيت و

فراغ از حاجت خود وبیارد هدیه را برائے اهل وعیال و

الأقارب ولا يقدم بغتة ولا ليلا والأحب وقت

خویشاوندان خود و قدوم نیارد درخانه یکایک ونه در وقت شب ودوستتر وقت

الضحى فيدخل المسجد أولا ويصلي ركعتين

چاشت ودرآید درمسجد اول وبگذارد دو رکعت نماز

فالكل مأثور ويقدم له الضحى وكان عليه الصلوة

پس همه این ماثور است ومقدم کرده شود برائے قدوم مسافر چاشت وبعد پیغمبر خدا صلی الله

والسلام إذا قدم نحر جزورا أو بقرة وحق الحج

علیه وسلم چون آمد از سفر نحر میکرد شتر را یا ذبح میکرد گاو را وحق گذارنده حج

أن يخلص في النية ويحتال في دفع تسليم

آنست که اخلاص کند در نیت وحیله کند در ندادن وسپرد کردن

الضريبة لقطاع الطريق ويرجع إن لم يقدر

مال رهداری برائے رهزنان وبرگردد از راه حج اگر قدرت ندارد بر دفع

في حج النفل فالإعانة على العدوان

در حج نفل زیراکه مدد کردن بظلم

اَفحش وَيَمشي راجلاً ان قَدَر والّا فالركوب

ناسزاوارترست از گشتن و راه رود پیاده اگر قدرت داشته باشد ورنه سواری بهتر

وَقيل هُوَ الافضل فَفيه مؤنة الانفاق و

وبعضی گفته اند که سواری درهمه حال افضل است زیراچه دران مشقت انفاق است

البُعد عن تشويش الهموم والقرب من السلامة

ودوریست از پراگندگی اندوهها ونزدیکیست از سلامت

والاثام ويمشي اشعث اغبر غير متزين و لا

واثام وراه رود درحالیکه پراگنده موی وغبار آلوده باشد غیر زینت کننده

مائل الى التكاثر فهو عليه الصلوة والسلام

ومائل بسوی کثرت اسباب پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم

فعل كذلك واخبر عن مباهاته تعالى به و

کرد اینچنین وخبر داد آنحضرت از فخر کردن حق تعالی بکسی پراگنده موی گردآلوده

يتقرب بإراقة دم وان لم يجب فورد

ونزدیکی جوید بحق بریختن خون قربانی اگرچه واجب نباشد درقرآن مجید آمده

ومن يعظم شعائر الله الاية ولا يماكس في

وکسیکه تعظیم کند نشانهای خدا تعالی را الآیة وکشاکش نکند

شراء الهدي والاضحية فالمقصود تزكية

خریدن هدی وقربانی زیرا که مقصود اصلی ازان پاک کردن

النفس عن رذيلة البخل وتحليتها بتعظيم

نفس است از عیب بخل وزینت دادن بدست تعظیم حق تعالی

٧٨

تعالى فَوَرَدَ قُ لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا
پس وارد شد در قرآن مجید نمیرسد بخدا تعالی گوشتهاے قربانی ونه
دِمَاؤُهَا الآيَة وَيَنْوِي فِي النَّحْرِ فِدَاءَ نَفْسِهِ
خونهای آن الی آخر آیة ونیت کند در ذبح قربانی بدل ذات خود را
اقْتِدَاءً بِالذَّبِيحِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَيُنْفِقُ فِي
از جهة اقتدا کردن بذبیح پیغمبر علیه السلام وانفاق کند در
الطَّرِيقِ وَمَكَّةَ مَا اسْتَطَاعَ فَمِنْ عَلَامَاتِ
راه حج ودر بلده مکه بر قدر که تواند پس از جمله علامات
الْقَبُولِ طِيبُ الْكَلَامِ وَالْإِنْفَاقُ وَعَدَمُ
مقبول شدن حج خوش گوئی است و صرف کردن مال است در راه خدا وعدم
الْاِغْتِمَامِ بِهِ وَبِمَا أُصِيبَ فِي الْمَالِ فَدِرْهَمٌ
غم خوردن است بانفاق و بچیزے که زیان رسد در مال پس یک درهم
مِنْهُ يَعْدِلُ سَبْعَمِائَةٍ فِي سَبِيلِهِ تَعَالَى وَتَرْكُ
از مال برابر میشود بهفتصد درهم که صرف کند آنرا در راه خدا تعالی و ترک کردن
مَعَاصٍ كَانَ يَرْتَكِبُهَا وَتَبْدِيلُ إِخَاءِ الْفُسَّاقِ
گناهان را که بود مرتکب پیش از حج مرتکب آن و بدل شدن برادری فاسقان است
بِالصُّلَحَاءِ وَمَجَالِسِ اللَّهْوِ بِالذِّكْرِ وَيُلَازِمُ
بنیکان و بدل شدن مجلسهای لهو بمجلس ذکر ولازم گیرد
الْخُشُوعَ فِي أَدَاءِ الْمَنَاسِكِ فَهُوَ الْأَصْلُ لَا سِيَّمَا
فروتنی را در گذاردن امور حج پس همین خشوع اصل است خصوصاً

فِي الطَّوَافِ وَالْوُقُوفِ بِعَرَفَاتٍ فِيهِمَا ذَكَرْنَا
در طواف كعبه و در وقت وقوف بعرفات كه اين هردو فرض اند
وَيَشْرَبُ مَاءَ زَمْزَمَ مُسْتَشْفِيًا وَيَصُبُّ عَلَى
ونوشد آب چاه زمزم را در حاليكه طالب شفاست وبريزد آب زمزم بر
رَأْسِهِ وَجَسَدِهِ مُتَبَرِّكًا بِهِ وَمُسْتَنْجِيًا أَوْطَارَهُ
سر خود و بدن خود كه تبرك جوينده باشد بآن و درواى خواهنده باشد حاجات خود را
وَيَغْتَنِمُ الْمَوْتَ فِي طَرِيقِهِ فَيُكْتَبُ لَهُ أَجْرُهُ
وغنيمت داند مردن را در راه حج تا نوشته شود مراورا ثواب حج
إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ وَيَتَلَقَّى الْحَاجَّ بِالتَّرْحِيبِ وَ
تا روز قيامت وملاقات كند حاجيان را بمرحبا گفتن و
يُصَافِحُهُمْ مُتَبَرِّكًا وَيَزُورُ إِلَى الْمَدِينَةِ مُكْثِرًا
مصافحه كند ايشان را كه تبرك جوينده باشد وبرود بسوى مدينه در حاليكه بسيار كننده
لِلصَّلٰوةِ عَلَيْهِ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ وَيَزُورُ
خواننده باشد بر حضرت صلى الله عليه وسلم وزيارت كند قبر
وَقُبُورَ الصَّحَابَةِ وَأَهْلِ الْبَيْتِ وَسَائِرَ مَشَاهِدِهَا
وقبرهاى صحابه كرام واهل بيت آنحضرت را
وَيُصَلِّي فِي مَسَاجِدِهَا وَيَتَبَرَّكُ بِآثَارِهَا وَيَتَصَدَّقُ
ونماز بگذارد در مسجدهاى مدينه وتبرك جويد بجاهاى مدينه وصدقه دهد
وَيُسْتَحَبُّ الْإِقَامَةُ بِمَكَّةَ مُرَاعِيًا حُقُوقَهَا فَوَرَدَهَا
ودوست دارد اقامت را در مكه معظمه در حاليكه رعايت كننده باشد حقوق آنرا

يَنزِلُ عَلَى هٰذَا البَيتِ فِي كُلِّ يَومٍ مِائَةٌ

در حدیث مسند فرود می آید بر این خانه در هر روز یک صد

وَعِشرُونَ رَحمَةً سِتُّونَ لِلطَّائِفِينَ وَأَربَعُونَ

و بیست رحمت از آنجمله شصت رحمت برای طواف کنندگان و چهل رحمت

لِلمُصَلِّينَ وَعِشرُونَ لِلنَّاظِرِينَ ح وَإِنَّكِ

برای نماز گزارندگان و بیست رحمت برای نظر کنندگان در حدیث آمده و بتحقیق تو

يَا مَكَّةُ لَخَيرُ أَرضِ اللهِ وَأَحَبُّ بِلَادِ اللهِ إِلَيَّ وَلَولَا

ای مکه هر آینه بهترین زمین خدائی و دوست داشته ترین شهرهای او بسوی من اگر نمی بود

أَنِّي أُخرِجتُ مِنكِ لَمَا خَرَجتُ وَبِالمَدِينَةِ

که بیرون آورده میشدم از تو هر آینه بیرون نمی شدم و دوست دارد اقامت بمدینه

فَوَرَدَ فِي الصَّبرِ عَلَى لَأوَائِهَا وَفِي المَوتِ بِهَا

پس وارد شده است در فضیلت صبر کردن بر سختیهای مدینه و در فضیلت مردن در آنجا

شَفَاعَتُهُ عَلَيهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ وَشَهَادَتُهُ

شفاعت کردن آنحضرت صلی الله علیه وسلم و شهادت دادن آنحضرت

يَومَ القِيَامَةِ وَمَا نُقِلَ مِن إِرجَاعِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ

روز قیامت برسالت او و آنچه منقول از باز گردانیدن عمر بن الخطاب رض

عَنهُ الحَجِيجَ بَعدَ الفَرَاغِ عَنِ الحَجِّ إِلَى المَسَاكِنِ

حاجیان را بعد فراغ حج از مکه معظمه بسوی خانهای ایشان

تَحَامِيًا عَنِ السَّآمَةِ وَارتِكَابِ الذَّنبِ فَالإِثمِ

از جهت احتراز کردن از ملالت در اقامت و احتیاط از ارتکاب گناه پس گناه

فيه مضاعف تضاعف الثواب حيث

دركه زياده كرده ميشود عقاب او مانند زياده شدن ثواب حسنات بجهت آنكه

علق العذاب بمجرد القصد فيما ورد في

تعليق كرده شده عذاب درين مكان بمجرد قصد گناه در آنچه وارد شده در قرآن مجيد

ومن يرد فيه بالحاد الآية حتى قيل منه

وكسيكه اراده كند در حرم ميل كردن از حق تا آخر آيه تا آنكه بعضى گفته اند از جمله الحادست

الاحتكار وقيل الكذب ايضا وتجديدا

حبس كردن غله را آنجا وبعضى گفته اند كه دروغ نيز وتازه گردانيدن عمر را از جهت تازگى

للاشتياق والاولى الاستفتاء من القلب في

شوق بود بزيارت حرم واولى براى سالك فتوى كردن است از دل خود در

التوطن في موضع اقرب من الخمولة وسلامة

اختيار كردن وطن در موضعى كه نزديكتر باشد از گمنامى وسلامتى

الدين وفراغ القلب ويسر العبادة فورد ح

دين وفراغ دل از مشاغل وآسانى در عبادات پس الدست يكه در حديث

البلاد بلاد الله تعالى والخلق عباد الله فاى

همه شهرها شهرهاى خداى تعالى است وخلق بندگان خداى تعالى اند پس هر جا

موضع رأيت فيه رفقا فاقم واحمد الله تعالى

كه بيابى در آنجا مصلحت پس اقامت كن وشكر كن خدا را

وحق الجهاد ان تنوى نصرة الدين وبذله

وحق جنگ كردن آنست كه نيت كند بآن تائيد دين را ودر باختن

٨٢

الشهادة في سبيل الله تعالى فوز وقد

کشته شدن در راه خدا تعالی پس وارد شده در قرآن مجید

ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله

و گمان مبر آنان را که کشته شدند در راه خدا تعالی

امواتا الآية ح ان ارواح الشهداء في حواصل

که ایشان مردگانند تا آخر آیه و در حدیث آمده تحقیق ارواح شهیدان در حوصله

طير خضر تسرح في الجنة حيث تشاء و

پرندگان سبز است میچرند در بهشت هرجا که بخواهند و

تأوي الى قناديل معلقة من العرش ويودون

باز میگردند بسوی قندیلهائی که آویخته شده است بعرش و دوست میدارند

الرجوع الى الدنيا لاستشهادها ويتمناها

بازگردیدن بسوی دنیا مرتبه دوم جهت کشته شدن و آرزو کنند شهادت را

فهو سبب نيل منزلتهم وان مات على الفراش

زیرا که این سبب رسیدن بمنزل شهیدان است اگرچه بمیرد و بر رخت خواب

ولا يخرج المشتغل بتعهد الاهل وخدمة

و بیرون نیاید اشتغال کننده به تیمار داشتن اهل و عیال و خدمت

الابوين فهو مقدم ويخدم الغزاة ولو كلهم

مادر پدر خود زیرا که این مقدم است بر جهاد نفل و خدمت کند غازیان را اگرچه کل ایشان

ويجهزهم ويعطيهم افراسهم ويعد لهم اليوم

و تجهیز اسباب سفر ایشان کند و تعظیم کند اسپهای ایشان را آماده دارد اسپها را برای روز

اللقاء ففي الكل فضائل ويتعلم الفروسية و

پس این همه فضیلت ست و بیاموزد سواری و

المسابقة لامتحان الكرم والرمي فهو سنة ولا

و دوانیدن اسپان بجهة آزمودن نجابت اسپ و بیاموزد تیراندازی پس این سنت ست و

يترك فورد من ترك الرمي بعدما علمه فانها

ترک نکند تیراندازی را در حدیث آمده کسیکه ترک کند تیراندازی را پس از آموختن آن پس بدرستیکه آن

نعمة كفرها الباب الخامس في التزوج

کفران نعمت ست باب پنجم در بیان زن کردن

والتخلي بسم الله الرحمن الرحيم في النكاح

و مجرد بودن از آن بنام خدا بخشنده مهربان در نکاح کردن

فوائد حفظ النفس من الشيطان فورد من

فایده بسیار ست اول نگاهداشتن ست خود را از آفات شیطان در حدیث آمده کسیکه

تزوج فقد احرز شطر دينه ويزيد الى الاربعان

زن کرد پس تحقیق نگهداشت نصف دین خود را و زیاده کند بر گرفتن تا چهار زن اگر

لم يعتصم بواحدة ويبدل باخرى ان تنفر

محفوظ نباشد بیک زن و بدل کند زنی را بزنی دیگر اگر نفرت گیرد

لطبعه وزيادة الرغبة في لذات الجسد فلذة

طبیعت از وی دوم زیادتی خواهش ست در لذتهای بهشت زیرا که لذت

الدنيا انموذج وقطع الملالة الحاصلة من

دنیا نمونه لذتهای بهشت ست سوم دور کردن ملالت ست که حاصل میگردد از

دَوَامُ الْعِبَادَةِ فَوَرَدَ لِكُلِّ شِرَّةٍ فَتْرَةٌ فَمَنْ

دوامِ عبادت در حدیث آمده هر حرص را ماندگی است کسی که

كَانَ فَتْرَتُهُ إِلَى سُنَّتِي فَقَدِ اهْتَدَى وَهُوَ لَا يَعُمُّ

باشد ماندگی و فترت او بسوی سنت من پس تحقیق راه یافت و این ادا نه عام نیست

لِانْقِطَاعِهَا لِلْبَعْضِ بِالْمَاءِ وَالْبُسْتَانِ وَفَرَاغُ

بجهت انقطاع ماندگی مر بعضی را منظر کردن در آب روان و سبزه باغ و فارغ

الْقَلْبِ مِنْ تَدْبِيرِ الْبَيْتِ لِلْعِبَادَةِ فَوَرَدَ

دل است از تدبیر خانه برای عبادت در حدیث آمده

زَوْجَاتِي أَعْوَانِي عَلَى الطَّاعَةِ وَهُوَ يَخُصُّ بِمَنْ

زوجهای من مددگار اند بر طاعت و این فائده نیز مخصوص بکسی است

لَا يُدَبِّرُ فِيهِ وَلَا يُشَوِّشُ حُقُوقُ الزَّوْجِيَّةِ وَكَثْرَةُ

که دست دارد بر تدبیر خانه و پریشان نکند ادا ادای حقوق زوجیت و هجوم تیاری

الْعَشِيرَةِ لِيَدْفَعَ بِهِمُ الشَّرَّ فَيَسْلَمَ وَالرِّيَاضَةُ بِالْقِيَامِ

خویش اقربا است تا دفع کند بمدد ایشان بدی را و ایمن بماند و مشقت برخود گرفتن بقیام

بِحُقُوقِهِنَّ وَاحْتِمَالِ جَفَائِهِنَّ فَوَرَدَ فِيمَنْ لَتَمَّلْهَا

بحقوق اهل و عیال و برداشتن ایذای زنان در حدیث آمده در شان کسیکه احتمال [illegible]

كَانَ مَعِي فِي الْجَنَّةِ وَهُوَ يَخُصُّ بِالْمُبْتَدِي لِاحْتِيَاجِ

باشد همنشین من در بهشت و این نیز مخصوص است بطالب مبتدی بجهت احتیاج ایشان

إِلَى الرِّيَاضَةِ وَبِظَاهِرِ الْعَمَلِ فَالِاتِّفَاقُ أَوْلَى لَهُ

بسوی ریاضت و باعمل ظاهر پس اتفاق کردن او بهتر است مر او را

لِأَنَّهُ مُتَعَدٍّ بِخِلَافِ صَاحِبِ الْبَاطِنِ فَعَمَلُهُ أَشْرَفُ
زیرا که این عبادت متعدی ست بخلاف کسیکه صاحب باطن ست زیرا که عمل وی شریف ترین اعمال ست

وَالْوَلَدُ وَهُوَ الْمَقْصُودُ الْأَصْلِيُّ فَفِيهِ مَحَبَّتُهُ تَعَالَى
پنجم ولدست و همین مقصود اصلی از نکاح پس در تحصیل اولاد محبت وی تعالی ست

بِتَحْصِيلِ حِكْمَتِهِ وَهِيَ بَقَاءُ جِنْسِ الْإِنْسِ وَالتَّحَرُّزُ عَنْ
بحاصل کردن حکمت جل شانه که آن بقاء جنس آدمی ست و دیگر احتراز کردن ست از

تَعْطِيلِ الْأَعْضَاءِ عَنِ الْمَقَاصِدِ وَمَحَبَّتُهُ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ
معطل گذاشتن اعضا از مقاصد آن و هم محبت رسول علیه السلام ست

وَالسَّلَامُ بِالْاِسْتِنَانِ فَوَرَدَ النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِيْ
بعمل کردن بسنت در حدیث آمده نکاح کردن از طریقه من ست

وَتَكْثِيرِ الْأُمَّةِ فَوَرَدَ تَنَاكَحُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أُبَاهِيْ
و بسیاری امت وی در حدیث آمده نکاح کنید و اولاد بسیار بهم رسانید که من مباهات کنم

بِكُمُ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَوْ بِالسِّقْطِ وَبَرَكَةِ الدُّعَاءِ
بشما امتهای دیگر را روز قیامت اگرچه بچه ناتمام خلقت باشد و حصول برکت دعا ولد ست

إِنْ بَقِيَ بَعْدَهُ فَعَدَّهُ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ مِنْ
اگر باقی ماند بعد از مردن پدر پس شمار کرده است آنحضرت علیه السلام از

لِعَمَلِ الْبَاقِيْ بَعْدَ الْمَوْتِ وَالشَّفَاعَةِ إِنْ مَاتَ قَبْلَهُ
جمله عملهای پدر که باقی ماند بعد از موت و حصول شفاعت ست اگر بمیرد پیش از پدر

فَوَرَدَ إِنَّ الطِّفْلَ يَجُرُّ بِأَبَوَيْهِ إِلَى الْجَنَّةِ وَ
در حدیث آمده تحقیق بچه میکشد مادر و پدر خود را بسوی بهشت و

آفات وهي كسب الحرام فالعيل يضطر إليه

در نكاح آفات است وآن كسب كردن حرام است پس عيالمند مضطر ميشود بسوى كسب حرام

للتوسع وورد في حديث إنه هو الذي أكل عياله

بجهة فراخى وآمده است در حديث تحقيق اين مرد آن كسى است كه خوردند عيال او

حسناته وفوات الحقوق فورد كفى بالمرء

نيكيهاى او را وفوت شدن حقوق زوجيت در حديث آمده كفايت ميكند مرد را

إثما أن يضيع من يعول والشغل عنه تعالى بتدبير

همين قدر گناه كه ضائع كند كسى را كه عيالدارى او ميكند وباز ماندن از ياد حق تعالى بتدبير

المعيشة وجمع المال والادخار والتفاخر و

معيشت وجمع كردن مال وذخيره كردن آن وفخر كردن بمال و

الاستغراق بالتمتع والمؤانسة فإن تحققت

مستغرق شدن بانتفاع زنان وانس گرفتن بصحبت ايشان پس اگر متحقق شود

الفائدة وانتفت الآفة يتعين النكاح وإن

در شخصى فائده نكاح ومنتفى گشت آفت متعين ميشود نكاح واگر

انعكس يتعين التجرد وإن تقابلا يأخذ بالراجح

منعكس شد امر متعين شود او را تجرد واگر فوائد وآفات مقابل باشند اختيار كند غالب را

ففوات الشغل به تعالى وطيب اللقمة نقص

پس از دست رفتن اشتغال بسوى حق تعالى ونيافتن لقمه حلال بدرستى

من فوات الولد لأنه لا يجبرهما ولأنه

از حاصل نشدن ولد زيراكه خود ولد جبر نقصان اين هردو نميتواند شد وجهت آنكه

مفقودٌ وهُما فاجرانِ وكذا الزِّنا من كسبِ الحرامِ

امر موجود نیست و آن هر دو آفت موجود شد همچنین زنا ناسزاوار است از کسب حرام

لأنّه قتلٌ حكميٌّ بتحصيلِ ولدٍ ليس له من يقوم بحقّه

زیرا که زنا بحکم کشتن آدمی ست بحاصل کردن فرزندی که نیست مراو را کسیکه قیام بحق وی نماید

ولأنّه حرامٌ لعينه والكسب لغيره بخلاف النظر

و بجهة آنکه زنا حرام ست بنظر ذات خود و کسب حرام ست برای غیر او بخلاف نظر کردن بحرام

والمصيبة لدوام الكسب وسرايةِ شرِّه إلى الغير وعند

و بمصیبت بجهة دوام کسب و سرایت کردن بدی کسب بسوی غیر او و نزد

الأمن فالأولى الجمع بينه وبين العبادة و

ایمن بشدن پس بهتر جمع کردن ست میان نکاح و میان عبادت و

هو عند بعض المشايخ كمال القوّة كما كان لرسولنا عليه الصلوة

این در نزد بعضی مشایخ کمال قوت چنانچه بود برای پیغمبر ما علیه الصلوة

والسلام وإن لم يقدر فالنكاح لصاحب الظاهر

والسلام و اگر قادر نبود پس نکاح کردن بهتر ست مر صاحب ظاهر را

والعزوبة لصاحب الباطن كالمسيح عليه السلام

و بے زن بودن مر صاحب باطن را مانند عیسی علیه السلام

ثمّ الأصل ترك الشاغل عنه تعالى فينظر ويختار

پس اصل ترک کردن چیزیست که باز دارد از وی تعالی پس نظر کند و اختیار کند یکی را

بحسب الباطن وصلاح القلب ويجتهد المتخلّي في

باعتبار باطن و صلاح دل و کوشش کند گوشه گیرنده در

ترك أغذية تحرّك الشهوة وقطعها بالصوم

گذاشتن طعامهائی که بر جنباند شهوت فرج را واجتناب کند در قطع کردن

الدائم والاقتصاد عند الإفطار وغض البصر

همیشه ومیانه روی کردن طعام وقت افطار وکوشش کردن دیده

وهو بالاعتزال وقد ورد في قل للمؤمنين يغضّوا

واین بگوشه گرفتن متحقق میشود وارد شده در قرآن مجید بگوای محمد مر مسلمانان که بپوشانند

من أبصارهم وجعل عليه الصلوة والسلام

دیدهای خود را از نامحرم وگردانید آنحضرت صلی الله علیه وسلم

عضو زنا هذا والنظر يهيج الوساوس و

عضو این آدم را زنا یا دیگر اینان ونظر کردن برمی انگیزد وسواس را

يتعلّق القلب ويتعذّر الوصول

که تعلق گیرد دل بشخصی ودشوار شود مواصلت پس میرسانید

التعب الشديد بما يستوفي القلب وأيضا كل

رنج سخت بچیزیکه تمام درگیرد دل را

عضو يصلح لنعمة أخروية فالعين للقائه

عضو شده صلاحیت وارد نعمتی را که حصول آن در آخرت شود پس چشم صلاحیت دارد

تحقيق أن تصان ثم الصواب في الكمال إن

پس سزاوار است که محافظت کرده شود او را بستر صواب در باز داشتن نظر از نامحرم است اگر

قدر وإلا فالنجاة ولا إثمات

قادر باشد بران ورنه پس صواب گذشتن است ونیست گناه اگر مقصود واراده کرده نشود

فورد لك الاولى وعليك الثانية والضرر

در حدیث آمده مرترا مباح ست نظر اول یعنی قصد و بر تست ضرر نظر ثانی که بقصد کنی و ضرر از

فى الامر اشد لامتناع الوصول فى الشرع

در امر دیگر بیش سخت تر است بجهة ممتنع بودن بوصول بامرد در شرع

ويراعى المتزوج الاعتدال فى الوقاع فالافراط

و مراعات کند صاحب زن توسط را در جماع زیراکه زیادتی جماع

يقهر العقل يصرف الهمة الى التمتع ويجزم

مغلوب میکند عقل را بصرف کردن تمام همت بسوی لذت و نفع گرفتن بشهوت و جدا میکند

عن المقصود ويفضى الى تناول الاشياء المقوية

از مقصود و میرساند بسوی استعمال چیزهای که تقویت دهنده است

للشهوة وهو كتنبيه السبع الضارى والعشق

مر شهوت را و آن مانند بیدار کردن درنده ضرر رساننده است و میرساند بعشق

وهو يجعله اضل من الانعام ويبلغ الخطبة و

و عشق میگرداند مرد را گمراه تر از دواب در رسانید ترویج کند اراده کند تزوج را

كان تزوجها الولى وينظرها قبله تقريبا للالفة

بپاشد تزویج آن زن حق ولی و نظر کند مخطوبه را پیش از نکاح از جهة نزدیک گردانیدن الفت

ويعقد فى المسجد فورد اجعلوه فى المسجد وفى

و بربندد نکاح در مسجد در حدیث آمده بگردانید نکاح را در مسجد و در

شوال ففيه كان نكاح عائشة رضى الله تعالى عنها

ماه شوال زیراکه درین بود نکاح عائشه صدیقه رض با رسول علیه السلام

91

وَزِفَافِهَا وَيُقَدِّمُ الْخُطْبَةَ وَالتَّحْمِيدَ وَالصَّلٰوةَ

در زفاف او و مقدم کند خطبهٔ نکاح را و حمد و صلوة را

فِي كُلٍّ مِنَ الْإِيجَابِ وَالْقُبُولِ وَلَا يَتَزَوَّجُ لِعِزِّهَا

در هر واحد از ایجاب و قبول و نکاح نکند زنی را بجهت عزت وی

وَمَالِهَا وَجَمَالِهَا فَفِيهِ وَعِيدٌ وَيَخْتَارُ الْمُتَدَيِّنَةَ

و مال وی و حسن وی زیرا که درین وعید وارد و اختیار کند زن دیندار را

لِئَلَّا تُفْسِدَ الدِّينَ فَوَرَدَ ح عَلَيْكَ بِذَاتِ الدِّينِ

تا تباه نکند آن زن دین زوج را در حدیث آمده لازم گیر بر خود زن صاحب دین را

وَحَسَنَةَ الْخُلُقِ لِيَحْصُلَ الْفَرَاغُ وَالْجَمِيلَةَ

و نیکو سیرت را تا حاصل شود فراغ خاطر و اختیار کند زن نیک صورت را

فَالصِّيَانَةُ فِيهِ أَكْثَرُ وَالْمَمْنُوعُ هُوَ الْاِكْتِفَاءُ بِالْجَمَالِ

که حصول حفظ در آن بیشتر است و ممنوع در حدیث از نکاح جمیله اکتفا بجمال است

إِلَّا أَنْ يَكُونَ زَاهِدًا فَيُعْرِضُ عَنْهُ وَقَلِيلَةَ الْمَهْرِ فَوَرَدَ

مگر آنکه باشد مرد زاهد پس اعراض کند از نکاح زن جمیله و اختیار کند زن کم مهر را

ح خَيْرُ النِّسَاءِ أَرْخَصُهُنَّ مُهُورًا ح يُمْنُ الْمَرْأَةِ

در حدیث بهترین زنان ارزان ترین ایشان اند از روی مهر در حدیث آمده برکت زن

خِفَّةُ مَهْرِهَا وَيُسْرُ نِكَاحِهَا وَحُسْنُ خُلُقِهَا وَالْوَلُودَ

سبکی مهر او و آسانی نکاح او نیکی سیرت او است و اختیار کند زائنده را

لِأَنَّ الْوَلَدَ هُوَ الْمَقْصُودُ وَوَرَدَ ح عَلَيْكُمْ بِالْوَلُودِ

بجهت آنکه حصول اولاد همین مقصود اعظم است در حدیث آمده لازم دارید بر شما زن زاینده را

وَالْبِكْرَ فَوَرَدَ ح هَلَّا بِكْرًا تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ وَ

واختیار کنند زن دوشیزه را در حدیث آمده چرا تزوج نکردی بکر را که بازی میکردی تو با وی و بازی میکرد و با تو

فِيهَا شِدَّةُ الْمَحَبَّةِ وَالْأُلْفَةِ هٰذَا وَالثَّيِّبُ تُبْغِضُ

و دران زیادتی محبت والفت میباشد یاد گیر این را وزن بیوه ناخوش میدارد

صِفَاتٍ تُخَالِفُ مَأْلُوفَاتِهَا وَتَمِيلُ طَبْعُهَا إِلَى

سیرتها را که مخالف باشد مألوفات اورا ومیکشد طبع او بیوه بسوی زوج

الْأَوَّلِ وَيَتَنَفَّرُ الزَّوْجُ الثَّانِي لَوْ ذَكَرَتْهُ وَالنَّسِيبَةَ

اول وبیزار میشود زوج ثانی اگر احیانا ذکر بکند اورا واختیار کنند زن حسب نسب را

مِنْ أَهْلِ الدِّينِ لِيَسْرِيَ الصَّلَاحُ إِلَى الْوَلَدِ

از قبائل دیندار تا سرایت کند صلاح قبیله او بسوی ولدش

فَوَرَدَ ح إِيَّاكُمْ وَخَضْرَاءَ الدِّمَنِ أَيِ الْحَسْنَاءَ

در حدیث آمده دور دارید خود را از سبزه گلخن مراد زن صاحب جمال ست

فِي الْمَنْبِتِ السُّوءِ وَغَيْرَ الْقَرَابَةِ الْقَرِيبَةِ فَهِيَ

که پیدا شده باشد در قبیله بد واختیار کنند زنی را که خویشی قریب نداشته باشد زیرا که وی

تُنْقِصُ الشَّهْوَةَ وَنُهِيَ عَنْهُ مُعَلَّلًا بِأَنَّ الْوَلَدَ

کم میکند شهوت را ونهی کرده شده است از تزوج زن قریبه حالیکه معلل ست نهی آن بانکه ولد

يُخْلَقُ مِنْهُ ضَاوِيًا وَجَاءَ الْاِجْتِنَابُ عَنِ الطَّوِيلَةِ

پیدا کرده میشود لاغر ونحیف وآمده است در آثار پرهیز کردن از تزوج زن دراز قد

الْمَهْزُولَةِ وَالْقَصِيرَةِ الذَّمِيمَةِ وَالْمُسِنَّةِ وَ

که لاغر باشد واز زن کوتاه قد که زشت باشد واز زن کلان سال و

۹۳

وَالْمِكْثَارَةِ وَبَتْ وَلَدٍ ثُمَّ رِعَايَةُ تِلْكَ الْأَوْصَافِ
زن بسیار گو از زن صاحب ولاد پستر رعایت کردن اوصاف مذکوره

فِي النِّيَّاتِ أَوْلَى وَيُهَادِي فَوَرَدَ ح تَهَادُوا تَحَابُّوا
در ع بهتر است وهدیه فرستد در حدیث آمده هدیه فرستید با یکدیگر تا دوستی

وَيُولِمُ فَهُوَ مَرْوِيٌّ عَنْهُ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ قَوْ
و ولیمه کند زوج پس ولیمه مرویست از آنحضرت صلی الله علیه وسلم از روی قول

وَفِعْلًا وَيُعَجِّلُ بِهَا فَهِيَ فِي الْيَوْمِ الْأَوَّلِ سُنَّةٌ وَفِي
و فعل و تعجیل کند بولیمه زیرا که ولیمه کردن در روز اول سنت ست و در روز

الثَّانِي مُتَعَارَفٌ وَفِي الثَّالِثِ رِيَاءٌ وَلَا يَخْطُبُ عَلَى
ثانی متعارف مسلمانان ست و در روز سیوم ریاست و خطبه نکند شخصی بر

خِطْبَةِ أَخِيهِ فَهُوَ إِيذَاءٌ وَيُعْلِنُ فَوَرَدَ ح أَعْلِنُوا
خطبه برادر مسلمان دیگر زیرا که این ایذاء اوست و آشکارا کند نکاح را در حدیث آمده آشکارا کنید

النِّكَاحَ وَيُنْثَرُ السُّكَّرُ وَاللَّوْزُ عَلَى رَأْسِهِمَا وَ
نکاح را و پراگنده کرده شود قند و بادام بر سر هر دو از مرد و زن و

يَنْتَهِبُ الْقَوْمُ فَهُوَ سُنَّةٌ وَيَغْسِلُ الزَّوْجُ رِجْلَيْهَا
غارت کنند آنرا جماعت حاضران که آن سنت ست و بشوید شوهر هر دو پای زن را آب

وَيَرُشُّ الْمَاءَ فِي زَوَايَا الْبَيْتِ لِيَدْخُلَهُ الْبَرَكَةُ وَيَنْوِي
و بپاشد آن آب را در گوشهای خانه تا در آید او را برکت قدم او و نیت کند

فِي الْمُبَاشَرَةِ تَحْصِينَ الْفَرْجِ وَتَفْرِيغَ الْقَلْبِ
در جماع نگهداشتن فرج از محارم و فارغ کردن قلب از تابع دیگر

وَيُسَمِّيْ عِنْدَ ابْتِدَاءِ الْوِقَاعِ وَيَقْرَءُ الْإِخْلَاصَ وَ

و بسم الله گوید پیش از جماع و بخواند سورهٔ اخلاص را و

يَسْأَلُهُ تَعَالَى الذُّرِّيَّةَ الطَّيِّبَةَ وَمُجَانَبَةَ الشَّيْطَانِ

سؤال از ذی تعالی اولاد صالح را و یکسو گذاشتن شیطان را

فَهُوَ مَأْمُوْرٌ بِهٖ وَيَجْتَنِبُ اللَّيْلَ الْأَوَّلَ مِنَ

زیرا که این امر کرده شده است و پرهیز کند از جماع شب اول از

الشَّهْرِ وَالْآخِرَ وَالْوَسَطَ فَهِيَ أَوْقَاتُ حُضُوْرِ

ماه و شب آخر ماه و شب میانه زیرا که این سه شب اوقات حضور

الشَّيْطَانِ وَأَوَّلَ اللَّيْلَةِ لِيَكُوْنَ النَّوْمُ عَلَى الطَّهَارَةِ

شیطان است و اجتناب کند جماع را اول شب تا اینکه باشد خواب او بر طهارت

وَيَلْبَثُ بَعْدَ الْفَرَاغِ لِتَفْرُغَ وَيُبَاشِرُ كُلَّ أَرْبَعِ

و درنگ کند مرد در برآوردن عضو بعد از فراغ حاجت خود تا فارغ شود زن و جماع کند زن را بعد از هر چهار

لَيَالٍ فَهُوَ الْأَعْدَلُ اسْتِدْلَالًا بِإِبَاحَةِ الْأَرْبَعِ

شب یکمرتبه که این درجه عدل است از جهت استدلال کردن با باحت چهار زن

وَيَزِيْدُ لِحَاجَتِهَا فَتَحْصِيْنُهَا وَاجِبٌ وَيَتَّخِذُ كُلٌّ مِّنْهُمَا

و زیاده کند جماع بجهة حاجت زن زیرا که نگهداشتن زن واجب است و بگیرد هر واحد از مرد و زن

خِرْقَةً لِإِزَالَةِ الْأَذَى وَيُضَاجِعُ الْحَائِضَ وَيُوَاكِلُهَا

پارچه را برای دور کردن پلیدی منی و یکجا بخسپاند زن حائضه را و یکجا بخورانید اورا

وَيُشَارِبُهَا مُخَالِفَةً لِلْمَجُوْسِ وَلَا يَأْتِيْهَا جَانِبَ

و یکجا بنوشاند اورا از جهة مخالفت کردن مجوس و نیاید زن را از جانب

٩٥

الدُّبُرِ فَهُوَ اللِّوَاطَةُ الصُّغْرٰى وَلَا يُدَاوِمُ عَلٰى تَرْكِ

در کرایں لواطت خوردست ومداومت نکند بر ترک

الْوَطْیِ فَهُوَ يُضْعِفُ قُوَّتَهُ وَلَا يُبَاشِرُ بَعْدَ مُبَاشَرَةٍ

جماع مطلقا که آن سست میگرداند قوت جماع را و جماع نکند بعد از جماع

وَاحْتِلَامٍ إِلَّا أَنْ تَغْسِلَ نَفْسَهُ أَوْ يَبُولَ وَلَا يَعْزِلُ

واحتلام مگر آنکه بشوید ذکر خود را یا بول کند وعزل نکند

فَهُوَ كَالْجُلُوسِ فِي الْمَسْجِدِ بِلَا عِبَادَةٍ وَالْإِقَامَةِ بِمَكَّةَ

که این همچو نشستن در مسجدست بغیر عبادت و همچو اقامت کردن بمکه

بِلَا حَجٍّ وَلَا يَأْثَمُ بِهِ إِنْ نَوَى اسْتِبْقَاءَ الْمِلْكِ

بدون حج و گناهگار نشود بسبب عزل اگر نیت کند باقی گذاشتن ملک را

فِي الْجَارِيَةِ وَالْحُسْنِ وَالسَّمَانَةِ لِلتَّمَتُّعِ وَالْحَبْوَةِ

در جاریه و نیز اگر نیت کند باقی گذاشتن جمال و تر و تازگی را تا تمتع گیرد و نگاه داشتن

بِالتَّحَرُّزِ عَنِ الْمَخَاضِ وَالْخَوْفِ مِنَ الْإِفْضَاءِ إِلٰى

بسبب احتراز از درد زادن و ترسیدن از رسانیدن ترک عزل بسوی

كَسْبِ الْحَرَامِ فَكَانُوا يَعْزِلُونَ وَمَا نُهُوا عَنْهُ

کسب حرام پس بودند صحابه که عزل میکردند وحال آنکه نهی کرده نشدند از آن

وَإِنْ كَانَ فِيهِ تَرْكُ الْفَضِيلَةِ وَهُوَ التَّوَكُّلُ فَوَرَدَ

اگرچه در وی ترک فضیلت ست و آن فضیلت توکل ست آمده است

ح مَنْ تَرَكَ النِّكَاحَ مَخَافَةَ الْعَيْلَةِ فَلَيْسَ مِنَّا

در حدیث کسیکه ترک کند نکاح را از خوف فقر پس نیست از ما

وَمِنْ عَادَاتِهِمْ التَّشَاؤُمُ بِوِلَادَةِ الْبِنْتِ

و از عادتهای ایشان شوم شمردن تولد دختر

وَهُوَ عَادَةُ الْجَاهِلِيَّةِ أَوْ أَرَادَ الْمُبَالَغَةَ فِي التَّطَيُّرِ فَهُوَ

و این عادت جاهلیت است یا اراده آن مبالغه را در بدفالی پس این

بِدْعَةٌ وَيَفْرَحُ بِالْمَوْلُودِ وَوَرَدَ أَنَّهُ نُورٌ فِي الدُّنْيَا

بدعت است و خوش شود بمولود فرزند پسر یا دختر در حدیث آمده تحقیق ولد روشنی است در دنیا

وَسُرُورٌ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يَغْتَمُّ بِالْبِنْتِ لِأَنَّ الصَّلَاحَ مُسْتَوٍ

و خوشی است در آخرت و غمگین نشود بولادت دختر زیرا که صلاح برابر است

وَيَزْدَادُ فَرَحُهَا خِلَافًا لِلْجَاهِلِيَّةِ وَوَرَدَ بَرَكَةٌ

و زیاده کند شادی را خلاف ارباب جاهلیت در حدیث آمده برکت

الْمَرْأَةِ تَبْكِيرُهَا بِالْبَنَاتِ مَنِ ابْتُلِيَ مِنْهُنَّ بِشَيْءٍ

زن ابتدا اوست بدختران کسیکه مبتلا کرده شد در دختران بچیزے

فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ وَيُؤَذِّنُ

پس نیکی کند بسوی ایشان میباشند دختران مر او را پناه از آتش دوزخ و اذان گوید

فِي أُذُنِهِ الْيُمْنَى وَيُقِيمُ فِي الْيُسْرَى فَوَرَدَ فِيهِ

در گوش راست مولود و اقامت گوید در گوش چپ پس آمده در حدیث

أَنَّهُ تَرْفَعُ عَنْهُ أُمُّ الصِّبْيَانِ وَيَقْطَعُ سُرَّتَهُ وَ

دور کرده میشود ازو ام الصبیان و قطع کند ناف او را نزد ولادت و

يُمِيطُ الْأَذَى وَتُرْضِعُ الْأُمُّ لِأَنَّهُ سُنَّةٌ وَلَا

دور کند پلیدی را و شیر دهد مادر او زیرا که این سنت است و

يسامه بكاية فهو ذكر وجاء الختان في اليوم
عقیقه شود تمریه کودک که آن ذکر الهی ست و آمده است ختنه کردن کودک در روز

السابع وقيل يؤخر عنه مخالفة لليهود وتحاميا
هفتم از ولادت و بعضی گفته اند تاخیر کنند از روز هفتم از جهة مخالفت یهود و از جهة احتراز کردن

عن الخطر ووقته سبع سنين وتختن الانثى
از هلاک کودک و وقت ختنه هفت سال است و ختنه کرده شود دختر را

فورد ح انه مكرمة وهو بنضر الوجه ويفتر
در حدیث آمده تحقیق ختنه زنان سبب کرامت ایشانست و ختنه زن تر و تازه میکند روی و سست میگرداند

الشهوة ويلذ الوقاع ويحبب الى الزوج ولا
شهوت جماع را و لذت میدهد جماع را و دوست میگرداند زن را سوی شوهرش

يبالغ فيه ويحسن الاسم فورد ح حسنوا اسماء
مبالغه نکنند در ختنه زنان و نیک کند نام مولود را آمده است در حدیث نیک نهید نامهای

اولادكم والتعبيد احب فورد ح اذا سميتم فعبدوا
اولاد خود را و اضافت در نام بنده کردن دوستتر است در حدیث آمده چون نام نهید اولاد خود را

ح احب الاسماء الى الله تعالى عبد الله وعبد الرحمن
در حدیث آمده دوستترین نامها بسوی خدا ایست عبدالله و عبدالرحمن ست

ولا يجمع بين اسمه عليه الصلوة والسلام وكنيته
و جمع نکند میان اسم آنحضرت که محمد ست علیه الصلوة والسلام و میان کنیت او

فهو منهي عنه وقيل كان ذلك في عهده عليه الصلوة
زیرا که این منهی است و بعضی گفته اند که بود این منع در زمان آنحضرت علیه الصلوة

98

وَالسَّلَامُ وَيُبَدِّلُ الْاِسْمَ السَّيِّئَ فَبَدَّلَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ

و السلام و تبدیل کند اسم بد را باسم نیک پس تبدیل فرموده آنحضرت صلے اللہ

وَالسَّلَامُ اِسْمَ الْعَاصِ بِعَبْدِ اللّٰهِ وَبَرَّةَ بِزَيْنَبَ وَ

علیہ وسلم نام عاص را بعبد اللہ و برہ را بزینب و

قَالَ تُزَكِّي نَفْسَهَا وَنَهٰى عَنْ اَفْلَحَ وَنَافِعٍ وَبَرَكَةٍ

گفت آرا ستایش میکنی ذات خودرا و منع فرمود آنحضرت از نام نهادن افلح و نافع و برکت

تَحَامِيًا عَمَّا قِيلَ لَيْسَ فِي الدَّارِ بَرَكَةٌ وَيُسَمَّى السِّقْطُ

برای احتراز کردن از آنچه گفته شود نیست در خانه برکت و نام نهد ناتمام خلقت را

وَاِنْ جُهِلَ صِفَتُهٗ فِيمَا يَصْلُحُ لِلذَّكَرِ وَالْاُنْثٰى كَحَمْزَةَ

اگرچه معلوم نباشد که مرد یا زن پس نام نهد که صلاحیت دارد برای مرد و زن مانند حمزه

وَطَلْحَةَ وَلَا يُكَنّٰى بِاَبِي عِيسٰى اِذْ لَا اَبَ لَهٗ وَنُهِيَ عَنْهُ

و طلحه و کنیت نکند ولد را بابی عیسے زیراکه نیست پدر مر ویرا و نهی کرده شده است از آن

وَيُعَقُّ عَنِ الْاِبْنِ بِشَاتَيْنِ وَعَنِ الْبِنْتِ بِشَاةٍ فِي

و عقیقه کند از پسر بدو گوسفند و از دختر بیک گوسفند در

الْيَوْمِ السَّابِعِ فَهُوَ مَأْمُورٌ بِهٖ وَعُقَّ عَنِ الْحَسَنِ رَضِيَ اللّٰهُ

روز هفتم از ولادت پس این امر کرده شده است باو و عقیقه کرده شده از حسن رضی

عَنْهُ بِشَاةٍ وَاحِدَةٍ وَيُحْلَقُ رَاْسُهٗ وَيَتَصَدَّقُ عَلٰى

یک گوسفند و بستره سر مولود را روز هفتم و تصدق کند بر

وَزْنِ شَعْرِهٖ ذَهَبًا اَوْ فِضَّةً فَاَمَرَتْ بِهٖ فَاطِمَةُ

وزن موی آن زر یا نقره زیراکه امر کرده شد باین فاطمه زهرا

رضی اللہ تعالی عنہما فی الحسین رضی اللہ تعالی عنہ فی

رضی اللہ تعالے عنہا در عقیقہ حسین رضی اللہ تعالی عنہ

الیوم السابع ویطلی السکر او التمر الممضوغ فی لہاتہ

روز ہفتم و بمالد شکر یا خرمائے خاییدہ را در کام کودک

ففعلہ علیہ الصلوۃ والسلام بعبد اللہ بن زبیر حین

زیرا کہ کرد این عمل را آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بعبد اللہ بن زبیر ہنگامیکہ

جاءت بہ امہ اسماء بنت ابی بکر رضی اللہ تعالی عنہ و

آورد اورا مادر او اسماء دختر ابی بکر رضی اللہ تعالی عنہ

الباب السادس فی

باب ششم در بیان

الکسب والورع بسم اللہ الرحمن الرحیم

کسب کردن و پرہیزگاری نمودن بنام خدائے بخشندہ مہربان

وقد صح من طلب الدنیا حلالا تعففا عن

در حدیث آمدہ کسیکہ طلب کند دنیا را بوجہ حلال از جہت بازماندن از

المسالۃ وسعۃ علی عیالہ وتعطفا علی

سوال کردن و از جہت فراخی در اہل وعیال خود و از برای مہربانی بر

جارہ لقی اللہ ووجہہ کالقمر لیلۃ

ہمسایہ خود پیش آید خدا تعالی را وحال آنکہ روئی او مانند ماہ شب

البدر ومن طلب الدنیا مفاخرا مکاثرا لقی

چہاردہم است وکسیکہ طلب کند دنیا را بوجہ حلال از فخر کردہ و طلب بسیاری کنندہ پیش آید

وهو علیه غضبان فالکسب سنة الانبیاء

[illegible] اعمالی که [illegible] بر وی خشمناک باشد پس کسب کردن طریقه انبیاء

واولیائه وفیه ستر الحال وهو اولی لاظهار العمل

[illegible] و درین پوشیدگی حال است واین بهتر است [illegible] عمل ظاهر

من التقید بالسؤال و بغیره فالفارغ سائل بلسان

[illegible] سؤال و بغیر سؤال پس فارغ از کسب سائل در حقیقت سؤال کننده است

الحال واما صاحب الباطن والعالم النافع للناس

زبان حال واما صاحب اعمال باطن و عالمی که نفع رساننده است مردم را

المشتغل بمصالحهم کالقاضی فان اعطی الکفایة

[illegible] اشتغال دارد بمصالح مسلمانان مانند قاضی پس اگر قوت داده شوند بقدر کفایت

من بیت المال فالاولی ایثار فضائل الکسب بما فیه

از بیت المال [illegible] فضائل کسب بچیزی که [illegible] در ان چیز

عنها او بعد بحسب الصلاح وحق ان ینوی التعفف

[illegible] موافق صلاح حال وحق کسب آنست که نیت کند پارسائی را

والتعطف واقامة فرض الکفایة فی صناعات

[illegible] بر عیال خود و قیام بفرض کفایة در پیشه ها

یتوقف علیها العیش ویباکر فورد ان فی

[illegible] موقوفست بر آنها زندگانی مردم و پگاه برخیزد برای کسب [illegible] وارد شده است بتحقیق در

الغدو برکة ویجتنب ما یضر الناس

[illegible] رفتن برکت است [illegible] و پرهیز کند در کسب از چیزی که ضرر میکند مردم را

۱۰۱

كالاحتكار وبلوث الباطن كالجزار فهو يقسي القلب

مانند غله گرفتن بسبب گرانی و چیزیکه آلوده کند باطن را مانند قصابی که سخت میگرداند دل را

والصياغة فهو تزيين الدنيا والظاهر كالحجا[مة]

و مانند زرگری که این پیشه زینت میدهد دنیا را و چیزیکه آلوده کند ظاهر را مانند حجامت

والدباغة وما يعسر فيه رعاية الاحتياط كالصرف

و پوست پیراستن و چیزیکه دشوار باشد در وی رعایت احتیاط مانند بیع صرف

والدلالة وما يكره فيه قضاء الله تعالى

و دلالی و چیزیکه خوش ندارد در وی قضای الهی را

كشراء الحيوان وسلامة الناس كبيع الكفن

مانند خریدن جانداری و چیزیکه کروه دارد بسبب آن سلامتی مردم را مانند فروختن کفن

ما يحرم استعماله كقباء الابريسم وانية الذهب و

چیزیکه حرام است استعمال او مانند قبای ابریشم و آوندهای طلا و

الفضة والمزمار ورفع البناء وتزيينه بالجص تعاظما

نقره و نای و بلند کردن عمارت و زینت کردن آن بگچ

متدينا لا يستر حال الرعاية على البر لا فاسقا لما

دیندار را که پوشیده نباشد حال او تا اعانت بر نیکی باشد

يعين على الاثم ولا يبالغ في مدح المبيع وذم المشترى

امداد کند او را بر گناه و از حد نگذرد در ستایش چیز فروخته

وان صدق ولا يحلف فهو جعله تعالى عرضة

اگرچه باشد صادق در مدح و ذم و قسم نخورد که این گردانیدن اوست حق تعالی را دست آویز

للايمان انه يروج الدنيا الخسيسة وورد لا ينظر

در حديث آمده نظر نكند

الله الى منفق سلعته بيمينه ويظهر عيب المبيع

خداى تعالى بسوى رواج دهنده متاع خود را بسوگند وظاهر كند عيب متاع خود

وكذا قدره وسعر الوقت وما سوهل به في الصفقة

ومقدار او را ونرخ حال را وظاهر كند فروگذارى وآسانى را در عقد

بالاخفا خيانة وورد من غشنا فليس منا

در حديث آمده كسيكه خيانت كرد ما را پس نيست از ما

في ويل للمطففين لا يبر ولا يروج الزيف بل يلقيه

[illegible] ورواج ندهد [illegible] بلكه بيندازد او را

في البئر ولا يخلط التراب بالطعام وما لا يعتاد

ونه خلط كند خاك را بطعام ونه چيزيرا كه معتاد نيست

التجهيز هو وامثاله حرام ولا يقدم على شئ لا يريد

[illegible] وامثال آن حرام است واقدام نكند بر خريد چيزى كه خريدن آن نخواهد

بالشوق تمنيه ترغيبا للمشترى والاصل ان لا يريد

[illegible] رغبت دادن خريدارى واصل درين باب آنست كه نخواهد

لغيره ما لا يريد لنفسه وهو باعتقاد ان

[illegible] مر ذات خود را [illegible] باعتقاد اينكه

خيانة لا تزيد في الرزق والديانة لا تنقص

[illegible] در رزق ودیانت كردن كم نميكند آنرا

وان الآخرة اولى من الدنيا فورد ح لا يزال

يعني تفضيل امور آخرت بهتر از دنياست — در حديث آمده — همیشه است

لا اله الا الله يدفع عن الخلق سخط الله ما لم

کلمه توحید که دور میکند از بندگان خشم الهی را

يؤثروا صفقة دنياهم على اخرتهم ويحييهم

اختیار نکنند سودای دنیا را بر سودای آخرت — احیای میکند

لا يغبن غير معتاد وان اعطى المشتري لرغبة او

غبن نکند که غیر معتاد باشد اگرچه بدهد خریدار

حاجة ويحتمله من ضعيف او فقير فورد ح رحم

برای حاجتی و قبول کند غبن از ناتوان و درویش و در حدیث آمده

امرأ سهل البيع وسهل الشراء الا من غني لابد

مردی که آسان کند در خرید و فروخت

اذ لا اجر ولا حمد ويسامح في قبض الثمن والدين بحط

بعض وترك طلب نقد احسن وامهال وقبول

فورد ح رحم الله امرأ سهل القضاء وسهل الاقتضاء

در حدیث آمده رحمت کند خدای تعالی مردی که آسان کند در ادای دین و آسانی کند در

ح من انظر معسرا او ترك له

در حدیث آمده کسیکه مهلت دهد محتاج را

وَيُبَادِرُ فِي اِعْطَاءِ الْاُجْرَةِ وَقَضَاءِ الدَّيْنِ قَبْلَ الْاَجَلِ

وشتابی کند در دادن مزدوری مزدور و در اداکردن وام پیش از مدت معین

بِاَحْسَنِ مَا شُرِطَ وَيَنْوِي الْقَضَاءَ كَذٰلِكَ اِنْ عَجَزَ فَوَرَدَ

به نیکوترین چیزی که شرط کرده شده ونیت کند اداکردن وام را همچنین اگر عاجز شد از ادا آمده

ح اِنَّ الْمَلٰئِكَةَ يَدْعُوْنَ لَهٗ حَتّٰى يَقْضِيَهٗ وَ

در حدیث بتحقیق فرشتگان دعا میکنند مراورا تا آنکه اداکند وام را و

يَسْتَدِيْنُ فِيْ ضُعْفِ قُوَّةٍ فِيْ سَبِيْلِهٖ تَعَالٰى وَتَكْفِيْنِ مَيِّتٍ

وام بگیرد در ناتوانی قدرت خود در راه وی تعالی و در کفن کردن مرده

مُقِلٍّ وَنِكَاحٍ يَتَعَفَّفُ بِهٖ عَلَيْهِ تَعَالٰى فَهُوَ يَقْضِيْهَا

فقیر و در نکاحی که محفوظ باشد بسبب وی متوکل بر حق تعالی و وی تعالی اداکند آنرا

وَيُقِيْلُ اِنْ نَدِمَ الْبَائِعُ فَوَعَدَ عَلَيْهِ اِقَالَتَهٗ تَعَالٰى يَوْمَ

واقاله کند ورد کند اگر نادم شود فروشنده پس وعده کرده شده است برد کردن وی تعالی روز

الْقِيٰمَةِ عَثْرَتَهٗ وَيُعَامِلُ الْفَقِيْرَ نَسِيْئَةً عَلٰى عَزْمِ التَّرْكِ

قیامت لغزش اقاله کننده را ومعامله کند درویش را بمهلت برقصد ترک مطالبه

اِنْ لَمْ يَظْهَرْ غِنَاهُ وَيَكِيْلُ الطَّعَامَ اَخْذًا وَّاِعْطَاءً

اگر ظاهر نشود توانگری او وپیمانه کند غله را در حال گرفتن ودادن

فَفِيْهِ الْبَرَكَةُ وَيَخْتَارُ حِرَفَ السَّلَفِ كَالْحَرْثِ وَ

زیراکه درین فعل برکت ست واختیار کند کارگریهای سلف را مانند کشت کردن و

الْحَمْلِ وَالتَّجْرِ وَالْخِيَاطَةِ وَالْقَصْرِ وَالْخَصْفِ وَالرَّعْيِ

بار برداشتن و بجوب تراشی کردن و جامه دوختن وگازری کردن و نعلبندی و شبانی

والكتابة فورد ح خير تجاراتكم البز وخير صناعاتكم

ونوشتن در حدیث آمده بهترین سوداگریهائی شما جامه فروشی ست وبهتر کارگریهائی شما

الخرز ويلزم ما رزق فيه ويترك ما اتجر فيه ثلاثا

دوختن ست ولازم گیرد چیزی که روزی داده شده در وی وترک کند چیزی که تجارت کرده در وی سه مرتبه

فلم يرزق ويتخذ الغنم والدجاج ونحوها للدر

ورزق داده نشد وبگیرد بز وماکیان ومانند آن شیر گرفتن

والنسل ففيها عشر الرزق فكان له عليه الصلوة

وزاده پیدا کردن پس درین جانوران دهم حصه رزق ست پس بود آنحضرت صلی الله

والسلام نعجات وغنم من لبنها قوت اهله ويختار

علیه وسلم را شتران وگوسفندان که از شیر آنها قوت اهل بیت آنحضرت باشد واختیار

صنفا فيه السود والبيض ولا يحرص فورد ح شر

اگر گوسفندان نوعی را که درو سیاهی وسپیدی باشد وحرص نکند در کسب در حدیث آمده بدترین

البقاع السوق وشر اهلها اولهم دخولا واخرهم

جایها بازارست وبدترین اهل بازار کسیست که پیش از همه درآید وبعد از همه

خروجا ولا يركب له البحر فورد ح لا يركب البحر

برآید وسواری نکند برای کسب دریا را در حدیث آمده سواری کرده نشود دریا را

الا لحج او عمرة او غزوة ويتورع فورد ح اما

مگر برائی حج یا عمره یا جهاد ودر پرهیزگاری کند در حدیث آمده اما

الورعون فاني استحيي ان احاسبهم وادنى رتبته

اهل ورع پس تحقیق من شرم دارم اینکه حساب کنم از ایشان وادنی ترین پایه تورع

الاحترازُ عن الحرام وهو الورعُ ثمّ عن الشبهة وهو

پرهیزکردن ست از حرام و تیمای احتراز ورع ست پستر پرهیزکردن از شبه‌ناک واین

التقوى فورد دعْ ما يريبك الى ما لا يريبك وهو

تقوی ست • درحدیث آمده بگذار چیزیرا که درشک اندازد ترا و برو بسوی چیزیکه درشک نه اندازد ترا وآن

كما اختلف فيه والاخذ ممن علم أنّ في ماله حراما

مانند آنچه اختلاف کرده شده است دران وگرفتن ازکسیکه میداند تحقیق در مال وی حرام ست

او عليه علامة عدم المبالاة وصلة السلطان

یا بروی علامت بے باکی ست ومانند گرفتن عطار خلیفه است

ان اشتبه بيت المال او استحقاق الاخذ او قدره

اگر مختلط باشد بیت المال بحلال وحرام یا استحقاق گرفتن یا قدر آن

والاولى في مثله السؤال عن الغير والتعلّل كيلا

واولی درمثل این اشتباه سوال کردن ست از غیر وبهانه آوردن ست تا

يتأذّى فاسرار المؤمن اهمّ من الورع امّا الوهم

ایذا نکشد صاحب او پس خوشوقت کردن مسلمان مطلوب ترست از ورع اما وہمے که

الغير الناشي عن دليل كالاحتراز عن الصيد

غیر ناشی باشد از دلیل مانند احتراز کردن از شکار

لاحتمال كونه ملكا للغير ولا اثر عليه فوسوسة

بجهة احتمال آنکه شاید آن شکار ملک غیر باشد وحال آنکه علامتی نیست بران پس این وسوسه

ويبنى فيه على ظاهر الحال تحسينا للظن فورد

وبنا کرده شود امر ورع دروهم برظاهر حال او ازجهة نیک کردن گمان پس وارد شده

ق اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ ثُمَّ لَا بَاسَ بِهٖ مَخَافَةً مَا بِهٖ بَاسٌ

در قرآن مجید تحقیق بعضے از گمانہا گناہ ست پس ترک نمودن چیزیکہ نیست در وی باکی از جہت خوف

وَهُوَ الصِّدْقُ فِي التَّقْوٰى كَتَرْكِ الْعَزَبِ لِلشِّبَعِ وَالْعِطْرِ

واین درجہ را صدق در تقوی گویند مانند گذاشتن شوہر بے زن سیری و خوشبوئی را

لِتَحْرِيكِهِمَا الشَّهْوَةَ ثُمَّ عَمَّا لَيْسَ لَهٗ تَعَالٰى وَهُوَ الصِّدْقُ

بجہت تحریک ہر دو شہوۃ نرم را پس ترک ہر چیز کہ نیست خاص مر حق تعالی را واین درجہ صدق

الْمُطْلَقُ كَتَرْكِ خُطْوَةٍ وَلُقْمَةٍ لَيْسَ فِيهِمَا نِيَّةُ عِبَادَةٍ

مطلق است مانند گذاشتن یک گام یا یک لقمہ کہ نباشد در وی نیت عبادت

فَهُمْ كَانُوا يَقْتَصِرُونَ عَلٰى لُقَيْمَاتٍ يُقَوِّيْنَ عَلَى الْعِبَادَةِ

پس اہل این مقام بودند کہ اقتصار میکردند بر لقمہ چند کہ قوت دہند بر عبادت

وَالتَّحْقِيقُ اَنَّهٗ كُلَّمَا يُشَدِّدُ فِي الْاِحْتِيَاطِ يَكُوْنُ

و تحقیق این ست کہ ہر قدر کہ سختی کند در احتیاط و احتراز میباشد

سَبَبًا لِلتَّخْفِيْفِ وَالْاَصْلُ الْاِسْتِفْتَاءُ مِنَ الْقَلْبِ

سبب تخفیف حساب و اصل در تقوی طلب فتوی ست از دل

اَلْبَابُ السَّابِعُ فِي الْاِتِّبَاعِ فِي الْمَعِيْشَةِ

باب ہفتم در بیان در پے رفتن در طریق معیشت و زندگانی کردن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشندہ و مہربان

وَوَرَدَ ق قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ

وارد شدہ است در قرآن مجید بگو ای محمد قریش را اگر ہستید شما کہ دعوی میکنید محبت خدا را پس پیروی کنید مرا دوست دارد شما را

اللّٰه ق وما آتیکم الرسول فخذوه فالاصل اتباعه

اللہ تعالیٰ ونیز در قرآن مجید آمده وہر چہ امر فرماید شما را پیغمبر پس فرا گیرید آنرا پس اصل اتباع سیرت

علیه الصلوٰة والسلام فی جمیع الامور لانه یصیر

آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم است در تمام کارہائے دین ودنیا زیرا کہ اتباع میگرداند

العادة عبادة وینوّر الباطن ویذکر العبودیة

امور عادی را عبادت وروشن میگرداند سینہ را ویاد میدہد بندہ را عبودیت

ویقرب الی الارتیاض فالمسترسل فی اتباع الهوی

ونزدیک میگرداند بریاضت پذیرفتن پس فروہشتہ شده در متابعت ہوائے نفسانی

یشبه البهائم هذا وانما عدل علیه الصلوٰة والسلام

مانند چارپایہ است یادگیر این را وجز این نیست کہ عدول کرده است آنحضرت علیہ السلام

من مباح الی آخر لاطلاعه بنور النبوة علی فائدة

از مباحے بسوئے مباحی دیگر بجہۃ اطلاع او بنور نبوت بر فائده

فیه فترکه للتکذیب کفر وبدونه حمق وحقران

در وی حاصل است پس ترک اتباع از جہۃ تکذیب کفرست وبدون تکذیب بیخردیست وحق متابعت ...

تغسل الیدین قبل الاکل وبعده تنظیفا وتعظیما و

بشوید ہر دو دست پیش از خوردن وبعد از آن بجہۃ پاک کردن وتعظیم کردن

ورد الوضوء قبل الطعام ینفی الفقر وبعده ینفی

در حدیث آمده شستن دست پیش از طعام دور میکند ناداری را وبعد از طعام دور میکند

اللمم ویفتتح بالملح ویختتم به ففیه مغفرة الذنوب

گناه صغیره را وابتدا کند بنمک وختم کند طعام را بآن کہ در این مغفرت گناہان است

ودفع سبعين بلاءً ويأكل على السفرة الموضوعة

ودور شدن هفتاد بلا است و بخورد طعام را بر سفره که نهاده شده است

على الأرض فالخوان والمنخل والأشنان والشبع

بر زمین پس استعمال خوان و غربال و اشنان و سیر شدن

البدع وإن لم تكن مذمومات غير الشبع مناه

بدعت است اگرچه نیستند این چهار مذموم شرعیه سوای سیر خوردن

فورد لا آكل متكئاً أنا عبد آكل كما يأكل العبيد

در حدیث آمده نمی‌خورم طعام را تکیه زده من بنده‌ام می‌خورم طعام را چنانکه بندگان خورند

إلا الفاكهة على سبيل التفكه فيجوز متكئاً ومضطجعاً

مگر میوه تر را بر سبیل نقل کردن که تکیه کار رست تکیه زده و دراز کشیده

ويجلس على الرجل اليسرى وينصب اليمنى فهو مسنون

و نشیند بر پای چپ و استاده کند پای راست را زیرا که این طریقه مسنون است

وينوي به القوة على الطاعة دون التلذذ و

و نیت کند بخوردن طعام قوت بر عبادت نه لذت و شهوت را و

يقدمه على الصلوة إن أمن فوتها لئلا يبرد و

مقدم کند طعام را بر نماز اگر بر فوت نشود و این بجهت آنست که سرد نشود

لا يلتفت القلب إليه وورد إذا حضر العشاء

متوجه نباشد دل بسوی طعام در حدیث آمده چون حاضر شود طعام شب

والعشاء فابدءوا بالعشاء ويكثر الأيدي

و نماز شب پس شروع کنید بطعام و بسیار کند دستها را بر طعام

110

فَوَرَدَ اِجْتَمِعُوْا عَلٰى طَعَامِكُمْ يُبَارَكْ لَكُمْ فِيْهِ

در حدیث آمده جمع شوید بر طعام خود تا برکت داده شود مر شمارا دران

وَكَانَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ لَا يَاْكُلُ وَحْدَهٗ وَفِيْهِ تَقْلِيْلُ

و بود آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم نمیخورد تنها و در تکثیر ایدی کم

الْاَكْلِ وَالْاِنْفَاقُ وَالْجَمْعُ فِى الْقَصْعَةِ الْوَاحِدَةِ

خوردن و ایثار طعام بغیرست و جمع کردن در یک کاسه

اَحَبُّ اِلَى اللّٰهِ تَعَالٰى وَيَجْتَنِبُ الْقَصْعَةَ الصَّغِيْرَةَ

دوست داشته ترست نزد خدا تعالی و اجتناب کند از کاسهٔ خورد

لِاَنَّ لَا بَرَكَةَ فِيْهِ وَنَحْوَ الصُّفْرِ وَالنُّحَاسِ فَالْمَسْنُوْنُ الْخَشَبُ

برای که برکت نیست دران و اجتناب کند از مانند او و در روئین و مس پس سنت استعمال آوند چوبست

الْخَزَفُ وَيُسَمِّى فِى الْاِبْتِدَاءِ وَالْاَحَبُّ فِى كُلِّ لُقْمَةٍ وَ

و سنگ و بسم اللہ خواند در اول طعام و محبوب تر آنست که تسمیه بگوید در هر لقمه و

يَجْهَرُ تَذْكِيْرًا لِلْغَيْرِ وَلَا يَعِيْبُ مَاْكُوْلًا فَهُوَ الْمَاْثُوْرُ وَلَا

بر گوید تسمیه از جهت یاد دهانیدن دیگری را و عیب نکند خوردنی را که همین ماثورست و

يَاْكُلُ عَمَّا يَلِيْهِ فَوَرَدَ كُلْ مِمَّا يَلِيْكَ اِلَّا فِى الثِّمَارِ فَهُوَ

باز نگیرد از آنچه پیش او هست در حدیث آمده بخور از جانبیکه پیش تست مگر در میوه پس آن

رُوِىَ مُعَلَّلًا بِاَنَّهٗ لَيْسَ نَوْعًا وَاحِدًا وَلَا يَاْكُلُ مِنْ

روایت در حالیکه تعلیل کرده آنرا بانیکه میوه از نوع واحد نیست و نخورد از

ذِرْوَةِ الْقَصْعَةِ وَلَا مِنْ وَسَطِهَا وَوَسَطِ الْخُبْزِ وَ

میانهٔ کاسه و نه از میانه کاسه و نه از میان نان و

111

لا باصبعين فهو تكبر ولا باربع فهو شره والسنة

متکبرانه وانگشت کراین تکبرست ونه چهار انگشت کراین حرص ست وسنت خوردن

بثلاث ولا بالشمال فالشيطان ياكل به ولا يقطع

سه انگشت ونخورد بدست چپ که شیطان میخورد بدست چپ ونه ببرد

الخبز واللحم بالسكين فهو منهي عنه للتشبه بالعجم

نان را وگوشت پخته را بکارد زیراکه این منهی عنه است برای مشابهت باعجمان

في الترفع ويحضر البقل فهو يحضر الملائكة ويطرد

در تکبر وتنعم وحاضر کند سبزه تره را که این حاضر میکند فرشتگان را ومیراند

الشيطان والخل فهو ينفي الفقر ويعطي الحار حتى يبرد

شیطان را وحاضر کند سرکه را که این دور میکند فقر را وسوسد طعام گرم را تا سرد شود

فهو اعظم بركة وهو السنة ويكرم الخبز فورد

زیراکه طعام سرد را بزرگترست از روی برکت وهمین سنت واکرام کند نان را که در حدیث آمده

اكرموا الخبز فان الله انزله من بركات السماء فلا

اکرام کنید نان را زیراکه تحقیق خدا تعالی نازل کرده است اینرا از برکات آسمان پس

يمسح به اليد ولا يضع عليه القصعة ولا ينتظر

نمالد بآن دست خود را ونه نهد بروی کاسه بغراز ونه انتظاری کند

الادام ويكسر باليدين ويقدم المكسور على

ناخورش را وبشکند نان را بدو دست ومقدم کند نان شکسته را بر

الصحيح ولا يلتفت يمينا وشمالا ويصغر اللقمة

نان درست والتفات نکند بجانب راست وچپ وخورد کند لقمه را

وَيُجَوِّدُ الْمَضْغَ وَيَسْتَعِينُ بِالْيُسْرَى عِنْدَ الْحَاجَةِ وَ
و نیک بخاید و طلب مدد کند بدست چپ نزد حاجت در شکستن جزان و

لَا يَجْمَعُ بَيْنَ الْإِدَامَيْنِ فَالْكُلُّ مَأْثُورٌ وَيَلْعَقُ الْأَصَابِعَ
جمع نکند بر سفره دو نانخورش پس هیچ چیزهای مذکوره مرویست و بلیسد بعد از طعام انگشتان

فَلَا يَدْرِي فِي أَيِّ جُزْءٍ مِنْهُ الْبَرَكَةُ وَالْقَصْعَةَ فَهُوَ
زیراکه نمیداند که در کدام جزوی از اجزاء طعام برکت است و بلیسد کاسه را که این فعل

كَعِتْقِ رَقَبَةٍ وَيَأْكُلُ السَّوَاقِطَ فَهُوَ مَأْثُورٌ وَوَرَدَ
مانند آزاد کردن برده است و بخورد ریزهای طعام را که این مرویست و در حدیث آمده

فَهُوَ مُهُورُ الْحُورِ وَسَبَبُ سَعَةِ الْعَيْشِ وَالْعَافِيَةِ
پس برچیدن لقمه افتاده مهرهای حوران بهشت است و سبب فراخی رزق دنیاوی است و سبب سلامتی است

فِي الْوَلَدِ وَيُخَلِّلُ الْأَسْنَانَ وَيُخْرِجُ مَا بَقِيَ مِنْهُ وَيُمَضْمِضُ
در اولاد از آفات و خلال کند دندان را و برآرد از دهن چیزی باقیمانده از طعام و مضمضه کند

فَالْكُلُّ مَأْثُورٌ وَيَحْمَدُ اللّٰهَ تَعَالَى إِنْ عَرِيَ عَنِ الشُّبْهَةِ
پس این همه مرویست و حمد بگوید خدا تعالی را اگر خالی باشد طعام او از شبهه

وَإِلَّا يَسْتَغْفِرُ وَيَغْتَمُّ وَيَبْكِي وَيَقْرَأُ الْإِخْلَاصَ وَ
ورنه استغفار کند و اندوهگین شود و گریه بکند و بخواند سورهٔ اخلاص را و

لِإِيْلٰفِ قُرَيْشٍ وَلَا يَقُومُ قَبْلَ الرَّفْعِ وَيَدْعُو لِصَاحِبِهِ
سورهٔ لایلاف را و برنخیزد از سفره پیش از برداشتن و دعا کند برکت مغفرت صاحب طعام را

إِنْ أَكَلَ طَعَامَ الْغَيْرِ وَيُقَدِّمُ الْأَفْضَلَ فِي الْغَسْلِ وَ
اگر بخورد طعام دیگرے و پیش کند در مجلس فاضلتر را در دست شستن و

١١٣

الأكل والشرب ويقبل الإكرام كتقديم الطست

خوردن ونوشيدن وقبول كند مهمان تعظيم ميزبان را همچو پيش نهادن طشت

فالكرامة لا ترد ولا يطيل انتظار الجمع فورد

زيرا كه كرامت رد كرده نشود ودراز نكند انتظار جماعت را پس وارد شده در قرآن

فما لبث أن جاء بعجل حنيذ ولا يسكت فهو سنة

پس درنگ نكرد تا آنكه آورد گوساله بريان كرده وخاموش نباشد كه آن عادت

العجم ويرافق الرفيق ويتعهده غير ملح فلا يزيد

عجميانست ومهرباني كند بر رفيق خود وكوشش كند در حاليكه ملح كننده نباشد پس زياده نكند

على ثلث فهو مروي ولا يحلف عليه فجاء

تكرار را بر سه بار پس همين ست ماثور وسوگند ندهد بر خوردن پس آمده است

ح الطعام أهون من أن يحلف عليه ولا يحوجه

در حديث طعام سبك ترست از اينكه سوگند داده شود بر وى ومهمان را محتاج نكند ميزبان

إلى التعهد ويجمع ماء الغسل في طست ما أمكن

بسوى تعهد وانتظار وجمع كند آب غساله دستهاى همه مردم را در طشت تا وقتيكه ممكن شود

فورد ح اجمعوا وضوءكم جمع الله شملكم و

در حديث آمده جمع كنيد آب وضوء خود را در يك طشت تا جمع كند خدا پراگندگى شما را و

يحترز عما يكره الرفيق قولاً وفعلاً كالنفخ والنظر

احتراز كند از آنچه مكروه دارد رفيق او از قول وفعل همچو دم كردن در طعام ونظر كردن

إلى أكله ونفض اليد وتقريب الرأس

سوى خوردن رفيق وافشاندن دست بر كاسه ونزديك كردن سر نزد لقمه

وإخراج شيء من الفم متوجها وأخذه باليمين و
و بیرون آوردن چیزی از دهن در حالیکه متوجه بطعام باشد و گرفتن آن بدست راست و

جعل اللقمة المصبوغة في القصعة والدهن في الخل
نهادن لقمه رنگ کرده شده در کاسه و گردانیدن لقمه چرب در سرکه

والعكس والتكلم بالقاذورات والأهوال والاستيذان
و عکس آن و کلام کردن بچیزیکه مکروه شود ذکر او و بچیزی هولناک و همچو طلب اذن

في التقديم والامتناع قبل امتناعهم والرفع قبل استيفائهم
در پیش آوردن طعام و دست کشیدن پیش از فراغ رفیق و برداشتن سفره پیش از تمام کردن

والتكلف كالاستقراض وتقديم شيء يحتاج اليه
و تکلف کردن از تکلف همچو قرض گرفتن و همچو پیش آوردن چیزیکه محتاج باشند بسوی او

العيال او لا تسامح النفس به فهو يورث الانقطاع
عیال وی یا چیزیکه مسامحت نکند نفس او باوردن آن پس تکلف میکشد بسوی انقطاع صحبت

ويقدم ما يشتهي فورد من صادف من اخيه شهوة
و پیش آورد لطعام چیزی که خواهش دارد مهمان در حدیث آمده کسیکه بیابد از برادر خود آرزوی در طعام

فقضاها غفر له ويضيف فورد لا خير فيمن لا يضيف
پس ادا کرد او را آمرزیده شود گناهان او و ضیافت کند مهمانرا در حدیث آمده نیست نیکی در کسیکه ضیافت نکند مهمانرا

ويقصد به الاتقياء اعانة على البر دون الاغنياء
و قصد کند بطعام نیکوکاران را از جهت اعانت کردن بر نیکی و دعوت نکند توانگران را

فورد انه شر الطعام ولا يهمل الاقرباء
در حدیث آمده تحقیق آن بدترین طعام است و فرو نگذارد در ضیافت خویشان

وَالْاِخْوَانِ وَلَا يَخُصَّ بَعْضَهُمْ عَنِ الْوَحْشَةِ وَقَطْعِ الرَّحِمِ
ودرادرارا ... ودعا ... وقطع رحم

وَيَنْوِي بِهِ اِسْتِمَالَةَ الْقُلُوْبِ وَاِقَامَةَ السُّنَّةِ دُوْنَ
ونیت کند ... الفت دلہا با یکدیگر ... در بر پا داشتن سنت نبوی

الْمُبَاهَاتِ وَلَا يَدْعُوْ مَنْ يَسْتَثْقِلُ الْحُضُوْرَ
تفاخر و ریا ... ودعوت نکند کسی را که گران داند آمدن ...

يَتَاذّٰى بِهِ الْحَاضِرُوْنَ وَلَا الْفَاسِقَ فَاِنَّهُ اِعَانَةٌ
... و حاضران مجلس نه فاسق را ...

عَلَى الْاِثْمِ وَيُجِيْبُ نَاوِيًا اِكْرَامَ الْمُؤْمِنِ فَوَرَدَ
بر بستی او ... و اجابت کند دعوت را بقصد اکرام ... مسلمان ... در حدیث آمده

اَكْرَمَ اَخَاهُ الْمُؤْمِنَ فَاِنَّمَا يُكْرِمُ اللّٰهَ وَاِسْرَارَهُ فَوَرَدَ
اکرام کند ... برادر مسلمان را ... پس تحقیق اکرام کرد خدایتعالی را ...

مَنْ سَرَّ مُؤْمِنًا فَقَدْ سَرَّ اللّٰهَ وَالْحَذَرَ مِنَ الْمَعْصِيَةِ
کسیکه مسرور کند مسلمان را پس تحقیق ... کرد خدایتعالی را و بقصد احتراز کردن از گناه

فَوَرَدَ مَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّاعِيَ فَقَدْ عَصَى اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ
در حدیث آمده کسیکه اجابت نکند دعوت کننده را پس تحقیق ... خدا و رسول ...

وَاِقَامَةَ السُّنَّةِ فَهِيَ مُؤَكَّدَةٌ وَيَتَعَلَّلُ لِاِسْتِثْقَالِ الدَّاعِي
و بقصد اقامت سنت نبوی ... سنت مؤکده است ... عذر خواهد ... داعی

الْاِطْعَامَ وَقَصْدِهِ الْمُبَاهَاتِ وَالتَّحَامِي عَنِ ارْتِكَابٍ
طعام دادن را ... بقصد مفاخرت ... احتراز کردن از ارتکاب

مُتَعَيِّنٍ لِكَوْنِ الشُّبْهَةِ فِي الطَّعَامِ وَالْمُنْكَرِ فِي

کلاه بجهة بودن شبه در طعام بجهة بودن نامشروع در

الْمَجْلِسِ فَالنِّيَّةُ إِنَّمَا تُؤَثِّرُ فِي الْمُبَاحِ لَا لِنُقْصَانِ الْجَاهِ

مجلس زیراکه نیت جز این نیست که اثر میکند در امر مباح وعذر نکند بجهة نقصان جاه خود

وَلَا لِفَقْرِ الدَّاعِي فَهُوَ تَكَبُّرٌ وَكَانَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ

ونه بجهة فقیر بودن دعوت کننده زیراکه امتناع از اجابت ازین سبب تکبرست وبود پیغمبر صلی الله

وَالسَّلَامُ يُجِيبُ دَعْوَةَ الْعَبْدِ وَالْفَقِيرِ وَلَا لِبُعْدِ

علیه وسلم که اجابت میکرد دعوت بنده ودرویش را وعذر نکند بجهة دوری

الْمَسَافَةِ إِنْ اعْتَادَتْ فَوَرَدَ لَوْ دُعِيتُ إِلَى كُرَاعِ

مسافت اگر آن دوری متعاد باشد درحدیث آمده اگر دعوت کرده شوم من بسوی کراع

الْغَمِيمِ لَأَجَبْتُ وَلَا لِلصَّوْمِ فَيُفْطِرُ إِنْ أَلَحَّ فَإِسْرَارُ

غمیم هرآینه اجابت کنم وعذر نکند بجهة صوم پس افطار کند اگر الحاح کند داعی که خوش کردن

الْمُؤْمِنِ يَعْدِلُ الصَّوْمَ وَفِيهِ حُسْنُ الْخُلُقِ وَوَرَدَ

دل مؤمن برابر صوم ست ودر افطار نیک سیرتی ست درحدیث آمده

تَكَلَّفَ لَكَ أَخُوكَ وَتَقُولُ إِنِّي صَائِمٌ وَإِلَّا لَا

تکلف کرده بجهة تو برادر تو ومیگوئی تو من روزه دارم واگر افطار نکند

فَضِيَافَتُهُ بِالْعِطْرِ وَطِيبِ الْكَلَامِ وَالْاِكْتِحَالِ

پس مهمانی وی بخوشبوئی وخوشگوئی وسرمه کردن

وَالْاِدِّهَانِ وَنَحْوِهَا وَيَجْلِسُ حَيْثُ يُجْلَسُ فَهُوَ

وتیل مالیدن ومانند آنهاست وبنشیند مهمان جائیکه نشانده شود زیراکه این

تواضع ولا ينظر الى جانب يأتي منه الطعام فهو

از علامت تواضع است و نظر نكند مهمان بجانبى كه مى آيد از انجانب طعام پس اين

شره ولا يطيل انتظار الضيف ولا يعجل قبل

دليل حرص است و دراز نكند ميزبان انتظار ميزبان را و شتابى نكند در آوردن پيش از

الاستعداد ويغير منكرا اى ان قدر ولا ينكر

تيارى طعام و دور كند بدست خود نامشروع را اگر قدرت داشته باشد ورنه منع كند

باللسان ويرجع ويبتدئ الضيف بالغسل قبل

بزبان و برگردد از انجا و ابتدا كند ميزبان بشستن دست پيش از

الاكل لانه داع ويتأخر بعده انتظارا للداخل

طعام زيرا كه وى داعى است و تاخير كند از قوم بعد از طعام از جهت انتظار كردن آينده

وتعظيما للضيف ويقدم ما يكفي فالنقص ترك

و بجهت تعظيم مهمان و تقديم كند از طعام مقدارى را كه كفايت كند پس كم از كفايت

المروة والزيادة رياء الا ان يجيز الذهاب به

ترك مروت است و زياده بر مقدار كفايت ريا است مگر آنكه اجازت دهد بردن بقيه طعام

ويميز اولا نصيبا لعيال تحاميا عن اهتمامهم

و جدا نمايد از طعام اول حصه اهل و عيال از جهة احتراز كردن از اهتمام اهل و عيال بطعام

ولا يرفعه الضيف الا ان يعلم بسروره واذا بات

و برندارد مهمان بقيه طعام را مگر آنكه بقرينه حال خوشى ميزبان و چون شب گذراند مهمان

يريه القبلة والمتوضى ونحوه ويكرمه فورد

بنمايد او را سمت قبله و جاى استنجا و مانند آن و اكرام كند مهمان را در حديث آمده

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهٗ
هر کہ ایمان آرد بخدا تعالی و بروز آخرت پس باید کہ اکرام کند مهمان را

وَهُوَ بِاِظْهَارِ الْاِنْبِسَاطِ وَالسُّرُوْرِ وَصَبِّ الْمَاءِ عَلَى الْيَدِ
و اکرام مهمان بظاهر کردن کشاده روئی و خوشوقتی ست و بریختن آب بر دست وی

وَالتَّشْيِيْعِ اِلَى الْبَابِ وَاَخْذِ الرِّكَابِ لِلرُّكُوْبِ فَالْكُلُّ
و پیروی کردن وی تا دروازه و گرفتن رکاب برائی سواری کردن پس این همه

مَاْثُوْرٌ وَيَرْجِعُ فَرِحًا وَاِنْ قَصَّرَ فِيْ حَقِّهٖ بِرِضَاءِ
مروی ست و برگردد مهمان خوشوقت اگرچه قصور کرده باشد میزبان در حق وی باجازت دادن

الْمُضِيْفِ فَهُوَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَلَا يَكُوْنُ اَكْثَرَ مِنْ ثَلٰثَةِ
میزبان پس این نیکو سیرتی ست و اقامت نکند مهمان زیاده بر سه

اَيَّامٍ تَحَرُّزًا عَنِ السَّاٰمَةِ فَوَرَدَ الضِّيَافَةُ ثَلٰثَةُ
روز از جهت احتراز کردن از ملالت در حدیث آمده زمان مهمانداری سه

اَيَّامٍ وَمَا زَادَ فَصَدَقَةٌ اِلَّا اَنْ يُّلِحَّ وَيُعِدَّ
روز ست و آنچه زیاده بر سه روز کند صدقه و خیر است مگر آنکه مبالغه کند میزبان و آماده کند

فِرَاشَ الضَّيْفِ وَيَسْتَاْذِنُ كُلُّ صَاحِبٍ فِيْ صَوْمِ
بستر مهمان خود را و طلب اذن کند هر واحد از مهمان و میزبان از صاحب خود در روزه

النَّفْلِ فَهُوَ مَاْثُوْرٌ وَيُرْسِلُ الطَّعَامَ لِاَصْحَابِ
نفل زیرا که این ماثور ست و بفرستد طعام را برائے اصحاب

الْمُصَائِبِ فَاَمَرَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ بِاٰلِ حَمْزَةَ
مصیبتها زیرا که امر فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بفرستادن طعام برائے آل حمزه

١١٩

وَجَعْفَرٍ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُمَا اِلَّا اَنْ يَكُوْنَ

ودرائے آل جعفر رضے اللہ تعالے عنہما مگر آنکہ باشد درآنجا

مُنْكَرًا تَحَرُّزًا عَنِ الْاِعَانَةِ عَلَى الْاِثْمِ وَيَجْتَنِبُ طَعَامَ

ناشرعی از جہة پرہیز کردن از مدد کردن برگناہ و پرہیز کند از طعام

السُّلْطَانِ وَيَقْبَلُ لَوْ اُكْرِهَ وَلَا يَقْصِدُ الْاَجْوَدَ وَيَجْتَنِبُ

سلطان وامرائے وقبول کند طعام ایشانرا اگر اکراہ کردہ شود وقصد نکند از طعام بہترین را و بپرہیزد

الثُّوْمَ وَالْبَصَلَ وَالْكُرَّاثَ لَا سِيَّمَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَهُوَ

سیر وپیاز وگندنا خصوصا در روز جمعہ پس این

مَنْهِيٌّ عَنْهُ لِتَنَفُّرِ الْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ عَنْ رِيْحِهٖ وَ

نہی کردہ شدہ است ازان بجہة نفرت گرفتن فرشتگان ومردمان ناگوار از بوی بد آنہا و

الْاَكْلَ فِي السُّوْقِ فَهُوَ دَنَاءَةٌ اِلَّا بِنِيَّةِ التَّوَاضُعِ وَهَضْمِ

احتراز کند از خوردن در بازار کہ این زبونی است مگر بنیت تواضع وشکستگی

النَّفْسِ وَالْاِحْتِمَاءَ فِي الصِّحَّةِ فَهُوَ يَضُرُّ كَتَرْكِهٖ

نفس واجتناب کند از پرہیز کردن درحالت صحت زیراکہ وی مضرت است مانند ترک پرہیز

فِي الْمَرَضِ وَيَمْقُلُ الذُّبَابَ الْوَاقِعَ ثُمَّ يَنْقُلُ

درحالت مرض وغوطہ دہد مگس را کہ در طعام افتد پس غوطہ دہد آنرا بیرون اندازد

فَفِيْ اَحَدِ جَنَاحَيْهِ دَاءٌ وَفِي الْاٰخَرِ دَوَاءٌ

زیراکہ دریکے از دو بازوی او درد وبیماری است ودر دیگر دواست

وَيَذْكُرُ الْجَائِعَ وَحِسَابَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَلَا

ویاد کند گرسنگان را وحساب روز قیامت را و

ياكل الاشرار ولا يشاربهم بل الاتقياء والعلماء

طعام نخورد همراه مردم بد و ننوشد آب را با ایشان بلکه بخورد و بنوشد همراه پرهیزگاران و عالمان

فهو يورث الحكمة ولا يواظب على البر ثلثة ايام

زیرا که این بیدار میکند عقل و هوش را و مواظبت نکند بر خوردن گندم پی در پی سه روز

فهو المروي وياكل الشعير فهو اكثر طعام الانبياء

پس همین است مروی و بخورد اکثر نان جوین را که این بیشتر طعام انبیا

عليهم السلام ويخلط البر به فهو سبب البركة وياكل

علیهم السلام بوده است. و بیامیزد گندم را بجو که آن سبب برکت است و بخورد

من التمر الاوتار فورد من تصبح بسبع تمرات

از خرما طاق را در حدیث آمده کسیکه بخورد وقت صبح ناشتا هفت خرما

عجوة لم يضره ذلك اليوم سم ولا سحر ولا يجمع

عجوه ضرر نرساند آنکس را دران روز زهر و نه سحر و فراهم نیاورد

التمر والنوى في طبق وكف بل يجعله من الفم في

خرما و خسته را در طبق واحد و نه در دست بلکه بنهد از خسته را از دهن بر

ظهر اليد فيلقي وكذلك نحوها ويقدم الثمار فورد

پشت دست بعد ازان بر زمین افگند و همچنین کند در مانند تمر و خسته و امثال آن و مقدم کند میوه را بر طعام

﴿وفاكهة مما يتخيرون ولحم طير مما

در قرآن مجید آمده میوهای بهشت از آنچه اختیار کنند و گوشت مرغان از آنچه

يشتهون﴾ وياكل ما اصاب فهو المروي والجوع

خواهش دارند و بخورد آنچه دست دهد پس همین است مروی و گرسنه دار

النفس لوليمة الفردوس فكان عليه الصلوة و
رای مهمانی بهشت پس بود پیغمبر صلی الله علیه وسلم

السلام يعقد الحجر على البطن من الجوع ويجتنب
که می بست سنگ را بر شکم مبارک خود از غایت گرسنگی واجتناب کند

الشرب في اثناء الاكل الا لتعلق لقمة او صدق
از نوشیدن در اثناء طعام خوردن مگر بجهة گرفتن لقمه در گلو یا راستی

عطش ولا يكثر فهو يقلل الهضم ويأخذ الكوز
تشنگی وآب بسیار نخورد زیراکه آن کم میکند هضم را ودر آب خوردن گیرد کوزه را

باليمين ويشرب في ثلثة انفاس مفتتحا بالتسمية
دست راست ونوشد آب را در سه دم درحالیکه ابتدا کننده باشد به بسم الله

ومختتما بالتحميد في كل وهو السنة وورد مصوا
وتمام کننده باشد بالحمدلله در هر نفس واین سنت است ودر حدیث آمده بمکید

الماء مصا ولا تعبوه عبا فان الكباد من العب
آب را مکیدنی ونوشید آنرا زیراکه بیماری درد جگر از نوشیدن بیکبار است

من انية الخزف او الخشب ثم بيده فهو افضل
نوشد آب را از کوزه سفالی یا چوبی پس اگر کوزه نباشد بدست نوشد

من الكرع وغيره لا قائما ولا مضطجعا وينظر
از نوشیدن بدهن وغیر آن نخورد آب را ایستاده ونه دراز کشیده ونظر کند

فيه قبل الشرب ولا يتنفس فيه ويحفظ
در آب پیش از خوردن ودم نکند در آب ونگهدارد

١٣٢

تشاغلاً عن النثر عليه فالكل ما نثر وبيت تبرك

باز ایستادن از نثار کردن چیزی بر وی پس این همه مرویست و تبرک جوید

بسور المسلمين لا سيما الكبار فورد

بپس خوردهٔ مسلمانان خصوصا بزرگان پس آمده در حدیث

سور المؤمن شفاء ولا يرد الماء ولا يعرض

پس خوردهٔ مسلمانان شفاست و رد نکند آب را و عرض نکند آنرا بر غیر

ويدير الكوز والطست بالأيمن ويختار الثوب

و بگرداند کوزهٔ آب را و طشت را در وقت غسل بجانب راست و اختیار کند برای پوشیدن جامهٔ

الأبيض فهو أحب الألوان إليه عليه الصلاة والسلام

سفید را زیرا که این دوسترین رنگهاست بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم

وكان يلبس الأخضر والصوف وينوي فيه ستر

و بود آنحضرت که می پوشید جامهٔ سبز را و گاهی جامهٔ پشمین را و نیت کند بلباس پوشیدن

العورة والتزين لتودد المسلمين ويبدأ بالأيمن في

عورت پوشی خود و آراسته شدن برای دوستی مسلمانان و ابتدا کند از جانب راست در

لبس كل شيء وباليسار في النزع ويفتتح بالتسمية

پوشیدن هر چیز و ابتدا کند از جانب چپ در برآوردن و ابتدا کند به بسم الله

ويختم بالتحميد ويلبس السراويل قاعدا

و ختم کند بالحمد و بپوشد ازار نشسته

كيلا تصيبه آفة ولا يسبله إلى ما تحت

تا نرسد او را آفتی و فرو نگذارد ازار را تا پایان

١٢٣

كَعْبَيْهِ فَفِيهِ الْوَعِيدُ بِالنَّارِ بَلْ يَرْفَعُهُ إِلَى نِصْفِ

ستالنگ پس درین وعید ، ردست آتش دوزخ بل بردارد ازار را تا نصف

السَّاقِ وَيَبْدَأُ بِلُبْسِ الْقَمِيصِ وَيَلْبَسُ الْخَشِنَ فَوَرَدَ

ساق وابتدا کند بپوشیدن پیراهن و بپوشد لباس درشت ، آمده است

ح مَنْ رَقَّ ثَوْبُهُ رَقَّ دِينُهُ وَلَا يَنْزِعُ جَدِيدَ

در حدیث کسیکه تنک شد جامه او تنک و ضعیف باشد دین او و دور نکند جامه نو را تا آنکه

يُرَقِّعَهُ فَهُوَ السُّنَّةُ وَيَكْسُو الْمَنْزُوعَ فَقِيرًا لِيَكُونَ

پیوند کند کهنه را زیرا که این سنت است و بپوشاند جامه کهنه را بفقیری تا باشد

فِي حِرْزِهِ تَعَالَى وَلَا يَتَّخِذُ ثَوْبَيْنِ وَيَتَصَدَّقُ

در حفظ و حمایت وی تعالی و آماده نکند دو جفت جامه و صدقه دهد

بِأَحَدِهِمَا إِنِ اجْتَمَعَا وَيَتَعَمَّمُ فَالْعَمَائِمُ تِيجَانُ

یکی از دو جامه اگر احیانا جمع شوند و عمامه بر سر بندد زیرا که عمامها بمنزله تاجهای

الْعَرَبِ وَفِيهِ الْوَقَارُ وَيُرْسِلُ الذَّيْلَ بَيْنَ الْكَتِفَيْنِ

عرب است و درین بزرگی صاحب دست و فرو گذارد گوشه دستار را میان دو شانه

إِلَى قَدْرِ الشِّبْرِ أَوْ مَوْضِعِ الْقُعُودِ أَوْ نِصْفِ

تا مقدار یک وجب یا تا موضع نشستن یا تا نصف

الظَّهْرِ وَهُوَ وَسَطٌ مَرْضِيٌّ وَالْكُلُّ مَرْوِيٌّ

پشت و همین است درجه متوسط که پسندیده است واین همه امور مرویست

وَيَسْتَجِدُّ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ أَوْ يَوْمَهَا وَيَلْبَسُ مَا

و بپوشد جامه نو را در شب جمعه یا روز جمعه که سنت است و بپوشد الباس حریر را

أصاب ويَنفُض الخُفَّ قبل اللبس ويقعد في
وبيفشاند موزه را پیش از پوشیدن وبنشیند در
لُبسه وَنزعه ويحتفي أحيانًا تواضعًا فهو مأثور
وقت پوشیدن وبرآوردن موزه وبرهنه پا برود گاهی از جهة تواضع زیرا که این مرویست
ويلبس النعل الأصفر فهو يوجب السرور و
وبپوشد پاپوش زرد را که بالخاصیت موجب خوشوقتی ست و
يتطيّب ولا يردّ الطيب فهو المروي والأحب
استعمال خوشبوئی کند ورد نکند خوشبوئی را زیرا که این مرویست ودوست ترازان
للرجل ما خفي لونه وظهر ريحه وللمرأة ما ينعكس
برای مرد چیزیست که پنهان باشد رنگ آن وپیدا بود بوی آن وبرای زنان چیزی که عکس آن باشد
ويجتنب الحناء فهو تشبّه بالنساء لأنه سنّتهن
واجتناب مرد از استعمال حنا که این تشبیه بزنان ست زیرا که استعمال حنا طریقهٔ ایشان ست
والنمص والانتماص فنهي عنهما ولا يبني أكثر من
ودور کردن موی از وجه خود واز وجه دیگری زیرا که نهی کرده شده است ازین هردو وبلند نگرداند خانه را زیاده از
سبعة أذرع فورد فيه نودي إلى أين يا فاسق
هفت گز شرعی که آمده است درین در حدیث ندا کرده میشود از آسمان تا کجا بلند کنی ای فاسق
ينوي فيه التعبّد ودفع الحرّ والبرد ولا يبالغ فيه
نیت کرد در تعمیر عبادت پروردگار را ودفع گرمی وسردی را ومبالغه نکند در استحکام عمارت
فلم يضع عليه الصلوة والسلام لبنة على لبنة ولا
پس ننهاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم خشت بر خشت. و نه

قَصَبَةً عَلَى قَصَبَةٍ وَيَبْدَأُ يَوْمَ الْأَحَدِ وَيَتَّخِذُ مَوْضِعًا

نے برنے واستا کند عمارت را روز یکشنبه وجدا سازد جائے

لِلْوُضُوْءِ وَالْغُسْلِ وَمَوْضِعًا لِلْبَوْلِ وَالْغَائِطِ وَ

برای وضو وغسل وجائے برائے بول وغائط و

مَوْضِعًا لِلضِّيَافَةِ فَوَرَدَ ح إِنَّ زَكٰوةَ الْبَيْتِ وَلَا

جائے برائے مہمانداری مردم درحدیث آمده که بنائی خانه مہمانداری زکوة خانه است و

يَتَوَطَّنُ فِي دَارِ الْحَرْبِ فَوَرَدَ ح أَنَا بَرِيٌّ مِّنْ كُلِّ

وطن نگیرد مسلمان در دیار کافران که درحدیث آمده من بیزارم از ہر

مُسْلِمٍ مُقِيْمٍ بَيْنَ ظَهْرَانَي الْمُشْرِكِيْنَ تَرَاأَى نَارَاهُمَا

مسلمانی که اقامت کند درمیان کافران که ببیند یکدیگر آتشہای ایشان

وَيُنَظِّفُ الْفِنَاءَ وَلَا يَكْسُو وَلَا يُزَخْرِفُ وَيَقْرَأُ عِنْدَ

و پاکیزه دارد صحن خانه را ونپوشد دیوارہای خانه را از پرده وآرایش نکند خانه را ونخواند نزد

الدُّخُوْلِ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَالْإِخْلَاصَ فَهُوَ يُوْرِثُ الْغِنٰى

درآمدن خانه آیة الکرسی وسورۂ اخلاص زیرا که این توانگری می آرد

وَيُغْلِقُ الْبَابَ لَيْلًا مُسَمِّيًا مُسَمِّيًا وَيُرْخِي السِّتْرَ

وبربندد در خانه را وقت شب حالیکه بسم الله گوینده باشد وابتدا کند به تسمیه ...

وَيُطْفِي النَّارَ وَيَتَوَضَّأُ لِلنَّوْمِ لِيَكُوْنَ رُؤْيَاهُ صَادِقَةً

وفرو کشد آتش را ووضو کند برائے خواب تا آنکه باشد آنچه درخواب بیند راست

وَيَسْتَاكُ وَيُعِدُّ الطَّهُوْرَ وَالسِّوَاكَ وَيَنْوِي الْقِيَامَ

ومسواک بکند وآماده دارد نزد بالین آب وضو ومسواک را ونیت کند برخاستن را

فَلِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى وَيَسْتَاكُ كُلَّمَا اسْتَيْقَظَ

زیراکه مر مرد را حاصل است ثواب چیزی که نیت کند و مسواک کند هرگاه که برخیزد از خواب

مِنْ نَوْمِهِ وَيَضَعُ وَصِيَّتَهُ مَكْتُوبَةً

بسلفته که مسواک بکنند و بنهد نامه خود را نوشته

لِرَأْسِهِ تَحَامِيًا عَنْ هُجُومِ الْمَوْتِ دُونَهَا وَيَتُوبُ

نزد سر خود از جهة احتراز در رسیدن موت بدون وصیت و توبه کند

عَنِ الذُّنُوبِ وَيَنْوِي الْخَيْرَ لِلْمُسْلِمِينَ لِيُغْفَرَ لَهُ

از گناهان و نیت کند از خواب خود نیکی را برای مسلمانان تا آمرزیده شود مر اورا

وَلَا يَبْسُطُ الْفِرَاشَ النَّاعِمَ قَطْعًا لِغَلَبَةِ النَّوْمِ وَ

و نگستراند برای خواب فرش نرم و نازک را از جهة دفع کردن غلبهٔ خواب و

لِأُنْسٍ بِالتَّرَفُّهِ وَلَا يُوَاظِبُ عَلَيْهِ فَهُوَ الْمَرْوِيُّ وَيَنْفُضُ

لذت تن آسانی و مداومت نکند بر فراش زیراکه این مرویست و بیفشاند فرش

قَبْلَ الْإِتْيَانِ وَيَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ وَوَجْهُهُ وَ

پیش از آمدن بران و استقبال کند قبله را بنشیند که روی او و

أَخْمَصَاهُ إِلَيْهَا أَوْ يَكُونُ كَالْمَلْحُودِ وَيَقْرَأُ آيَةَ

سر دو قدم پای او بسوی قبله باشد یا باشد مانند در لحد در آورده شده و بخواند آیة

الْكُرْسِيِّ وَآيَتَيْنِ مِنْ آخِرِ الْبَقَرَةِ وَشَهِدَ اللّٰهُ إِلَى

الکرسی را و دو آیت از آخر سورهٔ بقره و بخواند شهد الله را تا

الْإِسْلَامِ وَإِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ إِلَى يَعْقِلُونَ وَقُلْ

تا لفظ الاسلام و بخواند الهکم را تا لقوم یعقلون و بخواند ان

رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِىْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ الْاٰيَة

ربکم الله الذی را تا قوله تعالی ان رحمة الله قریب من المحسنین

وَقُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ وَقُلِ ادْعُوا اللّٰهَ الْاٰيَة وَعَشْرًا

و بخواند این آیت را تا بغیر حساب و بخواند این آیت تا آخره تکبیرا و بخواند ده آیت

مِنْ اَوَّلِ الْكَهْفِ وَعَشْرًا مِنْ اٰخِرِهَا وَالْمُعَوِّذَتَيْنِ

از اول سوره کهف و ده آیت از آخر سوره کهف و بخواند سوره فلق و ناس را

يَقْرَءُهَا فَيَنْفِثُ عَلَى الْيَدَيْنِ وَيَمْسَحُ الْوَجْهَ وَالْبَدَنَ

بخواند معوذتین را پس دم کند بر دستهای خود و مالد آنها را بر روی و تن خود را

فَفِي الْكُلِّ فَضَائِلُ وَيَذْكُرُ الْمَوْتَ وَالنُّشُوْرَ وَيَنَامُ

پس در جمیع این ذکر فضائل است و یاد کند موت را و برخاستن از قبرها و بخوابد

عَلٰى حُبِّهٖ تَعَالٰى وَذِكْرِهٖ وَهٰكَذَا كُلَّمَا يَسْتَيْقِظُ وَ

بر دوستی خدا تعالی و ذکر وی و همچنان کند هرگاه که بیدار شود

يَنَامُ فَهُوَ عَلَامَةُ حُبِّهٖ تَعَالٰى وَخَيْرِ الْعَاقِبَةِ وَلَا يَنَامُ

و بخوابد پس این نشان دوستی خدا تعالی است و خیر خاتمه است و خواب نکند

وَحْدَهٗ اِلَّا لِتَقْوٰى الْحُضُوْرِ فِى الْقِيَامِ وَلَا عَلٰى سَطْحٍ

تنها مگر برای قوت حضور در نماز شب و خواب نکند بر بام که

غَيْرِ مُحَوَّطٍ وَلَا فِيْمَا لَا بَابَ لَهٗ وَلَا بَعْدَ الصُّبْحِ

احاطه ندارد و نخسپد در خانه تنها که در وی در نباشد و نه بعد از طلوع صبح صادق

فَالْاَرْضُ تَشْتَكِىْ مِنْهُ اِلَيْهِ تَعَالٰى وَلَا بَعْدَ الْعَصْرِ

زیرا که زمین شکایت میکند از وی بجناب باری تعالی و نخسپد بعد از نماز عصر

وَكَانَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ إِذَا طَالَ الْقِيَامُ يَنَامُ
وبود آنحضرت صلی الله علیه وسلم چون دراز میکرد قیام شب خواب میکرد

نَوْمَةً خَفِيفَةً قَبْلَ الصُّبْحِ وَفِيهِ تَجَدُّدُ الشَّوْقِ
خواب سبک پیش از نماز صبح ودرین نوم تازگی شوق ست

إِلَى أَدَاءِ الْفَرْضِ وَذَهَابُ أَثَرِ الْقِيَامِ عَنِ الْوَجْهِ
بسوی ادای فرض ورفتن اثر نماز شب ست از روی

وَيَقِيلُ فَهِيَ سُنَّةٌ مُعِينَةٌ عَلَى الْقِيَامِ كَالسُّحُورِ
وقیلوله کند که این سنتی ست که اعانت کننده است بر نماز شب چنانچه طعام سحر اعانت کننده

عَلَى الصَّوْمِ مُتَضَمِّنَةٌ لِلسَّلَامَةِ وَلْيَكُنِ النَّوْمُ ثُلُثَ
بر روزه متضمن ست قیلوله امر سلامتی بدن را وباید که باشد خواب سالک مقدار سیوم

اللَّيْلِ وَالْيَوْمِ وَلَا يَقُصَّ الرُّؤْيَا إِلَّا عَلَى عَالِمٍ نَاصِحٍ وَلَا
از شب وروز وحکایت نکند چیزی را که درخواب بیند مگر بر شخصی که عالم وخیرخواه باشد و

بِكُلِّ مَا يَرَى فَإِنْ رَأَى مَكْرُوهًا يَبْزُقُ عَنْ يَسَارِهِ وَيَتَعَوَّذُ
بهر خوابی که بیند پس اگر ببیند چیزی را که ناخوش دارد تف کند از جانب چپ خود وپناه گیرد

مِنْ شَرِّهَا وَيَتَحَوَّلُ عَنْ جَنْبِهِ وَيَقُومُ وَيُصَلِّي
از بدی آن خواب وبگردد از پهلوی خود وبرخیزد از خواب وبگذارد

رَكْعَتَيْنِ وَيَتَصَدَّقُ بِشَيْءٍ وَيَرُدُّ الْمُعَبِّرُ إِلَى أَحْسَنِ
دو رکعت نماز وصدقه بدهد چیزی ورد کند تعبیر کننده رویا را بسوی نیک تر

تَأْوِيلٍ وَلَا يَقْتَنِي كَلْبًا فَالْمَلَائِكَةُ تَنْفِرُ عَنْهُ إِلَّا
تاویلی ونگاه ندارد در خانه سگی را زیرا که ملائکه نفرت میکنند از درآمدن آن خانه مگر

لِمَاشِيَةٍ اَوْ صَيْدٍ اَوْ زَرْعٍ وَلَا يَسْتَقْبِلُ الشَّمْسَ

سگے را نگہبانی مواشی یا برائی شکار یا برائی محافظت زراعت و روبروی نشیند آفتاب را

فَهُوَ دَاءٌ وَيَسْتَدْبِرُهَا فَهُوَ دَوَاءٌ وَيَخْرُجُ مُسَمِّيًا

کہ این سبب بیماری ست و پشت بآفتاب نشیند کہ این دوا ست و برآید از خانہ بسم اللہ گویند

مُتَعَوِّذًا قَارِيًا اٰيَةَ الْكُرْسِيِّ وَيُسْرِعُ فِي الْمَشْيِ اِلَى

و پناہ جویند و خوانده آیۃ الکرسی را و شتابی کند در رفتن بسوی

الْبَيْتِ وَلَا يَمْشِي بَيْنَ الْمَرْأَتَيْنِ وَيَتْرُكُ الطَّرِيْقَ

خانہ و راہ نرود مرد میان دو زن و بگذارد راہ را

لِلنِّسَاءِ وَيُمِيْطُ الْاَذٰى فَفِيْهِ اَجْرٌ جَزِيْلٌ وَلَا يَخْتَالُ

برائی زنان و دور کند از راہ آنچہ ایذا دہد مردم را کہ درین عمل ثواب بسیار است و تکبر نکند در مشی

فَوَرَدَ قٖ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا مَنْ تَعَظَّمَ

وارد است در قرآن مجید و مشی مکن در زمین مثل خداوندان تکبر و در حدیث آمده کسیکہ بزرگ داند

فِيْ نَفْسِهٖ وَاخْتَالَ فِيْ مِشْيَتِهٖ لَقِيَ اللّٰهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ

خود را و بخرامد در رفتار خود ملاقات کند خدا تعالی را در حال آنکہ خدا تعالی بر وے خشمناک باشد

وَيَأْخُذُ الْعَصَا فِي الْكِبَرِ فَهُوَ سُنَّةٌ وَيُبْعِدُ فِيْ قَضَاءِ

و بدست گیرد عصا را در پیرانسالی کہ این سنت انبیاست و دور رود در وقت قضای

الْحَاجَةِ عَنِ الْاَعْيُنِ فِي الصَّحْرَاءِ وَلَا يَكْشِفُ الْعَوْرَةَ

حاجت انسانی از چشم مردم در صحرا و برہنہ نکند شرمگاہ خود را

قَبْلَ الْاِنْتِهَاءِ اِلٰى مَوْضِعِهٖ وَلَا يَسْتَقْبِلُ النَّيِّرَيْنِ

پیش از رسیدن بسوی موضع جلوس و استقبال نکند آفتاب و ماہتاب را

۱۳۱

الا القبلة ولا يستدبرها ولا يبول في الماء الراكد

و استقبال نكند قبله را و نه پشت كرد بآن و بول نكند در آب ايستاده

ولا تحت الشجرة المثمرة ولا في الجحر ولا في

و نه زير درخت ميوه دار و نه در سوراخ و نه در

الموضع الصلب ولا مهب الريح ولا المغتسل

زمين سخت و نه درجائی وزيدن باد و نه درجائی غسل و

ولا قائما ويتكئ على الرجل اليسرى ويقدمها داخلا

نه ايستاده و تكيه كند در نشستن باقتضاء صحت بر پای چپ و مقدم كند پای چپ در حالت دخول مستراح

ويؤخرها خارجا ولا يستصحب شيئا عليه اسم الله

و پس كند آنرا در حالت برآمدن و همراه نگيرد در بيت الخلا چيزی را كه بر وی اسم الهی جل شانه

او اسمه عليه الصلوة والسلام ولا يدخل حاسر

يا اسم آنحضرت صلى الله عليه وسلم باشد و نه در آيد در ستوخا برهنه

الرأس ويتعوذ قبل الدخول ويحمد بعد الخروج

سر و پناه گيرد بخدا پيش از در آمدن و ستايش كند بعد از برآمدن

ويعد النبل قبل الجلوس ولا يستنجي بالماء في

و آماده كند كلوخها را برای استنجا پيش از نشستن در انجا و استنجا نكند بآب در

موضعه فالكل مأثور ويزيل وسخ الشعر ودوده

محل بول و غائط پس اين همه مرويست و دور كند چرك موی تا ريش و سر را و كرم او را

بالادهان والتسريح فورد ادهنوا غبا

بتيل ماليدن و شانه كردن در حديث آمده تيل ماليد سر و ريش گاه گاه ازين حديث آمد

مَنْ كَانَ لَهُ شَعْرَةٌ فَلْيُكْرِمْهَا وَمَا فِي الْأَنْفِ وَالْأُذُنِ

هر که باشد مرا و را موئی پس باید که اکرام کند آن را و دور کند آنچه در بینی و گوش باشد

لِئَلَّا يَصَمَّ وَتَحْتَ الْأَظْفَارِ وَيَدْخُلُ الْحَمَّامَ فَهُمْ دَخَلُوهُ

تا کر نشود و دور کند آنچه زیر ناخنهاست و هر که در آید در حمام

وَيَصُونُ عَوْرَتَهُ عَنْ نَظَرِ الْغَيْرِ وَنَظَرَهُ عَنْ عَوْرَةِ

و نگهدارد ستر گاه خود را از دیدن غیر و نگهدارد نظر خود را از ستر گاه

الْغَيْرِ وَلَا يَكْشِفُهَا وَيَنْوِي التَّنْظِيفَ لِلصَّلَوٰةِ وَ

غیر و نکشاید عورت را در حمام و نیت کند بدخول حمام طهارت کردن را برای نماز و

يُعْطِي الْأُجْرَةَ قَبْلَهُ إِسْرَارُ الْحَمَّامِيِّ وَإِعْلَامًا

بدهد مزدوری را بحمامی پیش از درآمدن از جهت خوشوقت کردن او و از جهت دانستن

بِالْعِوَضِ وَيَتَعَوَّذُ وَلَا يُسَلِّمُ وَيَدْعُو بِالْمُعَافَاتِ لِمَنْ

اجرت و تعوذ بخواند و سلام نکند و دعا بکند بعافیت مر کسی را که

سَلَّمَ وَلَا بَأْسَ بِالْبِدَايَةِ وَلَا بِالْمُصَافَحَةِ وَلَا يُكْثِرُ

سلام کرد در حمام و باک نیست با ابتدا کردن بلفظ عافاک الله و باک نیست بمصافحه کردن در حمام و بسیار نکند

التَّكَلُّمَ وَلَا يَقْرَأُ الْقُرْاٰنَ إِلَّا فِي النَّفْسِ وَلَا بَأْسَ

در حمام کلام را و نخواند قرآن را مگر آهسته در دل خود و باک نیست

بِإِظْهَارِ التَّعَوُّذِ وَيَجْتَنِبُهُ وَقْتَ الْغُرُوبِ وَبَيْنَ

باظهار تعوذ در حمام و اجتناب کند از حمام وقت غروب آفتاب و میان

الْعِشَائَيْنِ فَهُوَ وَقْتُ انْتِشَارِ الشَّيَاطِينِ وَعَلَى

مغرب و عشا زیرا که این وقت پراگنده شدن شیاطین است و احتراز کند

الريق فهو يورث الموت ولا يسرف في الماء

ناشتا زیرا که این پیدا میکند موت را و اسراف نکند در آب

ولا بأس بالدلك فهو مروي ويذكر ظلمة اللحد

و باک نیست بمالش کنانیدن از دیگرے که این مرویست و یاد کند از تاریکی حمام تاریکی گور را

وحرارة جهنم ويحمد الله بعد الخروج فالماء الحار

و از گرمی او گرمی دوزخ را و ستایش کند خدا تعالی را بعد از برآمدن زیرا چه آب گرم

في الشتاء من نعيم يسأل عنه ولا يدخله المرأة

در زمستان از نعمتهای آنهاست که سوال کرده شود از آن نعمت و در نیارد در حمام زن خود را

فورد لا يحل للرجل أن يدخل حليلته الحمام

در حدیث آمده حلال نیست مرد را اینکه درآرد زوجه خود را در حمام

ويحلق الرأس إن أراد التنظيف والاحتياط في

و بتراشد موی سر را اگر میخواهد زیادتی پاکی را و احتیاط را در

الغسل ولا يرسل شعره بحيث يشتبه بالشريف

غسل و ارسال نکند موی سر را بحیثیتی که مشابه شود بشریف قوم

ويقص الشارب فورد قصوا الشوارب ولا

و کوتاه کند سبلت را در حدیث آمده کوتاه کنید سبلت را و باک

بأس بإبقاء السبال ولا يؤخر حلق العانة ونتف

نیست باقی گذاشتن دنبالهای بروت را و تاخیر نکند در ستردن موی زیر ناف و برکندن

الإبط وتقليم الظفر أكثر من أربعين يوما

موی بغل را و بریدن ناخنان را زیاده از چهل روز

١٣٣

فهو المأثور ويحلق الابط ويزيل العانة

زیرا که ماثور همین ست وبتراشد موی بغل را و دور کند موی زیر ناف را

بالطلاء ان اعتاد لحصول المقصود والتحامي

نوره اگر معتاد بدان باشد جهت حصول مقصود و به پرهیز کردن

عن الايلام ويبتدئ بتقليم مسبحة اليمنى و

از درد کشیدن وابتدا کند بتراشیدن ناخن انگشت مسبحه دست راست و

خنصر اليسرى وخنصر الرجلين فلا مسبحة فيهما

ابتدا کند بخنصر دست چپ وابتدا کند بخنصر هردو پای بحیثیت مسبحه در هردو پای

ويختم بالابهام في الكل فهو المروى و

وختم کند بتراشیدن ناخن ابهام در همه دست و پا پس همین ست مروی

يكتحل ثلاثا في كل عين فهو مروى وروى

سرمه کند وقت شب سه مرتبه در هر چشم پس همین ست مروی و روایت کرده شد

ثنتان في اليسرى وورد عليكم بالاثمد عند

دو مرتبه در چشم چپ در حدیث آمده لازم گیرید برخود سرمه کشیدن با ثمد نزد

مضجعكم فانه مما يزيد في البصر وينبت الشعر

خواب خود پس این از جنس چیزیست که زیاده میکند در بصارت و میرویاند موی را

ولا يكثر التزين والاكتحال والادهان ويقطع

و بسیار نکند زینت بدن را خصوصا سرمه کشیدن و تیل مالیدن را و کوتاه بکند

اللحية الطويلة فالمفرط يرى سمجا ويفتح باب

ریش دراز را پس صاحب ریش دراز دیده شود قبیح و میکشاید این کار در ریش باب

اللحية ويبقى قدر القبضة فهو الوسط المسنون

نیست و باقی گذارد مقدار یکمشت پس همین ست وجه متوسط مسنون

وقيل يبقى بحالها فورد اعفوا اللحى ولا يجوز

و بعضی گفته اند که گذاشته شود ریش بحال در حدیث آمده فروگذارید ریش را و نیست روا

تصفيرها وتحميرها لاخفاء الشيب الا في

زرد کردن ریش و سرخ کردن آن بجهة پوشیدن پیری مگر در

الغزو فورد هما خضاب المسلمين والمؤمنين

جهاد در حدیث آمده زرد و سرخ کردن ریش خضاب مسلمانان و مومنان ست

ويكره تسويدها فورد هو خضاب اهل

و مکروه ست سیاه کردن موی خضاب در حدیث آمده سیاه کردن مو خضاب اهل

النار وتبييضها اظهارا للكبر ترفعا ونتفها

دوزخ ست و مکروه ست سفید کردن ریش از جهة اظهار پیری و بزرگی خود و برکندن ریش

عبثا وتشبها بالمرد فهو منكر وتزيينها للناس

ببازی و بیفائده و از جهة مشابهت با مردان زیرا که این غیر مشروعست و آراستن ریش برای نمودن مردم

بالتدوير والتسريح والزيادة في العارضين

بگرد کردن آن و شانه کردن و مکروه ست زیاده کردن در موی رخسارها

بارسال الصدغ المتجاوزة عن عظمها ولا

بفروگذاشتن موی زلف که متجاوز باشد از استخوان رخساره و طعام

ياكل الجنب ولا ينام دون وضوء ولا

نخورد صاحب جنابت و نخواب نکند بغیر وضو و

١٣٥

ينقص من البدن شعرا ولا ظفرا ولا د[ما]

کم نکند صاحب جنابت از بدن خود موی را و نه ناخن را و نه خون را

فأجزاء البدن تعاد في الآخرة والمزال جنبا

زیرا که اجزاء بدن تمامه آن اعاده کرده میشود در آخرت و آنچه دور کرده شده بجهت جنابت

يكون كذلك ويكنس المسجد وينوره ويفرشه

خواهد بود بران حالت جنابت و جاروب زند مسجد را و روشن دارد و فرش کند مسجد را

ففيها فضائل ولا يزخرفه ولا ينقشه ولا يصوره

پس درین اعمال فضائل بسیار و آراسته نکند مسجد و نگار نکند مسجد را و نه مصور کند او را

فهي من البدع ويتعهد النعل عند بابه و

که این از بدعتهاست و تفحص کند احوال پاپوش خود نزد دروازه مسجد او

يمسح ما به من الأذى ويقدم الرجل اليمنى داخلا

بمالد چیزیرا که با پاپوش آلوده شده است از پلیدی و مقدم کند پای راست را در حال درآمدن

واليسرى خارجا ويجهر بالدعاء على من يتجر فيه

و پای چپ در حال برآمدن و بلند گوید دعای بد بر کسیکه تجارت کند در مسجد

أو ينشد ضالة وينظف عن النخامة والبزاق

یا گوید گم شده و پاک کند مسجد را از آب بینی و آب دهن

ولا يتخذه بيتا ولا معبرا فالكل مروي وإن

و نگیرد مسجد را خانه و نه گذرگاه پس این همه مرویست و اگر

غلب النعاس فيه يتحول عن موضعه ويضرب

غلبه کند پینکی در مسجد برگردد از مکانی که نشسته است و دائماً بزند

بِأَطْرَافِ أَصَابِعِهِ جَانِبَ رَأْسِهِ الْأَيْمَنِ ثَلٰثًا ثُمَّ

بسر انگشتان خود جانب راست سر خود را سہ مرتبہ پستر

يَجْلِسُ وَيَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ فِي الْجُلُوْسِ فَهُوَ عِبَادَةٌ

بنشیند و استقبال قبلہ کند در نشستن زیرا کہ این عبادت ست

وَفِيْهِ قُوَّةُ الْبَصَرِ وَيَجْلِسُ مَوْضِعًا أَقْرَبَ إِلَى التَّوَاضُعِ

و درین نوع نشستن قوت بینائی ست و بنشیند در مکانی کہ نزدیک بتواضع باشد

لَا بَيْنَ الظِّلِّ وَالشَّمْسِ فَهُوَ مَقْعَدُ الشَّيْطَانِ وَلَا

و نشیند میانہ سایہ و آفتاب زیرا کہ این جائے نشست شیطان ست و

يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَلَا يُقِيْمُ أَحَدًا وَإِنْ قَامَ لَا يَجْلِسُ

تفریق نکند در نشستن میان دو کس و نہ خیزاند ہیچ کس را و اگر خود بخود برخیزد شخصی نشیند

ثُمَّ يَجْلِسُ حَيْثُ أَصَابَ وَخَلْفَ الصَّفِّ إِنْ لَمْ يَجِدْ

آنجا و بنشیند در مجلس جائیکہ برسد و بنشیند در پس مردم اگر نیابد

مَكَانًا فِيْهِ وَلَا يَعُوْدُ وَلَا يَتَجَاوَزُ مَنْ سَبَقَ وَيُحَيِّي

مکان خالی در مجلس و باز نگردد بخانہ و پامال نماید کسی را کہ پیشی گرفتہ است برو و سلام گوید

مَنْ يَقْرُبُهُ وَلَا يَمُدُّ الرِّجْلَ وَكَانَ أَكْثَرُ جُلُوْسِهِ

کسی را کہ نزدیک وی بود و دراز نکند پائے را در مجلس و بود اکثر نشستن پیغمبر خدا

عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ أَنْ يَنْصِبَ السَّاقَيْنِ

صلی اللہ علیہ وسلم اینکہ استادہ کند ہر دو ساق خود را

وَيَجْعَلَ الْيَدَيْنِ عَلَيْهِمَا وَيُلَازِمُ الْوَقَارَ

و بگرداند ہر دو دست را بالائی آنہا و لازم گیرد در نشستن بردباری را

وَالتَّوَاضُعَ وَيَجْتَنِبَ الْجُلُوسَ عَلَى الْقَدَمَيْنِ وَالرُّكْبَةِ
و تواضع را - و احتساب کند از نشستن بر هر دو پای و بر دو زانو

وَاِكْثَارَ النَّظَرِ اِلَى الْكَاهِلِ وَالْعَقِبِ وَ
و از بسیار نگریستن بسوی دوش خود و پس خود و

الْاِلْتِفَاتَ وَاللَّعِبَ مَعَ اللِّحْيَةِ وَالْاَصَابِعِ
از چپ و راست نگریستن و از بازی کردن با ریش و انگشتان خود

وَتَخْلِيلَ الْاَسْنَانِ وَاِدْخَالَ الْاِصْبَعِ فِي الْاَنْفِ
و از خلال کردن دندان در مجلس و از درآوردن انگشت در بینی

وَاِخْرَاجَ الْبُزَاقِ وَالنُّخَامَةِ وَالتَّثَاؤُبَ عَلَى
و از برآوردن آب دهان و آب بینی و از خمیازه کردن بر

الْوُجُوهِ وَالْجَنَاءِ وَالْاِشَارَةَ بِالْيَدِ وَالْعَيْنِ وَنَحْوِهَا
روی‌های مردم و از آروغ کردن و از اشارت کردن بدست و چشم و مانند اینها

مِمَّا يَكْرَهُهُ النَّاسُ وَيَسْتَغْفِرُهُ تَعَالَى عِنْدَ الْقِيَامِ
از هر مکروه دارند او را مردم و طلب آمرزش کند خدای تعالی را از بر خاستن از مجلس

وَلَا يَقْعُدُ فِي السُّوقِ بِلَا حَاجَةٍ وَلَا فِي الطَّرِيقِ وَ
و ننشیند در بازار بدون حاجت ضروری و نه بر سر راه مردم و

يُؤَدِّي الْحُقُوقَ اِنْ جَلَسَ وَيَفْتَتِحُ الْكَلَامَ بِالتَّسْمِيَةِ
ادا کند حقوق نشستن را از ره طریق را اگر احیانا بنشیند و ابتدا کند کلام را به بسم الله

وَالتَّحْمِيدِ وَالْاِسْتِعَاذَةِ وَالصَّلٰوةِ عَلَيْهِ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ
و بالحمد لله و استعاذه بهر شیطان کرده باشد و بدرود بر آن حضرت صلی الله علیه و سلم

والسلام ويختار العربية ويخفض الصوت ولا يكثر

وابتدا كند زبان عربي را و پست بكند آواز را و بسيار گوئی نكند

ويهذب اللفظ ويبين الكلام ويتفكر في

و پاكيزه گويد لفظ را و واضح گويد كلام را و تأمل كند در

الحجة ويسكت عند الغضب ويذكره تعالى

حجت و خاموش باشد نزد حدوث خشم و ياد كند خدايتعالى را

عند النسيان ويستثني ولا يحلف عليه تعالى

نزد فراموش كردن كاری و انشاء الله گويد و سوگند نخورد بر خدايتعالى

فهو اجتراء ويحترز عن القصص والحلف

كه اين كمال دلاوريست و احتراز كند از نقل كردن قصها و از سوگند خوردن

ما امكن وان حلف ورأى غيرها خيرا فليأت

تا آنكه ممكن بود و اگر سوگند خورد بر چيزی و ببيند غير آن چيز را بهتر پس بيارد

به وليكفر ويراعي الادب ويتكلم بالقصير

آن چيز را و كفارت دهد از يمين خود و مراعات كند ادب را و تكلم كند بالفاظ مختصر كه

الجامع ويتوقف بين كلامين ليحفظ السامع

جامع معاني كثيره باشد و توقف كند درميان دو كلام تا خوب يادگيرد شنونده و

لا يبحث قبل تمام الكلام ويستأذن للسؤال فالكل

بحث نكند با خصم پيش از اتمام سخن وی و طلب اذن كند نخست براي سؤال پس اين همه

مأثور ويكثر البكاء فورد حرمت النار على

روايت و بسيار كند گريه را در حديث آمده حرام كرده شده است آتش دوزخ بر

ثَلٰثَةُ اَعْيُنٍ عَيْنٌ سَهِرَتْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَعَيْنٌ
سہ چشم یکے چشمی است کہ بیدار شدہ در راہ خدای تعالے و دوم چشمے کہ

غُضَّتْ عَنْ مَحَارِمِ اللّٰهِ وَعَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ
پوشیدہ شدہ است از آنچہ خدای تعالی حرام گردانیدہ است و سیوم چشمی کہ گریہ کرد از خوف الٰہی

دُوْنَ الضِّحْكِ فَهُوَ يُمِيْتُ الْقَلْبَ وَيُذْهِبُ النُّوْرَ
و خندہ بسیار نکند زیراکہ آن بمیراند دل را و ببرد نور سینہ را

وَوَرَدَ فِيْ فَلْيَضْحَكُوْا قَلِيْلًا وَلْيَبْكُوْا كَثِيْرًا وَ
وارد شدہ قرآن مجید پس باید کہ خندہ کنند اندکی و باید کہ گریہ کنند بسیار و

يَخْفِضُ صَوْتَ الْعُطَاسِ فَالتَّصْرِيْحُ بِهٖ حُمْقٌ وَيَسْتُرُ
پست کند آواز عطسہ را زیراکہ ہویدا کردن آواز عطسہ از کمی عقل است و بپوشد

بِثَوْبِهٖ اَوْ يَدِهٖ وَيَسْتُرُ الْفَمَ بِالْيَدِ فِي التَّثَاؤُبِ وَيُلْقِي
بجامہ خود یا بدست خود و بپوشد دہن را بدست خود در خمیازہ و بیندازد

الْبُزَاقَ فِي الْيَسَارِ اَوْ تَحْتَ الْقَدَمِ دُوْنَ الْقِبْلَةِ وَ
آب دہن را در جانب یا زیر پائے خود نہ جانب قبلہ و نہ جانب

الْيَمِيْنِ وَيَتَفَاءَلُ بِكَلِمَةٍ صَالِحَةٍ فَالْكُلُّ مَأْثُوْرٌ
راست خود و فال نیک گیرد از شنیدن سخن نیک پس این ہمہ مرویست از

مَأْمُوْرٌ بِهٖ وَلَا يَتَطَيَّرُ فَهُوَ مَنْهِيٌّ عَنْهُ وَيَفْتَتِحُ
و امر کردہ شدہ است بآن و شگون بد نگیرد کہ این در شرع ممنوع است و شروع کند

الْكِتَابَ بِالتَّحْمِيْدِ وَالصَّلٰوةِ وَيَذْكُرُ اٰقَالًا
کتاب را بنوشتن حمد و صلوۃ و ذکر کند بعد حمد و صلوۃ اول

نفسه ثم المكتوب إليه فهو السنة ويتربه فهو

خود، پس نام کسیکه بجانب وی نویسد زیرا که این سنت است و بر خاک آلوده نامه گردانیدن

سبب النجاح ويتحفظ عن طلب الحاجة ما أمكن

سبب پیروزی است و بازدارد خود را از طلب حاجت از دیگران هرچه ممکن باشد

وحقه أن يتوضأ ويصلي ركعتين ويرفعها

و حق طلب آنست که اول وضو کند و دو رکعت نماز بگذارد و عرض نماید حاجت را

إليه تعالى ويخرج بكرة الخميس بعد التحميد والصلوة

بسوی حق تعالی و برآید برای طلب حاجت پگاه روز پنجشنبه بعد از حمد و صلوة

وقراءة الفاتحة وآية الكرسي وآخر آل عمران

و خواندن سورهٔ فاتحه و آیة الکرسی و آخر سورهٔ آل عمران

والقدر ويقصد الأتقى والأكرم والأسمح والأحسن

و سورهٔ قدر و قصد کند بر پرهیزگارتر و گرامی‌تر و جوانمردتر و نیکوتر

والأرحم ولا يرتكب معصية فيه ولا يلح ويشاور

و مهربان‌تر و ارتکاب نکند گناهی را در طلب حاجت و الحاح نکند و مشورت کند

العاقل العالم الصالح الملائم لذلك الأمر كالسخي

تجربه‌کار هوشیار نیکوکار مناسب این کار را مانند سخی

في المال والشجاع في الحرب فورد وشاورهم

در بخشش مال و مرد دلیر در مقدمهٔ جنگ پس آمده در قرآن مجید و مشورت کن با صحابهٔ خود

في الأمر ثم استتر ويخالف فورد فيه البركة

در کار پس مشورت کند زوجهٔ خود را و مخالفت آن کند در حدیث آمده در خلاف ایشان برکت است

١٤١

ويقدم الاستخارة ويختار اهون الامرين و

و مقدم بر هر کار استخاره را و اختیار کرد آسان ترین امرے را از دو امر

ايسرهما ولا يحب المال اكثر من العرض ولا

سهل ترین آن را دوست ندارد مال را زیاده تر از آمد نے

يبذل الدين بالدنيا ولا يركب بقرة

ذلیل نکند دین را به دنیا و سوار نشود بر بقره گاو

ولا يحرث على حمار فكل خلق لعمله ويركب

و زراعت نکند بر خر و هر یک را از اسپ و خر و غیره مخلوق برائے عمل خاص

على ما اصاب ويردف الخادم فالكل

بر آنچه بیابد از اسپ و خر و اشتر و پس پشت خود سوار کند خادم پس همه این

ماثور وكان عليه الصلوة والسلام لا يدخل البيت

مروی است و بود آنحضرت صلے الله علیه وسلم که نمی درآمد خانه را

حتى يتصدق بفاضل النفقة ويسعى في الحاجات

تا آنکه بفقرا تصدق میکرد زاید از نفقه را و سعی میکرد در حاجتهای مردم

ويخصف النعل ويخيط الثوب ويقطع اللحم

و پاره میزد پاپوش خود را و میدوخت جامه خود را و می برید گوشت را

ويشتغل بامور البيت مع امهات المؤمنين

و اشتغال میکرد بکارهای خانه همراه مادران مومنین

لا يتكلف ولا يجيئه ولا يصيد بجيئه ويقبل

تکلف نمیکرد آنحضرت ... دست نمی بندد ... شکار میکرد و لیکن دست ...

١٤٢

تبرك يكافئ حلمها ويبرد المقرونة بالمنة

و مكافات ميكرد بران   ورد ميكرد بديه را كه مقرون بمنت مى بود

أو لبث فيغتنم العبد أيام الرق في سنة

بوده كم   وغنيمت داند بنده   ايام بندگى را كه جدائى يك حمل شك بنده

أو شهرين وتلزم المرأة قعر البيت فلا

نشست   ولازم گيرد زن درون خانه را   پس

تقعد عليه ولا تنظر الى الخارج فنظرهن الى

بر بام خانه و نظر نكند بسوى بيرون خانه زيرا كه نظر كردن زنان بسوى

الرجال فتنة وأمرت أم سلمة رضي الله تعالى عنها

مردان شورش فتنه است وامر كرده شده ام سلمه رضى الله تعالى عنها

بالاحتجاب عن الأعمى ولا بأس بالخروج في المهم

به پرده كردن از نابينا وباك نيست به برآمدن زن در امر ضرورى

في أسوء هيئة وأخلى طريق متنكرة لمن يعرف

در بدترين صورت در راه خالى از گذر مردم بحاليكه ناشناسا كننده باشد مر كسى را كه مى شناسد

غير متمتعة صونها وتصدق بما بقي من طعام

باشد با محرم آنرا از خوردن وتصدق بكند بچيزيكه باقى ماند از طعامى كه

السحير إذا ترك ويغتنم الصحيح بطول السلامة فقد

چون گذاشته شود وغنيمت شمرد تندرست بدرازى عافيت   آمده است

لا يخلو المؤمن من علة وذلة وقلة فلا بد

خالى نيست مسلمان از بيمارى وخوارى وفقيرى پس اجازت

١٤٣

أن يبتلى في كل اربعين يوما بشيء منها ويسترجع

از بيكه مبتلا گردانيده شود در هر چهل روز بچيزے از بليات چنين و استرجاع كند

في المصيبة فهو ماثور ممدوح في القرآن ويحترز

در هر حادثه كه اين مرويست ومدح كرده شده است در قرآن واحتراز كند

عن الشق والضرب والحلق والنوح فهي منهي عنها

از پاره كردن گريبان وطپانچه زدن وسترده تراشيدن موي سر ونوحه كردن پس اين ممنوع است

إذ هي رسوم الجاهلية ويأن المريض أنينا

زيراكه اين همه از عادات جاهليت است وناله بيمار ناليدن

يخفف بعض ما به ذاكرا الامنا وهاق

كه كم كند سبب آن بعضے چيز در دست اندر وقتيكه ذكر كند الم را آه آه گويد

يعصب الرأس وينام على الفراش استعانة على

وعصابه ببندد سر را وبخسپد بر بستر از جهت مدد خواستن بر

الصبر وتوقيا عن التشدد للبلاء ويستشفى

صبر واز جهت نگاهداشتن خود را از شدت براي نزول بلا وطلب شفا كند

بالذكر والدعاء والصلوة والقرآن لا سيما

بذكر الهي ودعا كردن ونماز گزاردن يا درود فرستادن وبآيات قرآن خصوصا

الفاتحة فورد ح انه شفاء من كل داء و

بسوره فاتحه درحديث آمده بتحقيق سوره فاتحه شفا است هر بيماري را

يحتمى بهم امر وابه ويداوى فورد ح تداووا

پرهيز كند از بيجا دادن وبس بخشا وبسته زبان وعلاج كند درحديث آمده دوا كنيد

۱۴۴

عِبَادَ اللهِ مَا مِنْ دَاءٍ اِلَّا وَلَهُ دَوَاءٌ اِلَّا السَّامَ

اے بندگان خدا تعالیٰ زیرا که نیست هیچ بیماری مگر آنکه ویرا داروست مگر موت

وَيَسْتَوْهِبُ مَهْرَ امْرَءَتِهٖ وَيَاكُلُهٗ وَاسْتَوْهَبَ عَلِيٌّ

و طلب بخشش کند بیمار کابین زوجه خود را و بخورد آنرا و طلب بخشش کرد علی

رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ امْرَءَتَهٗ اَوِ اسْتَقْرَضَ فِي الْعَارِضَةِ

رضی الله تعالیٰ عنه زوجه خود را یا قرض گرفت در بیماری که ویرا بود

مِنْ مَهْرِهَا فَاشْتَرٰى بِهِ الْعَسَلَ وَمَزَجَهٗ بِمَاءِ السَّمَاءِ

از مهر وے پس خرید بدان شهد را و آمیخت آنرا با آب باران

وَشَرِبَهٗ فَصَارَ سَبَبَ الشِّفَاءِ هٰذَا وَاِزَالَةُ السَّكَنْجَبِيْنِ

و نوشید آنرا پس گشت این تداوی سبب تندرستی وی یاد گیر این را و دور کردن سکنجبین

الصَّفْرَاءَ لَا يُفَارِقُ اِرْوَاءَ الْمَاءِ اِلَّا بِالتَّعَلُّقِ

صفرا را فرق ندارد سیراب کردن آب مگر بسبب تعلق سکنجبین

بِالنَّظْرِ وَالتَّوَقُّفِ عَلَى الشُّرُوْطِ وَيَحْتَجِمُ فَوَرَدَ

بتامل و بسبب متوقف بودن بر شرطها و حجامت بکند در حدیث آمده

مَا مَرَرْتُ بِمَلَاءٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ اِلَّا قَالُوْا بَشِّرْ اُمَّتَكَ

نگذشتم من شب اسراء بر هیچ جماعتی از فرشتگان مگر آنکه گفتند مرا بشارت ده امت خود را

بِالْحِجَامَةِ وَالْاَحَبُّ فِيْ سَبْعَ عَشَرَةَ وَتِسْعَ عَشَرَةَ

بحجامت و دوست داشته تر ست بروز هفدهم و نوزدهم

وَاِحْدٰى وَعِشْرِيْنَ يَوْمًا فَهُوَ مَاثُوْرٌ لَاسِيَّمَا يَوْمَ

و بیست و یکم روزے را زیرا که این ماثورست خصوصاً روز

الثلثاء سبع عشرة فورد ح هو دواء من داء

سه شنبه هفدهم ماه آمده حدیث آمده این دوا است از بیماریها

سنة الا في القفاء فهو يورث النسيان و

تمام سال مگر حجامت در میان دو شانه زیراکه این پیدا میکند فراموشی را و

يجتنب الكي ففيه خوف السراية والرقية و

اجتناب کند از داغ کردن که درین ترس سرایت کردن است و از افسون و

نهي عنهما ويوصي بثلث المال وارضاء

نهی کرده شده است ازین هردو و وصیت کند بسیوم حصه مال خود و راضی کردن

الخصوم وقضاء الدين وفدية الصلوة

خصما و ادا کردن وام و بفدیه نماز

والصوم فمن مات دونها لا يؤذن له التكلم في

و روزه پس کسیکه بمیرد بدون وصیت اذن داده نشود او را که تکلم کند در

القبر الى يوم القيمة ويغتنم الموت ولا يشتغل

قبر تا روز قیامت و غنیمت داند موت را و مشغول نشود

عنده بغيره تعالى ظاهرا وباطنا ويقرء يٰسين

نزد موت بهیچ چیز سوای ذات پاک تعالی هم از ظاهر و هم در باطن و بخواند محتضر یٰسین را

ويحضر الصلحاء ولا يكره السكرات ويطيب

و حاضر کنند صالحین را و مکروه ندارد سختیهای موت را و خوشبو کند

ما حول البيت فهو محضر الملئكة ويجتهد

گرد خانه را زیراکه این جای حضور فرشتگان است و اجتهاد کند

فی هدو الجوارح فورد ح ارقبوا المیت عند

تسکین اعضا در حدیث آمده نگهدارید احوال میت را نزد

ثلث اذا رشح جبینه وذرفت عیناه ویبست

سه چیز چون عرق آلوده گردد پیشانی او و سیلان کند هر دو چشمهائی او و خشک گردد

شفتاه فهی من رحمة الله قد نزلت به واذا

هر دو لب وی پس این هر سه چیز علامت رحمت الهی ست که بتحقیق بر میت نازل شده و چون

غط غطیط المخنوق واحمر لونه واربدت شفتاه

آواز کند همچو آواز گلو گرفته و سرخ گردد رنگ وی و خاک آلوده شود هر دو لب وی

فهو من عذاب الله قد نزل به وکلمة التوحید

پس این از علامت عذاب الهی ست که بتحقیق بر وی نازل شده و کوشش نماید در خواندن کلمه توحید

فورد ح من مات وهو یعلم ان لا اله الا الله دخل

در حدیث آمده هر که بمیرد و حال آنکه وی میداند که نیست معبود حقیقی جز ذات پاک وی تعالی در آید

الجنة وحسن الظن فورد ح انا عند ظن عبدی

بهشت را و اجتهاد کند در حسن ظن در حدیث قدسی آمده من نزد گمان بنده خود ام

بی فلیظن بی ما شاء والخوف والرجاء فورد

بمن [illegible] پس گو گمان کند بمن هر چه خواهد و اجتهاد کند در خوف و رجا در حدیث آمده

لا یجتمعان فی قلب عبد الا اعطاه الله الذی

جمع نشوند خوف و رجا در دل هیچ بنده مگر آنکه بدهد خدا تعالی آنرا چیزے که

یرجوه وامنه الذی یخاف منه حین قال

امید وارد از کرم او و ایمن گرداند چیزے را که میترسد ازان گفت این آنحضرت چونکه

مختصرًا ارجو الله واخاف ذنوبي ويكره الخلط الغا
ترسمی الت موت امید دارم خدائیتعالی را وبترسیم برگناہان خود وکروہ دارد کسیکہ مختلط
دون الطاعون فورد ح من صبر في ارض طاعون
دکروہ ندارد موت وبارا در حدیث آمدہ کسیکہ صبر کرد در زمین وبا
كان له مثل اجر شهيد الباب الثامن في
باشد مراورا اجر مرد شہید باب ہشتم در بیان
الصحبة والمؤلفة بسم الله الرحمن الرحيم
آداب صحبت ومحالطت بنام خدائے بخشندہ مہربان
ورد ح ان المتحابين في الله على منابر من
در حدیث آمدہ تحقیق دوست دارندگان برائے خدا بر منبرہائے
نور حول العرش لباسهم نور ووجوههم نور
نور گرد عرش پوشش‌ہائے ایشان از نور ست وروئی ایشان منور است
يغبطهم النبيون والشهداء فالحب فيه تعالى
آرزو میبرند مرتبہ ایشانرا پیغمبران وشہیدان پس دوستی برائی خدا ردو وجہ باشد اول
حب عالم يستفاد من قوله وحاله وصالح
ہمچو دوستی عالم کہ فائدہ گرفتہ شود از قول وی وحال وے وہمچو دوستی صالح
يتبرك به وامرءة تفرغ للعبادة بتدبير امور
کہ تبرک جستہ شود بآن وہمچو دوستی زن کہ فارغ دارد مرد را برائے عبادت بتدبیر امور
البيت وغني يعطي ما لا يصون الوقت عن
خانگی وہمچو دوستی توانگری کہ بدہد مال را کہ نگہ ندارد آن مال گو بر وقت را از

لضياع في الطلب متعبد له تعالى فالمحب للشيء

ضائع شدن در طلب (وی) دوم آنچه دوستی عبادت کننده خدا تعالی ست زیراکه دوست دارنده چیزی

يحب لمحبه ومحبوبه وكذا البغض ويزدادان بقوة

دوست دارنده ویرا و دوست داشته شده ویرا و همچنین بغض و زیاده میشوند این هر دو بقوت

الطاعة والمعصية وينتقصان بضعفهما فالادنى

طاعت و معصیت و نقصان می پذیرند بضعف طاعت و معصیت پس ادنی درجه

الاخوة ثم المحبة وهي ما تمكن في حبة القلب ثم

برادری ست بعد ازان محبت ست وآن چیزی ست که متمکن گردد در دانه دل پس تر

الخلة وهي ما تخلل في سره ولا شركة فيها فورد

خلت ست وآن چیزی ست که درآینده بود در باطن وی نیست مشارکت در خلت پس آمده

ح لو كنت متخذا خليلا لاتخذت ابا بكر خليلا ولكن

در روایت اگر میبودم گیرنده دوست خاص هرآینه میگرفتم ابوبکر را دوست ولکن

صاحبكم خليل الرحمن بخلاف ما سواها فورد ح

صاحب شما خلیل خداست بخلاف آنچه غیر خلت ست در حدیث آمده

علي مني بمنزلة هارون من موسى عليهما فيصاحب

علی بمنزله هارون ست نسبت بموسی علیه السلام پس صحبت دارد

العاقل والحسن الخلق فاشتراطهما انور والفاسق

صاحب عقل و نیک سیرت را پس شرط کردن این هر دو انور ست و صاحب

فصحبة الحريص سم قاتل والصالح فالفاسق

زیراکه صحبت حریص زهر کشنده است و مرد صالح را زیراکه فاسق

١٤٩

يستحق المقت ويقدم حاجته في المال والنفس و

مستحق غضب الهی ست و پیش کند حاجت برادر مسلمان کر برحاجت خود در مال و نفس خود واین

الاولى ثم التسوية ثم التاخير وان عدم هذا فلا اخاء

بهترست بستر مرتبه برابریت بهتر و تاخیرست واگر یافته نشد این مرتبه پس اصلا اخوت نیست

والاولان ماثوران ورد ح مامن صاحب يصحب

و هر دو مرتبه اول ماثورانند در حدیث آمده نیست هیچ همنشینی که صحبت دارد

صاحبا ولو ساعة من نهار الا سئل عن صحبته هل

همنشین خود را اگرچه ساعتی از نهار باشد مگر آنکه سؤال کرده شود از صحبت خود آیا

اقام فيه حق الله او اضاعه حين اعطى اقوم المسواكين

بر پا داشت در وی حق خدا تعالی را یا ضائع کرد آنرا هنگامیکه عطا فرمود در مسواک و مسواکی

الى اصاحب قال انت لحق به يا رسول الله في امرهم

به همنشین خود و گفت آن تو سزاوارتری باین ای پیغمبر خدا وارد در قرآن مجید

شورى بينهم ومما رزقناهم ينفقون وكانوا لا يميزون

امر شورست میان ایشان و از آنچه عطا دادیم ایشانرا صدقه میکنند و بودند صحابه که تمیز نمیکردند

املاكهم ويظهر البشاشة فيه والسرور ويقبل المنة

ملکهائی خود را و اظهار خوشی میکند درین کار و مسرور شود و قبول کند بر خود منت را

ولا يحوج الى السؤال فهو تقصير ويتودد باللسان

و محتاج نکند برادر را بسوی سؤال کراین نهایت تقصیرست و دوست دارد بزبان

ويتفقد الاحوال ويظهر المشاركة في السراء و

و احوال پرسی کند مصاحب خود را و ظاهر کند شرکت خود را در شادی او

١٥٠

الفقراء ويدعوه بأحب الأسماء وورد ح إذا
غنی و بخواند دوست را به نیکوترین نامها در حدیث آمده چون
أحببت أحداً فسله عن اسمه واسم أبيه وعن منزله
دوست داری شخصی را پس بپرس او را از نام وی و نام پدر وی و از جای سکونت وی
وكان عليه الصلوة والسلام يدعوهم بالكنى و
و بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم میخواند صحابه را به کنیتهای ایشان و
يثني عليه وعلى أهله صادقاً مقتصداً حيث يبلغ
ثنا کند بر وی و ثنا کند بر آل وی درحالیکه راستگو باشد و میانه رو باشد بحیثیتی که برسد
إليه فهو يؤكد المحبة وينبهه على العيوب متلطفاً
بوی زیرا که این مضبوط میکند محبت را و آگاه بکند بر عیبها درحالیکه نرمی کننده باشد بوی
في الخلاء ففي الملاء افضاح وفيه أوعد بعقابه تعالى
در خلوت زیرا که در مجلس رسوا نمودن ست و در رسوا کردن وعید کرده شده بعقوبت وی تعالی
يوم القيمة ويسكت إن علم علمه به أو عدم انتفاع
روز قیامت و سکوت کند اگر بداند علم آنرا بعیب خود یا بداند عدم انتفاع او را
النصح لكونه مأسور الطبع والقطع حينئذ أسلم و
از نصیحت بجهة بودن او اسیر طبع و قطع از مصاحبت وی درین صورت سالم تر است و
الإبقاء أقرب لرجاء تأثير الصحبة فيه وورد ح
باقی داشتن صحبت قریب تر است بمقصود بجهة امید اثر کردن صحبت این شخص در وی در حدیث آمده
مثل الجليس الصالح مثل صاحب المسك وإن لم
مانند همنشین نیک مانند صاحب مشک است و تحقیق

١٥١

القطع منهي عنه بخلاف الابتداء فتركه مأثور

ويتجاهل عن تقصيره الا اذا أدى الاستمرار الى القطع

فالأولى الاحتمال ثم العتاب في السر بالكناية

والكناية ثم التصريح ثم المنافرة اذ المقصود صلاح

النفس برعاية الحق وتحمل الأذى وقبول المعذرة

فعلى من يقبلها مثل اثم صاحب المكس ويدعو له

فيستجاب فيه ما لا يستجاب لنفسه ولمثل ذلك

ويحفظ الوفاء بالثبات على المحبة معه ومع أهاليه

واخوانه فكانوا يبالغون فيه فيحبون كلب الحبيب

وورد انها كانت تأتينا ايام خديجة وان كرم

العهد من الايمان حين اكرم عليه الصلوة والسلام

عهد از کمال ایمان ست هنگامیکه مهربانی فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم

عجوزًا والاصل تسوية الظاهر والباطن والغيبة

پیره زنی را و اصل در محافظت وفا برابر بودنست در ظاهر و غایبانه و در عدم حضور

والحضور ولا يغير الحال عند ارتفاع القدر فهو

در روبروی و متغیر نگرداند حال را نزد بلندی مرتبه خود زیراکه این

من اللؤم ولا ينفرد عنه في اكل اللذيذ وحضور

از خساست و منفرد نشود از دوست خود در خوردن طعام خوش مزه و حاضر شدن

السرور ويستوحش عند فراقه ويساعده الا فيما

مجلس شادی و غمگین شود نزد مفارقت محبوب خود و موافقت بکند اورا مگر در چیزیکه

يخالف الحق فالوفاء فيه الخلاف ويشاوره ولا

کرمخالف حق باشد پس وفا در وی خلاف کردنست و مصلحت کند اورا و نه

يحفظ السر عنه ولا يحب عدوه لئلا يكون شريكًا

پوشیده دارد راز خود از وی و دوست ندارد بدخواه دوست را تا که نباشد او شریک

في العداوة ويخفف بترك التكلف والتكليف في

در عداوت و سبک گرداند یار صحبت را بگذاشتن تکلف و تکلیف در

اداء الحقوق وغيرها كنوافل العبادة تركًا و

ادای حقوق مصاحبت و جز آن مانند عبادات نافله از روی ترک کردن و

اتيانًا فورد ح انا واتقياء امتي برآء من

کردن در حدیث آمده من و پرهیزگاران امت من بیزار اند

١٥٣

التكلف ويرفع الادب عند تمام الاتحاد فالمقصود

تکلف وبر دارد آداب ظاهر را نزد تمام شدن یگانگی پس مراد مقصود محبت

صفاء القلب والادب عنوانه ويزور غبا فورد

صفاء قلب ست و ادب ظاهر سر نامه او ست و زیارت کند در او

زر غبا تزدد حبا الا ان يامن من الملال وينوى

زیارت کن یکروز در میان تا زیادت کند محبت را مگر آنکه ایمن باشد از ملالت و نیت کند

فيه الاستيناس باللقاء والاستعانة على الدين

در زیارت انس گرفتن بملاقات و استعانت کردن بر امور دین

والتقرب اليه تعالى باقامة الحق وتحمل المؤنة ويسلم

و نزدیکی جستن بحق تعالی به بپا داشتن حقوق اخوت و بر داشتن مشقت و سلام کند

على المسلم وان لقيه مرارا او حالت شجرة او جدار

بر مسلمان دیگر اگرچه ملاقات کند او را چند مرتبه یا حائل شود درخت یا دیوار

ناويا تجديد عهد الاسلام ان لا يؤذى في عرضه وماله

حالانکه نیت کننده باشد تازه کردن عهد اسلام را که ایذا نکردن در آبروی وی و مال وی

قبل الكلام فورد من بدأ بالكلام قبل السلام فلا

پیش از حرف زدن در حدیث آمده کسیکه ابتدا کند بکلام پیش از آنکه سلام گوید پس

تجيبوه حتى يبدأ بالسلام وعند الدخول في بيته وبيت

جواب ورا تا آنکه ابتدا بسلام کند و در وقت آمدن در خانه خود و خانه

غيره لئلا يدخل الشيطان معه وهو مامور به

غیر خود تا در نیاید شیطان با وی و سلام کردن نزد درآمدن امر کرده شده است

وَاِنْ كَانَ خَالِيًا فَتَحِيَّتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ

واگر باشد خانه خالی پس سلام گفتن آن بلفظ السلام علینا آه یعنی سلام باد برما و بر بندگان

اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ فَالْمَلَائِكَةُ تَرُدُّهُ وَالدُّخُوْلُ فِيْ

خدا که نیک اند پس ملائکه جواب سلام آن میگویند و سلام گوید نزد در آمدن در

قَوْمٍ وَالْخُرُوْجُ عَنْهُمْ لِيَكُوْنَ مُشَارِكًا لَهُمْ فِيْ كُلِّ

قومی و نزد برآمدن ازان تا باشد شریک این قوم در هر

خَيْرٍ وَيَبْدَءُ بِهٖ فَهُوَ الْمَرْوِيُّ وَلَا يُسَلِّمُ عَلٰى جَمْعِ النِّسَاءِ

نیکی و پیشی کند بسلام پس همین ست مروی و سلام نگوید مرد بر جماعت زنان بیگانه

وَيَرُدُّ عَلَيْهِنَّ وَلَا عِنْدَ تِلَاوَةِ الْقُرْاٰنِ وَالْاَذَانِ

وجواب سلام زنان بگوید و نه نزد خواندن قرآن مجید و نه نزد اذان

وَقَضَاءِ الْحَاجَةِ وَنَحْوِهَا فَلَا تَكَلُّمَ فِيْهَا وَلَا اللَّعِبِ

و نه نزد قضاء حاجت و امثال آن که نیست کلام کردن درین اوقات مطلقا و نه سلام گوید نزد

بِالشِّطْرَنْجِ وَنَحْوِهٖ اِهَانَةً وَلَا يَرُدُّ فِيْهَا وَيَزِيْدُ فِي

شطرنج و امثال آن از جهة اهانت ایشان و جواب سلام هم نگوید و زیاده کند در

الْجَوَابِ فَوْرَدَ فِيْ وَاِذَا حُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوْا بِاَحْسَنَ

جواب وارد شده در قرآن مجید و چون تحیه داده شوید بسلام پس شما نیز تحیه گوئید بنیکوتر

مِنْهَا اَوْ رُدُّوْهَا وَالْاَوْلٰى بِالْبَدَاءَةِ الدَّاخِلُ وَالْمَاشِيْ

از تحیه او یا باز گردانید همان تحیه را و سزاوار با بتدا کردن در آینده است

وَالرَّاكِبُ وَالصَّغِيْرُ وَالْقَلِيْلُ وَوَرَدَ اِذَا سَلَّمَ

و سوار بر پیاده و خورد سال بر کلان و جماعة قلیل بر جماعة کثیر در حدیث آمده چون سلام گوید

١٥٥

١٥٦

وَاحِدٌ مِنَ الْقَوْمِ اَجْزَى عَنْهُمْ وَلَا يُشِيرُ بِالْاُصْبُعِ وَالْاَكُفِّ

یک کس از جماعت کفایت میکند از همه و اشارت نکند در سلام بانگشت و کف دست

فَهُوَ عَادَةُ الْكُفَّارِ مَنْهِيٌّ عَنْهُ وَلَا يَخُصُّ الْمَعَارِفَ

که این عادت یهود و نصاری است ممنوع است و تخصیص نکند آشنایان را

بِالتَّسْلِيمِ فَهُوَ مِنْ اَشْرَاطِ السَّاعَةِ وَلَا يَبْدَءُ بِعَلَيْكَ

بسلام گفتن که این از علامات قیامت است و ابتدا نکند بعلیک

السَّلَامُ فَهُوَ تَحِيَّةٌ لِلْمَيِّتِ وَيُصَافِحُ لَاسِيَّمَا الْكُبَرَاءَ فِي

السلام که این لفظ تحیه مردگان است و مصافحه کند مسلمانان را خصوصا بزرگان در دین را

الدِّينِ فَهُوَ مِنْ تَمَامِ التَّحِيَّةِ وَوَرَدَ فِيهَا قِسْمَةُ مِائَةِ

پس مصافحه کردن از تتمه سلام است و آمده درین باب حدیث قسمت کرده شود صد

مَغْفِرَةٍ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ لِاَحْسَنِهِمَا بِشْرًا وَيَجْعَلُ

بخشش یکی بود و نه ازان برای نیکوترین ایشان از روی بشاشت و گرداند

الْاَصَابِعَ فِي الْاَصَابِعِ وَلَا يَدَعُ حَتَّى يَدَعَ صَاحِبُهُ

انگشتان خود را در انگشتان برادر و گذارد تا وقتی قصد گذاشتن کند

فَهُوَ السُّنَّةُ لَا مِنْ وَرَاءِ الثَّوْبِ فَهُوَ جَفَاءٌ مِنْ عَادَةِ

پس این عمل است سنت و مصافحه نکند از پس پارچه زیرا که این وضع ظلم است و از عادت

الْكُفَّارِ وَيُعَانِقُ الْقَادِمَ وَيَاْخُذُ رِكَابَ الْعُلَمَاءِ

کافران است و معانقه کند قدوم آرنده را و بگیرد رکاب علما را وقت رخصت

لِلتَّوْقِيرِ وَيُوَسِّعُ الْمَجْلِسَ وَيُكْرِمُ الدَّاخِلَ

بجهة تعظیم و فراخ کند مجلس را و اکرام کند آینده را

فيبسط له الثوب ويخفف الصلوة ويشتغل به

پس بگسترانند برای وی جامه را و سبک کند برای آینده نماز را و مشغول شود باکرام آن

ثم يعاود فيها فالكل مروي ولا ينحني ولا

پس باز عود کند در نماز پس این همه مرویست و خم نشود

يقوم فهو منهي عنه من عادة الاعاجم ويوقر

قیام نکند برای داخل مجلس که این ممنوعست و از عادت اهل عجمست و توقیر بکند

الكبراء كالعلماء والصلحاء والشرفاء والشيوخ

بزرگان را مانند علماء و صلحاء و اشراف و پیران

ويقدمهم في المشي والكلام والجلوس فورد ح

مقدم بکند ایشان را در رفتن و سخن گفتن و نشستن در حدیث آمده

ليس منا من لم يوقر كبيرنا ولم يرحم صغيرنا و

نیست از ما که عزت نگاه ندارد بزرگان ما را و رحم نکند خوردان ما را و

اوعد في التقدم على الكبير بالفقر ويراعي قلب

وعده کرده شده است در پیشی گرفتن خورد سال بر کلان بدرویشی و مراعات کند دل

الصغار فكان عليه الصلوة والسلام يبالغ

اطفال را که بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم که مبالغه میکرد

فيه ويتكفل اليتيم فورد ح انا وكافل اليتيم

درین امر و پرورش میکرد یتیم را در حدیث آمده من و مربی یتیم مصاحبیم

كهاتين في الجنة واشار الى المسبحة والوسطى

مانند این دو انگشت در بهشت و اشارت کرد بسوی انگشت شهادت و میانه

١٥٤

وَاحِدٌ مِنَ الْقَوْمِ أَجْزَى عَنْهُمْ وَلَا يُشِيرُ بِالْأُصْبُعِ وَالْكَفِّ

یک کس از جماعت کفایت میکند از همه و اشارت نکن در سلام بانگشت و کف دست

فَهُوَ عَادَةُ الْكُفَّارِ مَنْهِيٌّ عَنْهُ وَلَا يَخُصُّ الْمَعَارِفَ

که این عادت یهود و نصاری ست ممنوع ست و تخصیص نکند آشنایان را

بِالتَّسْلِيمِ فَهُوَ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ وَلَا يَبْدَأُ بِعَلَيْكَ

بسلام گفتن که این از علامات قیامت ست و ابتدا نکند بلفظ علیک

السَّلَامُ فَهُوَ تَحِيَّةُ الْمَيِّتِ وَيُصَافِحُ لَا سِيَّمَا الْكُبَرَاءَ فِي

السلام که این لفظ تحیه مردگان ست و مصافحه کند خصوصا بزرگان دین را

الدِّينِ فَهُوَ مِنْ تَمَامِ التَّحِيَّةِ وَوَرَدَ فِيهِمَا حَ قُسِمَتْ مِائَةُ

پس مصافحه کردن از تتمه سلام ست و آمده درین باب حدیث قسمت کرده میشود صد

مَغْفِرَةٍ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ لِأَحْسَنِهِمَا بِشْرًا وَيَجْعَلُ

بخشش الهی نود و نه از آن برای نیکوترین آنهاست از روی بشاشت و بگرداند

الْأَصَابِعَ فِي الْأَصَابِعِ وَلَا يَدَعُ حَتَّى يَدَعَ صَاحِبُهُ

انگشتان خود را در انگشتان او و نگذارد تا وی قصد گذاشتن نکند

فَهُوَ السُّنَّةُ لَا مِنْ وَرَاءِ الثَّوْبِ فَهُوَ جَفَاءٌ مِنْ عَادَةِ

پس این عمل سنت ست و مصافحه نکند از پس پارچه زیرا که این وضع ظلم ست و از عادت

الْكُفَّارِ وَيُعَانِقُ الْقَادِمَ وَيَأْخُذُ رِكَابَ الْعُلَمَاءِ

کافران ست و معانقه کند قدوم آینده را و بگیرد رکاب علما را وقت رخصت

لِلتَّوْقِيرِ وَيُوَسِّعُ الْمَجْلِسَ وَيُكْرِمُ الدَّاخِلَ

بجهت تعظیم و فراخ کند مجلس را و اکرام کند آینده را

فيبسط له الثوب ويخفف الصلوة ويشتغل به

پس بگستراند برائے وی جامہ را وسبک کند برائے آینده نماز را ومشغول شود باکرام آن

ثم يعاود فيها فالكل مروي ولا ينحني ولا

پس ازعود کند در نماز پس این همه مرویست وخم نشود

يقوم فهو منهي عنه من عادة الاعاجم ويوقر

قیام نکند برائے داخل مجلس کہ این ممنوعست واز عادت اهل عجم ست وتوقیر بکند

الكبراء كالعلماء والصلحاء والشرفاء والشيوخ

بزرگان را مانند علماء وصلحاء واشرافان وپیران

ويقدمهم في المشي والكلام والجلوس فورد ح

ومقدم بکند ایشان را در رفتن وسخن گفتن ونشستن در حدیث آمده

ليس منا من لم يوقر كبيرنا ولم يرحم صغيرنا او

نیست از ما کہ حرمت نگاه ندارد بزرگان ما را ورحم نکند خوردان ما را و

اوعد في التقدم على الكبير بالفقر ويراعي قلب

وعده کرده شده است در پیشی گرفتن خوردسال بر کلان بدرویشی ومراعات کند دل

الصغار فكان عليه الصلوة والسلام يبالغ

اطفال را کہ بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم کہ مبالغہ میکرد

فيه ويتكفل اليتيم فورد ح انا وكافل اليتيم

درین امر وپرورش میکرد یتیم را در حدیث آمده من وسرپرست یتیم مصاحبیم

كهاتين في الجنة واشار الى المسبحة والوسطى

مانند این دو انگشت در بهشت واشارت کرد بسوئی انگشت شهادت ومیانہ

وَيُظْهِرُ الْبَشَاشَةَ فَوَرَدَ ح اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ السَّهْلَ

واظهار کند مردم تازه روئی را در حدیث آمده تحقیق خدا تعالی دوست میدارد مردم نرم خوی

الطَّلِقَ وَيُشَمِّتُ لِلْعَاطِسِ الْحَامِدِ بِدُعَاءِ الرَّحْمَةِ

وکشاده رو را وجواب گوید عطسه زننده را که حمد گوینده باشد بطلب رحمت

وَالْمَغْفِرَةِ وَيُجِيبُ بِدُعَاءِ الْهِدَايَةِ وَالصَّلَاحِ

ومغفرت برو وجواب دهد عاطس تشمیت کننده را بطلب هدایت وصلاح بروے

فَفِيهِ فَضْلٌ كَثِيرٌ اِلَّا اِذَا زَادَ عَلَى الثَّلَاثِ فَوَرَدَ

که درین فضیلت بسیارست مگر آنکه زیاده کند عطسه را برسه بار آمده است

ح اِنَّهُ زُكَامٌ وَيُصْلِحُ ذَاتَ الْبَيْنِ فَهُوَ

در حدیث تحقیق این بیماری زکام است وصلح کند درمیان دو مسلمان که این

اَفْضَلُ الصَّدَقَةِ وَيَسْتُرُ الْعُيُوبَ فَوَرَدَ ح مَنْ سَتَرَ

بهترین صدقات ست وبپوشد عیبهای مردم را در حدیث آمده کسیکه بپوشد

عَلٰى مُسْلِمٍ سَتَرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَتَّقِي

بر مسلمان بپوشد عیب اورا الله تعالیٰ در دنیا وآخرت وپرهیز کند

مَوَاضِعَ التُّهَمِ تَحَرُّزًا عَنْ سُوْءِ ظَنِّهِمْ وَوُقُوْعِهِمْ

بجاهای تهمت ازجهة پرهیز کردن از بدگمانی مردم واز واقع شدن ایشان

فِي الْغِيْبَةِ وَيَشْفَعُ فَوَرَدَ ح اِشْفَعُوْا تُؤْجَرُوْا

در غیبت وشفاعت کند محتاجان را در حدیث آمده شفاعت کنید اجر داده شوید

يُرْشِدُ الضَّالَّ وَيَنْشُدُ ضَالَّتَهُ وَيُفَرِّجُ

راه نماید گمراه را وبجوید گمشده مسلمانان را وبکشاید

۱۵۹

الْمَكْرُوبَ وَيَنْصُرُ الْمَظْلُومَ فَوَرَدَ ح مَنْ فَرَّجَ عَنْ

اندوہناک را ویاری دہد ستم رسیدہ را در حدیث آمدہ کسیکہ بکشاید از

مَغْمُومٍ اَوْ اَعَانَ مَظْلُومًا غَفَرَ اللّٰهُ لَهٗ ثَلٰثًا وَّسَبْعِيْنَ

اندوہناک اندوہ وی را یا اعانت کند ستم رسیدہ را بہ بخشد خدا تعالیٰ برائے وی ہفتاد و سہ

مَغْفِرَةً وَّيَسْعٰى فِيْ حَاجَتِهٖ فَالْمَشْيُ فِيْهَا سَاعَةً خَيْرٌ

بخشش وسعی کند در قضائے حاجت برادر مسلمان پس رفتن در حاجت یکساعت بہتر است

مِّنِ اعْتِكَافِ شَهْرَيْنِ وَاِنْ لَّمْ تُقْضَ وَيَعِظُهٗ

از اعتکاف دو ماہ اگرچہ ادا کردہ نشود حاجت وی و پند دہد برادر را

وَيُعِيْنُ الضَّعِيْفَ وَالْمُحْسِنَ وَيَحْفَظُ الْغَيْبَةَ وَ

واعانت کند ناتوان را واحسان کنندہ را ونگہدارد غائبانہ برادر را و

يُبِرُّ الْحَلْفَ وَيُحِبُّ التَّائِبَ وَيَسْتَغْفِرُ لِلْمُذْنِبِ فَوَرَدَ

راست بکند سوگند مسلمان را و دوست دارد توبہ کنندہ را و طلب عفو کند برائے برادر گناہگار آمدہ است

ح اِنَّهٗ صَدَقَةٌ وَيُعَامِلُ عَلٰى حَسَبِ حَالِهٖ فَيَعْرِضُ

در حدیث بدرستیکہ استغفار برائے گنہگار صدقہ است و معاملہ کند ہر یک را باندازہ حال او پس نقل کردن مقدمات

الْفِقْهِ لِاَهْلِ اللَّهْوِ وَالْبَيَانِ لِثَقِيْلِ اللِّسَانِ اِيْذَاءُ

فقہی برائے اہل ہوا و مقدمات علم بیان برائے درشت زبان سبب ایذاء

الشَّقِيْنِ وَيَنْتَصِفُ مِنْ نَفْسِهٖ فَهُوَ مِنْ ثَلٰثِ

ہر دو متکلم و مخاطب وانصاف دہد مردم را از ذات خود پس این از جملہ سہ

خِصَالٍ يَسْتَكْمِلُ بِهِ الْاِيْمَانَ وَلَا يُعْلِمُ اَحَدًا مِقْدَارَ

خصلت است کہ کامل میشود بآنہا ایمان و آگاہ نکند ہیچکس را از عدد

مالِهِ وَاِنْ كانَ مِنْ اَهْلِ البَيْتِ فَالْعِلْمُ بِالقِلَّةِ

مال خود اگرچه بکست آنکس از اہل بیت آن زیرا که علم بکمی مال

يُوْرِثُ الاِهانَةَ وَبِالكَثْرَةِ عَدَمَ الرِّضاءِ وَوَرَدَ

میراث اہانت ست وعلم بزیادتی آن سبب ناخوشی اہانت و آمده است

ح اُسْتُرْ ذَهَبَكَ وَذَهابَكَ وَمَذْهَبَكَ وَلا

در حدیث ان نهان کن مال خود را و رفتن خود را و مذہب خود را و حقیر

يَسْتَحْقِرْ اَحَدًا فَالْعاقِبَةُ مَسْتُوْرَةٌ وَلا يَسْتَعْظِمُ

نہ پندارد ہیچکس را زیرا که احوال عاقبت ہر یک پوشیده است و بزرگ نہ پندارد

الدُّنْيا فَهِيَ حَقِيْرَةٌ وَمافِيْها وَلا يَتَكَبَّرُ عَلَى الفَقِيْرِ

دنیا را زیرا که وی حقیرست و آنچه در ویست و تکبر نکند بر فقیر از جهة فقر وی

بَلْ عَلَى المُتَكَبِّرِ وَيُجالِسُ الفَقِيْرَ فَهُوَ السُّنَّةُ دُوْنَ

لکه تکبر کند بر متکبر وصحبت دارد درویشان را که این سنت ست در نشینند

الغَنِيِّ وَحَبِيْبُ العافِيَةِ وَالعاصِي وَاِذا ابْتُلِيَ لا يَخُوْضُ

با توانگر وصحبت دارد دوست عافیت را و جاہل را وچون مبتلا شود بصحبت ایشان خوض نکند

فِيْ كَلامِهِ وَيَتَغافَلُ عَمّا يَجْرِيْ عَلَيْهِ وَالسُّلْطانِ

در کلام وی وتغافل ورزد از آنچه جاری کند بر وی از ایذا وصحبت ندارد با سلطان

وَاِذا ابْتُلِيَ يُكْثِرُ الحَذَرَ وَاِنْ اَظْهَرَ المَحَبَّةَ وَلا يَعْتَمِدُ

وچون مبتلا شود بسیار پرہیز کند اگرچه ظاہر کند سلطان دوستی را واعتماد نکند بروی

فَيُرافِقُهُ مُرافَقَةَ الطِّفْلِ وَيَتَكَلَّمُ عَلى حَسَبِ اِرادَتِهِ

ومرافقت کند با وی ہمچو مرافقت کردن با کودکان وحرف زند با وی بر موافق خواہش وی

ولا یدخل بینه وبین اهل بیته فهو مضر ویبالغ
و در نیاید در معاملات میان بادشاه و میان اہل خانہ وے کہ این بسیار مضرت و مبالغہ کند

فی الادب ویتبرک بالعادل ویدعو له بالصلاح
در مراعات ادب و تبرک جوید بپادشاہ دادگر و دعا کند مر او را بصلاح حال او

ففیه صلاح العامة ویستعیذ عند الدخول
زیرا کہ در صلاح او صلاح تمام رعیت لشکر است و تعوذ بخواند نزد در آمدن

علیه وعلیه الاحتمال الا فی کشف السر والقدح
بر بادشاہ و واجب است بر بادشاہ تحمل مگر در افشای اسرار بادشاہی و چیزیکہ مخل باشد

فی الملک والتعرض فی الحرم والعامة لفساد الزمان
در مہمات ملکی و عارض شود در محرمات شرعی و صحبت نکند عوام مردم را بجہت فساد اہل زمانہ

وفی الحدیث خالطوا الناس باعمالهم وزایلوها بالقلوب
در حدیث آمدہ مخالطہ کنید مردم را باعمال ایشان و جدا باشید از ایشان بدلہا

ولا یعتمد الا علی من جرب تحقیقا فی الاحوال المختلفة
و اعتماد نکند بر ہیچکس مگر بر کسیکہ امتحان کردہ باشد او را از روی تحقیق در حالہای مختلفہ

فلا یجد جزءا من مائة مما یظهرونه ولا یطمع رعایة
زیرا کہ نمی یابیم یک حصہ از صد حصہ از آنچہ ظاہر میکنند از دوستی و طمع نکند از مردم رعایت

الحق ولا ما فی ایدیهم ولا یعاتب من لم یقض
حق صحبت خود را و نہ چیزی را کہ در دستہای ایشان است و عتاب نکند کسی را کہ قضا نکند

حاجته ولا اتصال الامر ولا یعظ من لم یتوقع
حاجت وی را و اگر نہ دراز شود امر ساتبہ و پند ندہد کسی را کہ توقع قبول پند نداشتہ باشد

١٩١

مِنْهُ الْقَبُولَ إِلَّا اَجْمَلًا تَحَرُّزًا عَنْ نَقْصِهِ وَيَحْمَدُهُ تَعَالٰى

از وی مگر آنکه عمل از جهة احتراز کردن از عیبت وی و سپاس گوید خدای تعالی را

اِنْ رَاٰى مِنْهُمْ كَرَامَةً وَيَكِلُهُمْ اِلَيْهِ تَعَالٰى اِنْ رَاٰى

اگر ببیند که از همصحبتان خود کرامت را و بسپارد ایشان را بخدای تعالی اگر ببیند از ایشان

مَكْرُوهًا وَيَسْتَعِيذُ بِهِ مِنْ شَرِّهِمْ وَيُشَارِكُ فِي

مکروهی و پناه گیرد بوی تعالی از بدیهای ایشان و شریک باشد در امور

حَقِّهِمْ وَيَتَغَافَلُ عَنْ بَاطِلِهِمْ وَيَحْسِبُ الْكَبِيرَ كَالْاَبِ

حق ایشان و تغافل کند از امر باطل ایشان و پندارد کلان را از خود مانند پدر

وَالصَّغِيرَ كَالْاِبْنِ وَالْمُسَاوِي كَالْاَخِ وَيُبَالِغُ فِي الْاِحْتِمَالِ

و خورد سال را مانند پسر و برابر خود را مانند برادر و مبالغه کند در تحمل کردن ایذا

وَالْاِحْسَانِ اِلٰى اَهْلِهِ وَغَيْرِ اَهْلِهِ فَوَرَدَ ح اِصْنَعِ الْمَعْرُوفَ

و احسان کردن بسوی اهل آن و نا اهل آن در حدیث آمده احسان کن

اِلٰى اَهْلِهِ وَغَيْرِ اَهْلِهِ فَاِنْ لَمْ تُصِبْ اَهْلَهُ فَاَنْتَ مِنْ

بسوی اهل آن و غیر اهل آن پس اگر نرسی تو اهل آن را پس تو خود اهل آن هستی

اَهْلِهِ وَالْاَصْلُ اَنْ يُحِبَّ لَهُ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ وَلَا يَهْجُرَهُ

و اصل آنست که دوست دارد برادر مسلمان خیر که دوست دارد برای خود و ترک نکند او را

فَوْقَ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فَوَرَدَ ح اِنَّهُ لَا يَحِلُّ وَيَسْتَاْذِنُ

زیاده بر سه روز در حدیث آمده بتحقیق ترک تا سه روز حلال نیست و طلب اذن کند

لِلدُّخُولِ ثَلَاثًا وَيَمْكُثُ بَعْدَ كُلٍّ قَدْرَ اَنْ يُصَلِّي

برای در آمدن سه بار و درنگ کند بعد از هر یکی آن مقدار خواندن دو رکعت نماز

رَكْعَتَيْنِ اَوْ اَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فَيَفْرُغُ مِنَ الْاَكْلِ وَالتَّوَضِّيْ

یا چهار رکعت پس فارغ شود از خوردن طعام و وضو کردن

وَوَرَدَ الْاِسْتِيذَانُ ثَلٰثٌ فَالْاُوْلٰى يَسْتَنْصِتُوْنَ

در حدیث آمده طلب اذن کردن سه بارست پس اول برائ آنست که خاموش مانند

وَالثَّانِيَةُ يَسْتَصْلِحُوْنَ وَالثَّالِثَةُ يَاْذَنُوْنَ اَوْ

و دوم برائ آنست که صلاح دید نمایند و سیوم آنکه اذن دهند یا

يَرُدُّوْنَ وَلَا يَطَّلِعُ عَلَى الْبَابِ وَيَدُقُّهُ لَيِّنًا

رد کنند و طلوع نکند بر دروازه و بکوبد در خانه آهسته

وَلَا يَقُوْلُ اَنَا عِنْدَ الْبَابِ وَلَا يَا غُلَامُ بَلْ يَحْمَدُ

و نگوید لفظ انا عند الباب بلکه نام خود بگوید و نگوید یا غلام بلکه الحمد لله بگوید

وَيُسَبِّحُ وَيَتَنَحْنَحُ وَيَعُوْدُ الْمَرِيْضَ فِيْ ثِيَابٍ نَظِيْفَةٍ

یا سبحان الله بگوید یا تنحنح کند و عیادت کند مریض را در جامهای پاکیزه

غَيْرَ عَابِسٍ وَيَجْلِسُ عِنْدَ رُكْبَةِ الْمَرِيْضِ دُوْنَ

بحالیکه ترش رو نباشد و بنشیند نزد زانوی بیمار نه نزد

رَاْسِهٖ وَيَضَعُ الْيَدَ عَلٰى جَبْهَتِهٖ اَوْ يَدِهٖ وَيَسْاَلُهٗ

سر وی و بنهد دست خود را بر پیشانی بیمار یا بر دست وی و سوال کند او را

كَيْفَ هُوَ فَهُوَ السُّنَّةُ وَلَا يُحَدِّثُ اِلَّا مَا يَسُرُّهٗ

که چگونه هست وی پس این طریق سنت ست و کلام نکند مگر بچیزی که خوش کند او را

وَمَا هُوَ خَيْرٌ فَالْمَلٰئِكَةُ يُؤَمِّنُوْنَ عَلَيْهِ وَيُبَشِّرُهٗ

و بچیزیکه بهتر ست زیرا که فرشتگان آمین میگویند بر چیزیکه میگوید و بشارت دهد بیمار را

١٦٣

بطول العمر وسرعة الصحة ويغتنم دعاءه فهو
درازی عمر و زودی صحت و غنیمت دارد دعای بیمار را که آن
كدعاء الملائكة ويدعو له بالشفاء سبع مرات
مانند دعای ملائکه است و دعا کند بیمار را برای شفا هفت مرتبه
ففيه الشفاء ان لم يحضر اجله ويغب فيها فهي
پس در وی شفا است اگر نرسیده باشد اجل او و یک روز در میان کند عیادت را
مرة سنة والزيادة نفل وورد النهي في عيادة
یکبار سنت است و زیاده بران نفل است و وارد شده نهی در عیادت کردن
صاحب الرمد والدمل ووجع الضرس والجرب
کسیکه چشم او درد میکند و کسیکه دمل داشته باشد و کسیکه درد دندان یا خارش داشته باشد
والعرق المدني ويسمع المحتضر كلمة التوحيد دون
و بیماری عرق مدنی و بشنواند قریب الموت را کلمه توحید
الحاح ويحل تغطية وجه الميت وتغميض
بی مبالغه کردن و حلال است پوشیدن روی میت و فرو خوابانیدن
عينيه وتجهيزه وتكفينه باطيب الثياب و
چشمهای وی و سامان کند و در کفن نمودن او پاکیزه ترین جامها
ابيضها لا اكثرها قيمة ويعزي المصاب ويسعى
و سفیدترین آنها نه بیش قیمت و تعزیت کند مصیبت رسیده را و
تسكين قلبه بالموعظة والاعلام بجزيل
تسلی کردن دل مصیبت رسیده به پند و خبر دادن او را

الثَّوابِ مُصَاحِبًا بِالتَّوَاضُعِ وَاِظْهَارِ الْحُزْنِ وَقِلَّةِ
عظیم درحالیکه ملتبس باشد بتواضع و اظهار اندوه خود و بکم

التَّكَلُّمِ وَتَرْكِ التَّبَسُّمِ وَيَشْهَدُ لَهُ بِالْخَيْرِ وَالْاِيْمَانِ
گوئی و ترک تبسم و شهادت دهد مرمیت را به نیکی و ایمان

وَيَدْعُوْ لَهُ عِنْدَ الذِّكْرِ فَوَرَدَ لَا تَذْكُرُوْا
و دعا کند میت را نزد ذکر وے در حدیث آمده ذکر مکنید

مَوْتَاكُمْ اِلَّا بِخَيْرٍ وَيُشَيِّعُ الْجَنَازَةَ خَاشِعًا مُتَفَكِّرًا
مرده های خود را مگر به نیکی و پیروی بکند جنازه را بحالیکه خشوع کننده و فکر کننده باشد

فِي الْمَوْتِ وَالْاِسْتِعْدَادِ لَهُ غَيْرَ مُتَكَلِّمٍ وَيُصَلِّيْ
در احوال موت و در استعداد موت درحالیکه سخن گوینده نباشد و نماز بگذارد

عَلَيْهِ وَيَقْرَأُ الْفَاتِحَةَ عِنْدَ رَأْسِهِ وَاَوَّلَ الْبَقَرَةِ
بر جنازه مسلمان و بخواند فاتحه را نزد سر میت و اول سوره بقره را تا مفلحون

عِنْدَ رِجْلَيْهِ وَيَدْعُوْ لَهُ وَيَشْفَعُ وَيَتَبَرَّكُ بِهِ وَ
نزد پاهای میت بعد دفن و دعا کند میت را و طلب شفاعت کند و تبرک جوید بمیت و

يَجْتَهِدُ اَنْ يَكُوْنَ عَدَدُ الْمُصَلِّيْنَ اَرْبَعِيْنَ فَهُوَ عَلَامَةُ
کوشش نماید اینکه باشد عدد گزارندگان نماز بر میت چهل کس که این علامت

قَبُوْلِ الشَّفَاعَةِ وَلَا يَرْجِعُ حَتّٰى يَفْرُغَ مِنَ الدَّفْنِ
قبول شفاعت ست و بر نگردد از همراهی جنازه تا آنکه فارغ شود از دفن

وَيَقْعُدُ بَعْدَ وَضْعِ الْجَنَازَةِ عَلَى الْقَبْرِ مُخَالَفَةً
و نشیند بعد از نهادن میت بالای قبر از جهت مخالفت کردن

لاهل الكتاب ويتصدق الولي قبل مضي ليلة الدفن

باہل کتاب وتصدق کند ولی پیش از گذشتن شب اول ہجری

إن تيسر والا يصلي ركعتين بالفاتحة وآية

اگر میسر آید ورنہ بگذارد دو رکعت نماز بسورۂ فاتحہ وآیۃ

الكرسي والتكاثر عشرا في كل ويهبه الثواب ويسلم

الکرسی وسورۂ تکاثر دہ مرتبہ در ہر رکعت وبخشد میت را ثواب آنہا

ويقعد مستدبر القبلة ويواظب على الصدقة

ونشستہ شود پشت بقبلہ ومواظبت کند ولی بر تصدق کردن

سبعة أيام ويزور القبر زائرا بالدعاء والرقة و

تا ہفت روز وزیارت کند قبر مسلمان را بدعا وبرقت

العبرة فورد زوروا القبور فإنها تذكر الآخرة و

وعبرت در حدیث آمدہ زیارت کنید قبرہا را زیرا کہ این یاد میدہد آخرت را و

تدمع العين وترق القلب فورد من لم يخش

اشک می آرد چشم را ونرم میکند دل را در حدیث آمدہ آنکہ نترسد

المقابر والبلى حين قيل من أزهد الناس فيقرأ القرآن

احوال قبر را وپوسیدگی را

ما تيسر ثم يسبح ويدعو وورد قراءة يس في

آنچہ میسر شود پس تسبیح بخواند ودعا کند وآمدہ خواندن یس

المشاهير والإخلاص سبعا فوعد فيه مغفرة

احادیث وخواندن سورۂ اخلاص ہفت مرتبہ

١٦٦

الميت والقاري ان غفر الميت ويعيّن لها يوم الخميس

میت و قاری اگر بخشیده شده باشد میت و معین کند برای زیارت قبور روز پنجشنبه

والجمعة والسبت والاثنين فالموتى يعلمون زوارهم

و جمعه و شنبه و دوشنبه را پس مردگان می شناسند زیارت کنندگان خود را

فيها ولا يطأ ولا يمس قبورهم فورد فيها النهي ولا يقبل ويبر

درین ایام و پی سپر نکند قبر را و مس نکند پس وارد شده درین نهی و بوسه ندهد و نیکی کند

الوالدين فالعقوق من الكبائر لا سيما الام فورد

بمادر و پدر پس رنجانیدن والدین از گناهان کبیرست خصوصاً بمادر در حدیث آمده

برها ضعفان على الوالد مقدما على المندوبات لا

نیکی کردن بمادر دو چندست بر نیکی با پدر بحالیکه مقدم دارنده باشد نیکی ایشان بر امور نافله نه

الواجبات فهو المراد بما ورد بر الوالدين افضل من

بر امور واجبات شرعیه پس همین مرادست بآنچه آمده در حدیث نیکی کردن بمادر و پدر فاضلترست از

الصلوة والصوم والحج والعمرة والجهاد ويستأذن

نماز و روزه و حج و عمره و جهاد و طلب اذن بکند

للدخول عليهما ويستغفر لهما وينفذ عهودهما و

برای درآمدن بر ایشان و طلب مغفرت کند برای ایشان و جاری بکند عهدهای ایشان و

وصاياهما ويكرم اصدقاءهما فورد ان ابر البر

وصیتهای ایشان و بزرگ دارد دوستان ایشان را در حدیث آمده تحقیق نیکترین نیکیها

ان يصل الرجل اهل ود ابيه بعد ان يولي الاب و

است که پیوستگی کند مرد اهل دوستی پدر خود را بعد از مردن پدر و

يتصدق لهما ويزورهما حيا وميتا فورد من
صدقه دهد برای مادر و پدر و زیارت کند ایشانرا بحالت زندگی و موت ایشان در حدیث آمده کسیکه
زار قبر ابويه او احدهما في كل جمعة غفر له وكتب
زیارت کند والدین خود را یا قبر یکی از ایشانرا در هر جمعه بخشیده شود گناهان او و نوشته شود
برا او يقطع لسان السفيه عنهما بماله فهو من
نیکوکار و قطع کند زبان نادان را از مادر و پدر بمال خود چرا که این از جمله
البر ويقدم حق المعلم على حقهما فهو سبب
بر والدین و مقدم دارد حق استاد را بر حق مادر و پدر زیرا که معلم سبب
حيوة الروح ولا يقرع باب داره فورد
زندگانی روح است و نه کوبد در خانه معلم را پس وارد شده
ولو انهم صبروا حتى تخرج اليهم لكان خيرا لهم
و اگر ایشان صبر کردندی از ندا تا آنکه بیرون آئی تو بسوی ایشان هر آئینه بهتر بودی برای ایشان
ويصل الرحم بما امكن من عطاء وزيارة ودعاء
و پیوند کند خویشاوندان بچیزیکه ممکن باشد از عطا کردن و زیارت ایشان و دعا
فورد من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليصل
در حدیث آمده کسیکه باشد که ایمان آورده باشد بخدا و روز قیامت
رحمه بلوا الارحام ولو بالسلام قيل يكره
رحم خود را در حدیث آمده پیوند کنید ارحام را اگرچه بسلام باشد
جوار القريب فهو يورث الحرمة ويورث القطيعة
همسائگی خویشاوند زیرا که این بر میدارد وقار را و پیدا میکند بریدگی را

١٦٨

وَيَزُورُهُ غِبًّا وَيُرَاعِي حَقَّ الْكَبِيرِ كَحَقِّ الْاَبَوَيْنِ وَ

وزيارت كند او را يكروز در ميان داده و رعايت كند حق كلان ترى را مانند حق پدر و مادر و حق

الصَّغِيرِ كَالْوَلَدِ وَيَشْتَرِي بِهِ مَمْلُوكًا لِيُعْتِقَ لَاسِيَّمَا

خورد را مانند پسر خود و خريد بكند قريب خود را كه مملوك كسى باشد تا آزاد نمايد او را خصوصا

الْوَالِدَيْنِ فَهُوَ قَضَاءُ حَقِّهِمَا وَيُبَالِغُ فِي اسْتِرْضَاءِ

مادر و پدر را زيرا كه اين فعل قضاى حق ايشان است وكوشش نمايد در راضى داشتن

الْجَارِ فَوَرَدَ مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي فِي الْجَارِ

همسايه در حديث آمده هميشه بود جبرئيل عم كه اندرز ميكرد مرا در حق همسايه

حَتَّى ظَنَنْتُ اَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ يُمْنُ الدَّارِ سَعَةُ

تا گمان بردم كه تحقيق جبرئيل نزديك است كه وارث گرداند او را در هر چه آمد بركت خانه فراخى اوست

وَحُسْنُ جِوَارِ اَهْلِهِ وَوَرَدَ فِي حَدِّهِ اَرْبَعُونَ دَارًا

و نيكى همسايه اهل اوست و آمده است در تحديد جوار چهل خانه

وَرُوِيَ اَرْبَعُونَ فِي كُلِّ جِهَةٍ وَيَحْتَرِزُ عَنِ النَّظَرِ اِلَى

و مرويست كه چهل خانه در هر جهت او و پرهيز كند از نظر كردن بسوى

بَيْتِهِ وَاِجْرَاءِ الْمِيزَابِ اِلَيْهِ وَوَضْعِ السَّارِيَةِ عَلَى

خانه همسايه و از جارى كردن ناودان بسوى خانه وى و از نهادن ستون بر

حَائِطِهِ وَالْمُضَايَقَةِ فِي اِلْقَاءِ التُّرَابِ بَيْنَ يَدَيِ

ديوار وى و از مضايقه كردن در انداختن خاك وى پيش

الدَّارِ وَلَا يَمْنَعُ عَنْهُ الرِّيحَ بِرَفْعِ الْبِنَاءِ وَلَا نَحْوَ

خانه خود و باز ندارد از خانه همسايه هوا را به بلند كردن عمارت خود و نه مانند

الملح والماء والنار ويرسل اليه ثمرة يشتريها

نمک و آب و آتش و در فرستد بسوی همسایه میوه را که خریده است آنرا

او يخفيها ولا يبلغه ريح القدر الا ان يرسل اليه

یا پوشیده آرد در ساند اورا بوی دیگ خود مگر آنکه بفرستد بسوی او چیزی از آن

ويسامح ما امكن ويحسن المعاشرة مع المرأة قوله

و مسامحه کند آدمی که ممکن باشد و نیک کند صحبت و مخالطت با زن خود آمده است

ق وعاشروهن بالمعروف ح من صبر على سوء

در قرآن مجید زندگانی کنید با زنان به نیکی در حدیث آمده مرد که صبر کند بر بد

خلق امرأته اعطاه الله من الاجر مثل ما اعطى

خلقی زن خود بدهد خدا تعالی اورا از اجر مانند اجری که داده است

ايوب على بلائه ومن صبرت على سوء خلق زوجها

ایوب را بر بلای وی و زنی که صبر کند بر بد خلقی شوهر خود

اعطاها الله مثل ثواب آسية وينبسط لها ويمزح

بدهد اورا خدا تعالی مانند ثواب آسیه زن فرعون و انبساط کند با زن خود و بازی و مزاح کند

فورد ح هلا بكرا تلاعبها وتلاعبك ولا يدع الاتباع

در حدیث آمده چرا تزوج نکردی دوشیزه را که بازی میکردی تو با وی و بازی میکرد وی با تو و ترک نکند متابعت

فورد ح خالفوهن فان البركة في خلافهن ويعتاد

در حدیث آمد مخالفت کنید زنان را که برکت در خلاف ایشان است و عادت بکند

بمبادي الامور لها غوائل وورد ح ان الله تعالى

با غاز کارها که انجام آن فتنه و بلاست در حدیث آمده بتحقیق خدا تعالی

يَغَارُ وَالْمُؤْمِنُ يَغَارُ وَغَيْرَةُ اللّٰهِ اَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا

غیرت میکند و مسلمان نیز غیرت کند و غیرت خدا تعالی آنست که بکند مسلمان چیزے را که

حَرَّمَ عَلَيْهِ وَلَا يُفْرِطُ فَوَرَدَ اِنَّ مِنَ الْغَيْرَةِ غَيْرَةً

حرام کرده است خدا تعالی بروے و افراط نکند در غیرت در حدیث آید بتحقیق بعضی از غیرت یا غیرتی ست

يُبْغِضُهَا اللّٰهُ تَعَالٰى وَهِيَ غَيْرَةُ الرَّجُلِ مِنْ غَيْرِ رِيْبَةٍ

که ناخوش میدارد آنرا خدا تعالی و آن غیرت مرد ست بر زن بے شائبہ فساد

وَيَمْنَعُ عَنِ الْحُضُوْرِ فِي الْمَسْجِدِ يَعْتَدِلُ فِي النَّفَقَةِ فَوَرَدَ

و منع کرده شود زن را از حاضر شدن در مسجد و اعتدال کند در نفقه زنان آمده است

فِيْ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُوْلَةً اِلٰى عُنُقِكَ الْاٰيَة

در قرآن مجید و مگردان دست خود را بر بسته بگردن خود که چیزے بکسے ندہی تا آخر آیت

وَلَا يَخْتَصُّ بِاَجْوَدِ الطَّعَامِ وَيَشْتَرِكَانِ فِيْهِ فَوَرَدَ

و مخصوص نگرداند خود را بپاکیزه ترین طعام و مشترک شوند وی و عیال وی در طعام در حدیث آمده

فِيْهِ فَضْلٌ كَثِيْرٌ وَيُعَلِّمُ مَا يَجِبُ عَلَيْهِمَا وَيَعْدِلُ بَيْنَ

در اجتماع فضیلت بسیار است و بیاموزد مرد زن خود را چیزیکه واجب بر وی و عدالت ورزد میان

النِّسَاءِ فِي الْبَيْتُوْتَةِ وَالْاِعْطَاءِ فَوَرَدَ فِي الْمَائِلِ

زنان در شب خفتن و دادن نفقه در حدیث آمده در حق میل کننده بیک

جَاءَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَاَحَدُ شِقَّيْهِ مَائِلٌ بِخِلَافِ

می آید روز قیامت و حال آنکه نصف بدن وی خمیده باشد بخلاف

الْمُبَاشَرَةِ وَالْمَحَبَّةِ فَلَا اخْتِيَارَ فِيْهِمَا وَوَرَدَ اللّٰهُمَّ

جماع و محبت پس نیست اختیار درین هر دو در حدیث آمده بار خدایا

١٤١

هذه جهدي فيما املك ولا طاقة لي فيما لا املك

این کوشش من است قسمت در چیزی که مالک آنم و نیست طاقت مرا در چیزی که مالک نیستم مرا

بعد القسم ولو وقع الخصومة من الجانبين وجانبها

بعد از تقسیم و اگر واقع شود مخالفت از هر دو طرف یا از طرف مرد

ولا يلتام فلابد من حكمين من اهله واهلها

التیام نیابد [illegible] پس ناچار است مقرر کردن دو حکم یکی از کسان و دیگری از کسان زن

نورد ق ان يريدا اصلاحا يوفق الله بينهما وان

این بیت در قرآن مجید اگر خواهند هر دو حکم میان ایشان اصلاح را سازگاری دهد الله [illegible]

كان من جانبها يعظ الزوج ثم يخوف ثم يستتر

از جانب زن باشد پند دهد زوج پس بترساند او را پس بستر جدا کند

في الفراش ثم يعتزلها دون البيت ثم يهجرها ثلثة

در خوابگاه بستر جدا سازد او را نه از خانه پس ترک کند او را سه

ايام وجاء عشرة وشهرا ان كان للدين ثم يضرب

روز و در بعضی روایت ده روز بلکه یکماه اگر باشد ترک برای دین پس بزند او را

غير جارح ولا كاسر لعظم ولا ملطخ بدم نورد

بحالیکه نباشد زخم کننده و نه شکننده برای استخوان و نه آلوده کننده بخون آمده است

فيه ويطعمها اذا طعم ويكسوها اذا اكتسى ولا

در شرع بعین حکم و بخوراند زن را چون خود بخورد و بپوشاند او را چون خود بپوشد و نزند

يقبح الوجه ولا يضرب الا ضربا غير مبرح

بروی و نگوید زشتی او را و نزند او را مگر زدنی که چندان الم نداشته باشد

وَلَا يُطَلِّقُ فَوَرَدَ ح اَبْغَضُ الْمُبَاحَاتِ عِنْدَ اللّٰهِ الطَّلَاقُ

وطلاق ندهد اورا در حدیث آمده دشمن ترین مباحات نزد خدا تعالی طلاق ست

وَلِكَرَاهَتِهِ لِاَنَّهُ اِيْذَاءٌ اِلَّا لِضَرُوْرَةٍ مِنْهُ اَوْ جِنَايَةٍ مِنْهَا اَوْ اَمْرٍ

وبجهة آنکه طلاق ایذاست مگر بجهة ضرورت از جانب شوهر یا بجهة تقصیری از جانب زوجه یا بجهة فرمودن

الْاَبِ بِهِ اِنْ صَحَّ الْغَرَضُ وَهُوَ مَاثُوْرٌ وَوَرَدَ ق

پدر طلاق را اگر صحیح باشد غرض پدر واین مرویست ووارد ست در قرآن مجید

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا الْاٰيَةَ فَيُطَلِّقُ فِيْ طُهْرٍ خَالٍ عَنِ

پس باکی نیست برین هردو تا آخر آیت پس طلاق دهد در طهری که خالی باشد از

الْجِمَاعِ وَاحِدَةً فَقَطْ بِلَا تَعَنُّفٍ وَاسْتِخْفَافٍ وَيُسَرِّحُهَا

جماع یک طلاق بی درشتی وسرزنش واهانت نمودن ومسرور گرداند اورا

بِهَدِيَّةٍ جَبْرًا لِلْمُصِيْبَةِ وَلَا تَطْلُبُهُ الْمَرْءَةُ فَفِيْهِ

بفرستادن هدیه از جهة تدارک مصیبت وطلب نکند طلاق را زوجه زیراکه درین باب

الْوَعِيْدُ وَتُطِيْعُ الزَّوْجَ فَوَرَدَ ح اَيُّمَا امْرَءَةٍ

وعید ست واطاعت کند زن شوهر را در حدیث آمده هر زنی که

مَاتَتْ وَزَوْجُهَا رَاضٍ عَنْهَا دَخَلَتِ الْجَنَّةَ وَلَا

بمیرد وحال آنکه شوهر آن راضی ست ازان در می آید بهشت را ونه

تَمْنَعُ نَفْسَهَا وَتَتَّقِيْ لِتَمَتُّعِهِ وَتَسْتَاْذِنُهُ فِي الْاِعْطَاءِ

بازدارد زن نفس خود را از شوهر ونگاه دارد خود را بجهة نفع گرفتن مرد ازو وطلب اذن کند از شوهر در دادن چیزی

مِنَ الْبَيْتِ وَالْخُرُوْجِ عَنْهُ وَصَوْمِ النَّفْلِ وَلَا تَعِيْبُهُ

از خانه شوهر ودر بر آمدن از خانه ودر نگهداشتن روزه نفل وعیب نکند زن مرد را

بالقبيح وتقدم حقه على الاقارب ولا تنبسط

زشتی و مقدم دارد حق شوهر را بر حق خویشاوندان دیگر و گشاده نگردد

مع جنبيه وتنقبض في غيبته بترك

با دوست شوهر و گرفته دل باشد در غایبانه شوهر بترک

الملاعبة والالتذاذ وتقوم بامور البيت و

بازی و لذت گرفتن و ایستاده شود زن بر پرداخت کارهای خانه

تستبدل زوجا بعد وفاته لتكون زوجته في

بدل نکند شوهر دیگر را بعد مردن شوهر اول تا که باشد زوجه وی

الجنة ويحافظ حال الولد ولا يسميه الا باسماء

بهشت و محافظت کند از خورد سالی حال فرزند خود را و دشنام ندهد فرزند خود را

سمي الانبياء عليهم السلام ويلقنه كلمة التوحيد

بنام پیغمبران علیهم السلام را و تلقین کند فرزند را کلمه توحید را

في اول ما ينطق به اللسان ويعلمه علوم الدين

در اول چیزی که گویا میکند آن زبان را و بیاموزاند او را علم‌ها

والكتابة والرمي والسباحة ويؤدب لست

و نوشتن و تیراندازی و شناوری کردن و تعلیم ادب کند او را

سنين ويعزل الفراش لسبع ويضرب على الصلوة

سالگی و جدا کند بساط خواب او را در هفت سالگی و بزند او را بر ترک نماز

لعشر ويولي لثلث عشرة ويزوج لست

در ده سالگی و در سیزده سالگی و کدخدا کند او را در شانزده سالگی

خسرة ويسوّي بين الأولاد في الإهداء ويبدء

برابری کند میان اولاد خود در هدیه دادن و ابتدا کند در عطیه

بالأطفال والبنات ويتوضأ في موته ويصلي ركعتين

بکودکان و دختران و وضو کند در موت فرزند و بخواند دو رکعت

فالكل مأثور ويأخذ بناصية المشتري ويدعو

پس همه مرویست و بگیرد موی پیشانی نو خریده را و دعا کند آنرا

بالبركة ويذيقه الحلواء أولا ويطعمه ما يطعم والأولى

برکت و بچشاند او را چیزی شیرین اول مرتبه و بخوراند او را چیزی که خود خورد و بهتر است

أن يأكل معه ويكسوه ما يكتسي ولا يكلف ما لا

که بخورد همراه مملوک و بپوشاند او را چیزی که خود بپوشد و تکلیف نکند او را که

يطيق ويبيعه ما أحب ولا يعذب فالكل مأثور وورد

طاقت آن ندارد و بفروشد مملوک را پیش خود از انکه دوست دارد و عذاب نکند او را پس این همه مرویست آمده

كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته ولا يضرب

در حدیث همه شما نگهبانید و همه شما پرسیده شوید از رعیت خود و نزند مملوک را

غضبا بل تأديبا لا على زلة ونسيان ولا يزيد على ثلث

از خشم بلکه تادیب بزند و نه بر لغزش و نسیان و زیاده نکند بر سه بار زدن

فإنه قصاص يوم القيمة وورد اعف عنه

که زیادتی موجب قصاص است در روز قیامت در حدیث آمده عفو کن از خادم

سبعين مرة لمن قال كم أعفو ويعتق إن طالت

هفتاد بار مردی که از حضرت رسید چند بار در گذرم از تقصیر خادم و آزاد کند مملوک را اگر دراز شود

المدة ففيه العتق من النار ولا يهرب محرم فهو يسقط

مدت مدت و در آن کس آزادیست از آتش دوزخ ...

الوقار ويهذب اهل البيت بالرياضة لاسيما الولد

وقار دوبا ... گرداند اهل وعیال خود را بریاضت خصوصا فرزندی را

المراهق هو ايسر وورد ق قوا انفسكم واهليكم

که قریب بلوغ باشد که این آسان تر است وارد شده در قرآن مجید نگهدارید خود را و عیال خود را

نارا ولا يطلع حيوانا فانه يسأل عنه ويطوف طوافات

از آتش دوزخ و رها نکند جانوری را که سوال کرده شود از آن و گرداند ...

البيت فهو ماثور ولا يضرب شيئا على الوجه ولا يعذب

خانه را گرداندن ... و نزند هیچ چیز را بر روی ... و تعذیب نکند

بالنار فنهى عنهما ويعرض العلف والماء على الفرس

بآتش پس نهی کرده شده از این هردو و عرض کند کاه و آب را بر اسب خود

سبعين مرة وورد يمن الفرس ذله وحسن خلقه

روزی هفتاد مرتبه روایت شده خوبی اسب فرمان برداری و خوش خوئی است

ولا يدخل على الظلمة تحاميا عن استحلال دارهم و

و در نیاید بر ستمگاران از جهت احتراز کردن از استحلال خانه ایشان و

مظلتهم وفراشهم فلا يخلو عن حرام والتواضع لهم

سایه ایشان و فراش ایشان ... حرام ... تواضع ایشان

وورد من اكرم فاسقا فقد اعان على هدم الاسلام

در حدیث آمده که کسیکه تعظیم کند فاسق را پس تحقیق اعانت کرد بر انداختن بنای اسلام

وَالسُّكُوتُ عَنْ مُنْكَرٍ رَاٰهُ عِنْدَهُمْ وَالدُّعَاۤءُ لَهُمْ بِالْبَقَاۤءِ

وازجهة احتراز گناه خاموشی از نامشروعی که بیند نزد ایشان وازدعا کردن ایشان را ببقای دنیا

فَوَرَدَ مَنْ دَعَا لِظَالِمٍ بِالْبَقَاۤءِ فَقَدْ اَحَبَّ اَنْ يُّعْصَى اللّٰهُ

درحدیث آمده هرکه دعا کند ظالمی را بدرازی عمر پس دوست داشته باشد که عصیان کرده شود خدا

فِیْ اَرْضِهٖ وَالْمَدْحُ وَاِنْ صَدَقَ فَهُوَ اِعَانَةٌ عَلَی الْاِثْمِ

در زمین خود وازثنا کردن ایشان اگرچه راست گفته باشد زیراکه ثنا اعانت برظلم اوست

وَوَرَدَ اِنَّ اللّٰهَ لَيَغْضَبُ اِذَا مُدِحَ الْفَاسِقُ وَالْمَحَبَّةُ

درحدیث آمده تحقیق خدا تعالی خشمناک میشود وقتیکه مدح کرده شود فاسق را وازدوستی

لَهُمْ فَهِیَ اِرَادَةُ الظُّلْمِ وَاسْتِحْقَارُ نِعْمَتِهٖ تَعَالٰی عَلٰی نَفْسِهٖ

ایشان که این اراده ظلم ست وازجهة احتراز سبک دانستن نعمت وی تعالی بر خود

بِرُؤْيَةِ التَّوَسُّعِ عَلَيْهِمْ اِلَّا لِرِعَايَةِ طَاعَةِ الرَّعِيَّةِ

بدیدن فراخی تنعم برسلاطین مگر بپاس گرویدگی رعیت

وَدَفْعِ التَّاَذِّیْ وَالظُّلْمِ عَنْ نَفْسِهٖ اَوْ غَيْرِهٖ فِيْمَا لَهُ

وبرای دفع کردن ایذا وظلم سلاطین از خود وازغیر خود که دراید برایشان

مُرَاعِيًا حَقَّهٗ تَعَالٰی وَيُكْرِمُهُمْ اِنْ دَخَلُوْا عَلَيْهِ مُكَافَاةً

درحالیکه رعایت کننده باشد حق وی تعالی را واکرام کنید اگر درانید ملوک بروی ازجهة پاداش

لِاِكْرَامِ عِزِّ الدِّيْنِ وَرِعَايَةً لِّلْحِشْمَةِ بَيْنَ الرَّعِيَّةِ

تکریم کردن وی عزت دین را وازجهة رعایت حشمت سلطان میان رعیت

وَيَجُوْزُ الْاِهَانَةُ فِی الْخَلَاۤءِ وَعِنْدَ الْعِلْمِ بِعَدَمِ اِضْطِرَابٍ

دروا ست اهانت کردن ظالم درخلوت ونزد علم بعدم اضطراب

الرَّعِيَّةِ بِنِيَّةِ إِعْزَازِ الدِّينِ وَتَحْقِيرِ الْفُلَّهِ ق

الْغَضَبُ لَهُ تَعَالَى وَالْأَصْلُ الْاِسْتِغْنَاءُ مِنْ

الْقَلْبِ وَنِيَّةُ الْإِصْلَاحِ الْاِسْتِتَارُ وَهُوَ يَعُمُّ

بِالْفَرْحَةِ عِنْدَ حُصُولِ الْمَوْعِظَةِ مِنْ غَيْرِهِ وَالْأَوْلَى

الْاِجْتِنَابُ عَنْهُمْ وَعَنْ خَوَاصِّهِمْ وَالتَّغَافُلُ عَنْ

وَيَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَهُوَ فَرْضٌ عَلَى

الْكِفَايَةِ فِي الْفَرْضِ فِعْلًا وَتَرْكًا وَمَنْدُوبٌ فِي الْمَنْدُوبِ

وَوَرَدَ ق وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ

وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ الْآيَةَ وَإِنْ عُدِمَ الْعَدَالَةُ

تَحَرُّزًا عَنِ انْسِدَادِ بَابِ الْاِحْتِسَابِ لِتَعَذُّرِ الْعِصْمَةِ

ولكن الواجب عليه الامتناع والمنع فلا يسقط

ولیکن آنکه واجب است برین باز ماندن خود از معصیت و باز داشتن دیگران را پس ساقط نمیکند

ترك احدهما الآخر واما ما ورد في ذم القائل

ترک کردن یکی ازان چیزی دیگر را و اما آنچه وارد شده است در مذمت گوینده بردم

بما لا يعمل فلعدم العمل واذن الامام لعموم الادلة

بچیزی که عمل نمیکند پس این از جهة ترک عمل است و اذن سلطان بجهة عام بودن دلائل

ولاطلاقها حتى يحتسب على الامام ايضا وحقه

ومطلق بودن آنها تا آنکه احتساب کند هر واحد از آحاد امت بر سلطان نیز و حق احتساب

العلم ليعلم الحدود والحقوق والورع لعدم تاثير

علم حقست تا بداند حدود وحقوق آن دوم ورع بجهة عدم تاثیر

قول الفاسق وسقوط اعتباره وحسن الخلق وهو

گفته فاسق وساقط بودن اعتبار وے سیوم خوشخوئی واین

الايناس فهيجان الغضب لا يسكن دونه وورد

بیا عالمست پس برانگیخته شدن خشم فرو نمی نشیند بدون حسن خلق آمده است در قرآن مجید

فقولا له قولا لينا لعله يتذكر او يخشى و

پس بگوئید شما فرعون را سخنی نرم تا شاید که او پند گیرد یا بترسد

اوله التعريف ثم الوعظ والتخويف منه تعالى

درجه اول وی تعریف است پس تر وعظ است و ترسانیدن از عذاب خدا تعالی

ولا يتجاوز عنه ان كان على الوالدين او المولى

و اکتفا نکند محتسب برین تعریف اگر باشد محتسب بر برادر و پدر یا بر صاحب خود

١٦٩

حديث ابي سعيد الخدري ... افضل الجهاد كلمة حق عند امام جائر رواه الترمذي وابو داود وابن ماجه ...

... عن هذا الباب بل شرط ان يكون ...

قال بعض علمائنا ان العاصي ... انكاره بالجنان والعالم باللسان والامير بالاركان ...

أو البخل أو السلطان بل يشتغل بالدعاء و

یا بر شوهر زن یا سلطان بلکه اشتغال کند بدعا بجانب ایشان و

الاستغفار ثم التعنيف والسب دون الفحش مثل

باستغفار بستر درجه سوم روی ترش کردن و دشنام دادن بی فحش است مانند

يا جاهل أو يا أحمق ولا يتجاوز عنه إن كان على المسلم

ای نادان ای احمق و تجاوز نکند از حد ترش قولی بسوی ... اگر باشد بر مسلمان

من الذمي تحرزا عن استيلاء الكافر ثم التغيير

از جانب ذمی از جهت احتراز کردن از غلبه یافتن کافر بر مسلمان بستر تغییر کردن است

ككسر الملاهي وإراقة الخمر ثم التهديد بنحو

از شکستن آلات مناهی و ریختن شراب بستر ترسانیدن است بانواع ...

الضرب وهو بقدر الوسع وإن لم يقدر فالكراهة

زدن ست و این بقدر طاقت است واگر قادر نباشد پس ... [illegible]

كما ورد فإن لم يستطع فبقلبه ذلك أضعف الإيمان

آمده است در حدیث پس اگر نتواند پس بزبان پس اگر نکرده ... [illegible]

وإن ظن الإضرار لا يجب بل يستحب إظهارا لأمر

واگر گمان برد اضرار کسی را احتساب واجب نباشد بلکه مستحب باشد برای اظهار شعار

الدين وإن ظن إصابة مكروه أو فعل منكر آخر

اسلام واگر گمان برد رسیدن بمکروهی یا حادث شدن منکر دیگر

يحرم إلا أن يظن الامتناع أيضا فيستفتي

حرام است مگر آنکه گمان امتناع نیز داشته باشد پس فتوی کند

مِنَ الْقَلْبِ وَيَنْظُرُ فِي صَلَاحِ مُبَالِغًا وَالْاِعْتِبَارُ
از دل نمود و نظر کند در صلاح امر در حالیکه مبالغه کننده باشد و اعتبار

الظَّنِّ الْغَالِبِ مِنْ مُتَخَيَّلِ الْحَالِ فَالْجَبَانُ يَسْتَقْرِبُ
مر ظن غالب راست از کسیکه طبیعت وی مائل بافراط و تفریط نباشد پس بزدل قریب بندارد

الْبَعِيدَ وَالْمُتَهَوِّرُ يَعْكِسُ وَلَا يَتَجَسَّسُ كَوَضْعِ
بعید را و صاحب تهور بعید بیند قریب را و جاسوسی نکند مانند نهادن

الْأُذُنِ وَالْأَنْفِ لِإِحْسَاسِ صَوْتِ الْأَوْتَارِ وَرَائِحَةِ
گوش و بینی بجهة دریافت آواز چنگ و رباب و دریافت بوی

الْخَمْرِ وَطَلَبِ إِرَاءَةِ مَا تَحْتَ الثَّوْبِ فَهُوَ مَنْهِيٌّ عَنْهُ
شراب و طلب دیدن چیزیکه زیر جامه است زیرا که این ممنوع است

وَيَدْخُلُ الدَّارَ عِنْدَ ارْتِفَاعِ الْأَصْوَاتِ وَيَحْتَسِبُ عَلَى
و درآید درخانه نزد بلند شدن آواز ملاهی و احتساب کند بر

غَيْرِ الْمُكَلَّفِ فَفِي الْمُحْتَسَبِ عَلَيْهِ لَا يُشْتَرَطُ التَّكْلِيفُ
غیر مکلف از صبی و مجنون زیراکه در محتسب علیه شرط کرده نمیشود تکلیف

لَا فِي مَحَلِّ الْخِلَافِ كَأَكْلِ الشَّافِعِيِّ الضَّبَّ وَلَا قَبْلَ الْاِرْتِكَابِ
احتساب نکند در منکری که مختلف فیه باشد مانند خوردن شافعی مذهب سوسمار را و احتساب کند پیش از ارتکاب

فَهُوَ مَشْكُوكٌ فِيهِ وَلَا بَعْدَهُ فَهُوَ حَقُّ الْإِمَامِ وَعَلَى
زیراکه این مشکوک فیه است و نه بعد از فراغ فعل منکر پس آن حق سلطان است و بر

الْمُحْتَسَبِ عَلَيْهِ الْقَبُولُ وَالْاِعْتِذَارُ فَهُوَ الْمَأْثُورُ وَيَحْضُرُ
محتسب علیه است قبول کردن امر و اعتذار کردن پس این ماثورست و حاضر آرد

١٨١

المُعْتَرَّ فيه تعالى بالاعراض والاهانة وترك الاعانة

وابطال الاغراض تعين على المعصية دون غيرها واكرام

اعان تحريضا على قبول النصح او لحق الاسلام

فالسلام يختلف بالنية كما في الترك للفسق الا ان تعا

پس سلام مختلف میشود باختلاف نیت چنانکه در ترک ...

اقتداء الناس كما في المبتدع والمعلن بالفسق في الملا

پیروی مردم ... چنانچه در حق مبتدع و آشکارا کننده فسق ...

حتى يترك السلام فهو يسقط بادنى غرض فورد

تا آنکه ترک کند سلام را پس آن ساقط میشود بادنی غرض پس وارد شده است

من انتهر صاحب بدعة ملأ الله قلبه ايمانا

کسیکه منع کند مرتکب بدعت را ... پر گرداند خدای تعالی دل او را از ایمان

ومن اهان امنه الله يوم الفزع الاكبر ومن لان

له او اكرمه او لقيه ببشر فقد استخف بما انزل الله

على محمد صلى الله عليه وسلم ويستفتي من القلب

بر محمد صلی الله علیه وسلم ... وطلب فتوی کند از دل خود

184

وعلى ان اظهار البغض اقرب الى الانزجار

وبتحقیق اظهار بغض وعداوت نزدیکتر است بباز ماندن از معصیت

من التلطف بالنصح ولا يحسن الى من جنى في حق

از مهربانی کردن بنصیحت واحسان نکند بسوی کسیکه ظلم کرده باشد در حق

الناس فهو اساءة في حق المظلوم الاولى بالرعاية

مردم زیراکه احسان بحق ظالم بدی کردن است در حق مظلوم که اولی ترست برعایت احسان

بخلاف جنيه ويضطر الذمي الى اضيق الطريق و

بخلاف کسیکه ظلم کرده باشد در حق وی ومضطر کند ذمی را بسوی تنگترین راه و

لا يبدأه بالسلام عليه ولا يزيد في جوابه ويسلم على

ابتدا نکند بسلام بر ذمی وزیاده نکند در جواب یعنی بگوید السلام علی

من اتبع الهدى ان كان في جميع المسلمين ويدعو في

من اتبع الهدی اگر باشد ذمی یا کافر در جماعت از مسلمانان ودعا کند ذمی را در

تشميته بالهداية دون الرحمة ولا يرشد الى المعبد

جواب عطسه بهدایت نه دعا کند برحمت ورهنمونی نکند ذمی را بسوی عبادتگاه و

ولا يصافحه ويعيد الوضوء ان صافحه ولا يستقبل

ومصافحه نکند ذمی را واعاده کند وضوء لغوی را اگر مصافحه کرده باشد واستقبال نکند

جنازته بالوجه

جنازه ویرا بروی خود

الباب التاسع والعشرون في الصمت وآفات اللسان

باب بیست ونهم دربیان فواید خاموشی وآفتهای زبان است

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام خدائے که مهربان وبخشنده است

الله وبركاته ... الروايتين والدرايتين ١٢ و
مقتبس قول موسى عليه السلام
السلام على من اتبع الهدى وكذا في
العكس بان كان المسلمين اكثر من الكافرين
او الفاجرين وقيل يقول السلام علينا
عليكم وينوي المسلمين
اي من البيعة لليهود والكنيسة
للنصارى فانه اعانة على المعصية
وقال تعالى ولا تعاونوا

١٨٣

على الاثم والعدوان ١٢
اي بالمواجهة بل يديه وراءه
وجههم اذا التسع في المقابلة ١٢
المراد بالصمت السكوت
في ميدان البيان فقط ورد من
صمت نجا رواه الترمذي من حديث
عبد الله بن عمرو بسند فيه
ضعف والطبراني بسند جيد
الصمت حكمة وقليل فاعله الديلمي
عن ابن عمر بسند ضعيف والبيهقي
في الشعب من حديث انس

وورد إن أكثر خطايا ابن آدم في لسانه ففي الصمت

در حدیث آمده تحقیق بیشتر گناهان فرزند آدم در زبان وی است پس در خاموشی

الوقار واجتماع الهمة والفراغ للعبادة والسلامة

یکی حصول زبردستی و دوم فراهم آوردن همت سیوم فارغ بودن برای عبادت چهارم

من آفات الدارين فإن البلاء موكل بالمنطق منها

از آفات دین و دنیا تحقیق بلا گذاشته شده است به گفتار

ما لا يعني وهو ما لا إثم عليه ولا ثواب فيه

کلامیست که هیچ فائده ندارد و آن کلامیست که گناه نباشد بر وی و نه ثواب پس

تضييع الوقت وقساوة القلب ووهن البدن

ضائع کردن وقت است و سخت و سیاه شدن دل و سست شدن تن است و

تأخير الرزق وإيذاء الحفظة وإرسال كتاب من

تاخیر رزق و آزار دادن نویسندگان اعمال است و فرستادن کتاب

اللغو إلى الله تعالى وقراءته بين يديه تعالى يوم القيامة

بیهودگی بسوی خدا تعالی و خواندن آن کتاب پیش وی تعالی در روز قیامت

على رؤوس الأشهاد والحبس عن الجنة والحساب

حضور مردم و بازداشتن خود از دخول جنت و حساب

واللوم والتعيير وإيقاع الحجة والحياء منه تعالى

ملامت و سرزنش است و واقع کردن حجت است بر خود و شرمندگی

وورد من حسن إسلام المرء تركه ما لا يعنيه و

در حدیث آمده از کمال اسلام مرد ترک کردن است چیزیرا که

وَمِنْهَا الْفُضُولُ وَهُوَ زِيَادَةٌ فِيمَا يَعْنِي فَوَرَدَ ح

و از آفات زبان کلام زائدست واین زیاده بشد کلامیکه عنایت بوی دارد در حدیث آمده

طُوبَى لِمَنْ أَمْسَكَ الْفَضْلَ عَنْ قَوْلِهِ وَأَنْفَقَ الْفَضْلَ

خوشی باد مرکسی که باز داشت کلام زائد را از زبان خود و در راه خدا داد زیادتی را

عَنْ مَالِهِ وَمِنْهَا الْخَوْضُ فِي الْبَاطِلِ كَمَحَاسِنِ النِّسَاءِ

از مال خود و بعضے از آفات زبان بسیار فرو رفتن در کارهای باطله است مانند حکایت کردن صفات زنان

وَمَقَامَاتِ الْفُسَّاقِ وَتَنَعُّمِ الْأَغْنِيَاءِ وَتَجَبُّرِ الْمُلُوكِ

و حکایت نمودن از مجالس فاسقین و همچو بیان کردن تنعم دولتمندان و تکبر سلاطین

وَحُرُوبِ الصَّحَابَةِ وَالْمَذَاهِبِ الْبَاطِلَةِ فَوَرَدَ ح أَعْظَمُ

و جنگهای صحابه و مذهبهای فاسده در حدیث آمده بزرگترین

النَّاسِ خَطَايَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ أَكْثَرُهُمْ خَوْضًا فِي الْبَاطِلِ

مردمان از روی گناه در روز قیامت بیشترین ایشان ست از روے خوض در باطل

وَهُوَ حَرَامٌ وَالْأَوَّلَانِ مَكْرُوهَانِ وَسَبَبُ الْكُلِّ الْحِرْصُ

واین حرام ست و هر دوی اول مکروه اند و باعث این هر سه حرص کردن ست

عَلَى عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَالْاِنْبِسَاطُ بِالْكَلَامِ لِلتَّوَدُّدِ وَإِمْضَاءِ

بر علمے که نفع ندارد و گستاخ شدن ست بسخن تا آنکه یاران او را دوست دارند و گذرانیدن

الْوَقْتِ وَالْعِلَاجُ ذِكْرُ إِتْيَانِ الْمَوْتِ وَالسُّؤَالِ وَ

وقت ست و علاج همه اینها اول یاد کردن آمدن مرگ دوم یاد کردن سوال بر مقالات

لُحُوقِ الْخُسْرَانِ بِتَضْيِيعِ الْوَقْتِ وَالْعُزْلَةُ وَهُوَ

سیوم یاد کردن زیان کاری ست بضائع کردن وقت و چهارم گوشه گرفتن ست از مردم و این

الانفع والقاء نواة في الفم وهو مروي عن الصديق

علاج نافع ترست بهم اندختن حسته خرماست در دهن این مروی ست از ابو بکر صدیق

رضي الله تعالى عنه والسكوت عن بعض المهمات ومنها

رضی الله تعالی عنه وششم خاموش بودن ست از بعضی آنچه ضروری بود واز آفات زبان

المراء وهو الطعن في الكلام باظهار خلل او طغيان و

ستیزه کردن ست وآن طعنه کردن ست در کلام کسے باظاهر کردن خلل یا بزرگی

هو حرام والواجب السكوت او السؤال مستفيدا

این حرام ست وواجب درین وقت سکوت ست یا سوال کردن ست در حالیکه مستفید باشد

او التعريف متلطفا وورد من ترك المراء وهو

یا ظاهر کردن خلل ست در حالیکه نرمی کننده باشد در حدیث آمده کسیکه ترک کرد ستیزه را و حال آنکه او

محق بني له بيت في اعلى الجنة ومن تركه وهو مبطل

صاحب حق ست بنا کرده میشود برای او خانه در جنت برین و کسیکه ترک کرد ستیزه را و حال آنکه او صاحب باطل است

بني له في اسفل الجنة ومنها الجدال وهو مراء

بنا کرده شود بجهت او خانه در پائین جنت واز آفات زبان جدال ست و آن عبارت از ستیزه است

يتعلق باظهار المذاهب وهو يعرف بكر اهة اصابة

که تعلق میگیرد باظهار مذاهب وجدال شناخته میشود بنا خوش داشتن رسیدن

الخصم وارادة اخطائه واظهار فضل النفس و

خصم بصواب و اراده خطا کردن او وظاهر کردن فضل نفس خود

ورد ان اول ما عهد الي ربي ونهاني عنه

در حدیث آمده بتحقیق نخستین چیزی که عهد گرفت از من پروردگار من و منع کرد مرا از آن

١٨٦

بعد عبادة الأوثان وشرب الخمر ملاحاة الرجال

بعد پرستش بتان / و آشامیدن شراب / منازعت با مردم ست

والسبب للترفع والغضب وعلاج كلٍّ في موضعه

و باعث بر مراء و جدال برداشتن ست مرتبهٔ خود را و سبب دیگر خشم ست و علاج هر واحد مذکورست در موضع خود

ومنها الخصومة وهي لجاج في الكلام لاستيفاء حق

و از آفات زبان خصومت ست و آن عبارت ست از ستیهیدن در کلام بجهة تمام گرفتن حق خود

ابتداءً واعتراضًا فورد أبغض الرجال إلى الله

در ابتدای حال یا از روی اعتراض / در حدیث آمده / دشمنترین مردمان بسوی الله تعالی

الألد الخصم وهو حرام إلا لمظلوم ينصر حجته

سخت‌ترین خصومت کنندگان ست و این حرام ست مگر ستم رسیده را که تایید کند مدعای خود را

بطريق الشرع مقتصرًا على الحاجة والأولى الترك

باسلوب شرع / در حالیکه اقتصار کننده باشد بر مقدار حاجت خود و بهتر / ترک خصومت ست

لعسر ضبط اللسان على الاعتدال والاحتراز عن

بجهة دشواری نگهداشتن زبان بر حد اعتدال و بجهة دشواری احتراز کردن از اخلاق ردیه

موجبات الإثم كالحقد والغضب والسب والفرح

واجب کننده گناه‌ها / مانند کینه / و خشم / و دشنام / و خوشحال شدن

بغم المسلم وفوت طيب الكلام ومنها التشدق

باندوه مسلمان و بجهة فوت شدن خوشگوئی با خصم / و از آفات زبان چرب زبانی ست

بتكلف السجع والتصنع فيه فورد شرار أمتي

بتکلف کردن سجع / و خوش نمودن را آراستن در کلام / در حدیث آمده / بدترین امت من

الَّذِينَ يَتَشَدَّقُونَ فِي الْكَلَامِ وَالتَّسَبُّبُ لِإِظْهَارِ الْفَصَاحَةِ
کسانیکه کج میسازند زبان می کنند در کلام و سبب آراستن کلام اظهار فصاحت

وَالْبَلَاغَةِ أَمَّا تَحْسِينُ الْأَلْفَاظِ فِي الْمَوَاعِظِ لِلتَّأْثِيرِ
و بلاغت است اما آراستن الفاظ در خطب و تذکیر برای تاثیر قلوب

فَجَائِزٌ دُونَ الْإِفْرَاطِ وَمِنْهَا الْفُحْشُ وَهُوَ التَّصْرِيحُ
پس جائز است بے افراط و از آفات زبان دشنام است و این عبارتست از تصریح کردن

بِالْأَلْفَاظِ الْمُسْتَقْبَحَةِ كَلَفْظِ الْجِمَاعِ وَالْبَوْلِ وَالْجُذَامِ وَزَوْجَتِكَ
کلمات ذمیمه همچو لفظ جماع بزبان آوردن و بول و جذام و لفظ زوجتک

فَوَرَدَ ح الْفُحْشُ لَيْسَ مِنَ الْإِسْلَامِ وَمِنْهَا السَّبُّ فَوَرَدَ
در حدیث آمده فحش گفتن نیست از خصائل اسلام و از آفات زبان دشنام دادن آمده

ح سِبَابُ الْمُؤْمِنِ فِسْقٌ وَالرُّخْصَةُ فِي مِثْلِ هِلْ أَنْتَ
در حدیث دشنام دادن مسلمان فسق است و رخصت دشنام در مثل این الفاظ آیا نیستی تو

إِلَّا مِنْ بَنِي فُلَانٍ يَا سَيِّئَ الْخُلُقِ لَا حَيَاءَ لَكَ يَا أَحْمَقُ
مگر از قبیله فلان اے بد خو نیست حیا مر ترا اے احمق

يَا جَاهِلُ فَكُلٌّ لَا يَخْلُو عَنْ جَهْلٍ وَحُمْقٍ وَمِنْهَا اللَّعْنُ
اے نادان زیرا که هیچکس خالی نیست از نوعے نادانی و حماقت و از آفات زبان لعن کردن است

وَهُوَ الْإِبْعَادُ عَنْهُ تَعَالَى فَهُوَ حُكْمٌ عَلَى اللهِ تَعَالَى فَلَا
و آن عبارت از دوری جستن است از رحمت خدا پس این حکم کردن است بر الله تعالی پس نیست

يَجُوزُ إِلَّا عَلَى مَيِّتٍ كَافِرٍ لِجَوَازِ أَنَّهُ أَسْلَمَ إِلَّا إِذَا عُلِمَ
جائز لعن کردن بر هیچکس مگر بر مرده کافر بجهت احتمال اینکه اسلام آورده باشد مگر وقتی که معلوم شود

مومنا كافرا كابي جهل وفرعون ولا الحي لاحتمال انه

مومن و كافر مثل ابي جهل و فرعون و نيز جائز نيست لعن بر كافر زنده بجهة احتمال انكه

يسلم بخلاف الترحم للاسلام الحالي لانه سوال

در آخر اسلام آورد بخلاف رحمت كفتن مسلمان را نظر باسلام او كه في الحال زيرا كه اين طلب كردن

الثبات على الاسلام وهو مستحب وسوال الثبات

ثبات اوست بر اسلام واين مستحب وطلب نمودن ثبات كافر

على الكفر كفر ويجوز التعميم مثل لعن الله الكافرين

بر كفر كفرست وجائزست تعميم لعنت چنانكه گويد لعنت كند خدا تعالى كافرانرا

والاولى الترك مطلقا اذ هو مما لا يعنيه فورد

وبهتر ترک لعنت ست مطلق زيرا كه لعنت گفتن از جمله مالايعني ست در حديث آمده

المومن ليس بلعان ومنها نسبة الذنب الى المسلم

مسلمان نميباشد بسيار لعنت كننده واز آفات زبان نسبت كردن گناه است بسوى مسلمان

الا الذنب بعد التحقيق ومنها الدعاء على احد

مگر گناهى كه معلوم شود بعد از تحقيق واز آفات زبان دعاء بد كردن ست بر كسے

فورد ان المظلوم ليدعو على الظالم حتى يكافيه

آمده است در حديث بتحقيق مظلوم هر آئينه دعاى بد ميكند بر ظالم تا آنكه برابرى ميكند ظلم او را

ثم يبقى للظالم عنده فضيلة يوم القيمة ومنها

پس باقى ماند براى ظالم نزد وى زيادتى در روز قيامت واز آفات زبان

المزاح وهو مطايبة القلب وهو مذموم

خوش طبعى كردن ست واين خوش كردن دل ست واين مذموم ومنهى عنه است

١٨٩

لانّه یولد کثیراً من الذنوب وعیباً

زیرا که او از آن پیدا میکند بسیاری از گناهان و عیبها

العاقل وجرأة السفیه وسقوط الوقار وذهاب

صاحب عقل و گستاخی نادان و از افتادن وقار و هیبت و رفتن

حلاوة المحبة والغفلة عن ذکر الله تعالی وظلمة القلب وورد

شیرینی دوستی و غفلت از ذکر خدای تعالی و سیاهی دل و در حدیث آمده

لا تمار اخاک ولا تمازحه الّا النادر الخالی عن الباطل

مجادله مکن برادر خود را و مزاح مکن با وی مگر مزاح نادر که خالی باشد از باطل

کما هو المأثور ومنها الاستهزاء وهو استحقار الغیر

چنانچه مرویست و از آفات زبان مسخره کردن است و آن عبارت از حقیر کردن غیر

بذکر عیوبه علی وجه یضحک قولاً او فعلاً وهو حرام

به ذکر کردن عیبهای او بر وجهیکه خنده کرده شود بالقول یا بالفعل و استهزاء حرام است

لانّه ایذاء وورد ق لا یسخر قوم من قوم عسی ان

زیرا که سبب ایذا است آمده است در قرآن مجید استهزا نکند گروهی از گروهی شاید که

یکونوا خیراً منهم ح من عیّر اخاه بذنب قد تاب

باشند آنان بهتر از ایشان در حدیث آمده کسیکه عیب کند برادر مسلمان خود را بگناهی که توبه کرده

منه لم یمت حتی یعمله الّا فیمن جعل نفسه مسخرة

نمیرد تا آنکه بکند آن گناه را مگر در حق کسیکه گرداند نفس خود مسخره

یمزح فهو کالمزاح ومنها اظهار السرّ فهو منهی

که مزاح کرده شود پس مسخره ساختن مزاح است و از آفات زبان ظاهر کردن راز است

۱۹۰

لُؤْمُ الطَّبْعِ وَفِيهِ الْإِيذَاءُ وَالْاِسْتِحْقَارُ وَوَرَدَ لَا يَحِلُّ

نکوهش طبع ست و درین ایذای مسلمان ست و سبک داشتن و در حدیث آمده حلال نیست

لِامْرِئٍ أَنْ يُفْشِيَ عَلَى صَاحِبِهِ مَا يَكْرَهُ إِذَا حَدَّثَ

مرد مسلم را که افشا کند بر صاحب خود چیزی را که مکروه دارد وقتیکه گفت

الرَّجُلُ الْحَدِيثَ ثُمَّ الْتَفَتَ فَهِيَ أَمَانَةٌ وَمِنْهَا الْوَعْدُ

مرد سخنی پس ازان برفت پس آن سخن امانت ست و از آفات زبان زبان عهد کردن

عَلَى عَزْمِ الْخُلْفِ فَهُوَ مِنْ ثَلَاثٍ هِيَ عَلَامَةُ النِّفَاقِ وَ

بر قصد آنکه خلاف وعده نماید پس این از جمله سه خصلت ست که آنها علامت نفاق اند و

الْوَاجِبُ الْوَفَاءُ فِي كُلِّ وَعْدٍ فُهِمَ مِنْهُ الْجَزْمُ وَإِنِ اسْتَثْنَى

واجب در شرع وفا کردن ست در هر وعده که فهمیده شده ازان جزم اگرچه ان شاء الله بگوید

فَوَرَدَ أَوْفُوا بِالْعُقُودِ وَوَرَدَ الْعِدَةُ دَيْنٌ أَوْ عَطِيَّةٌ وَ

در قرآن مجید آمده ایفا کنید بعهدها در حدیث آمده وعده کردن مانند دین یا عطا کردن ست و

يُعْذَرُ إِنْ تَرَكَ بِعُذْرٍ فَوَرَدَ فِيهِ نَفْيُ الْإِثْمِ إِنْ كَانَ

معذور داشته شود وعده کننده اگر ترک کند بعذر در حدیث آمده در ترک بعذر نفی گناه ست اگر باشد

فِي نِيَّتِهِ الْوَفَاءُ لٰكِنَّهُ مُتَصَوَّرٌ بِصُورَةِ الْخُلْفِ فَالْأَوْلَى

در نیت وی وفا کردن آن لکن عدم ایفا بعذر متصور ست بصورت خلاف پس بهتر

الْاِحْتِرَازُ وَمِنْهَا الْكَذِبُ وَهُوَ حَرَامٌ إِلَّا إِذَا وَقَعَ فِي تَرْكِهِ

احتراز کردن ازوعده و از آفات زبان دروغگویی ست و این حرام ست مگر وقتیکه حاصل شود ترک کردن

الْفُحْشِ مِنْهُ كَمَا فِي سَتْرِ الْأَسْرَارِ وَالْإِنْكَارِ عَنِ الْعِلْمِ

منکر فحش ازکذب چنانچه در پوشیدن رازهای مسلمانان وانکار کردن از علم خود

بمكان من اختفى عن ظالم قاصد قتله او قهرا

مکان کسیکه پنهان شده باشد از ظالمی قصد کرده کشتن او را یا در کذب با کره هست

من الصدق كما في اصلاح ذات البين نحو دج

از راست چنانچه در صلح کردن میان دو مسلمان در حدیث آمده

الاستثناء في الحرب والاصلاح والحديث مع المرءة

استثنا در جنگ و صلح دادن و در سخن گفتن مرد با زن

لا عند استواء الطرفين فاصله قبيح والاولى الترك

جائز نیست کذب نزد مساوی بودن هر دو طرف زیرا که اصل کذب قبیح است و بهتر ترک کردن است

في حاجة لا حاجة الغير ان امكن لغموض الامر ولو

در مقصود خود نه در حاجت غیر خود اگر ممکن باشد ترک آن [illegible]

تعريضا لانه تقرير على ظن كاذب والا فالمعاريض

بتعریض بود زیرا که این ثابت داشتن [illegible] بر گمان دروغ در مباح هست معاریض

مثل الله يعلم ما قلته ومذ فارقتك ما رفعت الجنب

چنانچه گوئی خدا تعالی میداند آنچه گفته ام [illegible]

عن الفراش الا ما رفع الله تعالى في الانكار عن القول

از فراش مگر آنچه برداشت آنرا الله تعالى در انکار از گفتن

والصحبة ثم التصريح والمعتبر النية والاستثناء

وصحبت پس تصریح بکذب مباح هست و معتبر نیت و طلب [illegible] است

من القلب ومنه التسامح في العدد مبالغة مثل

از دل [illegible] از انواع مسامحت در عدد از جهت مبالغه مانند ایکه گوئی

فلتة بأسرة فيأثم بالمرة ونحوها لا بالمتجاوز عن

از قبيل امر آنرا ضد مرتبه پس گناهگار ميشود باين بگرويدن مانند او و گناهگار نميشود لعبد ديگه تجاوز كننده است

الحد المعهود لكن لا يعتاده ففيه خطر الوقوع في الاثم

حد متعارف در مجاوزه ولكن عادت نكند مبالغه را در كلام زيراكه در وي خوف افتادن است در گناه و

وفي شهوة الطعام فورد لا تجمعن جوعا وكذبا والا فحش

و در شهوت طعام پس آمده است حديث جمع نكنيد اي گروه زنان گرسنگي و دروغ را و قبيح تر

في اليمين فهو من الكبائر وفي مثل الله يعلم انه كذا فعن

دروغ است در سوگند دروغ كه اين از گناهان كبيره است و همچنين در مانند اين قول الله يعلم انه كذا پس روايت است از

عيسى عليه السلام انه من اعظم الذنوب وفي الاخبار والرؤيا

عيسى عليه السلام كه اين از بزرگترين گناهان است و همچنين در اخبار انبيا و خوابها

فهما عدا من اعظم الفرى ومنها الغيبة وورد فيها

زيراكه دروغ در ين دو شمرده شده اند از بزرگترين افتراها و از آفات زبان غيبت است و آمده است درين

ح ذكرك اخاك بما يكره ويجوز الاجمال فورد

حديث ياد كردن تست برادر خود را بصفتي كه ناخوش دارد و جائز است غيبت كردن بر وجه اجمال

ما بال اقوام يفعلون كذا الا ان يفهم المعين

چه حال است اقوام را كه ميكنند اينچنين كار را ناشائسته مگر آنكه فهميده شود شخص معين

مثل الطائفة الذين مضوا على اليوم وانواعها

چنانكه بگويد جماعة كه آمده بودند بر من امروز چنين حال دارند و انواع غيبت بسيار است

التصريح والتعريض مثل فلان تاب الله عليه الحمد

يكي تصريح كردن و ديگر تعريض مثل آنكه بگويد فلان شخص قبول كناد الله تعالى توبه اش را ستايش

١٩٣

لِلّٰهِ الَّذِیْ عَصَمَنِیْ عَنْ مُخَالَطَةِ السُّلْطَانِ وَالْاِشَارَةِ

مرضاۃ تعالی را آنکہ نگہداشت مرا از صحبت بادشاہ و از دوا غیبت ساشارہ کردن

فَوَرَدَ ح تَسْمِیَتُہٗ غِیْبَةً وَالْغَمْزُ وَالْمُحَاکَاتُ وَکُلُّ مَا

در حدیث آمد نام کردن اشارہ بعیب غیبت و چشمک زدن است و ہر چیز کہ

یُنْبِئُ عَنْھَا وَھِیَ حَرَامٌ فَوَرَدَ ق وَلَا یَغْتَبْ بَعْضُکُمْ

خبر دہد از غیبت و این حرام است آمدہ در قرآن مجید و غیبت نکند بعضے از شما

بَعْضًا اَیُحِبُّ اَحَدُکُمْ اَنْ یَّاْکُلَ لَحْمَ اَخِیْہِ مَیْتًا الْاٰیَة

بعضے دیگر را آیا دوست میدارد یکے از شما اینکہ بخورد گوشت برادر خود را در حالیکہ مردہ

ح اَلْغِیْبَةُ اَشَدُّ مِنْ ثَلٰثِیْنَ زَنْیَةً فِی الْاِسْلَامِ

در حدیث آمدہ غیبت کردن کسی سخت تر است از سی زنا در اسلام

وَالسَّبَبُ التَّشَفِّیْ مِنَ الْغَیْظِ وَمُوَافَقَةُ الْاَقْرَانِ وَخَوْ

و سبب غیبت یکے شفا جستن است از خشم و دیگر موافقت خویشان از جہت خوف

عَنِ التَّثْقِیْلِ وَالتَّحَامِیْ عَنْ رَدِّ قَوْلِہٖ لِسَبْقِ الْغَیْرِ فِیْ

از گرانی خود و نگاہداشتن صاحب غیبت قول خود را از رد و اعتراض غیر پیشی گرفتن غیر

تَقْبِیْحِہٖ وَالتَّبَرِّیْ عَنْ فَاحِشَةٍ مَنْسُوْبَةٍ اِلَیْہِ بِالنِّسْبَةِ

تقبیح حال وی و خلاص کردن خود را از عمل ناشائستہ کہ نسبت کردہ شدہ بوی بنسبت

اِلَی الْغَیْرِ وَالْمُبَاھَاتِ وَالْحَسَدِ وَالْاِسْتِھْزَاءِ وَنَحْوِھَا

بسوی غیر خود و بزرگی است و ناتوان بینی است و استہزا کردن است و مانند اینہا

وَالْعِلَاجُ ذِکْرُ مَا وَرَدَ فِیْھَا وَدَفْعُ السَّبَبِ بِاَنْ

و علاج برای غیبت یاد کردن چیزی است کہ وارد شدہ در آن وعید و دفع کردن آن سبب باینکہ

ستة فالمرخص للتظلم فورد لا يحب الله الجهر

فعل خود و عذر خواست رسنده وريت يكي اظهار ظلم است وارد شد در قرآن مجيد دوست نميدارد

بالسوء من القول إلا من ظلم الآية إن لصاحب

سخن بد را مگر كسيكه ظلم كرده شده تا آخر آيت در حديث آمده بتحقيق مرصاحب

الحق مقالا والاستعانة على تغيير المنكر وإصلاح العاصي

حق را جائے سخن ست و عذر ديگر طلب مدد كردن بر تغير دادن نا مشروع و اصلاح كردن حال گنهگار

فهو كان نور والاستفتاء فلم تمنع هند ذاكرة بخل أبي

زيرا كه اين مروئيست و ديگر طلب وي كردن ست زيرا كه منع كرده نشد هند بنت عتبه درحاليكه ذكر كننده بود

سفيان لأخذ ماله بغير علمه والتعريض أولى

ابي سفيان شوهر خود را بخل گرفتن وي مال او را بے اطلاع وي و تعريض اولي است

والتحذير عند خوف سراية الفسق والضرر إلى

و ديگر ترسانيدن سلامتي ست نزد خوف سرايت كردن فسق يا ضرر بسوئے

الغير فورد اذكروا الفاجر بما فيه يحذره

غير در حديث آمده ذكر كنيد فاجر را بچيزيكه در وي ست تا احتراز كنند ازو

الناس أما معاوية فرجل صعلوك لا مال له وأما

مردان در حديث آمده اما معاويه پس مردي درويش فقيرست نيست هيچ مال او را و اما

أبو جهم فلا يرفع العصا عن أهله انكحي أسامة بن

ابو جهم پس نمي بردارد چوب خود را از اهل خود نكاح كن با اسامه بن

زيد واشتهار المذكور باسم العيب كالأعمش

زيد را كه زبير و ديگر مشهور بودن مذكور بلقب مشتمر از عيب اوست مانند شب كور

١٩٥

وَالْاَعْرَجِ وَالْعُدُولُ اَوْلٰى وَاِظْهَارُهُ الْفِسْقَ فَوْرٌ
وبسك دیگر عدول کردن بہتر ست و اظهار آشکارا نمودن او فسق ورا آمده
ح مَنْ اَلْقٰى جِلْبَابَ الْحَيَاءِ عَنْ وَجْهِهٖ فَلَا غِيْبَةَ
در حدیث کسیکہ عنداز د پرده حیارا از روئے پس نیست غیبت
لَهٗ وَنَحْوُهٗ مِنَ الْغَرَضِ الصَّحِيْحِ وَالْاَصْلُ الْاِسْتِفْتَاءُ مِنَ
ماورا و مانند آنچه مذکور شد از غرض صحیح شرعی و اصل درین باب طلب فتوی از
الْقَلْبِ فَمِنْهَا النَّمِيْمَةُ وَهِيَ تَبْلِيْغُ كَلَامٍ يُقَالُ فِيْ حَقِّ
دل ست و از آفات زبان سخن چینی ست و آن عبارت از رسانیدن سخن که شنانیده است
الْغَيْرِ اِلَيْهِ وَهُوَ حَرَامٌ فَوَرَدَ فِيْ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيْمٍ
غیر بسوی غیر و سخن چینی حرام ست وارد شده در قرآن مجید ... عیب کننده ...
الْاٰيَةَ ح اَلَا اُخْبِرُكُمْ بِشِرَارِكُمْ الْمَشَّاءُوْنَ بِالنَّمِيْمَةِ
تا آخر آیة در حدیث آمده خبر کنم شما بد ترین شما روندگان از مجلس بسخن چینی
وَالسَّبَبُ اِرَادَةُ الشَّرِّ فِي الْقَائِلِ وَاِظْهَارُ مَحَبَّتِهٖ
و سبب نمیمه قصد شر ست در سخن چین یا اظهار دوستی خود ست
السَّامِعَ اَوِ التَّفَرُّجُ بِالْحَدِيْثِ فَعَلَى السَّامِعِ التَّكْذِيْبُ
بشنونده یا محض خوشحالی ست بحکایت اهل دنیا پس لازم ست بر سامع تکذیب کردن
لِاَنَّ النَّمَّامَ فَاسِقٌ لَا يُقْبَلُ قَوْلُهٗ وَمِنْهَا التَّكَلُّمُ مَعَ
زیرا که سخن چین فاسق ست قبول کرده نمیشود قول و از آفات زبان تکلم کردن ست
كُلٍّ مِنَ الْمُتَعَادِيَيْنِ بِمَا يُوَافِقُهٗ فَهُوَ نِفَاقٌ وَوَرَدَ
هر واحد از دو دشمن بچیزیکه موافق باشد او را پس این از نفاق ست آمده ست

من كان له وجهان في الدنيا كان له لسانان

هر که باشد مر او را دو روی در دنیا باشد او را دو زبان

في الآخرة ومنها المدح فهو يضر المادح لتطرق

در آخرت و از آن آفات زبان ثنا گفتن است پس این ضرر میکند مدح کننده را جهت در آمدن

النفاق والرياء والكذب فورد إن كان لا بد لأحدكم

نفاق و ریا و کذب در حدیث آمده اگر باشد لابد یکی از شما را

أن يكون مادحا فليقل أحسب فلانا والممدوح بحدوث

که باشد مدح کننده کسی را پس باید که بگوید گمان می برم فلان کس را و این ضرر میکند ممدوح را

الكبر والعجب فورد ويحك قطعت عنق صاحبك

به پیدا شدن کبر و عجب پس آمده است در این حدیث ببریدی گردن برادر خود را

لو سمعها ما أفلح ولو سلم عنه فمندوب البر فورد

اگر بشنید پیروزی نیافت و اگر سالم باشد از ضرر پس آن گردن مندوب است در حدیث آمده

أنا سيد ولد آدم ولا فخر أي أقوله امتثالا لا افتخارا

من سید فرزندان آدم ام و هیچ بزرگی نیست مرا یعنی میگویم بر سبیل امتثال حق تعالی

لو وزن إيمان أبي بكر بإيمان العالم لرجح ومنها

در حدیث آمده اگر وزن کرده شود ایمان ابی بکر با ایمان تمام عالم هر آینه راجح آید و از آفات زبان

التكلم بالمنهي عنه كالحلف بالآباء وتسمية العنب

تکلم کردن است به الفاظ ممنوعه چنانچه سوگند خوردن به پدران و نامیدن انگور را

بالكرم وقول ما شاء الله وشئت وعبدي

به کرم و چنانچه گفتن این قول آنچه خواست خدا تعالی و آنچه خواستی تو و گفتن اے عبدی

١٩٧

وَأَمَتِي وَرَبِّي وَرَبَّتِي فَالصَّوَابُ ثُمَّ شِئْتَ وَ

وامتی وکنیزک من ربی و ربتی لیس صواب آنست که گوید

وَجَارِيَتِي وَسَيِّدِي وَسَيِّدَتِي وَنَحْوِهَا

وکنیز من وسید من وسیده من ومثل آنها

الْعَامَّةُ عَمَّا يَتَعَذَّرُ إِدْرَاكُهُ كَسِرِّ الرُّوحِ وَحَقَائِقِ

عوام است اگر بگرد از آنچه دشوار است دریافت او مانند حقیقت روح و حقائق صفات

أَوْ يَضُرُّ كَسِرِّ الْقَدَرِ وَكَالْقَوْلِ بِالظَّنِّ وَهُوَ مَا

یا سوال کردن از آنچه ضرر میکند مانند حقیقت قضا و قدر و همچو حکم کردن

بِهِ الْقَلْبُ فَوَرَدَ اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ الْآيَةَ

آیة ل بنده وارد شد در قرآن مجید ای گروه مسلمانان اجتناب کنید بسیاری را از ظن

إِلَّا إِذَا أَخْبَرَ عَدْلٌ وَعُلِمَ عَدَمُ الْعَدَاوَةِ وَكَحَالِ

مگر وقتیکه خبر داد مرد عادل و دانسته شد نبودن دشمنی میان ایشان

إِذَا تَكَذَّبَ بِسُوءِ الظَّنِّ أَيْضًا وَالتَّجَسُّسِ فَهُوَ حَالٌ

در کرده دروغگو پنداشتن از ظن بد هم کار است نیز و مانند جاسوسی کردن

فَوَرَدَ وَلَا تَجَسَّسُوا وَالِاسْتِمَاعِ فَوَرَدَ

آمده در قرآن مجید و جاسوسی مکنید و مانند شنیدن قول در قرآن

سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَالْمُسْتَمِعُ شَرِيكُ الْقَائِلِ

بشنوند سخن بیهوده را اعراض مینمایند از آن و شنونده کلام شریک

وَفِيهِ هَيَجَانُ الْوَسَاوِسِ وَبَقَاءُ آثَارِهَا فِي

و در وی برانگیختن وسواس است و بقای آثار آنهاست در نفس

١٩٨

لا قصاص في نحو الغيبة والسبّ والتجسّس لانحصاره

نیست قصاص در مانند غیبت و دشنام و جاسوسی از جهة منحصر بودن قصاص

على مورد الشرع وورد ح إن امرؤ عيّرك بما فيك

بر جایگاه ورود شرع در حدیث آمده اگر مردی سرزنش کند ترا بچیزیکه در تست

فلا تعيّره بما فيه وقيل يقابل بما لا كذب فيه

پس سرزنش مکن تو او را بچیزیکه در وست از عیب وگفته شد که مقابله کرده شود بچیزیکه نباشد دروغ در وی

والأولى الترك والتحقيق أن لا حرمة في الأشعار

بهتر ترک مقابله است وتحقیق مقام آنست که نیست حرمت در خواندن اشعار

للإنشاد ولا الحرم كل لذة ولا للوزن فلا الحرم

برای لذت گرفتن ورنه هر اینه حرام میشد هر لذتی ونه از جهة مجرد موزون بودن ورنه هر آینه حرام میشد

سماع صوت العندليب والقمري فهو موزون لتناسب

شنیدن آواز هزار دستان و قمری زیرا که آوازهای ایشان موزون است بجهة تناسب

مطالعه ومقاطعه ولا الفهم ولا الحرم كل مفهوم هذا

مطالع آوازها و مقاطع آن ونه بجهة فهمیدن معنی او ورنه هر اینه حرام باشد هر مفهوم ... یا دیگر این

والشعر كلام والإنشاد مأثور والنهي للتجرّد له فهو

وشعر کلامی است و خواندن مرویست ونهی از شعر خواندن بواسطه تجرد است برای شعر زیرا که آن

اشتغال بما لا يعنيه وورد ح لأن يمتلي بطن أحدكم

اشتغال است بچیزیکه فائده نمیکند او را در حدیث آمده هر آینه پر شدن شکم یکی از شما

قيحا حتى يريه خير له من أن يمتلي شعرا وتضمنه

ریم تا آنکه فاسد گرداند شکم او را بهتر است او را از پر شدن از شعر

۱۹۹

فُحْشًا وَهِجَاءً وَافْتِرَاءً كَنَظْمِ الْكُفَّارِ وَالْمُبْتَدِعَةِ وَيَجُوزُ

فحش وهجو را ودبهتان را مانند شعر گفتن کافران ومبتدعان ورواست

هِجَاؤُهُمْ فَفَعَلَهُ الْحَسَّانُ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ وَأُمِرَ بِهِ

هجو گفتن ایشان پس کرده است هجو را حسان بن ثابت رض وامر کرده شده بود بآن

وَالتَّوَسُّعُ فِي الْمَدْحِ إِنْ وُجِدَ الْوَصْفُ الْمَذْكُورُ

ومبالغه کردن در مدح اگر یافته شد آن صفت ذکر کرده شده در ممدوح

لِأَنَّهُ لَيْسَ بِكَذِبٍ لِفَقْدِ قَصْدِ اعْتِقَادٍ صُورَتِهِ

زیرا که توسع در مدح نیست کذب بجهت گم بودن قصد اعتقاد صورت کذب را

تَوَارُثَ اسْتِمَاعِ الْمُبَالَغَاتِ بِلَا نَكِيرٍ وَوَصْفُ نَحْوِ

میراث گرفتن خلف از سلف شنیدن مبالغه ها را بے انکار کردن ووصف کردن مثل

الْخَدِّ وَالْقَدِّ وَالصُّدْغِ عَلَى الْأَقْرَبِ إِنْ لَمْ يُحْمَلْ عَلَى مُعَيَّنٍ

تعریف رخساره وقامت وزلف بر قول اقرب بصواب اگر حمل کرده نشود بر زنے معینه

سِوَى امْرَأَتِهِ وَأَمَتِهِ أَوِ اسْتِعَارَةُ الْعَارِفِ سَوَادَ الصُّدْغِ

سوائے زوجه خود وباه خود یا استعاره کند عارف سیاهی زلف را

لِظُلْمَةِ الذَّنْبِ وَبَيَاضَ الْخَدِّ لِنُورِ الْإِيمَانِ وَالطَّاعَةِ

برائے تاریکی گناه وروشنی رخساره را برای نور ایمان وطاعت

وَالْوِصَالَ لِلِقَائِهِ تَعَالٰى وَالْفِرَاقَ لِلْحِجَابِ وَنَحْوِهِمَا

ووصال را دیدار الٰہی وفراق را برائے بعد وحجاب ومانند آن

النَّظَرُ إِلَى الْأَثَرِ فِي التَّغَنِّي بِهِ عَلَى الْأَقْرَبِ

طرف تحقیق بسوئی اثر است که وارد است در غنا کردن بشعر بر قول صحیح که اقرب بصوابست

٢٠٠

مندوبٌ إن شوّق إلى الحجّ أو الغزو ولٰكن فُرِّبَتْ

پس مستحب ست اگر بشوق آرد سامع را بسوی حج وغزوه اگر باشد واجب بروی

بخلاف ما إذا لم يجب ولا أبوان لا يأذنان أو غلب

بخلاف وقتیکه واجب نشود و مادر و پدر اذن ندهند یا غالب باشد

الهلاك في الطريق ونحوه أو حزن على التقصير

خوف ہلاک در راه حج و مانند آن از موانع دیگر اگر اندوهگین گرداند بر تقصیر

في الدين كالمروي عن داود عليه السلام وما

در امر دین مانند روایت کرده شد از داؤد علیه السلام و مانند آنچه

أنشده الوعّاظ على المنابر أو أكد حبّه تعالى مباح

میخوانند آنرا واعظان بر منبرها مستحب ست سرود شنیدن اگر زیاده کند دوستی خدای تعالی را مباح ست

إن أكد السرور فيما يباح فيه كالعيد والعرس والولادة

اگر زیاده کند خوشوقتی را در چیزیکه مباح ست خوشوقتی در او مانند روز عید و وقت تزوج و ولادت

والختان وحفظ القرآن فهو مأثور أو شوّق إلى

وختنه و روز ختم کردن قرآن پس سرود درین اوقات مأثورست یا زیاده کند شوق بسوی

الأخوان أو المرأة أو الأمة حرام إن شوّق إلى

برادران ما یا زوجه او یا داه او حرام ست اگر زیاده کند شوق بسوی

الزنا أو حزن على الموتى والبلايا فورد في لكيلا

زنا یا زیاده کند تاسف را بر مردگان و بلایا وارد شده در قرآن مجید تا

تأسوا على ما فاتكم وأدنى رتبة الاستماع للشهوة

اندوه نخورید بر چیزیکه فنا از دست شما و کمترین پایها سرود شنیدن ست بجهة شهوة

في استماع السماع بالشهوة ان کان ... والطبل والمزامير ... والشاهد ... والغناء ... اشعار ... والكعبة ... والكرم ... العظام من الامور ... الحکم

ذلك تهيج الشوق ... اشعال او استشارة الشوق ... حاصل ... كالشوق الى الحج ... ورد فى معرض الصوت فى ... انه كان حسن الصوت ... على نفسه ... كان يجتمع الانس والجن والوحوش ... والطيور لسماع صوته ... اى مأثور عن السلف و الخلف ... عن النبي صلى الله تعالى عليه وسلم ... الصحيحين عن عائشة رضى الله تعالى عنها ان ابا بكر ... دخل عليها و عندها جاريتان ... ايام منى تدففان وتضربان ... النبي صلى الله تعالى عليه وسلم متغش بثوبه ... فانتهرهما ابو بكر ... فقال النبي عليه الصلوة والسلام دعهما يا ابا بكر فانها ايام عيد

وهو بنفخ الشيطان ثم للتلهي بمجرد النغمة و

واین سماع از دمیدن شیطان است پستر برای عشرت وبازیست بمجرد آواز سرود و

المواظبة عليه ذنب ثم لترويح النفس قطعا

مواظبت کردن برین قسم سماع گناه است پستر برای آسایش دادن نفس از جهت دور کردن

للملالة من العبادة ثم لمقابلة حالها في المعاملة

ملالت که حاصل شده باشد از عبادت پستر جهت مقابله حال نفس در معامله

معه تعالى ويشترط رعاية السنن بالحمل على ما يليق

او با حق تعالی درست ذکر کرده میشود پاس شریعت را بحمل بر آنچه لائق باشد

به تعالى ثم لمحبته تعالى فقط وهو لمن فني عن حظوظ

بوی تعالی پستر بجهت دوستی حق تعالی فقط واین مرتبه برای کسی است که فانی شده از حظ

نفسه وغاب عما سواه تعالى حتى عن شهوده معه

نفس خود وغائب شده تمام از ماسوای حق تعالی تا آنکه از حضور خود با حق تعالی

أيضا ومنه تولد الوجد وهو ما صادف القلب من

نیز وازین قسم سماع پیدا شدن وجد است ووجد آنست که عارض میشود دل را از

شوق وخوف وحزن وقلق وتجلي بقاء القلب

شوق الهی وخوف الله وحزن ونا امیدی واضطراب وبقا دمے بخشید یا کی ازینها آورد

وحصول العلم والمكاشفة وربما لا يمكن العبارة

وحصول علم ربانی ومکاشفه را وبسا چیزی است که ممکن نباشد تعبیر

عنه كما عن الفصاحة والملاحة والتواجد منه مذموم

از حقیقت وی چنانکه از فصاحت وملاحت ووجد کردن بتکلف مذموم است

٢٠٢

فنزالِهِ لا القصدُ الوصولُ الى الحقيقةِ لعروجٍ

اللّٰهمّ ارزقني حُبَّكَ وحُبَّ من يُحِبُّكَ وحُبَّ ما

يُقرّبني الى حُبِّكَ وما سبقَ من التسلّي في التلاوةِ

ومشاهدةٍ لافضاءِ دوامِ ذكرِ الشيءِ والنظرِ اليهِ والفكرِ

فيفضي الى عشقِهِ يمتنعُ الخلاصُ عنهُ وحقُّهُ

ان لا يكونَ المستمعُ ممّن حرمَ النظرُ اليهِ الّا للشيخِ الا من

يأمنُ نفسَهُ كما في قُبلةِ الصائمِ ولا الآلةُ مزمارًا فهو

شعارُ اهلِ الشربِ فحرمت تبعًا له كخلوةِ الاجنبيّةِ

والنظرِ الى فخذِها ولانّه يُذكّرُهُ ويُشوّقُ اليهِ

كالمزفّتِ والحنتمِ وقيل التشبّهُ كما في الاجتماعِ

٢٠٣

وَاِحْضَارِ الْآلَاتِ وَنَصْبِ السَّاقِيْ وَاِدَارَةِ الشَّكِيْبَةِ

و حاضر کردن اسباب طرب و برپا کردن ساقی و گردانیدن پیالہائی سکنجبین

بِخِلَافِ نَحْوِ الدُّفِّ وَالطَّبْلِ وَلَا التَّغَنِّيْ بِهٖ قُرْاٰنًا اِذْ لَا

بخلاف مانند دف و طبل جاری و حق سماع آنست که با شد خوش کردن آواز

يَجُوْزُ فِيْهِ مَدُّ الْمَقْصُوْرِ وَقَصْرُ الْمَمْدُوْدِ لِتَوَافُقِ الصَّوْتِ

زیرا که جائز نیست در قرآن مد خواندن مقصور و بقصر خواندن ممدود بجهت موافق کردن آواز

وَلَا النَّهْيُ عَنْ اٰيَةٍ لَا تُوَافِقُ السَّامِعَ كَاَحْكَامِ

و جائز نیست نہی کردن از خواندن آیتی که موافق باشد مراد سامع را مانند آیتی که در آن احکام

الْمُعَامَلَاتِ وَالْحُدُوْدِ وَلَا اقْتِرَانُ ضَرْبِ اٰلَةِ الدُّفِّ

معاملات ست و احکام حدود ست و جائز نیست مقرون ساختن دستک و دف

وَيَتَّقِيْ شَاغِلًا مِّنَ الزَّمَانِ كَوَقْتِ الصَّلٰوةِ وَالطَّعَامِ

و متقی باشد چیزی که مشغول کند سامع را از زمان چنانکه وقت نماز و وقت طعام

وَالْمَكَانِ كَالشَّارِعِ وَمَا فِيْهِ صُوْرَةٌ قَبِيْحَةٌ اَوْ رَائِحَةٌ

و از مکان چنانکه رہگذر خلق و جائیکه باشد در وی تمثالہائے ناخوش یا بوئے

كَرِيْهَةٌ وَالْاِخْوَانِ كَالْمُتَكَبِّرِ الْمُحْتَاجِ اِلٰى رِعَايَةٍ وَالْمُنْكِرِ

و از برادران مانند صاحب تکبر که محتاج باشد بسوی رعایت حال او

الْمُشَوِّشِ بِالرَّقْصِ وَخَرْقِ الثَّوْبِ وَالْمُتَزَهِّدِ الْمُغَايِرِ

و تشویش دہندہ برقص و پارہ کردن جامہ و تکلف کنندہ زہد که مغایر است

فِي الْبَاطِنِ وَعَدِيْمِ الذَّوْقِ فِي السَّمَاعِ وَالْجَاهِلِ

در باطن و کم کنندہ ذوق در سماع و جاہل

الحامل على ما لا يليق به تماماً والملوث قلبه بحب

کہ وادارکنندہ است بر چیزی کہ نیست لائق بجناب او تمام وکسیکہ لوث باشد دل وی بدوستی

الدنيا والشهوة والتلهي بالنغم ويصغي بالحضور

دنیا وخواہش یا لہو کنندہ بنغمہ وگوش فرا نہد وبشنود بحضور قلب

ولا يلتفت الى الجوانب وجوه المستمعين ويشغل

والتفات نکند بسوی چپ وراست وبسوی رویہای شنوندگان واشتغال کند

نفسه برعاية قلبه وما فتح عليه ويجلس على هيئة

نفس خود برعایات دل خود وچیزیکہ کشوف میگردد بروی وبنشیند بر وضع

المتأمل المستغرق ويحترز عما يشوش كالسعال

تأمل کنندہ واستغراق کنندہ واحتراز کند از انچہ پریشان کند خاطر او را مانند سرفہ

والتثاؤب والمنكرات كضرب اليد وتحريك الاطراف

ودہن دریدن وامورہای ناشناسا مانند دست برہم زدن وحرکت آوردن دست وپا

والرقص وخرق الثوب الا ان صار مغلوباً بحيث لا يعلم

ورقص وپارہ کردن جامہ مگر آنکہ گردید مغلوب العقل بحیثیتی کہ نداند

بفعله او لا يطيق الامتناع عند طريان نحو هيبة

فعل خود را یا طاقت ندارد منع شدن را از ان بجہة عارض شدن مانند خوف وہیبت عظمت

او جلال او حياء فيعذر كما غلب على عمر رضي الله تعالى

یا خوف جلال الہی یا حیاء از تقصیر پس معذور داشتہ شود چنانچہ غالب آمدہ بر حضرت عمر رضی

عنه عام الحديبية ويوم مات عبد الله بن

سال صلح حدیبیہ وروزی کہ مردہ بود عبد الله بن

٢٠٥

المتكرات كضرب اليد

لا يعلم بفعله

عام الحديبية

ملا علی القاری

أَبِي حَمِيَّةُ الدِّينِ حَيْثُ نَكَرَ الصُّلْحَ وَالصَّلٰوةَ عَلٰى
ای شورش دین حیث انکار کرد صلح را و نماز را
جَنَازَتِهِمْ وَالدُّعَاءَ لَهُمْ وَالْقِيَامَ عَلٰى قَبْرِهِ وَأَبِي طَيْبَةَ
جنازه عبد الله بن ابی ودعا کردن برائی وی و ایستاده شدن بر قبر وی و خطا کرد ابا طیبه
رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ حَيْثُ شَرِبَ دَمَهُ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ
راضی باد خدا ازان وقتیکه نوشید خون آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بَعْدَ الْحِجَامَةِ لٰكِنَّهُ ضَرْبُ تَقْصِيرٍ جَلَّ قَدْرُ ذَوِي الْكَمَالِ
بعد از حجامت لیکن هست نوعی از تقصیر که بزرگ است قدر اهل کمال
عَنْهُ لَا سِيَّمَا الْأَنْبِيَاءُ فَهُمْ أَصْحَابُ شَرَائِعَ مُكَمِّلُونَ وَ
ازان خصوصا قدر پیغمبران زیرا که ایشان صاحبان شرع اند که کامل کننده اند
يُسَاعِدُ الْإِخْوَانَ فِي الْقِيَامِ وَرَفْعِ الْعِمَامَةِ إِنْ كَانَ مُعْتَادًا
موافقت کند برادران مسلمانان را در برخاستن و در برداشتن عمامه اگر باشد عادت کرده شده
فَالْمُخَالَفَةُ مُوحِشٌ وَالْإِسْرَارُ بِالْمُسَاعَدَةِ فِيمَا لَمْ يُنْهَ
زیرا که مخالفت امر متوحش است و شاد کردن ایشان را بموافقت در چیزیکه نهی کرده نشده
عَنْهُ وَصَارَ مُعْتَادًا بَعْدَ عَصْرِهِمْ حَسَنَةٌ وَإِنْ كَانَ بِدْعَةً
ازان و حال آنکه گشته است معتاد بعد از زمان سلف نیک است اگرچه بدعت است
وَيُخْفِي بَيْنَ لِئَلَّا يَقْتَدِيَ الْعَوَامُّ وَيُظْهِرُ الْمَنْعَ فَهُوَ يَضُرُّ
و اخفا کند ... تا اقتدا کنند عوام ... زیرا که منع ضرر رساند
الْأَكْثَرَ لِلْإِعَانَةِ عَلَى الْهَوٰى وَيَتَخَلَّفُ الْكَامِلُ الْمَعْرِفَةِ
بیشتر را ... بر هوای نفسانی و تخلف کند از مجلس سماع کامل المعرفت

والحسبة الاستغناء عن المحرك الخارجي الا بنية الاسراد

و نیت بجهت بے نیاز بودن از محرک بیرونی مگر بہ نیت شاد کردن اصحاب

بالمساعدة و تعليم ضبط الجوارح مع كمال الحال والاسلم

بموافقت و بقصد تعلیم ضبط کردن اعضا با وجود کمال حال و احوط

الاجتناب لمكان الاختلاف وندرة تحقق الشروط

احتراز کردن است بجهت بودن محل اختلاف و بجهت نادر بودن تحقق شروط

لدقة مكائد النفس والشيطان الباب العاشر في

بجهت دشوار بینی کرہائے نفس و شیطان اب دہم دربیان

الاناة والحلم والعفو والنصيحة

درنگ کردن و شتابی نکردن و عفو کردن و خیر خواہی کردن بمسلمانان

والحقد بسم الله الرحمن الرحيم الاناة

و عداوت کردن بنام خدائے مہربان و بخشندہ اناة

معنى باعث على الاحتياط في الامور والتاني اتباعها

خلقی در دلی ست کہ باعث شوندہ است بر احتیاط در امور و تانی عبارت از پیروی کردن آن خلق ست

بعد الدخول فيه والتوقف قبله وضدها العجلة وهو باعث

بعد از در آمدن در آن امور و توقف پیش از در آمدن و ضد اناة شتابی ست و این باعث

على الاقدام باول الخاطر والاستعجال اتباعه وورد

بر اقدام فعل باول خطرہ عبارت از پیروی کردن وارد شدہ است در حدیث

العجلة من الشيطان الا في تزويج البكر وقضاء الدين

شتابی از شیطان ست مگر در نکاح کردن دختر دوشیزہ و دیگر در ادائے دین

٢٠٥

وَتَجْهِيزِ الْمَيِّتِ وَقِرَى الضَّيْفِ وَالتَّوْبَةِ مِنَ الذَّنْبِ

ودر ساختن اسباب ميت ودر ضيافت مهمان، ديگر در توبه کردن از گناه

وَآفَاتُهَا الْحِرْمَانُ عَنِ الْمَطْلُوبِ فَمَنْ يَسْتَعْجِلُ شَيْئًا مَنَعَهُ

وآفتهاے عجلت محروم ماندن ست از مطلوب پس هر کسيکه شتابي کند در چيزي

أَوْ إِجَابَةِ دَعْوَةٍ قَبْلَ الْوَقْتِ بِتَرْكِ مُلَازَمَةٍ أَوْ مُكَافَاةِ

او در استجابت دعا پيش از وقت ترک ميکند دعا را از جهة آفات يا مکافات

ظَالِمٍ مُسْتَطِيلٍ بِالدُّعَاءِ عَلَيْهِ وَاقْتِحَامُ الشُّبْهَةِ فَاصِلُ

ظالم را بالل ميکند اجرا جزاے بد کردن رفتن در آمدن در شبهات

الْوَرَعِ النَّظَرُ الْبَالِغُ فِي كُلِّ شَيْءٍ وَالْإِفْرَاطُ فِي الْغَضَبِ

ورع نظر رسا وتامل ماده است در هر چيز وازآفات زيادتي در خشم است

وَهُوَ مَذْمُومٌ فَوَرَدَ الْغَضَبُ يُفْسِدُ الْإِيمَانَ كَمَا يُفْسِدُ

واين مذموم ست آمده در حديث خشم گرفتن تباه ميکند ايمان را چنانچه تباه ميکند

الصَّبِرُ الْعَسَلَ وَهُوَ غَلَيَانُ دَمِ الْقَلْبِ لِطَلَبِ الِانْتِقَامِ

صبر شهد را وغضب عبارت از جوش کردن خون دل است بقصد انتقام

وَالْمَحْمُودُ الِاعْتِدَالُ وَهُوَ الضَّبْطُ تَحْتَ الشَّرْعِ وَالْعَقْلِ

ودر حمود اعتدال ست واين ضبط کردن قوت غضب است در حکم شرع وعقل

فَالتَّفْرِيطُ مَذْمُومٌ كَالْإِفْرَاطِ فَوَرَدَ فِي أَشِدَّاءُ عَلَى

پس نقصان غضب مذموم ست چنانچه افراط آن پس آمده در قرآن مجيد صفت سخت اند بر

الْكُفَّارِ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ وَقِلَّةُ

کافران در قرآن مجيد ديگر شما را مهرباني در ايشان رحمت وشفقت در دين خدا وبر کمي غضب

في زوال ما استغنى عنه ممكن لا ما احتيج اليه كطعام

در دفع آنچیزیکه مستغنی ست ازان ممکن ست نه زوال چیزیکه احتیاج کرده شده است بسوی او مانند طعام

يسد جوعته وثوب يستر عورته وبيت يواريه وكتاب يطالعه

که دفع کند گرسنگی وی را و جامه که بپوشد تن وی را و خانه که می پوشد حال وی را و کتابی که مطالعه کند او

يصعب بتفريغ القلب عن حبها الا لمن غلب عليه التوحيد

دشوار می شود بفراغ دل از دوستی این چیزها مگر کسی را که غالب شده بروی توحید

فيرى الخلق مسخرين كالقلم للكاتب وفيه الكسر بأن

پس می بیند خلق را مسخر مانند تسخیر قلم مر کاتب ودرین شکستگی غضب است باینکه

لا يظهر الاثر والسبب الكبر والعجب والمزاح والاستهزاء

ظاهر نشود آن اثر وسبب خشم کبر است واعتقاد ترفع ومطایبه کردن وسخریه گرفتن

والايذاء والحرص في الفضول وعلاج كل في موضعه و

وآزار دادن وحرص کردن در زیادتی وعلاج هر واحد مبین است در محل خود و

بالاتيان بالتوضي والتعبد والقعود والاتكاء والاضطجاع

بآوردن وضو کردن است وتقرب جستن است ونشستن است وتکیه گرفتن ودراز کشیدن

والصاق الخد بالارض فالكل مروي مامور به معللا بانه

وچسپیدن رخساره است برزمین پس این همه اثر است مامور به است وتعلیل کرده است باینکه

جمرة في القلب بدليل حمرة العين وانتفاخ الاوداج و

اخگری ست در دل بدلیل سرخی چشم وپر باد شدن رگهای گردن و

الاستعاذة والاستعانة به تعالى والعلم

طلب عوذ کردن است وپناه جستن ومدد جستن بسوی تعالی ودانستن

بثواب الحلم والتحلم فهو دق والكاظمين الغيظ

المتحملين ح من كف غضبه كف الله تعالى عنه عذابه

ح إن المسلم ليدرك بالحلم درجة الصائم القائم ق

شدة غضبه تعالى وقدرته وفضيحة الآخرة وتشبيه

الحليم بالأنبياء والأولياء والغضوب بالسبع الضاري

وقبح هيئته والعجز عن الغلبة على مراده تعالى والانتقام

المغضوب عليه وحدوث الذنوب لاخذ اللسان في

الفحش والسب والجوارح في الضرب والجرح والقتل

والقلب في الحقد وهو ذميمة فاحشة فهو دح للمؤمن

ليس بحقود والعلاج قلع الغضب وذكر ما ورد

في العفو مشارق والعافين عن الناس ق خذ العفو

مشارق عفو جانب در قرآن آيت وعفو كنندگان از مردم وامثال اين آية بگير عفو را

ق وان تعفوا اقرب للتقوى وهو اسقاط حق حب

و آنكه عفو كردن شما نزديكتر است به سبب پرهيزگاري وعفو عبارت از ساقط كردن حق دست بردار

اما قول ابي ضمضم تصدقت بعرضي على عبادك فوعد

اما قول ابي ضمضم صدقه كردم من آبروي خود را بر بندگان تو پس وعده

وعليه الوفاء وما رتكب الحقود من مكروه كترك

ولازم است بر وي وفا وعلاج حقد چيزيست كه ترك كرده آن را كينه ور از مكروه مانند ترك كردن

الاعانة في الحاجة والدعاء والوعظ والرفق وورد

اعانت مسلمانان در وقت حاجت وترك كردن دعا وپند دادن ونرمي كردن آمده است

ح ان الله يحب الرفق ومن حرام كالشماتة والاعراض

در حديث بتحقيق خداي تعالى دوست ميدارد رفق را ودر تركيبش آنكه از حرام مانند شادي به بدي دشمن واعراض

والاهانة والغيبة وترك صلة الرحم وقضاء الحق ح

خوار گرفتن وغيبت كردن وترك كردن پيوند قرابت وترك كردن اداي حق و

النصيحة وهي ارادة بقاء النعمة على المسلم مما له فيه

نصيحت واين عبارت از ارادة بقاي نعمت ست بر مسلمانان از آنچه مر او را دران

صلاح عرف بغلبة الظن او قيد بشرط ضدها الحسد

صلاح حال شناخته شده آن بغلبه ظن يا مقيد كرده شده باشتراط صلاح وضد نصيحت حسد است

وهو ارادة زوال النعمة عنه مما له فيه صلاح فان

واين عبارت از ارادة زوال نعمت از مسلمان از آنچه مر او را در آن چيز صلاح باشد پس اگر

انتفى الصلاح فغيرة وإذا أراد مثلها لنفسه دون

منتفى شود صلاح مسلم پس غیرت است و اگر اراده کرد مانند آن نعمت برای خود

الزوال عنه فغبطة ومنافسة والحسد حرام وآفاته

زوال آن از مسلمان پس آن غبطه است و منافسه و حسد حرام است و آفات حسد

كراهة نعمة الله تعالى وقضائه وراحة المسلم وفعل المعاصي

مکروه داشتن نعمت خدای تعالی و قضای او را و راحت مسلمان را و ارتکاب گناهان است

كالتملق والغيبة والشماتة فورد قل من شر حاسد

مانند چاپلوسی و غیبت کردن و بلیه محسود شاد شدن آمده است در قرآن مجید پناه بگیرم از شر حاسد

إذا حسد والتعب في الدنيا والعقاب في الآخرة

چون ظاهر کند حسد و رنج کشیدن است در دنیا و عذاب است در آخرت

بلا نفع بل ينفع المحسود في الدنيا بمضرة العدو وفي

بے فائده بلکه نفع میکند محسود را در دنیا متضرر شدن دشمن و در

الآخرة بطلب المكافات وعمى القلب والخذلان فقيه

آخرت بطلب کردن مکافات و کوری دل است و را بگذاشتن و فقیه

لا أثر إلا في نعمة الكافر والفاسق المستعين بها على

اثری است مگر در نعمت کافر و فاسق که استعانت کننده است بآن نعمت بر

الفسق فهو يكره من حيث تأديه النعمة بلا خلاف

فسق زیرا که از جهت آنست که آن آرزوی است نه نعمت بخلاف

الغيرة فورد أتعجبون من غيرة سعد وأنا

غیرت در حدیث آمده آیا تعجب میکنید از غیرت سعد بن ابی وقاص و من

۲۱۴

أَمْنِيَتُهُ وَاللّٰهُ أَغْيَرُ مِنَّا وَالْغِبْطَةُ فَوْرِدَقَ

چیزیکه تو ازوی و خدای تعالی غیرت ناک ترست از ما همه و بخلاف غبطه آمده است در قرآن مجید

فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ هُمَا فِي الْأَجْرِ سَوَاءٌ

پس باید که رغبت کنند رغبت کنندگان و در حدیث آمده هردو در اجر برابر اند

فِيمَنْ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي مَالَ فُلَانٍ لَكُنْتُ أَعْمَلُ فِيهِ

در حق کسیکه گفت اگر میبود مرا مال مانند مال فلان کس هر آئینه میبودم که عمل میکردم در آن

مِثْلَ عَمَلِهِ فَهِيَ تَتْبَعُ مَا غُبِطَ فِيهِ حُرْمَةً وَإِبَاحَةً وَ

مانند عمل وی پس غبطه تابع ست چیزی را که غبطه کرده شده است در آن چیز در حرمت و اباحت و

وُجُوبًا وَنَدْبًا وَالسَّبَبُ خُبْثُ النَّفْسِ وَهُوَ دَاءٌ

وجوب و استحباب و باعث بر حسد پلیدی نفس ست و حسد بیماریست

مُزْمِنٌ لِأَنَّهُ جِبِلِّيٌّ وَالرَّغْبَةُ فِي نِعْمَةِ الْغَيْرِ

دیرینه است بجهة آنکه خبث نفس جبلی ست و رغبت کردن ست در نعمت دیگرے

كَالرِّيَاسَةِ وَخَوْفُ فَوْتِ الْمَقَاصِدِ كَمَا فِي الضَّرَّةِ وَالْعِدَاءِ

مانند سرداری و ترسیدن ست از فوت شدن مقاصد چنانچه زنان را در انباغ خود است و دشمنی

وَالتَّعَزُّزُ بِكَرَاهَةِ تَرَفُّعِ الْغَيْرِ وَالتَّكَبُّرُ وَالتَّعَجُّبُ

و بزرگ داشتن خود بمکلفت بکروه داشتن بزرگی غیر خود و تکبر ست و شگفت داشتن حاسد

بِرُجْحَانِ مَنْ سَاوَاهُ فَمِنْ ثَمَّ كَثُرَ بَيْنَ الْأَقَارِبِ لِكَثْرَةِ

بغلبه یافتن کسیکه برابر ست او را پس ازین جهة بسیار شده در اقارب بجهة بسیار بودن

تَعَقُّبِهَا دُونَ عُلَمَاءِ الْآخِرَةِ فَوْرِدَقَ وَنَزَعْنَا مَا فِي

تعقب مساوات نه در میان علمای آخرت پس وارد شده در قرآن مجید و بیرون کشیدیم چیزی را که

صُدُورِهِم مِن غِلٍّ اِخوَانًا عَلىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ وَعِلا

كُلِّ ضِدِّهِ وَذِكرُ الآفَاتِ المَذكُورَةِ وَمَا وَرَدَ فِيهِ

وُجُوبِ مُوَالاتِ المُؤمِنِ وَرِعَايَةِ حُقُوقِهِ

قَدرِهِ وَالفَوَائِدِ كَالتَّعَاوُنِ وَبَرَكَةِ الجَمَاعَةِ البَا

الحَادِي عَشَرَ فِي العُزلَةِ وَالخُمُولَةِ

وَحُبِّ الذَّمِّ وَبُغضِ المَدحِ بِسمِ اللهِ

الرَّحمٰنِ الرَّحِيمِ فِي العُزلَةِ فَوَائِدُ وَهِيَ الفَرَاغُ

لِلعِبَادَةِ فَالخَلقُ شَاغِلُونَ وَكَانَ عَلَيهِ الصَّلوٰةُ

وَالسَّلامُ يَعتَزِلُ فِي جَبَلِ حِرَاءَ وَالجَمعُ مُتَعَلِّقٌ

اِلَّا لِمَنِ استَغرَقَ بَاطِنُهُ بِرَبِّهِ تَعَالىٰ فَغَابَ عَنهُم

۲۱۴

قلبًا وشهدهم لسانًا والخلاص عن المعاصي كالرياء

قلبے و ظاهر باشد نزد خلق بزبان و خلاصی از معاصی ست مانند ریا

والغيبة والبدع مثل كيف أصبحت عافاك الله

و غیبت و خلاصی از بدعتها مانند آنکه شخصے گفته شود چگونه صبح کردی یا گفته شود عافیت دهد ترا خدا

ومشاهدتها فهو يورث الاستحقار والجليس السوء

در خواه عزلت و دید زیرا که این پیدا میکند استحقار دین را و از همنشین بد

لتأثير الصحبة فورد مثل الجليس السوء مثل القين

بسبب تاثیر صحبت پس آمده است مانند همنشین بد مانند حال آهنگر ست

والفتن فورد ح الزم بيتك وأملك عليك

و از فتنها در حدیث آمده لازم گیر خانه خود را و مالک شو بر خود و نگهدار

لسانك وخذ ما تعرف ودع ما تنكر وعليك بأمر الخاصة

زبان خود را و بگیر چیزی را که مے شناسی بودن او در دین و بگذار چیزی را که نمی شناسی و لازم گیر بر خود حاجت نفس خود را

ودع عنك أمر العامة حين قيل ماذا تأمرني في زمان

و دور دار از خود امر عوام مردم را فرمود آنحضرت وقتیکه گفته شد چه میفرمائی یا رسول الله مرا در زمان

الفتن وإيذائهم نحو الغيبة والنميمة وطمعهم

فتنه و فساد و از ایذای مردم بمانند غیبت و سخن چینی و از طمع کردن مردم در وی

فرعاية الحقوق شديدة وفيها ضياع الأوقات و

پس رعایت حقوق دشوار است و درین تضییع اوقات گرانمایه است و

فوات المهمات والطمع فيهم فالنظر إلى زهرات

فوت شدن مهمات دینی و دنیوی است و از طمع کردن در مردم زیرا که نظر کردن بسوی زینتهای

الدنيا يحرك الحرص ولقاء الثقيل والاحمق فهو

دنیا بجنباند حرص را و از ملاقات ثقیل و احمق زیرا که ملاقات ایشان

اشد البلايا وآفات وهي فوات التعلم فهو مقدم

سخت ترین بلاهاست ودرعلت آفاتست و آن فوت شدن تعلم است زیراکه تعلم مقدم است

لافتقار العبادة والتقوى اليه والتعليم فهو اولى

بجهة محتاج بودن حصول عبادت و پرهیزگاری بسوی علم و فوت شدن تعلیم است پس تعلیم اولی

ايضا ان كان في علم الآخرة وراعى حقه تعالى

نیز اگر باشد در علم آخرت و رعایت کند معلم و متعلم حق حق تعالی را

بالاحتراز عن الذمائم كالرياء وحب الجاه شعر

اجتناب کردن از خصلتهای بد مانند ریا و دوستی مرتبه آمده است

اذا ظهرت الفتنة وسكت العالم فعليه

در حدیث چون پیدا گردد فتنه و فساد و خاموشی گزیند عالم پس بروی باد

لعنة الله والا فالعزلة كما في زماننا الذهاب

دوری از رحمت خدای تعالی و اگر نه پس عزلت اولی تر است چنانچه متعارف است در زمانه ما یان بجهة رفتن

علم الآخرة والعمل عليه وتعذر رعاية الحقوق

شغل علم آخرت و عمل بر وی و بجهة متعذر بودن رعایت حقوق استادی و شاگردی

وموج الفتن والانتفاع من الغير بالكسب

و بجهة موج زدن فتنها و فوت شدن انتفاع گرفتن از غیر خود بکسب

للكفاية او الصدقة فهو اولى من عمل الناظر

بجهة کفایت خود یا بجهة صدقه دادن پس این کسب بهتر است از عمل ناظر

التأديب بالارتياض في البداية والتأديب
و فوت شدن ادب برياضت در اوائل حال و فوت شدن تاديب غيرست

بالرياضة فهو كالتعليم والمؤانسة فهي
بریاضت پس تادیب مانند تعلیم است و فوت شدن الفت است زیراکه مؤانسه

مستحبة لقطع الملال المنفرة للعبادة وثواب
مستحب بجهت دفع کردن ملاله که نفرت دهنده است از عبادت و فوت شدن ثواب

اقامة الجمعة والجماعة ونحوها وحقوقهم كالعيادة
برپا داشتن نماز جمعه و جماعت صلوة خمسه و مانند آن و فوت شدن حقوق مسلمانان مثل عیادت بیمار

والتشييع والتواضع فقد يحمل التكبر عليها
و همراهی کردن جنازه و فوت شدن تواضع است پس گاهی باعث میباشد تکبر بر عزلت

حب زيارتهم تبركًا والتجارب فيتعلق بها
و دوست داشتن زیارت خلق از جهت تبرک بوی و فوت شدن تجربه هاست پس تعلق میگیرد بتجربه

مصالح الدارين لاسيما الرياضة والاصل
مصالح دنیا و دین خصوصا ریاضت و اصل در عزلت و مخالطة

الاستفتاء من القلب وحفظها نية الاحتراز عن
طلب فتوی است از دل و حق عزلت نیت باز داشتن خلق است از

شر النفس والغير والتقصير في رعاية الحقوق
شر نفس خود و خود را از شر خلق و از آنکه تقصیر کرده شود در رعایت حقوق

والتجرد للعبادة وتهذيب الاخلاق
و نیت تفرد است برای عبادت و نیت تهذیب اخلاق است

٢١٧

وَالسُّلُوكُ فِي طَرِيقِهِ تَعَالَى وَالْحُضُورُ فِي نَحْوِ
ونیت رفتن ست در راه خدای تعالی و حاضر شدن نزد امور خیر باشد

الْجُمُعَةِ وَالْجَمَاعَةِ وَالْعِيدِ وَالْحَجِّ وَمَجْلِسِ الْعِلْمِ وَيَجُوزُ
جمعه و جماعت و عید و حج و مجلس علم و جائز ست

التَّرْكُ عِنْدَ مُعَارَضَةِ مُنْكَرٍ أَفْحَشَ مِنْهُ وَالْأَحْسَنُ
ترک حضور درین امور نزد معارضه امر منکر که ناسزاوارتر باشد از ترک حضور و محبوب تر

حِينَئِذٍ أَنْ يَسْكُنَ مَوْضِعًا يُسْقِطُهَا وَالسُّكُونُ فِي
درین هنگام آن ست که سکونت کند در موضعے که ساقط کند وجوب امور مذکوره را و عزلت گرفتن در

رِبَاطِ السَّالِكِينَ يُفِيدُ سَلَامَةَ الْعُزْلَةِ وَبَرَكَةَ الْجَمَاعَةِ
خانقاه سالکان دین فائده میدهد سلامت عزلت را و برکت جماعت را

وَالتَّعَاوُنَ عَلَى الْبِرِّ وَالتَّأَدُّبَ فَلِسَانُ الْحَالِ أَفْصَحُ
و مدد کردن بر نیکی و ادب ورزی را زیرا که زبان حال در بیان فصیح تر

وَوَرَدَ فِي كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ وَالطَّرِيقُ
وارد شده است در قرآن مجید باشید با سالکان راست باز و طریقے که وصول بآن

الْاِسْتِغْرَاقُ بِالْعِبَادَةِ فَالْاِسْتِينَاسُ بِالنَّاسِ
مستغرق شدن ست بعبادت زیرا که انس گرفتن بمردم

مِنَ الْإِفْلَاسِ وَقَطْعُ الطَّمَعِ وَذِكْرُ الْآفَاتِ وَإِيثَارُ
از علامات افلاس ست و طریق دیگر بریدن طمع ست و یاد کردن آفات مخالطت ست و اختیار کردن

الْخُمُولَةِ وَهِيَ فَضِيلَةٌ عَظِيمَةٌ فَوَرَدَ رُبَّ
گمنامی و گمنامی فضیلت عظیم ست در حدیث آمده بسا کس

أشعث أغبر ذي طمرين لا يؤبه له لو أقسم على

ژولیده موی گرد آلود صاحب دو جامه کهنه که اعتبار کرده نمیشود او را اگر سوگند خورد بر

الله لأبرّه ولو انتشر الجاه بلا طلب فغير مذموم

خدا تعالی هر آینه راستگو گرداند حق تعالی او را و اگر بسیار شود شهره در مردم بدون طلب پس غیر مذموم است

كالأنبياء والخلفاء والأئمة إلا أن فيه فتنة

چنانچه حاصل شد برای انبیاء و خلفاء راشدین و علماء مگر آنکه بتحقیق از بسیار جاه فتنه واقع است

للضعفاء وورد حسب امرء من الشر إلا من عصمه

مر غیر اقویا را در حدیث آمده کفایت میکند مرد را از بدی مگر آن کس که نگهداشته او را

الله أن يشير الناس إليه بالأصابع في دينه

خدای تعالی همین قدر که اشارت کند مردم بسوی وی بانگشتان در دین خود

ودنياه وإنما المذموم حب الجاه وورد في ذلك

و در دنیای خود و جز این نیست که مذموم است دوستی شهرت و وارد شده در قرآن مجید این

الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوا في

سرای آخرت که بهشت ساخته ایم آن را برای کسانیکه نمیخواهند برتری در

الأرض ولا فسادا وأصله انتشار الصيت و

زمین و نه فساد را و اصل جاه پراگنده شدن آوازه است به نیکی و

حقيقته ملك القلوب لموصل إلى المقاصد وهو

حقیقت جاه مالک شدن دلهاست که موصل باشد بسوی مقاصد دنیوی یا مطالب اخروی و جاه

أشهى من المال فتحصيل الغرض به أيسر مع أنه

محبوبتر است از مال زیرا که حاصل کردن غرض بجاه آسان تر است با وجود آنکه جاه

٢١٩

مَأمُونٌ عَنْ نَحوِ السَّرِقَةِ وَالغَصبِ فِي نَامٍ دُونَ التَّعَسُّفِ
ایمن است از مانند دزدی و غصب در ... شود ... بدون ...

وَمُطَاعٌ بِالطَّوعِ فَحَرَامٌ إِنْ كَانَ بِارْتِكَابِ ذَنبٍ
و اطاعت کرده شود بجاه برغبت پس حرام است اگر حاصل شود بارتکاب کردن گناهی

كَالكَذِبِ وَالخِدَاعِ بِإِظهَارِ أَنَّهُ عَالِمٌ أَو وَرِعٌ أَو
مانند دروغ و فریب بردن باظهار آنکه وی عالم است یا متورع است یا

شَرِيفٌ وَهُوَ بِخِلَافِهِ وَبَيعِ العِبَادَةِ فَجَعلِهَا وَسِيلَةً
شریف است در حالی آنکه باشد بخلاف او ...

لِلدُّنيَا جِنَايَةً وَالأَنبِيَاءُ فَوَرَدَ فِي قَالَ اجعَلنِي
بتحصیل دنیا گناه است ... پس مباح است در قرآن ...

عَلَى خَزَائِنِ الأَرضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ وَالأَولَى الاحتِرَازُ
بر خزانهای زمین بدرستیکه من نگهدارنده دانایم و اولی ...

عَنهُ لِكَثِيرِ آفَاتٍ وَهِيَ النِّفَاقُ وَاضطِرَابُ القَلبِ
از طلب جاه زیراکه در وی آفتهاست و آن نفاق است و اضطراب قلب

لِشَغلِهِ بِرِعَايَةِ القُلُوبِ وَحِفظِ الجَاهِ وَدَفعِ الحُسَّادِ
بجهت مشغول بودن بر رعایت دلهای مردم و محافظت جاه و ... حاسدان

إِلَّا قَدرًا يُعِينُ عَلَى الطَّاعَةِ كَاستِمَالَةِ قَلبِ
مگر قدری که مدد کند بر طاعت چنانچه بجوی کشیدن دل

خَادِمٍ يَتَعَهَّدُ أَو رَفِيقٍ يُعَاوِنُ أَو سُلطَانٍ
خادمی که خدمت کند یا رفیقی که معاونت کند یا سلطانی که

۲۲۰

لذّتهم الشّرّ والسّبب طول الأمل وخوف الآفة

... وباعث این درازی امیدست وخوف آفت

واستعداد الطّبع الكمالي لتحقّق الطّبع الرّبوبي

... آدمی کمال را بجهة متحقق بودن خوی ربوبیت

في الإنسان كالسّبعي والشّيطاني والبهيمي فيحبّ

در آدمی زاد مانند صفات سبعی وشیطانی وبهیمی پس دوست میدارد

الاستيلاء بالأسر فإن أمكن كما في الأجساد

قدرت را بر اشیاء بزرگ خود گرفتن اگر ممکن باشد چنانچه در اجساد

الأرضيّة ثمّ بالاستمالة كما في القلوب ثمّ بالاطّلاع

ارضیه بیشتر دوست میدارد مستولی شدن بمیمالت چنانچه استیلا کردن دلهای مردم بیشتر اطلاع را بر ...

كما في السّماويّات وعالم الملكوت والعلاج العلم بأنّه

چنانچه اطلاع بر امور سماویه وعالم ملکوت وعلاج بیماری جاه علم است بآنکه

كمال وهميّ لزواله بالموت ولأنّ القدرة الحقيقيّة

کمال قدرت وهمی ست بجهة زائل شدن کمال بموت وبجهة آنکه قدرت حقیقی ثابت ست

له تعالى وفيه التّشبّه بالسّباع والشّياطين والبهائم

مر حق تعالی را ودرین مشابهت بدرندگان وشیطانان وچارپایان

أمّا الحقيقيّ فمعرفته تعالى ومحبّته وما يعين عليه

اما کمال حقیقی پس شناختن الله تعالی ست ومحبت آن وچیزیکه مدد کند بر آن

لبقائه بعد الموت وفيه التّشبّه بالأنبياء والملائكة

بجهة باقی ماندن وی بعد از مرگ ودرین مشابهت بانبیاء وملائکه علیهم السلام

٢٢١

وآفات الدنيا وخساستها وما ورد في ذم الجاه

و علم بآفات دنیا و ناچیزی او — و علم بچیزیکه وارد شده در مذمت جاه

ومدح الخمول وأحوال السلف في إيثار العقبى و

و ستایش گمنامی — و علم باحوال سلف در اختیار کردن ایشان عاقبت را و

ومباشرة أمر يسقط كشرب الماء في قدح يشبه الخمر

اختیار امریست که ساقط کرداند جاه را مانند نوشیدن آب در پیاله که مشابه باشد شراب را

لو كان إلا أن يكون متبوعا فيباشر ما يرى مباحا

مگر آنکه باشد مقتدا پس مباشرت کند چیزیرا که دیده میشود مباح

كاظهار الشره والأقوى القناعة والاغتراب

مانند ظاهر کردن حرص طعام و محکم ترین طرق قناعت کردن است

أما الاعتزال في الوطن فلا يخلو عن معرفة الناس

اما گوشه گرفتن در وطن خود پس خالی نباشد از دوستی جاه از جهة شناسائی مردم

به ثم الأولى كراهة المدح وحب الذم فورد

او را پس بهتر مکروه داشتن مدح است و دوست داشتن مذمت — در حدیث آمده

ويل للصائم وويل للقائم وويل لصاحب الصوف إلا

وای مر روزه دار را وای مر نماز گزار را وای مر صوف پوشنده را مگر

من تنزهت نفسه عن الدنيا وأبغض المدحة واستحب

کسیکه پاک شده باشد نفس او از دنیا و ناخوش داشت مدح را و دوست داشت

المذمة ثم التسوية ويعرف بتسوية المادح والذام

مذمت را پس برابر داشتن و شناخته شود بمساوات مدح کننده و مذمت کننده

في استثقال جلوسهما والفرح بسرورهما والغم

در گرانی نشستن ایشان و خوشوقتی از کس بسرور این هردو و در رنجوری این کس

بمصيبتهما ونحوه ثم عكس الاولى دون اظهار قوله

بمصیبت این هردو و مانند این پستر عکس اولی ست بدون ظاهر کردن گفتن

وفعل ثم باظهارهما وحب المدح كحب الجاه

و فعل پستر باظهار قول و فعل و دوستی مدح مانند دوستی جاه ست

حرمة واباحة ونفعا وضرا والسبب الشعور بكمال

در حرمت و اباحت و نفع و ضرر و باعث بر حب مدح دریافتن ست کمال

النفس والاستيلاء على المادح واستمالة

نفس را و ولایت یافتن ست بر مادح و سبب سیوم راغب گردانیدن

قلوب السامعين فيقوى من المعتبر والمترفع وفي

دلهاء شنوندگان ست پس قوت میگیرد از مرد معتبر و بلند قدر و در

الملاء والعلاج علاج الجاه وعلمه ان الصفة

مجلس و علاج حب مدح علاج حب جاه ست و علاج دیگر دانستن مادح ست اینکه تحقیق صفتی

الممدوح بها ان فقدت فاستهزاء وان وجدت

ستایش کرده شده ست بآن اگر مفقود باشد پس آن استهزاء و سخریه ست و اگر یافته شده

فالدنيوية كمال وهمي والدينية موقوفة على

پس صفت دنیویه ست کمال وهمی ست و دینی موقوف ست بر

الخاتمة والاولى اظهار البغض للمادح قطعا

حسن خاتمه و بهتر دربین اظهار ناخوشی ست مر مدح گوینده را از جهة قطع کردن

۲۲۳

لِلفِتنَةِ وَسَبَبُ كَرَاهَةِ الذَّمِّ النَّقَائِصُ المَذكُورَ

را فتنه و باعث ناخوش داشتن ذمت نقیصه‌ها و اسباب مذکوره است

وَالعِلَاجُ عِلمُ اَنَّ الصِّفَةَ المَذمُومَ بِهَا اِن وُجِدَت

و علاج کراهت ذمت دانستن اینکه تحقیق صفتی که ذمت کرده شده بآن اگر یافته شد

فِيكَ فَتَصبِيرُ العُيُوبِ فِيهِ الفَرَحُ وَالشِّفَاءُ بِالاِزَالَ

در تو پس خبر دار کردن عیوب و در خبر شادمانی است و شفا آنست که جدا کرده

وَاِن فُقِدَت فَكَفَّارَةُ الذُّنُوبِ فِيهِ الشُّكرُ لَهُ تَعَالَى

و اگر یافته نشود در تو پس خبر کفاره گناهان است و در آن وقت شکر است حق تعالی را

وَالتَّرَحُّمُ عَلَيهِ حَيثُ اَهلَكَ نَفسَهُ فَوَرَدَ اَللّٰهُمَّ

و رحم کردن بر ذمت کننده که هلاک کرد نفس خود را و در حدیث آمده خدایا

اِهدِ قَومِي فَاِنَّهُم لَا يَعلَمُونَ دَعَا القَومَ

هدایت کن قوم مرا پس بدرستیکه ایشان نمی شناسند دعا کرد آنحضرت

الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ اَلبَابُ الثَّانِي عَشَرَ

علیه الصلوة والسلام باب دوازدهم

التَّوَاضُعُ وَذِكرُ المِنَّةِ بِسمِ اللّٰهِ الرَّحمٰنِ الرَّحِيمِ

تواضع و ذکر منت

وَرَدَ مَا تَوَاضَعَ اَحَدٌ اِلَّا رَفَعَهُ اللّٰهُ

در حدیث آمده تواضع نکرده هیچکس مگر آنکه بلند گردانید خدا او را

اَلشَّرَفُ التَّوَاضُعُ وَضِدُّهُ التَّكَبُّرُ وَهُوَ اتِّبَاعُ

بزرگی آدمی تواضع است و مقابل تواضع تکبر است و تکبر پیروی کردن

الكبر وهو ان يرى نفسه فوق غيره في صفة

کبر است و کبر آنست که به بیند مرد مرتبه خود را بالائے مرتبه غیر خود در صفت

الكمال فيحصل به نفخة وورد ح اعوذ بك

کمال پس حاصل میشود باین باد کبر در حدیث آمده پناه میجویم بتو

من نفخة الكبر واثاره الترفع في المجلس

از باد کبر و علامات کبر برتری جستن ست در نشستن

والتقدم في الطرق والنظر بالماق وعين

و پیشی گرفتن در راهها و نظر کردن بسوی غیر بگوشه چشم و بچشم

الاستحقار وتعويج العنق واطراق الرأس

تحقیر و کج نمودن گردن و فرو خوابانیدن سر بقصد تکبر

والاتكاء وقيام الناس فجاء ح ان من قعد

و تکیه کرده نشستن و استاده شدن مردم در حدیث آمده بتحقیق کسیکه بنشیند

والناس بين يديه قيام فهو من اهل النار والمشي

و مردم پیش وی استاده باشند پس وی از اهل دوزخ ست و سیر کردن

راكبا مع المشاة وترك الخروج الا بشخص عقيبه

سوار با مردم پیاده و ترک کردن برآمدن از خانه مگر بشخصے که میرود در عقب وی

فكان عليه الصلوة والسلام يمشي بين الجمع

پس بود پیغمبر صلے الله علیه وسلم که سیر میکرد در جماعت از مردم

غير متقدم وعمل البيت وحمل السلعة فورد ح

در حالیکه پیش نرفته و ترک کار خانه است و برداشتن رخت خود از بازار در حدیث آمده

مَنْ حَمَلَهَا فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الْكِبْرِ وَاحْتِمَالُ الْأَذَى

کسیکه بردارد رخت خود بذات خود پس تحقیق بیزار شد از کبر و ترک برداشتن اذیت مردم ست

فَهُوَ الْأَصْلُ الْمَأْثُورُ وَلِبَاسُ الدُّونِ فَوَرَدَ ح مَنْ

پس همین ست اصل مروی و ترک لباس حقیر در حدیث آمده کسیکه

تَرَكَ زِينَةً لِلّٰهِ وَوَضَعَ ثِيَابًا حَسَنَةً تَوَاضُعًا لِلّٰهِ وَ

ترک کند زینت را محض برای خدا و گذارد جامهای نیک را برای تواضع کردن برای خدا و

ابْتِغَاءَ وَجْهِهِ كَانَ عَلَى اللّٰهِ أَنْ يَدَّخِرَ لَهُ عَبْقَرِيَّ

طلب رضای وی لازم باشد بر خدا اینکه ذخیره کند برای او جامه نیکوتر

الْجَنَّةِ وَنَزَعَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ الْجَدِيدَ وَلَبِسَ

جنت را و برکشید آنحضرت صلی الله علیه وسلم جامه نو را از بدن مبارک و در پوشید

الْعَتِيقَ لِلتَّعْلِيمِ وَالْبُعْدِ عَنِ الْوَسْوَسَةِ إِلَّا النَّظَافَةَ

جامه کهنه را بجهت تعلیم و دور بودن از وسواس مگر بجهت لطافت و پاکی

فَوَرَدَ ح نَفْيُ الْكِبْرِ فِي حُسْنِ الثِّيَابِ

در حدیث آمده نفی کبر ثابت است در جامهای نیک و پاکیزه

لِمَعْرِفَتِهِ حَالَ السَّائِلِ وَيُعْرَفُ بِتَسْوِيَةِ الْخَلَاءِ

بجهت دریافت آنحضرت حال سوال کننده را و شناخته میشود به برابر بودن لباس در خلوت

وَالْمَلَاءِ وَالْغَضَبُ عَلَى مَنْ لَمْ يَبْدَأْ بِالسَّلَامِ وَ

و درمیان مردم و خشم کردن بر کسیکه ابتدا نکند بسلام و

الْاِهْتِمَامُ بِإِصَابَةِ الْخَصْمِ الْمُنَاظِرِ وَالْإِنْكَارُ عَلَيْهِ

اندوهگین شدن بمدار رسیدن خصم مناظره کننده و انکار کردن خصم را روست

وآفاته منازعته تعالى فورد ح الكبرياء

وآفتهای کبر منازعت کردن است با وی تعالی   در حدیث آمده   کبریا

ردائي والعظمة إزاري فمن نازعني فيهما

چادر من است و عظمت   ازار من است   پس کسیکه نزاع کند مرا درین هردو

قصمته وبغضه تعالى فورد ق إنه لا يحب

هلاک میکنم اورا و ناخوش داشتن خدا تعالی است اورا   آمده است در قرآن مجید بتحقیق خدا تعالی دوست نمیدارد

المستكبرين وعمى القلب فورد ق سأصرف عن

گردن کشانرا   و کوری دل است   آمده است   در قرآن مجید زود بود که بگردانم از

آياتي الذين يتكبرون في الأرض ق ويطبع الله

آیات خود آنان را که تکبر میکنند   در زمین   و مهر میکند خدا تعالی

على كل قلب متكبر جبار والذل والبعث على

بر هر دل   متکبر سرکش   و حصول ذلت است در آخر و برانگیخته شدن بر

الذمائم كتغير الخلق وجحد الحق والحجب عن الفضائل

صفات مذمومه مانند متغیر کردن هیئة و انکار کردن حق و محجوب شدن از فضائل

كالتواضع والحلم والنصيحة والأمر بالمعروف

مانند تواضع و بردباری و خیرخواهی مسلمانان و امر کردن بمعروف

ولا يستلزمه فالعبد الرقيب يضرب ولد المولى

و مستلزم نیست امر معروف تکبر را زیرا که بنده نگهبان میزند   ولد مولی خود را

عند الإساءة ويتواضع له ثم التجانس كما أخبر

نزد بدی کردن ناشایسته و حال آنکه تواضع میکند اورا پس اظهار خست   همجنس کشیدن

۲۲۷

العالم عن الخصائص مذموم ايضا فالتواضع معناه

عالم خود را از پاره دور مذموم است نيز پس تواضع عالم از پاره ...

بعدم الاستحقار واظهار البشر والرفق و

بحقير نه پنداشتن آنست واظهار بشاشت ونرمى كردن

اجابة الدعوة والسعى فى الحاجة لكن التكبر

قبول كردن دعوت او وسعى كردن در حاجت او ...

اخص والسبب العجب فقط ويطلق مجازا الوجود

... وموجب تكبر عجب است فقط وگاهى اطلاق كرده ميشود ...

آثاره على المنبعث من غيره كالحقد والحسد و

آثار وى بر چيزى كه برانگيخته شده است از غير عجب مانند كينه ...

الرياء ويختص هذا بالملاء والعلاج ذكر ما ورد

ريا ومخصوص است اين تكبر بحضور مردم وعلاج كبر ياد كردن ...

فيه واحوال السلف ومواظبة اخلاق المتواضعين

... وذكر احوال پيشينيان ومداومت كردن بر اخلاق متواضعين

والتكلف فيه وقلع العجب وهو استعظام النفس

وتكلف كردن در التزام ايشان ودور كردن عجب وعجب بزرگ دانستن نفس ...

خصالها التى هى النعم مع الركون اليها ونسيان

خصلتهاى نفس كه از نعماى الهى است با ميل كردن بسوى نفس وفراموش كردن

الاضافة اليه تعالى والامن من الزوال الخ

نسبت نعمتها را بسوى حق تعالى وايمن بودن از زوال آنها ...

٢٢٨

أي النعمة منه تعالى وفرح من حيث انها منه تعالى

نعمت را از خدا یتعالی وشاد شود بآن از انجهة که آن نعمت صادرست از خدا یتعالی

وخاف على الزوال لا يكون معجبا وهو غير الإدلال

ترسان باشد بر زوال آن نباشد آنکس صاحب عجب وعجب ورای نازیدن ست

فهو عجب معه زيادة رؤية حق النفس عنده تعالى فورد

پس ادلال عجبست با زیادتی رویة حق نفس خود نزدوی تعالی آمده است

ح إن صلوة المدل لا ترتفع فوق رأسه

در حدیث بتحقیق نماز ادلال کننده بلند نمیشود بالای سروی

ويعرف بالتعجب عن رد دعائه واستقامة

وشناخته میشود مدل از عجب بتعجب کردن وی از مستجاب نشدن دعای خود واز استقامت

حال موذيه وعن الكبر لكونه اثره واستدعائه

حال ایذا کننده خود وفرق عجب جای کبرست بجهة بودن کبر اثر عجب ودرجهة استدعا نمودن کبر

التكبر عليه وهو مذموم وافاته الهلاك

تکبر علیه را وعجب ناخوش ست واز آفات عجب هلاک ست

فهو عد من المهلكات ونسيان الذنوب

زیرا که عجب شمرده شده است از خصلتهای هلاک کننده وفراموش کردن گناهان ست و

استصغارها وترك التدارك وتفقد آفات

اندک دانستن گناهان ست وترک کردن تلافی گناهان ست وترک تعهد آفات

العمل على زعم أنه مغفور والأمن من مكره تعالى

عمل است بر گمان آنکه اعمال وی بخشیده است وایمن شدن ست از عذاب وی تعالی

والاستنكاف من التعلم والاتعاظ وتر[ك]

وعار داشتن [illegible] از آموختن علم و از شنیدن وعظ و ستایش نمودن

النفس وورد ق ولا تزكوا انفسكم و

نفس است آمده است در قرآن مجید و ستایش مکنید نفسهای خود را

وهو ذكر توفيقه تعالى فرض ان صار

و آن ذکر توفیق خدای تعالی است فرض است اگر جاری شود

داعية العجب والا فنفل والسبب خبث

باعث عجب در نفس مشغول بعبادت و نفل است و باعث عجب پلید [illegible]

وهو داء معضل والجهل بالحقائق فا

و آن درد دیرینه است و نادانی است بحقائق نفس و اعتقاد کردن

كمال النفس والعلاج قلع السبب

کمال نفس است و علاج آن برکندن سبب آن است [illegible] نظر کردن در

حقارة النفس فاولها النطفة واخ

حقارت نفس چه اول نفس نطفه است و آخر وی

الجيفة وانه لو استأذن على امير

مردار است و [illegible] و دیگر اگر طلب اذن کند مرد بر امیر شهر

ربما لا يأذن له واحوالها الهاجمة كالمحن

بسا باشد که اذن ندهد مر او را و نظر در احوال نفس که بیک بار طاری شونده اند مانند سختیها

والشدائد واعمالها فاجرة اجير يعمل

و سختیها و نظر کردن بعملهای نفس زیرا که مزدوری مزدور که عمل کند

طُولَ النَّهَارِ اَوْ يَحْرُسُ طُولَ اللَّيْلِ دِرْهَمَانِ اِنَّمَا

تمام روز یا پاسبانی کند تمام شب مقدار دو درہم ست جز این ست

يُعْطَى الْمَالُ الْخَسِيسُ بِالْاِسْتِخْدَامِ عَلَى الدَّوَامِ

که داده میشود بنا بر قدری از مال خسیس بخدمت کنانیدن عمرے

وَالْاِلْقَاءِ فِي الْاَخْطَارِ وَكَرَمِهِ تَعَالَى بِالتَّوْفِيقِ

و انداختن اورا در خطرها و بنگر کردن در کرم حق تعالی بتوفیق دادن بر طاعت

وَوَعْدِهِ تَعَالَى الثَّوَابَ الْمُخَلَّدَ عَلَى سَاعَةٍ مِنَ

و بوعده کردن حق تعالی ثواب ابدی را بر یک ساعتے از

الْعَمَلِ الْمَعْيُوبِ وَالنَّظَرِ اِلَيْهِ تَعَالَى مَعَ جَلَالِهِ

عمل که عیب کرده شده بود بوعده کردن او تعالی دیدار خود را باوجود بزرگی او تعالی

الَّذِي عَجَزَ الْعَالِمُونَ عَنْ اِدْرَاكِهِ وَمَعْرِفَتِهِ اَنَّ

آن جلال که درمانده دانایان از دریافت بزرگی او و بشناختن اینکه

الْكَمَالَ الدُّنْيَوِيَّ وَهْمِيٌّ كَمَا سَبَقَ وَالدِّينِيَّ يُنَافِيهِ

کمال دنیوی کمال وہمی ست چنانچه پیش گذشت و کمال دینی منافی عجب ست

فَالْعِلْمُ النَّافِعُ مَا يَزِيدُ خَوْفًا مِنْهُ تَعَالَى وَلَا عِبْرَةَ

زیرا که علم نافع آنست که زیاده کند خوف را از حق تعالی و نیست اعتبار

لِغَيْرِهِ وَلَا عَمَلَ دُونَهُ فَهُوَ شَرْطُ هٰذَا وَلَا يَصْلُحُ

مر غیر علم نافع را و نیست عمل صالح بدون او زیرا که علم شرط عمل ست یا دیگر این و صلاحیت ندارد

النَّسَبُ لِلْعُجْبِ فَهُوَ تَعَزُّزٌ بِالْغَيْرِ وَوَرَدَ فِي

مر نسب را برائے اعتماد زیرا که اعتماد بر نسب عزت جستن ست بچیزے که در غیر خود ست در قرآن مجید

فَلَا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ ج يَا فَاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ وَ

پس نسبها ثابت نشد میان بندگان در حدیث آمده ای فاطمه بنت محمد و ای

صَفِيَّةُ بِنْتَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ اِعْمَلَا لِاَنْفُسِكُمَا فَاِنِّي

صفیه بنت عبد المطلب عمل کنید برای ذاتهای خویش پس تحقیق

لَا اُغْنِي عَنْكُمَا شَيْئًا حِيْنَ نَزَلَ ق وَاَنْذِرْ

دفع میکنم از شما چیزی را از عذاب فرمود آنحضرت وقتیکه نازل شد این آیه

عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ وَلَا الْجَمَالُ فَالْاِعْتِبَارُ لِلْبَاطِنِ

اهل بیت خویشان و خویشان خود را که نزدیکتر اند و نیز صلاحیت نیارد جمال زیرا که

وَالْقَلْبِ وَهُمَا مَمْلُوَّانِ بِالْاَقْذَارِ وَالرَّذَائِلِ

و قلب راست و آن هردو پر مانده به پلیدیها و خویها ی بد

وَلَا الْمَالُ وَلَا الْقُوَّةُ وَلَا الْاَتْبَاعُ وَوَرَدَ فِي الْحَدِيْثِ

نیز صلاحیت نیارد مال و نه قوت و نه کثرت اتباع و انصار زیرا که اعتماد در قرآن مجید آمده

اِذَا فَرِحُوْا بِمَا اُوْتُوْا الْاٰيَةَ ق يَوْمَ يَفِرُّ

وقتیکه شاد شدند بانچه داده شده اند تا آخر آیه روزیکه بگریزد

الْمَرْءُ مِنْ اَخِيْهِ الْاٰيَةَ وَلَا الْعَمَلُ فَوَرَدَ

مرد از برادر خود تا آخر آیه و نه عمل وارد شده در قرآن مجید

وَهُمْ يَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُوْنَ صُنْعًا وَلَا

و ایشان می پندارند که تحقیق ایشان نیکو میکنند عمل را و نه

فَالْاِطِّلَاعُ عَلَى الذُّنُوْبِ الْبَاطِنَةِ

زیرا که اطلاع بر گناهان باطنه از کبر و حسد و ریا و جز آن دشوار است

۲۲۳

والخاتمة مستورة والمعصية المستعقبة ندما

وخاتمه پوشیده است و گناهی که در عقب آرنده است پشیمانی را

خير من الطاعة المستعقبة عجبا لاضمحلالها و

بهتر است از طاعتی که بعقب آرنده است غرور را بجهت ناچیز گردانیدن ذات گناه و

ورد ما منكم من احد ينجيه عمله ولا انا الا ان

وارد شده است که نیست از شما هیچ یکی که نجات دهد او را عمل وی و نه من مگر آنکه

يتغمدني الله برحمته

بپوشد مرا خدای تعالی برحمت خود

الباب الثالث عشر

باب سیزدهم

في الاخلاص والنية والصدق

در بیان اخلاص و نیت و صدق

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام خدای بخشنده و مهربان

الاخلاص تجريد النية عن الشوب فالاعلى

اخلاص خالص و خالی کردن نیت است از آمیختگی ریا وغیره پس مرتبه اعلی

ارادة وجهه تعالى ويعرف بالتفكر في صفاته

اراده کردن محض ذات حق سبحانه و تعالی است و شناخته میشود بتامل کردن در صفات وی

تعالى وافعاله والمناجات ثم ارادة نفع

و در افعال و در مناجات وی بعد از آن اراده منفعت اخرویست

الاخرة فهو حظ النفس وورد في حقيقته

پس این حظ نفس است و وارد شده است در حقیقت اخلاص

ح أن تقول ربي الله ثم تستقيم ٢

اخلاص آنست كه بگوئى پروردگار من خدايست پس استقامت كنى

أمرت ح خالص الأعمال التي تعمل لله

لا تحب أن يحمدك عليه أحد وفي فضله

وما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين ح الإخلاص

سري استودعته قلب من أحببت من عبادي

سرّ من است كه وديعت مى نهم آنرا در دل كسى كه دوست ميدارم او را از بندگان خود

وأصله النية وهي الإرادة الباعثة للأعمال

و اصل اخلاص نيت است و نيت ميل الهى است كه باعث است مر آنرا اعمال

المنبعثة عن المعرفة كشهوة الطعام الحاصلة من

المعرفة بتحققه ودفعه الجوع الباعثة

لامتداد اليد إليه فلا تدخل تحت الاختيار

بدراز كردن دست بسوى طعام پس داخل نميشود نيت زير اختيار

فمن قطع لغلبة الشهوة أنى ينفعه

پس كسى كه قطع كند بجهة غلبه شهوت از كجا نفع كند او را

٢٣٤

٢٣٥

قوله الحسّي أي النفسيّ نويتُ به اقامةَ السنّة
و تلفظ و عمل آوردن او اینکه نیت کردم باین جماع برپا داشتن سنت

وتكثيرَ الأمّة وهي أحدُ جزئي العبادة
وبسیار کردن امت ونیت یکی از دو جزو عبادت ست

فهي تتوقّفُ عليها لتوقّفها على العمل وورد ح
پس عبادت موقوف ست بر نیت مانند موقوف بودن او بر عمل که جزو دوم ست در حدیث آمده

الأعمالُ بالنّيّات ولكلّ امرءٍ ما نوى وخيرهما
اعتبار کردارها به نیت ست وهر مرد را از عمل چیزیست که نیت کرده وبهترین آن هردو

لورود ح نيّةُ المؤمن خيرٌ من عمله وتوقّف
بجهة وارد شدن حدیث نیت مسلمان بهترست از عمل وی وبجهة موقوف بودن

نفعِ العمل عليها دون العكس فورد في المقاتلين
نفع عمل بر نیت بخلاف عکس آن پس وارد شده درحق قاتل ومقتول

ح أنّ القاتلَ والمقتولَ في النار وبيّن علّة
حدیث بتحقیق کشنده وکشته شده هردو در دوزخ اند وبیان فرمود علة درآمدن

المقتول أنّه قصدَ الرّياء وفي من تمنّى أن لو
مقتول که بتحقیق وی قصد ریا کرده بود ووارد شده درحق کسیکه آرزو کند که کاشکے

أصابَ مالًا لأنفقه في المعصية أنّه شريكُ المنفق
برسد مال را صرف کند آنرا در معصیت بدرستیکه این آرزو کننده شریک نفقه کننده است

فيهما في الوزر وكونِ الشراب لعلاج المعدة
نیست در گناه ودر بجهة بودن نوشیدن دوا برائے علاج معده

أنفع من الطلاء على الصدر بل هي الأصل لكون
نافع ترست از طلا کردن دوا بر سینه بلکه اصل در عبادت همین نیت است بجهت بودن

المقصود من العمل تأثر القلب بالميل إليه تعالى
مقصود از عمل متأثر شدن دل بمیل کردن بسوی ایشان

عن الغير فورد في لن ينال الله لحومها ولا
از غیر وی پس وارد شده در قرآن مجید هرگز نمی رسد خدا را گوشت های ایشان و نه

دماؤها ولكن يناله التقوى منكم ووقع الإجماع
خونهای ایشان ولیکن میرسد محل قبول پرهیزگاری از شما و واقع شده است اجماع

على إثم المجامع امرأته على قصد أنها غيرها بخلاف
بر گنهگار شدن کسیکه جماع کند زوجه خود را بر خیال اینکه این زن غیر زوجه ویست بخلاف

المجامع غيرها على قصد أنها هي وإثم المصلي
کسیکه جماع کند غیر زوجه خود را بخیال اینکه این زن زوجه اوست و گناه نماز گزارنده

المتوضي على ظن أنه محدث بخلاف المحدث
که با وضو باشد بر گمان اینکه وضو ندارد بخلاف کسیکه وضو ندارد

على ظن أنه متوضي فهي إما واحد وهو
بر گمان اینکه وی با وضوست و نیت یا یکی بود و آن

الخالص كالقيام للإكرام وإما متعدد كالتصدق
خالص چنانچه ایستاده شدن بجهت تعظیم بر کسی و یا چند چیز بود مانند صدقه دادن

للفقر والقرابة فأما ما لا يستقل شيء و
برای فقر و خویشاوندی پس یا اینکه هیچ یک مستقل نباشد

يُثْرَتْ بِالْاِمْتِنَاعِ عِنْدَ تَعَيُّرِ اَحَدِهِمَا وَيَسْتَقِلُّ

شامل میشود به بازماندن از عمل نزد یک حصول یک غرض یا مستقل بود

كَانَتَا مُتَسَاوِيَتَيْنِ اَوْ مُتَفَاوِتَتَيْنِ كَقُوَّةِ فَرَحِ الْمُصَلِّي

برابر در حالیکه برابرند یا اینکه متفاوت اند همچو قوت یافتن نشاط نمازگزار را

عِنْدَ حُضُورِ النَّاسِ مَعَ اَنَّهُ لَوْ لَمْ يَرْجُ الثَّوَابَ

نزد حاضر شدن مردم بر نماز وی با وجود آنکه بتحقیق وی اگر امیدوار نه گشتی ثواب را

لَمَا صَلَّى وَيَتَعَدَّدُ الْجَزَاءُ بِتَعَدُّدِهِمَا خَيْرًا

هر آینه نگذاردی نماز را و مضاعف میگردد جزا بمقدار تعدد نیات نیک باشد

كَانَ كَالدُّخُولِ فِي الْمَسْجِدِ لِلزِّيَارَةِ وَانْتِظَارِ

آن عمل چنانچه در آمدن در مسجد برای قصد زیارت و برای انتظار

الصَّلٰوةِ وَالْاِعْتِكَافِ وَالْاِنْزِوَاءِ وَالتَّجَرُّدِ لِلذِّكْرِ

نماز بجماعت و برای اعتکاف و گوشه گرفتن و مجرد شدن برای ذکر خدا تعالی

وَتَرْكِ الذُّنُوبِ وَشَرًّا كَالْقُعُودِ فِيهِ لِلتَّحَدُّثِ

و برای ترک معاصی یا بد باشد آن عمل همچو نشستن در مسجد برای سخن گفتن

بِالْبَاطِلِ وَمُلَاحَظَةِ النِّسَاءِ وَالْمُنَاظَرَةِ لِلْمُبَاهَاتِ

بباطل و نظاره کردن زنان و برای مناظره کردن بمردم برای اظهار مفاخرت

وَالْمُرَايَاتِ وَيَجْعَلُ خَيْرُهَا الْمُبَاحَ عِبَادَةً كَالتَّطَيُّبِ

و برای نمودن بمردم و میگرداند نیت نیک امر مباح را عبادت همچو خوشبوئی یافتن

يَوْمَ الْجُمُعَةِ لِاِقَامَةِ السُّنَّةِ وَتَعْظِيمِ الْمَسْجِدِ

در روز جمعه بقصد برپا داشتن سنت و بقصد تعظیم مسجد

وَالنَّوْمِ وَدَفْعِ الْاَذٰى بِالنَّتْنِ وَالْاِسْرَارِ

و در خواب و بقصد دور کردن ایذا رسیدن از گنده و بقصد خوش گردانیدن

بِالْعَرْفِ وَسَدِّ بَابِ الْغِيبَةِ وَرُبَّمَا تَفْضُلُهُ مِنْ

بوی خوش و بقصد بستن در غیبت و بسا که فضیلت میدهد نیت نیک عمر مباح

مَحْضِهَا فَالتَّرَفُّهُ بِنَوْمَةٍ اَوْ دُعَابَةٍ مُبَاحَةٍ لِرَدِّ

محض عبادت را پس راحت گرفتن بخواب سبک یا مزاح و مطایبه مباح برای باز گردانیدن

نَشَاطِ الصَّلٰوةِ اَفْضَلُ مِنْهَا فِي الْمَلَالِ وَشَرُّهَا

نشاط نماز فاضل تر است از نمازی که گذارده شود در حالت کسل و بدترین

مَعْصِيَةٌ كَالتَّطَيُّبِ لِلتَّفَاخُرِ بِاِظْهَارِ الثَّرْوَةِ

معصیت است همچو خوشبو کردن بقصد فخر باظهار دولت

وَالتَّزَيُّنِ لِلرِّيَاءِ وَلَا تُؤَثِّرُ فِي الْحَرَامِ فَلَا يُبَاحُ شُرْبُ

و آراستن خود بقصد ریا و اثر نمیکند نیکی نیت در حرام پس مباح نشود نوشیدن

الْخَمْرِ لِمُوَافَقَةِ الْاِخْوَانِ وَكَمَالُهُ الصِّدْقُ فَوَرَدَ فِي

شراب بقصد موافقت برادران و کمال اخلاص صدق است پس وارد شد در قرآن

وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ اِبْرٰهِيمَ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيْقًا نَبِيًّا

و یاد کن در قرآن قصه ابراهیم را بتحقیق او بود راست گفتار نبی

ح اِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتّٰى يُكْتَبَ

در حدیث آمده بتحقیق مرد هر آینه راست میگوید و کوشش میکند راست گفتن تا آنکه نوشته میشود

عِنْدَ اللّٰهِ صِدِّيقًا وَاَدْنٰى رُتْبَتِهِ فِي الْقَوْلِ فِي كُلِّ

نزد خدا راست گفتار و ادنی رتبه او راستی است در گفتار در همه

حالٌ والكمالُ بترك المعاريض حذرًا عن تنزيهه

حال و کمال این صدق بترک معاریض ست از جهت احتراز کردن از فهمیدن

غير الحقّ وكسب القلب صورةً كاذبةً ورعايته

خلاف حق و از جهت کسب کردن قلب صورت کاذبه را و مراعات کردن بنده

معه تعالى كمن قال وجّهت وجهي لله وفي قلبه

با پروردگار خود پس کسیکه بخواند وقت تحریمهٔ نماز این دعا را و باشد در دل وی

سواه أو إيّاك نعبد وهو يعبد الدنيا فهو كاذبٌ

غیر حق تعالی یا بخواند در نماز ترا پرستش میکنیم و حال آنکه پرستش میکند دنیا را پس آن دروغگویست

في النية بتمحيضها لله تعالى فالشوب يفوته يقال

در نیت ست بخالص گردانیدن نیت مر حق تعالی را پس مخلوط شدن فوت میکند صدق نیت را گفته میشود

هذا صادق الحلاوة أي محضها ثمّ في العزم وهو

این چیز صادق الحلاوت ست یعنی خالص الحلاوت پس تر صدق در عزم ست و آن

جزمٌ قويٌّ على الخير كالتصدّق والعدل إن نال مالًا

قصد محکم ست بر فعل نیک همچو قصد تصدق کردن و عدل ورزیدن اگر برسد مال

أو ولايةً ثمّ في الوفاء فإنّ النفس قد تسمح بالعزم

یا ولایت را پس تر صدق در وفا است زیرا که تحقیق نفس آدمی گاهی جوانمردی میکند بعزم خیرات

وتتوانى بالوفاء وورد في رجالٌ صدقوا ما

و سستی میکند بوفای آن وارد شده است در قرآن مجید از مومنان مردانند که راست کردند آنچیزیرا

عاهدوا الله عليه ثمّ في العمل وهو تسوية السرّ

که عهد بسته بودند با خدا بران چیز پستر صدق در عمل ست و آن برابر بودن باطن

والعلانية فالماشي على هذه وإن خلا الباطن عن

و ظاهر است پس راه رونده برین سکون و وقار اگر خالی باشد باطن او از

الوقار غير صادق وقد ورد فيه أن يكون سريرته

وقار صادق نیست درین فعل و وارد شده است درین باب اینکه باشد باطن قسمی

خيرًا من العلانية ثم في مقامات الدين فهي الخوف

بهتر از ظاهر بستر صدق در مقامات دین است پس در خوف

بصفرة الوجه وقلق الباطن وترك المعاصي

بزردی روی و بیقراری دل و ترک کردن گناهان

واللذات وإقامة الطاعات وعلى هذا في غيره

و لذتهای نفسانیه و برپا داشتن طاعات و بر همین قیاس است در غیر این

والصديق المطلق هو المتصف بالجميع و

و راستگوی مطلق کسی است که متصف باشد بجمیع مراتب صدق و

ضده الرياء وهو طلب المنزلة عند غيره تعالى

ضد اخلاص ریاست و ریا طلب کردن مرتبه است نزد غیر خدا تعالی

بالعبادة فيختص بعمل الظاهر وأما نحو قصد الحمية

بعبادت پس مختص است ریا بعمل ظاهر و اما چنانچه قصد پرهیز از طعام مضر

في الصوم والتبرد في الوضوء والتفرج والتوحش

در روز و قصد تبرید در وضو و قصد سیر کردن و بیزار رستن

عن الأهل والتجارة في الحج والخلاص عن المؤنة

از عیال و قصد تجارت در حج و قصد خلاص از بار نفقه ملوک

۲۴۰

وسوء الخلق في العتق فغيره ويفوت به الاخلاص

وابد خلقي او در عتق غير رياست وليكن فوت شود بسبب اين اخلاص

ويكون بالبدن والهيئة والزي والقول و

وے باشد ريا ببدن وصورت ولباس وجامه و بگفتار

العمل وغيرها كاظهار النحول وابقاء اثر

يعني ودر غير اين چيزها مانند ظاهر كردن لاغري وباقي گذاشتن اثر

السجود ولبس الصوف والوعظ وتطويل الصلوة

سجده برپيشاني وپوشيدن لباس صوف ووعظ گفتن ودراز كردن نماز

وكثرة التلاميذ وما طلب لغير العبادة

وكثرت شاگردان ومريدان وآنچه طلب كرده شده كه غير عبادت ست

ككثرة المال وحفظ الاشعار فخارجه لا يحرم

مثل بسياري مال وياد داشتن اشعار پس آن خارج ست از ريا حرام نباشد

اذا لم يؤد الى رذيلة كالتكبر كما سبق في

اگر مي كشد نباشد بخصلت مذموم چنانچه تكبر چنانچه گذشت در باب

الجاه وكذا التزين لاستمالة قلوب الاخوان

جاه وچنين ست آراستن خود را بجهة راغب گردانيدن دلهاے برادران مسلمان

والتحامي عن ملامتهم والمروي من تزينه

وپرهيز كردن از ملامت ايشان وآنچه روايت كرده شده است از تزين آنحضرت

عليه الصلوة والسلام عبادة لانه مامور

عليه الصلوة والسلام عبادت ست زيرا كه آنحضرت امر كرده شده بود

۲۳۱

بالدعوة فلو اسقط نفسه عن قلوبهم لما حصل

بدعوت خلق پس اگر ساقط کردی نفس خود را از دلهای ایشان [illegible]

المقصود وفاته التلبيس بإراءة ما ليس

مقصود وآفات ریا تلبیس ست بنمودن چیزیکه [illegible]

فهو بالامر الدنيوي حرام فبالديني اولى

زیراکه تلبیس بامر دنیوی حرام ست پس بامر دینی اولی ست [illegible]

الاستهزاء عليه تعالى بايثار رضاء غيره على

استهزا کردن ست مر حق تعالی باختیار کردن رضای غیر او [illegible]

رضاه تعالى وتعظيم نفسه في القلوب على تعظيمه تعالى

رضای وی تعالی وباختیار کردن بزرگی نفس خود در دلهای مردم [illegible]

والاحتراز عن مقت غيره عليه من مقته

وباختیار کردن احتراز از مقت غیر وی بر وی [illegible]

ورد العمل نورد ح اني لا اقبل الا ما كان

ورد مقبول شدن عمل ست که در حدیث آمده [illegible]

خالصا لي واللوم بين الملائكة فورد ح يقال

خالص برای من وملامت کرده شدن میان فرشتگان در حدیث آمده [illegible]

عند صعودهم بالعمل ردوه الى سجين فانه ما

نزد بالا رفتن ایشان با عمل [illegible]

يريدني وفي القيامة فورد ح فينادي فيها

اراده کرده مرا وملامت شدن روز قیامت در حدیث آمده [illegible]

يا كافر يا فاجر يا غادر يا خاسر والحرمان

اے كافر اے فجور كننده اے فريب دهنده اے زيان كننده و محروم اندر ست

عن الاجر فورد التمس الاجر ممن كنت

از مزد عمل   در حديث آمده   طلب كن مزد و ثواب خود   از كسيكه بودى تو

تعمل له الم يوسع عليك في المجالس الم

عمل كننده بجهة او   آيا فراخى كرده نشد بر تو   در مجلسها   آيا

تكن رئيس لدنيا الم يرخص بيعك الم تكرم

نبودى سردار دنيا   آيا ارزان كرده نشد   بيع تو   آيا گرامى كرده نشدى در مردم

والعذاب فورد اهل الرياء يعذبون

و عذاب آخرت است   در حديث آمده   اهل ريا   عذاب كرده ميشوند

بالنار والاخس باعتبار نفسه ان لا يريد الثواب

باتش دوزخ و بدترين اقسام ريا باعتبار نفس ريا آن است كه اراده نكند ثواب را

اصلا وهو في غاية المقت ثم ما فيه ارادتان

اصلا   و اين قسم در نهايت غضب الهى است پستر آن درجه كه در وى هردو اراده بود

والرياء غالب وهو يقربه ثم ما استويا فيه

اما آنكه ريا غالب باشد و اين نوع قريب است پستر آن درجه كه برابر باشد هردو قصد

المرجو ان لا يكون له ولا عليه لكن اطلاق

اميد كرده شده آنست كه نباشد نفع براى وى و نه ضرر بر وى   لكن اطلاق دارد كبر بر ريا

الاخبار في الادلة يشمله ثم ما ترجح فيه قصد

اخبار است در احاديث و آيات شامل است او را پستر آن درجه كه غالب باشد دروان قصد

٢٤٣

بالأوصاف فبالواجب كتعديل الأركان ثم

و اوصافہاے عبادت ست پس ریا بامر واجب ہمچو تعدیل ارکان پستر

بالمكمل كتطويلها وتحسين الهيئة ثم الزائد

ریا بامر مکمل ہمچو ریا بتطویل ارکان و تحسین ہیئة پستر ریا بامر زائد

كالبكور في المسجد وقصد الصف الأول وباعتبار

ہمچو ریا بپگاه رفتن در مسجد و قصد کردن صف اول و باعتبار

ما له قصد المعصية كتقلد الوقف للمداهنة ثم

ہمچیزیکه ریا کرده میشود برای وی قصد کردن معصیت ست مانند متولی شدن وقف برای مداهنة پستر

المباح كنكاح الشريفة ثم التميز عن العامة وقد

ریا بامر مباح ہمچو نکاح کردن زن شریفه پستر ریا بقصد تمیز دادن خود ست از عوام الناس و گاہی

يخفى كالفرح باطلاع الغير والتعريض للإظهار

ریا پوشیده میباشد ہمچو شاد شدن باطلاع دیگرے بر عمل وے و ہمچو کنایه کردن برای اظهار کردن عبادت

وتحسين الأداء في الخلاء لئلا يخالف في الملاء

و ہمچو نیک گذاردن عمل را در خلوت تا خلاف آن نکند در حضور مردم

والتزين في الأعين بظهور الخشوع في الأعضاء

و ہمچو آراستن خود را در چشمهاے مردم بظهور آثار خشوع در اعضاء

وتأثيره أنه إذا هجم بعد التمام بالفرح على

و تاثیر ریا آنست که چون غلبه کند بعد از اتمام عمل بمسرور شدن وے بر

الظهور والإظهار لا يبطل لعدم بطلان الثواب

ظهور عمل یا بر اظهار آن عمل باطل نمیشود از جهت باطل نشدن ثواب

المتقدم بالعمل الطاري وفيه الثواب والعقاب

وحمل ما ورد ما صمت ولا افطرت شيئا

قال صمت دائما على كراهة صوم الدهر لدخول

العيدين والتشريق فيه وما جاء ذلك

حظك منها فيمن قال قرأت البارحة سورة

البقرة على عدم خلو القلب عنه حالة القراءة

بل لا لة الاظهار واذا هجم في الاثناء متبركا

وبعث على العمل وختم به كما لو تذكر صنعا لتراء

حدث نظارة فاتم لحضور الغير لولاه

لقطع يبطل في عمل ذي اركان يتعلق

صَلَاحُ بَعْضِهَا بِبَعْضٍ كَالصَّلٰوةِ وَالصَّوْمِ وَالْحَجِّ

صلاح بعضے از اجزا بعضے همچو نماز و روزه و حج

فَوَرَدَ الْعَمَلُ كَالْوِعَاءِ إِذَا طَابَ آخِرُهُ طَابَ

پس وارد شده عمل مانند آوند است اگر نیک شود ساخت اخروی نیک شود

أَوَّلُهُ ح مَنْ رَاءَى بِعَمَلِهِ سَاعَةً حَبِطَ عَمَلُهُ

ساخت اول کسیکه ریا کند بعمل خود یک ساعت حبط میکند ریا عمل اورا

الَّذِي كَانَ قَبْلَهُ دُونَ غَيْرِهِ كَالصَّدَقَةِ وَالتِّلَاوَةِ

که بوده است پیش از وی بخلاف عملیکه اجزا او منفرد باشد مانند صدقه و تلاوت

إِذْ كُلُّ جُزْءٍ مُنْفَرِدٌ وَالطَّارِي لَا يُبْطِلُ الْمَاضِيَ وَ

زیرا که هر جزو علیحده است و آنچه عارض شده باطل نمیکند چیزیرا که گذشته و

إِنْ لَمْ يَتَجَدَّدْ بَلْ غَلَبَ كَغَلَبَةِ الْفَرَحِ بِاطِّلَاعِ الْغَيْرِ

اگر حالی نباشد عمل از اخلاص بلکه غالب شود ریا همچو غالب شدن نشاط باطلاع غیر

فَالْغَالِبُ فِيهِ الْفَسَادُ إِنْ نَقَضَ رُكْنٌ وَلَمْ يُعَاوِدْهُ

پس ظن غالب درین قسم ریا فساد عمل است اگر گذارده شود رکنی از ارکان آن و دیگر باره اعاده نکند

الْبَاعِثُ الْأَصْلِيُّ لِأَنَّا نَسْتَصْحِبُ نِيَّةَ الْبِدَايَةِ بِشَرْطِ

باعث اصلی زیرا که ما شریک میکنیم و مصاحب میگردانیم نیت ابتدا را باین شرط

أَنْ لَا يَطْرَأَ مَا لَوْ قَارَنَ ابْتِدَاءً لَمَنَعَ وَإِنِ احْتَمَلَ الْجَوَازَ

که عارض نشود چیزی مخالف که اگر مقارن شود در حال ابتدا هرآینه منع کند اگرچه احتمال دارد جواز را

لِبَقَاءِ قَصْدِ الثَّوَابِ لِوُجُودِهِ حَالَ الْعَقْدِ وَإِنِ اتَّصَلَ

بجهت باقی بودن قصد ثواب که موجود بود حال عقد و اگر متصل شود ریا

بِالْعَقْدِ مُتَجَرِّدًا وَاَتَمَّ عَلَيْهِ يُعِيْدُ اتِّفَاقًا وَاِنْ

عقد در حالیکه خالی است از ریا وتمام کند بر وجه اعاده کند باتفاق واگر

قَبْلَ التَّمَامِ تَدَارَكَ لِفَقْدِ الْاِنْعِقَادِ وَضَعُفَ الْقَوْلُ

پیش از تمام تدارک کند پس همچنین بجهة مفقود شدن انعقاد و ضعیف است قول

بِوُجُوْبِ اِعَادَةِ الْاَفْعَالِ لِفَسَادِهَا دُوْنَ التَّحْرِيْمِ

بواجب بودن اعادهٔ افعال بجهة فاسد شدن انها و واجب بودن اعاده تحریمه

فَهِيَ عَقْدٌ وَالرِّيَاءُ خَطْرَةٌ لَا تُخْرِجُهَا عَنِ الْاِنْعِقَادِ

زیرا که تحریمه عقد است وریا خطره خارج نمیکند ریا تحریمه را از انعقاد

الْاَفْعَالُ الْفَاسِدَةُ زَائِدَةٌ فِيْهَا فَتُبْطِلُهَا وَبِوُجُوْبِ

افعالی که فاسد شده زائد است در نماز پس باطل میکند این افعال نماز را و بواجب

الْاِسْتِغْفَارِ قَلْبًا وَالْاِتْمَامِ مُخْلِصًا لِاعْتِبَارِ الْخَتْمِ

استغفار بقلب وتمام کردن عبادت باخلاص زیرا که اعتبار خاتمه راست

لَوْ خُتِمَ بِالرِّيَاءِ وَكَوْنِ الْعَمَلِ لِلّٰهِ تَعَالٰى وَالَّا لَكُفِّرَ وَذَوَا

اگر ختم کرده گشته بریا وبجهة بودن عمل خاص مر حق تعالی را والا

عَارِضُ الرِّيَاءِ بِالتَّوْبَةِ لِاَنَّهُ قَادِحٌ فِي النِّيَّةِ وَ

عارضه ریا بتوبه زیرا که ریا قدح وضرر رساننده است در نیت و

الْبَقَاءُ اَوْلٰى بِالرِّعَايَةِ وَاِنْ لَمْ يَتَجَرَّدْ نَفْسُهُ مِمَّا

افتتاح نماز اولی است بمراعات کردن واگر خالی نباشد از قصد ثواب

يَقْبَلُ الْفَسَادَ كَالصَّدَقَةِ يُثَابُ وَيُعَاقَبُ فَوْ

قبول کند فساد را همچو صدقه دادن ثواب داده میشود و معاقب شود

فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره الآية وفي

پس هرکه عمل کند مقدار یک ذره نیکی را ببیند جزای آنرا تا آخر آیه و در

غيره كالصلوة لا يبطل النفل حتى يصح الاقتداء و

غیر ریا مانند نماز باطل نمیکند ریا نفل را تا آنکه صحیح است اقتدا کردن و

لا يسقط الفرض ان لم يستقل قصد الثواب وان

ساقط نمیکند ذمه فرض را اگر مستقل نباشد قصد ثواب واگر

استقل فوجهان السقوط للامتثال بالنية

مستقل بود پس درین صورت دو احتمال است یکی ساقط شدن ذمه فرض بجهة امتثال امر الهی بنیت

المستقلة وعدمه لان الواجب هو الخالص وان

مستقل بودن و دوم عدم سقوط ذمه فرض زیرا که واجب عمل خالص بوجه الله است واگر

كان في المبادرة ففيه فوت الفضيلة والمعصية

ریا در استعجال نماز پس درین صورت فوت فضیلت مبادرت است و معصیت است

لقصد الرياء اما المغلوب لغير المؤثر بمجرده

قصد ریا اما ریائی مغلوب که غیر مؤثر است بمجرد

الفرح فالغالب فيه الجواز لعدم اعتبار

فرحت پس ظن غالب درینجا جواز عمل است بجهة اعتبار نکردن

غير المؤثر واحتمل الفساد فان الواجب هو الخالص

ریای غیر موثر واحتمال دارد فساد عمل را زیرا که تحقیق واجب عمل خالص است

والخلط غير موثر ومن ثمة توقف الحارث

عمل مخلوط بریا غیر او کرده شده است واز جهة تعارض او توقف کرده است حارث

۲۴۹

المحاسبي رحمه الله تعالى ما يؤدي الى الفساد وقيل بالفساد

محاسبی که رحمت خدا بر وی باد آنچه مائل است بسوی فساد و گفته شده

بأدنى خطرة مطلقا حرصا في تصفية القلب والمسئلة

بادنی خطره ریا مؤثر باشد یا نه از جهت حریص بودن در تصفیه دل و مسئله

غامضة والعلم عنده تعالى والعلاج قلع حب

مشکل است و علم حقیقت آن است نزد وی تعالی و علاج ریا برکندن دوستی

الجاه والمدح وكراهة الذم والطمع بما سبق و

جاه است و دوستی مدح است و ناخوشی مذمت مردم و برکندن طمع بچیزی که گذشت و

اخفاء العمل متكلفا وذكر فوائد الاخلاص و

پوشیدن عمل است درحالیکه تکلف کننده است و یاد کردن فائدهای اخلاص و

آفات الرياء فما أقبح من لا يكتفي بنظره تعالى

آفتهای ریاء پس چه عجب قبیح تر است حال کسیکه اکتفا نکند بنظر کردن وی تعالی

على ساعة من العمل المعيوب وهو تعالى مع جلاله

بر یک ساعتی از عمل که معلول است با غراض و حال آنکه وی تعالی با جلالت شان خود

يكتفي بنظره فورد ق لتعلموا ان الله على كل شيء

اکتفا میکند بنظر بنده آمده است در قرآن مجید یعنی تا بدانید که الله بر همه چیز

قدير الآية ومن باع عمله بخسيس فان واعرض

توانا است تا آخر آیت و حال کسیکه فروخت عمل خود را بچیز حقیر فانی و اعراض کرد

عن بيعه بثواب الدارين فورد ق من كان

از فروختن بمقابله ثواب هر دو جهان آمده است در قرآن مجید که کسیکه باشد

تريد ثواب الدنيا فعند الله ثواب الدنيا والآخرة

در حدیث هر کس اراده کند بعمل خود پاداش دنیا را پس نزد خدای تعالی پاداش دنیا و آخرت ست

وذكر ما قد ورد في حمد الفرحة بالظهور على حسن

و یاد کردن آنچه وارد شده در دین و محمود است سرور قلب بظاهر شدن طاعت بر حسن

لطفه تعالى بإخفاء الذنوب وإظهار الطاعات

لطف خدای تعالی بپوشیدن گناهان وے و ظاهر کردن طاعتهاے وے

فورد ق قل بفضل الله وبرحمته فبذلك فليفرحوا

پس آمده است در قرآن مجید بگو ای محمد مردم را که بفضل خدای تعالی و رحمت او خوشی کنید

أو دلالته على أنه تعالى يفعل في الآخرة فورد

یا دلالت کردن بر آنکه خدای تعالی میکند همچنین در آخرت آمده است

ح ما ستر الله على عبد في الدنيا إلا وستره عليه

در حدیث نمی پوشد خدای تعالی بر بندهٔ خود در دنیا زشتیهای او مگر آنکه میپوشاند او را در

في الآخرة أو أنه يقتدى به فيضاعف الأجر أو

در آخرت یا آنکه اقتدا کرده شود بوے پس دوچند کرده شود برای وی اجر و یا

أن المطلعين يثابون بمحبته والثناء عليه ويعرف

تحقیق اطلاع یابندگان بر ثواب یابند بمحبت وے و ستایش بر وے و شناخته میشود

بتسوية مدحه ومدح صالح غيره ومنه ما ورد ح

برابر بودن مدح وے و مدح صالح غیر وے و ازین قسم است آنچه آمده در حدیث

لك أجران أجر السر وأجر العلانية فيمن قال أخفي

مر ترا دو اجر ست یکی اجر اخفا و دیگر اجر آشکارا در حق کسیکه گفت پنهان کنم

العَمَلَ فَاِذَا ظَهَرَ اَفْرَحُ وَالْاِظْهَارُ لِلتَّرْغِيْبِ فَقَوْلُهُ

ح مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ اَجْرُهَا وَاَجْرُ مَنْ

عَمِلَ بِهَا اِلَى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَبِهِ اَمَرَ الْاَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمُ

السَّلَامُ بِشَرْطِ اَنْ يَكُوْنَ مِمَّنْ يُقْتَدٰى بِهِ وَبَالَغَ فِي

الْاِحْتِرَازِ عَنِ الرِّيَاءِ وَيَعْرِفُ بِاَنَّهُ لَوْ قَدَرَ اقْتِدَاءُ

النَّاسِ بِغَيْرِهِ وَعِرْفَانُهُ بِاسْتِوَاءِ اَجْرِ السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ

لِمَا يَرْغَبُ فِيْهِ وَالذِّكْرُ بَعْدَهُ وَهُوَ لِمَنْ قَوِيَ بَاطِنُهُ

وَتَمَّ اِخْلَاصُهُ وَخَطَرُهُ اَصْعَبُ لِخِفَّةِ الْمُؤْنَةِ وَ

زِيَادَةِ الْمُبَالَغَةِ وَلَذَّةُ النَّفْسِ اَخَفُّ لِاَنَّ

اللَّاحِقَ لَا يُبْطِلُ السَّابِقَ وَكِتْمَانُ الْمَعَاصِيْ لَا لِاَنْ

٢٥٤

يعتقد فيه الورع رياء او للتحامي عن هتك ففيه

اعتقاد کرده شود در وی پرهیزگاری از روی ریا یا بجهت احتراز از دریدن پرده پس در پن

خوف في الآخرة او لان الستر مأمور به فورد

خوف دریدن پرده اوست در آخرت یا برای آنکه پوشیدن گناهان امر کرده شده است بآن آمده است

من ارتكب شيئا من هذه القاذورات فليستره

در حدیث کسیکه مرتکب شود چیزی را از این گناهان که پلید کنندگان دین اند پس باید که پوشیده کند آنرا

بستر الله تعالى عليه ويعرف بكراهة ظهورها

به پرده الهی بر وی و شناخته میشود بمکروه داشتن وی ظهور گناهان

من الغير او لانه يتألم بالذم فهو مباح لكونه

از دیگری یا آنکه پوشنده دردناک شود بملامت که این مباح است بجهة بودن آن

جبليا والترك له كمالا او لان الناس شهداء الله تعالى

جبلی و ترک نمودن آن کمال انسانی است یا از برای آنکه مردم گواهان خدای تعالی اند

فورد من اثنيتم عليه خيرا وجبت له الجنة

آمده است کسیکه ثنا گفتید بر وی نیکی را واجب شد برای وی بهشت

ومن اثنيتم عليه شرا وجبت له النار انتم

و کسیکه یاد کردید بر وی شر را واجب شد مر او را آتش دوزخ شما

شهداء الله في الارض ثلاثا او لان الذام يصير

گواهان خدای تعالی اید در زمین فرمود این قول را سه کرت یا از برای آنکه مذمت کننده میگردد

عاصيا ويعرف بتسوية ذمه وذم غيره او

گنهگار و شناخته میشود ببرابر بودن مذمت خود و مذمت غیر او یا

٢٥٣

لِخَوْفِ اَنْ يُقْصَدَ بِسُوْءٍ اَوْ لِلْحَيَاءِ فَهُوَ مِنْ كَرَمِ

از برائی ترس اینکه قصد کرده شود بدی یا از برائی شرم محض پس حیا از بزرگی

الطَّبْعِ وَوَرَدَ اَلْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ اَلْحَيَاءُ شُعْبَةٌ

طبع ست در حدیث آمده حیا نیکوست همه اقسام وی حیا شاخ است

مِنَ الْاِيْمَانِ اَوْ لِاَنْ لَا يَقْتَدِيَ بِهِ الْغَيْرُ وَمَحَبَّةُ

از ایمان یا از برائے اینکه اقتدا کند بوے دیگر و دوستداشتن

مَحَبَّةُ النَّاسِ لِاَنْ تَعْلَمَ مِنْهُ مَحَبَّتَهُ تَعَالٰى فَمَنْ

محبت خلق تا داند از دوستی مردم دوستی و تعالی را پس کسیکه

اَحَبَّهُ تَعَالٰى جَعَلَهُ مَحْبُوْبًا فِىْ قُلُوْبِهِمْ ثُمَّ الطَّاعَةُ

دوست میدارد او را خدا تعالی میگرداند او را محبوب در دلهاے مردم پس طاعتے

الَّتِىْ لَا يَلْتَذُّ بِهَا الْعَامَّةُ كَالصَّلٰوةِ وَالصَّوْمِ تُتْرَكُ

که لذت نگیرند بآں عوام مردم مانند نماز و روزه ترک کرده شود

بِحَضْرِ الْغَيْرِ اِنْ هَجَمَ الرِّيَاءُ مُجَرَّدًا فِى الشُّرُوْعِ حَتّٰى

بحضور مردم اگر هجوم کند ریا مجرد از اخلاص در وقت شروع تا آنکه

اَنَّهُ لَوْ يَشْرَعُ وَيُجَاهِدُ اِنْ هَجَمَ بَاعِثَانِ فِيْهِ

مندفع شود ریا و شروع کرده شود و مجاهده کرده شود اگر هجوم کند هر دو باعث یعنی ریا و عبادت

اِنْ هَجَمَ بَعْدَهُ وَلَا يُتْرَكُ لِاَنَّهُ مُوَافَقَةُ الشَّيْطَانِ

اگر هجوم کند ریا بعد از شروع و ترک کرده نشود عمل زیرا که این موافقت کردن شیطان است

وَلِاَنَّ الْاِشْتِهَارَ بِاِخْفَائِهَا يُعْلَمُ اِخْلَاصُهُ وَ

و بجهت آنکه مشهور شدن باخفای طاعت تا دانسته شود اخلاص او و

لامر او عن النسبة الى الرياء رياء وترك الشخص

امر او از نسبت بسوی ریا این هردو از جمله ریاست و ترک کردن شخصی

رحمه الله تعالى التلاوة لدخول شخص لما علم انه

رحمت کند آنرا الله تعالی تلاوت قرآن مجید را وقت دخول شخصی برای چیزی بود که دانسته بود که محتاج

يحتاج اليه بالاشتغال به فبادر لكونه ابعد

شود بسوی وی بسبب مشغول شدن باین شخص پس مبادرت کرد بترک تلاوت بجهة بودن وی دور

من الرياء وان زاد على المعتاد لحدوث النشاط

از ریا واگر زیاده کند بر وظیفه معتاد بجهة پیدا شدن فرحت

بعين رؤية متعبد فان كان غبطة لزوال الغفلة

ببین دیدن عبادت کننده دیگر پس اگر باشد زیادتی جهة آرزو بردن بحال متعبد دیگر بسبب زائل شدن غفلت

والكسل بمشاهدته فيفعل دافعا وسوسة انه

وکسل بملاحظه حال او پس بکند همچنین زیادتی درحالیکه دفع کننده باشد وسوسه اینکه این

رياء بخلاف ما اذا كان نشاطا لاستمالة

ریاست بخلاف وقتیکه باشد زائد نشاط بجهة استمالة

قلبه ويعرف بانه لو رأى بحيث لم يره رغب فيه

قلب متعبد دیگر وشناخته میشود باینکه این شخص اگر بیند متعبد از جائی که وی این را نمی بیند رغبت کند دران

اما ما يلتذ به فالاعلى الخلافة فورد ح ليوم

اما چیزیکه لذت میگیرد بآن عموم پس اعلی از عبادت خلافت است در حدیث آمده هر آینه یکروز

من امام عادل خير من عبادة الرجل وحده ٦٠

از امام عادل بهتر است از عبادت مردی تنها

٢٥٥

ستّين سنة وخطرها أعظم لتحريكها الباطن

شصت سال وآفت حلاوت بزرگ‌ترست بجهت حرکت دادن

في محبة الجاه والإفضاء إلى ارتكاب الذنب لأجله

در محبت جاه ورسانیدن سوی ارتکاب گناه

ومن ثمّ احترز عنها الأتقياء فيحترز عنها الضعيف

وازجهت احتراز کرده‌اند ازان پرهیزگاران پس احتراز کند ازان ضعیف

دون القويّ لعدم تأثيرها فيه إلا إذا علم

بخلاف صاحب قوت بجهت عدم تأثیر حلاوت در قوی مگر وقتیکه داند

الانقلاب عند التقلّد فالصحيح فيه الاحتراز

تغیر حال خود را نزد گردن کار بگردن خود پس قول صحیح درین احتراز است

إذ النفس خدّاعة يخاف عليها عند الجزم بالثبات

زیراکه النفس فریب دهنده است ترسیده میشود برو که متغیر گردد وقت حزم بثابت

فسدّ الخوف أولى والامتناع أهون من العزل ثمّ

پس سد خوف اولی است وامتناع کردن ازان آسان‌تر است از معزول شدن

القضاء ثمّ الوعظ والدرس والفتوى في الفضل و

در پی قضاست پستر در منبر کردن ودرس کردن وفتوی دادن در فضیلت

الخطر واشتراط القوة ومدافعة السلف فيها مشهور

آفت وشرط کردن قوت ومدافعت سلف درین امور مذکوره مشهورست

ويعرف القوّة بعدم كراهة ظهور آخر يتقلّده

وشناخته میشود قوت بعدم کراهت داشتن ظهور دیگرے تقلد این امرا

فإن عدم القوي الكامل يتعين أقوى الناس مجتهدا

پس اگر نباشد قوی کامل متعین میشود قوی ترین مردمان در حالیکه کوشنده باشد

في الاحتراز عن آفاته الباب الرابع عشر

در احتراز کردن از آفات هر واحد از آنها باب چهاردهم

في التفويض وقصر الأمل وذكر

در بیان تفویض امور وکوتاه کردن امید از هر چیز ویاد کردن

الموت والانتباه بسم الله الرحمن الرحيم

احوال موت وبیدار شدن از خواب غفلت بنام خدای بخشنده ومهربان

التفويض خطران خطر الفساد ويحتاج فيه إلى التفويض

تفویض دو قسم است یکی خطرهٔ فساد است ومحتاج میگردد بنده درین بسوی تفویض

وهو ارادة حفظه تعالى الصلاح فيما لا آمن

وآن درخواست بنده است نگاه داشتن خدا تعالی صلاح اورا در عملی که نیست امن

فيه عن الفساد قيل هو ما يكون دونه نجاة و

دران از فساد گفته شده است که آن عملیست که باشد بدون ارتکاب آن رستگاری و

يمكن أن يجامعه ذنب يختص بالنوافل و

ممکن است اینکه جمع شود بآن عمل گناه پس مختص باشد بنوافل و

المباحات وقيل ما يمكن أن يعترض عليه ما

مباحات وگفته شده است آن عملیست که ممکن باشد اینکه عارض شود بران آنچیز که

يكون الاشتغال به أولى فيعم الفرض إذ من

باشد اشتغال بآن چیز اولی پس شامل است همچنین فرض را زیرا که کسیکه

تَقْصُدُ أَدَاءَ صَلٰوةٍ ضَاقَ وَقْتُهَا وَعِنْدَهُ غَرِيقٌ أَوْ حَرِيقٌ

قصد کند ادائے نمازرا کہ تنگ شدہ باشد وقت او و حال آنکہ نزد او کسے غرق شوندہ یا

وَيُمْكِنُ إِنْقَاذُهُ فَهُوَ أَوْلٰى وَلَا بُدَّ مِنْهُ لِاطْمِئْنَانِ

وممکن ست اورا برآوردن آن پس این بہتر ست ازو ناچار ست آن از تسکین جستن

الْقَلْبِ فِي الْحَالِ وَحُصُولِ الصَّلَاحِ فِي الْاِسْتِقْبَالِ فَلَا

دل الفعل و برائے حصول خیریت در آئندہ پس کار نمیکند

يَفْعَلُ فِي الْمُفَوِّضِ الْفَسَادَ فَوَرَدَ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي

در تفویض کنندہ در امر خود بسوے خدا فساد را در قرآن مجید آمدہ وا میگذارم کار خود را

إِلَى اللهِ إِلٰى فَوَقَاهُ اللهُ الْآيَةَ أَمَّا الْأَصْلَحُ فَرُبَّمَا لَا يَفْعَلُ

بسوے اللہ تا قول او فوقاه الله تا آخر آیة اما آنچہ افضل باشد پس گاہی نمیکند اورا

حَتّٰى نَامَ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ مَعَ أَصْحَابِهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ

تا آنکہ خواب کرد پیغمبر علیہ الصلوة والسلام با جمیع اصحاب خود

عَنْ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَلَهُ اخْتِيَارُ الْأَفْضَلِ كَقَوْلِ الْمَرِيضِ

از نماز صبح و مر بندہ راست اختیار کردن افضل مانند گفتن بیمار

لِلطَّبِيبِ اجْعَلْ دَوَائِي مَاءَ السُّكَّرِ لَا مَاءَ الشَّعِيرِ إِذَا

مر طبیب را بگردان دارو برائے من آب شکر نہ آب جو وقتیکہ

كَانَ الصَّلَاحُ فِيهِمَا مَعَ الرِّضَاءِ بِالْمَفْضُولِ إِنِ اخْتَارَهُ

باشد صلاح حال من در ہر دو چیز با وجود راضی بودن بمفضول اگر اختیار کرد

لَهُ بِخِلَافِ الْأَصْلَحِ فَهُوَ مَجْهُولٌ وَضِدُّهُ الطَّمَعُ وَهُمْ

مر او را بخلاف اختیار اصلح زیرا کہ آن نامعلوم ست و ضد تفویض طمع ست

٢٥٨

تَجُوزُ اِنْ قُيِّدَ بِشَرْطِ الصَّلَاحِ اَوْ بِاَمْنِ الْخَطَرِ فَوَرَدَ

جایز است اگر مقید کرده شود اراده را بشرط صلاح یا دور باشد مراد از خطر آمده است

قٰ وَالَّذِیْ اَطْمَعُ اَنْ يَّغْفِرَ لِیْ خَطِيْٓئَتِیْ يَوْمَ الدِّيْنِ

در قرآن مجید و آن پروردگاریکه طمع میکنم از وی که بیامرزد گناه مرا روز قیامت

قٰ اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَّغْفِرَ لَنَا وَاِلَّا فَمَذْمُوْمٌ فَهُوَ سُكُوْنُ

تحقیق ما طمع میکنیم اینکه بیامرزد پروردگار ما گناهان ما را ورنه پس طمع مذموم است پس این آرام گرفتن

الْقَلْبِ اِلٰی مَنْفَعَةٍ مَشْكُوْكَةٍ وَخَطَرُ عَدَمِ الْكَوْنِ وَ

دل است بسوی نفع مشکوک وخطر دوم عدم وجود امریست که اراده میکنی آنرا و

يُحْتَاجُ فِيْهِ اِلٰی قَصْرِ الْاَمَلِ وَهُوَ اَنْ لَّا يُرَادَ اَمْرٌ يُشَكُّ

محتاج میگردد شده درین بسبب کوتاه کردن امید وآن آنست که اراده کرده نشود بقطع امری که تردد کرده شود

فِیْ كَوْنِهٖ اِلَّا بِالْاِسْتِثْنَاءِ بِذِكْرِ الْمَشِيَّةِ اَوِ الْعِلْمِ قَلْبًا

در وجود وی مگر مقرون باستثنا بذکر مشیت الهی یا بعلم بستن بدل

فَوَرَدَ حٰ اِذَا اَصْبَحْتَ فَلَا تُحَدِّثْ نَفْسَكَ بِالْمَسَاءِ وَ

در حدیث آمده ای ابن عمر چون صبح کنی پس حدیث مکن نفس خود را بدریافت شام و

اِذَا اَمْسَيْتَ فَلَا تُحَدِّثْ نَفْسَكَ بِالصَّبَاحِ وَالْاَمَلُ هُوَ

چون شام کنی پس حدیث مکن نفس خود را بدریافت صبح وامید مذموم

الْاِرَادَةُ بِالْحُكْمِ وَفِيْهِ التَّفَاوُتُ فَمِنْ مِّلِ الْبَقَاءِ اَبَدًا

اراده کردن چیزیست بحکم و در طول امل و قصر وی تفاوت است که از زندگی بقای عمر را ابد

وَاِلَى الْعُمُرِ وَالسَّنَةِ وَالْفَصْلِ وَالشَّهْرِ وَالْيَوْمِ وَ

و دیگر تا پیری و تا سال و تا یک فصل و تا یک ماه و تا یک روز و

الساعة ويظهر بالادخار والتاهب والفاتر ...

آیک ساعت وظاہر میشود بذخیرہ کردن وساختگی نمودن برائے موت وآنکہ ...

الطاعة والكسل والتسويف والحرص ونسيان

عبادت ست وکاہلی وتاخیر در عمل وحرص بر دنیا وفراموشی کردن

الآخرة والقسوة فورد فطال عليهم الامد

آخرت وتاریکی دل آمدہ ست در قرآن مجید پس دراز شد برایشان زمان

فقست قلوبهم ويلههم الامل فسوف يعلمون

پس سخت وتیرہ شد دلہای ایشان ومشغول گردانید ایشان را امید درازی عمر پس زود باشد دانند

والسبب حب الدنيا والجهل بالحقائق وعلاجه

وباعث بر طول امل دوستی دنیاست ونادانی بحقیقت حال وعلاج

كل ما عرف في موضعه وذكر فجاءة الموت فذكره

ہر واحد چنانچہ ہست کہ دانستہ شد در مقام خود ویاد کردن ناگاہ گرفتن مرگ پس یاد کردن

يوجب التاهب له والتجافي عن دار الغرور وورد

واجب میکند ساختگی را برائے موت ودوری را از خانہ فریبندہ کہ دنیاست آمدہ است

كم من يذكر الموت في اليوم والليلة عشرين

در حدیث آنکہ ہر کہ یاد کرد مرگ را در روز وشب بیست

مرة حين قيل هل يحشر مع الشهداء احد وتحفته

مرتبہ ... وقتیکہ پرسیدہ شد آیا برانگیختہ شود با شہیدان کسے

ان يذكر رغبة الى لقائه تعالى وبحثا الخوف

آنست کہ یاد کند آنرا از جہت رغبت بسوی لقای وے تعالی ...

يوجب سرعة التدارك دون التأسف على فوات

كننده بسوى تدارك تقصيرات نه براى اندوه خوردن بر فوت شدن

الدنيا فهو مبعد عنه فورد من احب لقاء

دنيا پس اين دور كننده است از قرب حق تعالى در حديث آمده كسيكه دوست دارد لقاى

الله احب الله لقاءه ومن كره لقاء الله كره الله

خداى تعالى را دوست ميدارد خداى تعالى لقاى او را وكسيكه ناخوش دارد لقاى خداى تعالى را ناخوش دارد خداى تعالى

لقاءه والمراد بالمحب العارف المشتاق اليه تعالى فالموت

لقاى او را ومراد از محب عارفست كه مشتاق است بسوى وصال حق تعالى پس موت

موعده وبالكاره الراغب الى الدنيا بخلاف الخائف

وعده گاه اوست ومراد بكروه دارنده رغبت كننده است در دنيا بخلاف كسيكه خائف شد

هجومه قبل تمام التوبة واصلاح الزاد فهو انما

از ناگاه رسيدن موت پيش از تمام توبه وساختن زاد راه آخرت زيراكه اين خائف

يكره فوت اللقاء والاعلى ترك الاختيار والتفويض

مكروه ميدارد فوت لقاى خداى تعالى را ودرجه اعلى ترك كردن اختيارست وتفويض

ويفرغ القلب عن غيره ويتفكر تفكر العازم على

وفارغ كند دل خود را از غير موت وتامل كند مانند تامل كردن كسيكه قصد كننده است بر

السفر والاصل فيه الانتباه وهو خلاف الغرور

سفر واصل مقصود درين بيدارى دل است وانتباه خلاف غرور است

وهو سكون النفس الى ما يوافق الهوى والشبهة

وغرور آرام يافتن نفس است بسوى چيزيكه موافق خواهش وشبهه است

فورد ق لا يغرنكم بالله الغرور وانواعه كثيرة
آمده است در قرآن مجید باید که فریفته نکند شما را بکرم خدای شیطان و انواع وی بسیار است
كايثار الدنيا لكونها نقدا على الآخرة لكونها نسيئة
مانند اختیار کردن دنیا برای نقد بودن آن نقد بر آخرت بجهت نسیه بودن آن
لان النسيئة الكثيرة راجح وان شك فيه فان
زیرا که نسیه که بسیار بود غالب است بر نقد قلیل اگر چه شک کرده شود در آن زیرا که
المريض يترك اللذات ليصح في المستقبل والتاجر
بیمار ترک کند لذتهای دنیاوی را تا تندرست باشد آینده و سوداگر
يخاطر الاموال ليربح فيها فالآخرة اولى للتيقن
در خطره می اندازد مال را تا ربح کند در وی پس آخرت اولی است بجهت یقین بودن آن
وعدم نسبة الدنيا اليها شدة ودواما والاعتماد
وبجهت مناسب نبودن دنیا بسوی آخرت از روی سختی و همیشگی و دیگر اعتماد کردن
على مجرد الايمان فورد ق انى لغفار لمن تاب و
با مجرد ایمان پس وارد شده است در قرآن مجید تحقیق من امرزنده ام مر آنکه [illegible]
امن وعمل صالحا ثم اهتدى ق والعصر ان الانسان
ایمان آورد و عمل کرد نیکی را پس راه یافت سوگند است بزمان که تحقیق آدمی
لفي خسر السورة وعلى الكرم فورد ق ان ليس
[illegible] دیگر غرور بر [illegible] کرم است در قرآن آمده نیست
للانسان الا ما سعى وفيه العكس بترك التوكل
آدمی را [illegible] که وی [illegible] و در وی عکس است بترک کردن اعتماد [illegible]

٢٦٤

الدنيا مع وجود الرزق ومن يتوكل على الله فهو

دنيا با وجود ورود قول الله تعالى وكسيكه توكل كند بر خداى تعالى پس وى

حسبه والعلاج العلم والتفكر الباب الخامس

بسنده است او را وعلاج چيز دو علم وتامل كردن در احوال پشيمان باب

عشر في نفي الخواطر والرياضة

پانزدهم در بيان دور كردن خطرهاى ردى وحاصل كردن رياضت

بسم الله الرحمن الرحيم الأهم إصلاح القلب

بنام خداى بخشنده ومهربان واجب تر از همه اصلاح كردن دل است

لنظره تعالى إليه فورد إن الله لا ينظر إلى صوركم

جهت نظر كردن الله تعالى بسوى دل در حديث آمده بتحقيق خداى تعالى نظر رحمت نميكند بسوى صورتهاى شما

وأموالكم ولكن ينظر إلى قلوبكم وأعمالكم ولتعلق

ومالهاى شما ولكن نظر ميكند بسوى دلهاى شما واعمال شما واز جهت وابسته بودن

صلاح الجسد بصلاحه فورد إن في الجسد

صلاح تمام بدن بصلاح دل در حديث آمده بتحقيق در بدن آدمى

لمضغة إذا صلحت صلح الجسد كله ألا وهي القلب

پاره گوشت است وقتيكه نيك شود آن نيك شود بدن همه آگاه باش كه آن دل است

ولسعادة الأبد بسلامته فورد إلا من أتى الله

واز جهت وابسته بودن سعادت ابدى بسلامت قلب در قرآن مجيد آمده مگر كسيكه بيايد خداى تعالى را

بقلب سليم ولكونه معدن النفائس من العلوم

با دل سليم واز جهت بودن دل كان جواهر نفيسه از علم و

٢٦٣

الْمَعْرِفَةِ وَسَائِرِ الْفَضَائِلِ وَقَصْدِ الْعَدْلِ وَالتَّزْكِيَةِ

وَوَرَدَ بِهِ الْخَبَرُ وَكَثْرَةِ شُغْلِهِ فَهُوَ مُعْتَرَكُ الْعَقْلِ

وَالْهَوَى وَكَثْرَةِ الْعَوَارِضِ لِوُرُودِ الْخَوَاطِرِ مَعَ الْعَجْزِ

عَنِ الْمَنْعِ وَسُرْعَةِ الْاِنْقِلَابِ فَوَرَدَ أَنَّهُ مِثْلُ الْعُصْفُورِ

يَنْقَلِبُ فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَفِيهِ الْاِنْشِرَاحُ وَالْاِنْفِسَاحُ

عِنْدَ عَدَمِ النُّقْصَانِ وَالْحِجَابِ وَالْمُهْلِكَاتِ وَالْاِنْتِهَاءِ

إِلَى الْعِلْمِ وَهُوَ الْمُرَادُ بِالْأَمَانَةِ الَّتِي حَمَلَهَا الْإِنْسَانُ

وَزِيَادَةِ الْيَقِينِ وَالْإِيمَانِ وَدَرَجَاتِ الْعِلْمِ وَالنُّورِ

الْمَسْئُولِ فِي الدُّعَاءِ الْمَأْثُورِ وَالطَّبْعِ وَالرَّيْنِ عِنْدَ

الْاِتِّصَافِ بِالرَّذَائِلِ وَتَرَاكُمِ الظَّلَامِ وَالْاِحْتِجَابِ

منه تعالى والتحقيق انه هو ذلك الانسان العارف

ذوی سبحانه تعالی و تحقیق این است که قلب همین انسان ست که عارف جزئیات ست

بالكليات والجزئيات المخاطب المطالب يطلق عليه اسم القلب لتعلقه

و عالم کلیات و مخاطب و امر و نواهی و مطالب کرده شده است اطلاق کرده میشود بر انسان اسم قلب بجهت تعلق بودن

به بلا واسطة وبسائر الحواس بواسطة كما يطلق

قلب بدون واسطه و بحواس دیگر بواسطه چنانچه اطلاق کرده میشود

على المضغة المكيفة واسم النفس فقسمه التنزيل

بر گوشت پاره که کیف بکیفیات مخصوصه و نیز اسم نفس زیرا که قسمت کرده است او را قرآن مجید

الى مطمئنة ولوامة وامارة كما يطلق على ما يجمع

بسوی سه قسم یکی ساکن شونده دوم ملامت کننده سوم امر کننده بگناه چنانچه اطلاق کرده میشود بر آنچه جمع میکند

الرذائل فسماه الشارع اعدى الاعداء واسم الروح

صفات مذمومه را پس نامیده است نفس را شارع دشمن ترین دشمنان و نیز اسم روح

فورد في قل الروح من امر ربي كما يطلقه

آمده است در قرآن مجید بگو ای محمد که روح از امر پروردگار من ست چنانکه اطلاق میکنند روح را

الاطباء على الجسم المكيف واسم العقل فورد

طبیبان بر جسم که کیف است بکیفیت خاصه و نیز اسم عقل در حدیث آمده

اول ما خلق الله العقل وقال له اقبل الحديث

اول چیزی که آفرید خدا تعالی عقل ست و گفت مر او را که رو بمن آر تا آخر حدیث

كما يطلق على الصفة المكيفة ثم الخواطر آثار

چنانکه اطلاق کرده میشود بر صفت خاصه پس خطرهای قلب آثار است

٢٦٥

تحدث في القلب تبعث على الافعال والتروك فان

که حادث میشود در دل باعث میگردد بر کردن کارها و ترک کردن آنها پس اگر

نفع في الآخرة فخير والاعانة عليه توفيق وان

نفع دهد در آخرت پس نیک است و مدد یافتن بر خطره خیر توفیق است و اگر

ضر فشر والاعانة عليه خذلان والفارق الشرع ثم

ضرر باشد پس بد است و مدد یافتن بران خواری است و فرق کننده میان هردو شرع است

عمل الصلحاء فالموافق خير والمخالف شر والا بحجة

عمل صلحا پس موافق شرع خیر است و آنچه مخالف آن است بد است

او شبهة ثم النفس فما تنفرت عنه نفرة طبع لا

یا شبهه باشد پس نفس است پس خطره که نفرت کند ازان نفس نفرت طبعی

خشية خير وما مالت اليه ميل طبع لا رجاء شر ثم

خوف عقاب نیک بهتر است و آنکه میل کند نفس بسوی آن میل طبعی نه بسبب امید

من الملك الهام وليس سوى الخير ومن الشيطان

خطره که آمدنی از فرشته است الهام است و نیست جز این خیر از نیک و آنکه از شیطان است

وسواس وهو شر وقد يكون خيرا بالشغل عن

وسوسه است و آن بد است و گاهی میباشد این خطره نیک مشغول گردانیدن

الفاضل والجر الى ذنب لا يفي خيره كالعجب فو كذا

نیکی فاضل و کشیدن او بسوی گناهی که برابر نشود نیکی او چنانچه غرور

ح ان القلب مقترن بملك وشيطان يدعوانه

در حدیث تحقیق دل نزدیک شونده است بفرشته و شیطان میخوانند هردو او را

٢٦

وَمِنْهُ تَعَالَى ابْتِدَاءً خَاطِرٌ مُطْلَقاً وَهُوَ إِمَّا خَيْرٌ اعْتِنَاءً

وخطره از دیگر بی واسطه است خاطر مطلق و این یا خیر است بجهة رعایت واکرام بنده

وَإِمَّا شَرٌّ ابْتِلَاءً وَمِنَ النَّفْسِ هَوًى وَلَيْسَ سِوَى الشَّرِّ

ویا شر است بجهة امتحان وخطره از جانب نفس هوای نفسانی است ونیست غیر از شر

وَقِيلَ كَالْوَسْوَسَةِ وَقِيلَ إِلَّا إِذَا كَانَتْ مُطْمَئِنَّةً فَلَيْسَ

وگفته شده هوای نفس مانند وسوسه شیطانی است وگفته شده که هوای نفس همه شر است مگر وقتی که نفس مطمئنه پس نباشد

سِوَى الْخَيْرِ وَهُوَ الْخَامِسُ الْمُسَمَّى بِخَاطِرِ الْقَلْبِ فَوَرَدَ

بغیر از نیکی واین قسم پنجم است که نامیده شده بخاطر دل آمده است

ح اسْتَفْتِ قَلْبَكَ أَمَّا الْفَرْقُ فَفِي الْخَيْرِ يُعْرَفُ

در حدیث طلب فتوی کن از دل خود اما فرق میان خطره خیر وشر پس در نیک شناخته میشود

الْخَاطِرُ بِكَوْنِهِ مُصَمِّماً وَمُحْدَثاً عَقِيبَ الطَّاعَةِ إِثَابَةً

خاطر ببودن او راسخ بر یک حالة وپیدا شده بعد از عبادت از جهة جزای آن عمل

فَوَرَدَ ق وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

در قرآن مجید آمده وآنانکه کوشش نمایند در کارهای ما هرآینه بنماییم ایشانرا راههای خود

وَطَارِياً فِي الْأُصُولِ وَالْأَعْمَالِ الْبَاطِنَةِ فَلَا سَبِيلَ

وببودن آن خطره عارض در اعتقادات واعمال باطنه پس نیست راه

لِغَيْرِهِ تَعَالَى إِلَيْهَا وَتَنْبِيهاً فَوَرَدَ ح اللّٰهُمَّ نَبِّهْنَا عَنْ

غیر خدای تعالی را بسوی آن وببودن آن تنبیه کننده در حدیث آمده خداوندا تنبیه کن ما را از

نَوْمَةِ الْغَافِلِينَ وَالْإِلْهَامُ بِكَوْنِهِ مُتَرَدِّداً وَمُبْتَدِئاً

خواب غافلان وشناخته میشود الهام ببودن آن متردد وابتدا کننده

يعني الهام

وطاريًا في الفروع والأعمال الظاهرة وحثًا على

وعارض شونده در فروع عبادات و در عملهای ظاهره و بودن آن تحریص کننده بر

الطاعة فورد ق ويفعلون ما يؤمرون والوسوسة

طاعت آمده است در قرآن مجید و میکنند فرشتگان آنچه امر کرده میشوند و شناخته میشود وسوسه

بكونها مع عجلة ونشاط دون خشية على تمامه

ببودن خطره با عجلت و با نشاط سوای خوف بر اتمام آن فعل

وأدائه على وجهه وقبوله تعالى إياه وبصيرة أنه خير

و ادای آن بر وجه مناسب آن و قبول کردن حق تعالی آن را و بینائی اینکه این عمل خیر است

يرجى عليه الثواب وفي الشريعة الخاطر بكونه

امید کرده میشود برو ثواب را و در شریعت شناخته شود خاطر مطلق ببودن وی

مصممًا ومجددًا عقيب الذنب عقوبة فورد ق

ثابت بر یک حالت و پیدا شده بعد از صدور گناه از جهة عقوبت پس آمده است در قرآن مجید

كلا بل ران على قلوبهم ما كانوا يكسبون والهوى

هیچ نیست بلکه پوشانیده است بر دلهای ایشان چیزیکه میکسبند از گناهان و شناخته میشود هوای نفس

بكونها مطالبة للشهوة فورد ق ما تشتهي الأنفس

ببودن آن طلب کننده شهوت آمده است در قرآن مجید چیزیکه آرزو کنند نفسهای آدمیان

ومصرة على معين فالنفس لا تسكن دون قضاء

و ببودن آن ثابت بر وصول شهوت معین زیرا که نفس آرام نگیرد بغیر قضای

الشهوة والوسوسة بكونها مبتدأة في الأكثر ومترددة

شهوت خود و شناخته میشود وسوسه ببودن آن ابتدا کرده شده در اکثر احوال و ببودن آن متردد

۲۶۹

فالشیطان کلب اذا طرد من جانب دخل من آخر و

زیرا که شیطان سگ ست وقتی که رانده شود از یک جانب در آید از جانب آخر و

باعثه علی غیر معین فغرضه نفس الاغواء و مسولة

بودن آن باعث بر گناه غیر معین زیرا که غرض شیطانی محض اغواست و بودن آن آراسته کننده

المعصیة فورد الشیطان سول لهم و املی لهم و

برای معصیت وارد شده در قرآن مجید شیطان بیاراست برای کافران سوء اعمال ایشان و مهلت داد

مندفعة بذکره تعالی فورد فیه اذا ذکر الله خنس

بودن آن دفع شونده بذکر وی تعالی آمده درین باب حدیث چون ذکر کند بنده خدای تعالی را دور میشود

واذا غفل وسوس وقیل یتعذر التمییز الا بنور

و چون غافل میشود وسواس می اندازد او را و گفته شده که متعذر است تمییز مگر بنور

التقوی و المعرفة واختلف فی الاخذ بالخواطر و

تقوی و معرفت و اختلاف کرده شده است در گرفتن بخطرها

التحقیق عدمه فیما لا اختیار کحدیث النفس و میل

تحقیق عدم اخذ است در چیزیکه نیست اختیار او را مانند حدیث نفس و مانند میل طبع

الطبع لامتناع التکلیف فیه و ورد عفی ما حدثت

بی اختیار بجهة ممتنع بودن تکلیف الهی دران در حدیث آمده بخشیده است از چیزیکه

به نفوسنا و انما هو فی العزم والهم فورد ان

در دل نفسهای ما و جزاین نیست که مواخذه بر عزم و همت ست آمده است در قرآن مجید اگر

تبدوا ما فی انفسکم او تخفوه یحاسبکم به الله

آشکارا کنید آنچه در نفسهای شماست یا پنهان سازید آن حساب کند شما را بآن خدای تعالی

فإن السمع والبصر الآية إنما يحشر الناس

بتحقیق گوش وچشم تا آخر آیة در حدیث آمده جز این نیست که برانگیخته میشوند مردم

على نياتهم ووقع الإجماع على الأخذ بالكبر والعجب

بر نیتهای خود ومنعقد شده است اجماع بر مواخذه بکبر وعجب

والرياء إلا أن يمتنع له تعالى فيمحوه لرجحان تأثير

و ریا مگر آنکه باز دارد خود را از جهة حق تعالى پس محو میکند [illegible]

الامتناع في تنوير الباطن لأنه يخالف الطبع على

امتناع در تنویر باطن زیراکه امتناع مخالفست طبع انسانی را بر

تأثير القصد في تسويده لأنه يوافقه وورد فيه

تاثیر قصد معصیت در تاریک کردن باطن زیراکه قصد معصیت موافق طبع است [illegible]

إن تركها فاكتبوها حسنة ثم الواجب الاحتراز

اگر ترک کند بنده گناه را پس بنویسید آنرا یک نیکی پس واجب برمنست اجتناب کردن ست

عن الشيطان لأنه عدو كما نطق به القرآن وكان

از شیطان زیراکه او دشمن ست چنانچه ناطق ست باین قرآن مجید و بجهة آنکه

العابد يغايظه فيشتد معاداته إياه والطريق

عبادت کننده در خشم می آرد شیطان را پس سخت میشود دشمنی او مرآن را وطریق احتراز

الاستعاذة لأنه مأمور بها ولأن الكلب إن

پناه جستن ست زیراکه پناه جستن امر کرده شده است بدان و بجهة آنکه سگ اگر

حاربته تعبت وربما غلبت فالرجوع إلى ربه

جنگ کنی او را رنج کشی وبسا که مغلوب کرده شوی پس التجا آوردن بسوی صاحب [illegible]

۲۷

أولى والمجاهدة بالرد وقلع المهلكات فهو إنما

اولیترست وطریق محاربه کردن برد گردنست وبرکندن چیزهای هلاک کننده زیراکه شیطان خواهد

سلط الامتحان وادامة ذكره تعالى لسانا وقلبا

مسلط گردانیده شده است برای ابتلا ودوام کردن ذکر وی تعالی بزبان ودل

للسبق والاستخفاف بدعوته فالكلب إن أعرضت

برای پیشی گرفتن وسبک پنداشتن دعوت شیطان را زیراکه سگ اگر اعراض کنی

عنه سكت ومعرفة مكائده فاللص إن علم إحساس

از وی خاموش باشد وبشناختن فریبهای شیطان زیراکه دزد اگر بداند آگاه شدن

صاحب الدار فر وهي كالمنع عن العمل والتسويف

صاحب خانه بگریزد ومکاید شیطان همچو منع کردن است از عمل ودر تاخیر افگندن

والعجلة والرياء والعجب ورجاء الإظهار منه تعالى

وشتابی کردن وریا وعجب وامید اظهار عمل از وی تعالی

وعدم الحاجة بناء على قسمة الأزل في السعادة

ونبودن حاجت بسوی بنا بر قسمت ازلی در نیکبختی

والشقاوة والرد بالحاجة للتزود وهجوم

وبدبختی ودفع کردن مکائد بحاجت خود ست بجهت برداشتن توشه آخرت وبناگاه رسیدن

الأجل ورجحان القليل التام على الكثير الناقص

اجل وبراجح بودن عمل اندک که بر وجه کمال باشد بر عمل بسیار که ناقص باشد

وكفاية رؤيته تعالى وذكر منته والتفويض

وبسنده بودن رویة وی تعالی وبیاد کردن منت وی تعالی وبگذاشتن امر عبادت

٢٧١

إليه في الإظهار والإخفاء وفرضية امتثاله وحقيته

بسوی اویست در ظاهر کردن و پوشیدن و فرض بودن امتثال امر وی و درستی

وعده وهي الأدنى ثم الاقتصار على التكذيب وترك

وعده او و این ادنی درجه است پس اقتصار کردن بر تکذیب و ترک کردن

الجدال ثم الاستمرار على ما كان عليه ثم الزيادة

جدال با وی پس ثابت ماندن است بر چیزیکه بوده است بران پس زیادت کردن ست

في ضده ففيه إغضابه واختلف في أمن الأقوياء

در مخالفت او پس درین در خشم آوردن شیطان و اختلاف کرده شده است در ایمن بودن قویان

منه والحق عدمه لقصة آدم عليه السلام وورد

از کید وی و قول حق عدم ایمن ایشان است بجهت قصه آدم علیه السلام و در حدیث آمده

إنه ليغان على قلبي وفي منافات الترصد للحذر

تحقیق حال اینست که پرده پوشیده میشود بر دل من و در منافی بودن نگهبانی ست بجهت احتراز از شیطان

التوكل والحق عدمها فأخذ السلاح وجمع العسكر و

توکل را و قول حق عدم منافات ست زیرا که برداشتن سلاح و فراهم آوردن لشکر و

حفر الخندق ما قدحت في توكله عليه الصلوة والسلام

کندن خندق هیچ ضرر نکرد در توکل آنحضرت علیه الصلوة والسلام

وفي كيفية الحذر فالأولى تقرير عداوته على القلب

و در کیفیت حذر پس بهتر راسخ کردن دشمنی اوست بر دل

والاستغراق في ذكره تعالى بجميع الهمة والاشتغال

و مستغرق بودن ست در ذکر حق تعالی بتمام همت و اشتغال

بالله فهو عند الانتباه لوروده أما الاستغراق في

نزد آگاه شدن بدخول وسواس استغراق بودن در

التصلية فينافي الذكر وهو إسراره فالجمع بنقص

پس منافی ست ذکر آگاهی را و این خورسند گردانیدن شیطان است و اما جمع کردن ناقص میکند

الحضور فورد قل الله ثم ذرهم في خوضهم

حضور قلب را در قرآن مجید آمده بگو الله و پس بگذار کسانی را که سوی الله گرد باطل خوض

يلعبون وعن النفس فعلاجها أعسر لأنها

بازی کنند و احتراز از نفس پس علاج وی دشوارتر است زیرا که نفس

شهوية والحب يعمي عن رؤية العيب ويصم عن

شهوانیست و دوستی چیزی کور میکند از دیدن عیب و کر می سازد از

سماع الملامة وعدو داخل فلص البيت يعسر نفيه

شنیدن ملامت و نفس دشمن درونی ست زیرا که دزد خانه دشوار است در دفع کردن او

حيلة ولا تنفك ولا تندفع بالذكر وتشكو يوم

حیله کردن و یکسو نمیشود نفس و دفع نمیگردد بذکر خدا تعالی و شکایت میکند روز

القيامة عمن وافقها في الدنيا ومنها نشأ ذنب

قیامت از کسیکه موافقت کرده است او را در دنیا و از شامت او پیدا شد گناه

إبليس بالكبر والحسد وقابيل بالشح وهاروت

ابلیس بکبر و حسد و از همین پیدا شد گناه قابیل بسبب بخل و گناه هاروت

وماروت بالشهوة والطريق منع الشهوات فالحرون يلين

بسبب شهوت و در وشن رام کردن نفس باز داشتن خواهشهاست زیرا که اسپ سرکش نرم میشود

بنقص العلف وحمل اعباء العبادة فالحمار ينقاد

بکم کردن کاه ودانه ونهادن بارهائے عبادت است زیراکہ خر فرمانبردار میشود

بزيادة الحمل والاستعانة به تعالى فورد قال النفس

بسبب زیادتی بار ویاری جستن ست بخدا تعالی درقران مجید آمده بتحقیق نفس

لامارة بالسوء الا ما رحم ربي والاصل فيه الرياضة

امر کننده است ببدی مگر کسیکہ رحم کند بروی پروردگار من واصل درینا ریاضت است

وهي تهذيب الاخلاق فورد ح اني رايت البارحة

واین آراسته کردن سیر بالنداست درحدیث آمده بتحقیق دیدم دیشب

عجبا رايت رجلا من امتي جاثيا على ركبتيه وبينه

امر عجیب دیدم مردی را از امت خود نشسته بر دو زانوی خود ومیان وی

وبين الله حجاب فجاء حسن الخلق فادخله على الله

ومیان خدا تعالے پرده است پس آمد درآوردن بارگاه الٰہی خوی نیک پس درآورد او را برو حجاب

تعالى ح اثقل ما يوضع في الميزان حسن الخلق وهو

درحدیث آمده گران ترین چیزیکه نهاده میشود در ترازو اعمال خوی نیک است وآن

ضبط تحت الشرع والعقل وهو ممكن لصيرورة

نگهداشتن نفس است زیر حکم شرع وعقل واین ممکن است بجہت گردیدن

الصيد اهليا والجموح منقادا والكلب معلما وورد

شکار وحشی مانوس وسرکش رام وسگ آموخته شده وآمده است

ح حسنوا اخلاقكم فالاسرع علاجا من عفله

درحدیث نیکو کنید سیر خود را پس شتاب ترین بسبب ازروی علاج کسیکه غافل است

١٧١

عن اعتقادٍ وتميزٍ ثم من عرف القبيح ثم من

از جمیع اعتقادات و تمیز میان حق و باطل پس هر کسیکه شناخته باشد قبیح را پس هر کسیکه

اعتقده حسنًا وهو اصعب والطريق عند فقد

اعتقاد کرده قبیح را حسن و این دشوار ترست و روش تهذیب اخلاق نزد مفقود بودن

الكمال الفطري كما للانبياء عليهم السلام والجذبة

کمال که در اصل خلقت بدان مخلوق شده چنانچه مر انبیاست عم و نزد مفقود بودن کشش

الالهية كما للسحرة وعمر رضي الله عنه التكلف في

الهی چنانچه بود مر ساحران فرعون و عمر رض تکلف نمودن سالک ست در

اعتياد الاضداد بالتدريج والمجاهدة فيه حتى يعتاد

عادت اضداد باهستگی و مجاهده کردن دران تا آنکه عادت گیرد

الطاعة ويلتذ بها التذاذ المريض بالطعام بعد

طاعت را و لذت یاب شود بدان همچو لذت یافتن بیمار بطعام خوش بعد از

العلاج والمتعلم بالعلم على الدوام لا احيانًا

معالجه و همچو لذت گرفتن کودک آموزگار بعلم همیشه نه گاه گاهے

فالمقصود منه رسوخ حبه تعالى في القلب وقلع حب

پس مقصود اصل از ریاضت استحکام دوستی حق تعالی ست در دل و برکندن دوستی

الدنيا عنه وهو بالاستفادة من شيخ بصير

دنیا از دل و این حاصل میشود بفائده گرفتن از پیرے که بینا باشد

بالعيوب مطلع على الخفايا وهو عزيز الوجود او

بعیبهائے نفس و مطلع باشد بر آفات خفیه آن و این شیخ نادر الوجود ست یا

٢٧٥

وهو اغلب احوال المريدين ومنهم محبوب سالك وهو قليل من المرادين ويشير الى الطائفتين قوله تعالى الله يجتبي اليه من يشاء ويهدي اليه من ينيب

اي عن القلب فانهما لا يجتمعان كما يشير اليه قوله تعالى ما جعل الله لرجل من قلبين في جوفه

صِدْقٍ يُنَبِّهُ عَلَيْهَا كَمَا رُوِيَ عَنِ السَّلَفِ أَوْ عَدُوٍّ فَاجِرٍ

باستفاده از دوستی که حرف راست کند و عیب‌های نفس تو را آگاه کند چنانکه روایت کرده شده از سلف یا استفاده از دشمن

التَّسَخُّطِ يُبْدِيهَا أَوْ مُخَالَطَةِ النَّاسِ ثُمَّ تَرْكِ مَا رَأَى مَا يَسُوءُهُ

عدم رضا که ظاهر کند عیوب تو را یا استفاده از صحبت مردم و ترک کردن چیزیکه دیده و دانسته

أَوِ الْكُتُبِ وَالسُّنَنِ وَهُوَ الْأَنْفَعُ وَالْأَصْلُ تَرْكُ التَّمَتُّعِ

یا استفاده از کتاب الهی و سنت و این نافع‌ترست و اصل درین باب گذاشتن بهره‌مند شدن

لَا بِنَاءَ فِي الْقَبْرِ إِلَّا بِقَدْرِ الضَّرُورَةِ لِئَلَّا يَحْصُلَ الْأُنْسُ

یافته نشود در قبر مگر بقدر ضرورت تا حاصل نشود انس

بِالدُّنْيَا الْمُؤَدِّي إِلَى حُبِّهَا فَهُوَ رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ الْبَابُ

دنیا که میرساند بسوی محبت دنیا زیرا که دوستی دنیا سر هر گناه است

السَّادِسُ عَشَرَ فِي التَّوْبَةِ وَالْمُرَابَطَةِ

باب شانزدهم در بیان توبه و رابط قلب بحق تعالی

وَالتَّقْوَى بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ التَّوْبَةُ

و تحصیل تقوی بنام خدای بخشنده و مهربان

تَنْزِيهُ الْقَلْبِ عَنِ الذَّنْبِ وَقِيلَ الرُّجُوعُ مِنَ الْبُعْدِ إِلَى الْقُرْبِ

پاک کردن دل است از خطره گناه و گفته شده که برگشتن است از دوری بسوی نزدیکی

وَهِيَ وَاجِبَةٌ لِوُرُودِ قَ تُوبُوا إِلَى اللّٰهِ الْآيَةَ وَدَلَالَةِ

و توبه واجب است بجهت وارد شدن آیت توبه کنید بسوی پروردگار تا آخر آیه و بدلالت

الْإِجْمَاعِ وَالْعَقْلِ فَالْوَاجِبُ مَا تَعَلَّقَ بِفِعْلِهِ السَّعَادَةُ

اجماع امت و عقل که واجب چیزیست که تعلق گرفته است بکردن آن چیز سعادت

تذكير الشقاوة وهو متحقق فيها وجدوها خبر

یاد کردن آن شقاوت واین معنی متحقق ست در توبه وفائده توبه دوست گشتن خدا ست

تعالى فورد فى ان الله يحب التوابين وورد ح

تعالی ست توبه کننده را در قرآن مجید آمده بتحقیق خدا تعالی دوست میدارد بسیار توبه کنندگان را در حدیث آمده

التائب حبيب الله والتوفيق على الطاعة فيبعد

توبه کننده دوست خدا تعالی ست وتوفیق یافتن ست بر عبادت الهی زیرا که پایندی

الذنوب يمنع عنها ولان الاصرار يقسي القلب و

گناهان باز میدارد از عبادت وبجهة آنکه مداومت بر گناهان سیاه میکند دل را و

يجرها الى الشقاوة ولان المتلطخ بالنجاسة لا يقرب

میکشد بسوی بدبختی وبجهة آنکه آلوده شده بپلیدی نزدیک کرده نمیشود

فورد ح اذا كذب العبد تنحى الملكان عن نتن ما

در حدیث آمده چون دروغ گوید بنده یکسو فرشتگان از بد بوی چیزی که

يخرج من فيه وحلاوتها فالمصر لا يجدها وقبولها

می براید از دهن وی وحلاوت یافتن بطاعت پس اصرار کننده برگناه نمی یابد آنرا و قبول

فان الدين لا يقبل هدية المديون المماطل ولان

زیرا که صاحب دین قبول نمیکند هدیه وام دار را که امتناع آرنده است وبجهة آنکه

الغضب ينافي القبول وهي واجبة على الكل في كل

غضب الهی منافی ست قبول را وتوبه واجب ست بر همه در همه

حال لعموم الادلة وعلى الفور لوجوب الانتهاء

حال بجهة عام بودن دلیلهاست وتوبه واجب ست فی الحال از برای آنکه واجب ست باز ماندن

عن المعاصي كذلك وحرمة التسويف فورد في

از معاصی آنچنین یعنی فی الحال و بجهة حرام بودن تاخیر توبه آمده است در قرآن مجید

وليست التوبة للذين يعملون السيئات حتى اذا حضر

و نیست قبول توبه مرکسانی را که میکنند بدیها را تا آنکه چون برسد

احدهم الموت قال اني تبت الآن ح أكثر صياح

یکی ایشان را مرگ گوید بتحقیق من توبه کردم اکنون در حقیقت بیشتر فریاد

اهل النار من التسويف وهي مقبولة فورد في قبلة

اهل دوزخ از جهت تاخیر کرد است و توبه البته مقبول است آمده است در قرآن مجید

التوبة الآية ق قابل التوب ح إن الله يبسط يده

توبه را اخلیتا تا آخر آیه خداست قبول کننده توبه بتحقیق خدا دراز میکند دست

بالتوبة حتى تطلع الشمس من مغربها وايضًا تزول

بتوبه تا آنکه طلوع کند آفتاب از مغرب خود و نیز زائل میشود

ظلمة الذنب عند سطوع نور التوبة زوال الدنس

تاریکی گناه نزد برآمدن و روشن شدن نور توبه همچو زائل شدن

الدنس بالصابون والصدأ بالصيقل وانما

چرک بآب صابون و زنگ آئینه بصیقل و جز این نیست

يشك التائب لشكه في تحقق الشروط والاركان

شک میکند توبه کننده در قبول توبه بجهة شک کردن او در درست شدن شرطها و رکنهای توبه

فهي دقيقة شك شارب المسهل بخلاف القضاء

پس این شک مانند شک کردن خورنده مسهل بخلاف

وطرحاً بيّنة والذنب ما يخالف امره تعالى من

دور انداختن روشن است وگناه چیزیست که مخالف باشد فرمودهٔ خدا تعالی را از

فعل او ترك وينقسم الى حقه تعالى وحق العبد وهو

کردن یا نکردن ومنقسم میشود گناه بدو چیز یکی حق الله ودیگر حق بنده واین

اغلظ لورود انه لا يترك وايضا الى كبيرة

سخت ترست در حدیث آمده بتحقیق حق بنده مهمل گذاشته نشود ونیز منقسم شود بسوی کبیره

وصغيرة وورد في البعض انه من الكبائر و

وصغیره ووارد شده در باب بعضی از گناهان بتحقیق وی از کبائرست و

اختلف في حصرها على ما نهي مخصوصا فالتخصيص

اختلاف است در حصر کبائر بر آنکه نهی کرده شده است از ان نهی مخصوص پس تخصیص نهی

للتعظيم وما اوعد عليه لعظم العقوبة وما وجب

برای بزرگی گناه است وآنکه وعید کرده شده بران بجهة بزرگی عقوبت وآنکه واجب شده باشد

عليه حد فالتعجيل للتغليظ وما استصغر كما ان

بران حد شرعی زیرا که تعجیل عقوبت در دنیا از جهة تغلیظ است وآنکه سبک پنداشته شده چنانچه

الصغيرة ما استعظم وقيل الاصح انها مبهمة

صغیره گناهیست که بزرگ پنداشته شده باشد وگفته شده که اصح آنست که کبیره مبهم است

كليلة القدر وساعة الجمعة لانها ما لا تكفره

چون شب قدر وساعت روز جمعه زیرا که کبیره گناهیست که کفاره نمیکنند اورا

الصلوات الخمس لورود الصلوات الخمس تكفّر

نمازهای پنجگانه در حدیث آمده نمازهای پنجگانه کفارت میکنند گناهان را

مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ بِأَنِ اجْتِنَابُ الْكَبَائِرِ أَوْ إِلَّا الْكَبَائِرُ وَهُوَ يَتَعَلَّقُ

اگر اجتناب کنید از آنچه منع کرده شده اید از آن گناهان کبیره یا الا الکبائر گفتیم و آن متعلق

بِالْآخِرَةِ فَالْإِبْهَامُ أَوْلَى تَحْذِيرًا عَنِ الْكُلِّ وَلَا تَكْلِيفَ

آخرت است پس مبهم داشتن اولی تر است از جهت احتراز کردن از کل گناهان و نیست تکلیف

فِيهَا فَمُوجِبَاتُ الْحُدُودِ مَعْلُومَةٌ وَرَدُّ الشَّهَادَةِ لَا

در ساحت کبیره پس موجبات حدود معلوم اند و رد کردن شهادت گواهان مختص

يَخْتَصُّ بِهَا فَالْأَكْلُ فِي الطَّرِيقِ يُوجِبُهُ مَعَ كَوْنِهِ

نیست بکبیره زیرا که خوردن چیزی در راه واجب میکند رد شهادت او را و حال بودن اکل

مُبَاحًا وَقِيلَ الْأَصَحُّ أَنَّهَا اسْمٌ إِضَافِيٌّ وَالْمُطْلَقُ

مباح و گفته شده که اصح آنست که کبیره اسم اضافی است و کبیره مطلق

الْكُفْرُ وَالْجَمْعُ فِيمَا وَرَدَ ق إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا

کفر است و آوردن صیغه جمع در آنچه وارد شده در قرآن مجید اگر اجتناب کنید گناهان کبیره را که

تُنْهَوْنَ عَنْهُ ق وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ لِتَنْوِيعِ

نهی کرده شده اید از آن و کسانیکه اجتناب میکنند گناهان کبیره را این بجهت انواع

وَتَعَدُّدِ الْمُخَاطَبِ وَالْمَغْفِرَةُ يَتَعَلَّقُ بِالْمَشِيَّةِ لَا غَيْرُ

و بجهت متعدد بودن مخاطب و بخشش تعلق میگیرد بمشیت حق سبحانه تعالی نه سوای آن

فَوَرَدَ ق وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ثُمَّ الصَّغِيرَةُ

در قرآن مجید آمده و می بخشد سوای شرک هر کسی را که میخواهد پس گناه صغیره

يَعْظُمُ بِالْإِصْرَارِ لِأَنَّهُ سَبَبُ تَرَاكُمِ الظَّلَامِ وَوَرَدَ

بزرگ میشود بمداومت بر گناه زیرا که اصرار سبب بر هم نشستن تاریکیهاست در حدیث آمده

٢٨٠

لا صغيرةَ مع الإصرارِ والمباهاتِ والاستحقارِ

هیچ گناه صغیره نیست با وجود مواظبت بران و بمباهات کردن بگناه و بسبب سبک پنداشتن گناه صغیره

فهما سببا التألّفِ وورد ح المنافقُ يرى ذنبَه

زیرا که این هردو سبب الفت گرفتن قلب بگناه آمده در حدیث منافق می بیند گناه خود را

كذبابٍ مرَّ على أنفه فأطاره ونسيانِ حلمِ تعالى

همچو مگس که گذشت بر بینی وی پس پرانید آنرا و بسبب فراموش کردن حلم خدای تعالی

وسترِه فهو سببُ الأمنِ عن المكرِ وورد ق إنما

و پرده وی پس این سبب ایمن شدن اوست از مکر الهی آمده است در قرآن مجید جز این نیست

نُملي لهم ليزدادوا إثماً والإظهارِ فهو يؤدّي

درنگ میکنیم مرایشانرا تا زیاده کنند گناه و بسبب ظاهر کردن آن گناه بر مردم پس این میرساند

إلى ذنوبٍ أُخَرَ كهتكِ السترِ وترغيبِ الغيرِ و

بسوی گناهان دیگر همچو دریدن پرده خود و رغبت دادن بغیر و

وردَ ح كلُّ الناسِ معافون إلا المجاهرَ بالذنبِ

آمده در حدیث همه مردم عفو کرده شوند مگر فاش کننده گناه

وحقُّها أن يتندّمَ فورد ح الندمُ توبةٌ وقيل

و حق توبه آنست که پشیمان شود از گناه که در حدیث آمده پشیمانی از گناه توبه است و گفته شده که

هو غيرُ مقدورٍ لا يدخلُ تحتَ التكليفِ فلا يكونُ

این غیر مقدور است داخل نمیشود زیر تکلیف پس نباشد ندامت

توبةً بل هو الباعثُ فاستُعيرَ لها وبتداركه

توبه بلکه ندامت باعث است بر توبه پس استعاره کرده شد در حدیث برای توبه و تلافی کند

٢٨١

وهو في حقه تعالى القضاء والكفارة محتاطا وفي
وتدارک در تقصیر حق الله تعالی قضا و کفارت ست درحالیکه احتیاط کننده باشد و در
حق العبد رد المال محتاطا الى المالك والوارث
حق بنده وا باز دادن مال ست درحالیکه احتیاط کننده است بسوی مالک یا بسوی وارث
مبالغا في التبليغ بالطواف في البلاد ان امكن
درحالیکه مبالغه کننده باشد در رسانیدن حقوق بندگان بسیر کردن در شهرها اگر ممکن باشد
والا فالتصدق او الصرف الى مصالح المسلمين
ورنه پس تصدق کند آن مال را یا صرف کند بسوی مصالح مسلمانان
او التسليم الى القاضي الامين والدية والقصاص
یا حواله کند بقاضی که امین باشد و دیت دادن و قصاص
في النفس والاستعفاء نفسا او مالا وعند العجز
در قتل نفس و طلب عفو کردن نفس باشد یا مال و نزد عاجز بودن
عن الكل فتكثير الحسنات بحسب المظالم وفي نحو
از همه امور مذکوره پس زیاده کردن نیکیهاست بمقدار ظلمهائی که بر مردم کرده و در مانند
الغيبة والسب والايذاء فالاستعفاء والذكر
غیبت کردن و دشنام دادن و رنجانیدن پس تدارک آن طلب عفوست و نقل کردن
المفصل الا ان يزداد التأذي بالاظهار فالمبهم
مفصل مگر آنکه زیاده شود ایذای او بسبب ظاهر کردن آنچه را پس ذکر مبهم
تحاميا عن ذنب آخر والجبر بالحسنات كما لو كان
از جهت احتراز کردن از گناه دیگر و جبر نقصان اینها زیاده کردن نیکیها چنانچه اگر باشد

٢٨٢

...ـيًّا أو كتابيًّا والمبالغة في الاستعفاء بالتلطّف

... ودیگر تیز بودن بمبالغه کردن ست وطلب عفو نرمی کردن

والتودّد في الإحسان فإن عُفي وإلّا يحاسب في

... ودوستی ... احسان کردن پس اگر بخشیده شود فبها ورنه حساب کرده شود در

مقابلته فالكلّ بما يوزن يتبع الحسنة بحسب

... پس ... تابع گردد شود عمل نیک را باندازه

السيئة فسماع الملاهي بسماع القرآن والقعود

عمل بد پس تابع گرده شود شنیدن سرودرا بسماع قرآن مجید ونشستن را

في المسجد بالاعتكاف وشرب الخمر بالتصدّق

در مسجد باعتکاف کردن در مسجد ونوشیدن شراب را بصدقه دادن و

بشراب حلال لذيذ والقتل بالإعتاق والغيبة

بشربت حلال لذت بخش وقتل نفس را آزاد کردن وغیبت را

بالثناء والغصب بالصدقة ونحوها فورد

بستایش وغصب مال مردم بتصدق وانند این پس آمده در قرآن مجید

إنّ الحسنات يذهبن السيئات أتبع السيئة

نیکیها برنده ومحوکننده بدیهاست در حدیث آمده تابع گردان بدی را

الحسنة تمحها واستغفر فورد ما أصرّ من

بنیکی ... کننده آنرا وطلب آمرزش کن از خدا در حدیث آمده اصرار نکرده کسیکه

استغفر وإن عاد في اليوم سبعين مرّة والتستّر

آمرزش خواست اگرچه بازگردد بمعصیت در روزی هفتاد بار وپوشیدن گناه

٢٨٣

التنزيل ان الحسنات اي جميع الطاعات يذهبن السيئات

رواه الترمذي ... واستغفر فورد ما اصر من استغفر وان عاد في اليوم سبعين مرة رواه ابو داود والترمذي

أَحَبُّ وَلَوْ أَقَرَّ لِإِقَامَةِ الْحَدِّ فَلَا قَدْحَ فَوَرَدَ

دوست است و اگر اقرار کند نزد سلطان برای بر پا کردن حد شرعی پس نیست ... در حدیث آمده

فِي مَاعِزٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لَقَدْ تَابَ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ

در حق ماعز بن مالک اسلمی ... بتحقیق توبه کرد ماعز توبه که اگر قسمت کرده شود

بَيْنَ الْأُمَّةِ لَوَسِعَتْهُمْ وَيُؤَكِّدُ الْعَزْمَ عَلَى أَنْ لَا

میان جماعت کثیر هر آئینه می گنجید جمله را و استوار کند قصد خود را بر آنکه باز نه

يَعُودَ وَيُخْلِصُ النِّيَّةَ فَمَنْ تَرَكَ لِذَهَابِ الِالْتِذَاذِ

گردد ... و خالص بکند نیت خود را پس کسیکه ترک کرد معصیت را بجهت رفتن ...

جَاهٍ أَوْ عَدَمِ أَسْبَابٍ لَا يَكُونُ تَائِبًا ثُمَّ يَغْسِلُ الثِّيَابَ

نقصان جاه یا بسبب عدم حصول اسباب معصیت نمی آید چنین کس تائب پس تر بشوید جامه های خود

وَيَغْتَسِلُ وَيُصَلِّي أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي مَوْضِعٍ خَالٍ وَ

و بشوید جان خود را و بگذارد چهار رکعت صلوة توبه در مکان خالی و

يَضَعُ الْوَجْهَ عَلَى الْأَرْضِ وَالتُّرَابِ بِدَمْعٍ جَارٍ وَقَلْبٍ

بنهد پیشانی را بر زمین و خاک در حالیکه بنشیند اشک گرم و دل

حَزِينٍ وَصَوْتٍ عَالٍ وَيَذْكُرُ الذُّنُوبَ وَاحِدًا وَاحِدًا

غمگین و آواز بلند و یاد کند گناهان خود را یک یک را و

يَلُومُ النَّفْسَ وَيُوَبِّخُهَا وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ وَيَحْمَدُ وَيُصَلِّي وَيَدْعُو

ملامت کند نفس را و ... و بردارد دو دست خود را و حمد گوید و درود ...

لِنَفْسِهِ وَلِوَالِدَيْهِ وَلِلْمُسْلِمِينَ وَجَاءَ إِذَا اتَّبَعَ الذَّنْبَ

بنفس خود و برای پدر و مادر خود و برای مسلمانان و آمده است که چون اتبع کند بنده گناه خود را

٢٨٤

بعزم التوبة وخوف العقاب ورجاء العفو واداء

توبه ودوم ترس عقاب آلهی سوم امید بخشش وچهارم گزاردن

ركعتين في المسجد والاستغفار سبعين مرة والتسبيح

دو رکعت نماز در مسجد و پنجم باستغفار خواندن هفتاد مرتبه و تسبیح

والتحميد مائة والتصدق سرا وعلانية وصوم

و تحمید صد بار و ششم بصدقه دادن پنهان و آشکارا و هفتم بروزه

يوم فالعفو ارجى والطريق ذكر ما ورد فيها

پس در عفو امید داشته شده است و طریق تحصیل توبه یاد کردن چیزیکه وارد شده

وقبح الذنب وشدة العقوبة وضعف النفس

و زشتی گناه دوم یاد کردن سختی عقوبت آلهی سیوم یاد کردن ناتوانی نفس

عن الاحتمال وشرف الآخرة وخساسة الدنيا وقرب

از برداشت عقوبت چهارم یاد کردن بزرگی آخرت و پنجم یاد کردن فرومایگی دنیا و ششم یاد کردن نزدیکی

الموت ولذة المعرفة والمناجات وخوف الاقلاع

موت و هفتم یاد کردن لذت معرفت آلهی و هشتم مناجات و نهم ذکر ترس مهلت دادن الهی

بعدم الاخذ الحالي والاستدراج بالاستحسان

بگرفتن فی الحال و دهم ذکر ترس استدراج آلهی باحسان کردن

بعد الارتكاب وقلع اسبابه وهي الغرور وحب

بعد از ارتکاب مناهی و دوم برکندن اسباب معصیت و آن یکی غرور دوم دوستی

الدنيا وطول الامل بما مر في موضعها والتحقيق

دنیا و سیوم طول امل بچیزیکه گذشت در موضع هر یکی از آنها و تحقیق

٣٨٥

كل امرئ مصبح في اهله والموت ادنى من شراك نعله ١٢

أَنْ تَرَادُفَ الْمَعَاصِي سَبَبُ تَرَاكُمِ ظَلَامِ الْقَلْبِ

بِحَيْثُ يَصِلُ الرَّيْنَ وَالطَّبْعَ وَهُوَ دَاءٌ عُضَالٌ فَـ

اخْتُلِفَ فِي صِحَّتِهَا عَنْ بَعْضِ الذُّنُوبِ وَالْحَقُّ فَائِدَ

نُقْصَانُ الْعُقُوبَةِ لِأَنَّهَا بِحَسَبِ الذَّنْبِ دُونَ النَّجَاةِ

لِأَنَّهَا بِتَرْكِ الْكُلِّ فَإِنْ قُلْتَ إِنَّمَا التَّرْكُ لِكَوْنِهَا

ذَنْبًا لَا بِعَيْنِهِ وَهُوَ مُشْتَرَكٌ فَكَيْفَ يُتَصَوَّرُ

الْبَعْضُ قُلْتُ إِنَّمَا يَجُوزُ التَّرْكُ لِكَوْنِهِ أَفْحَشَ أَوْ

الْعِقَابُ عَلَيْهِ أَصْعَبَ وَالتَّدَارُكُ أَشَقَّ أَوْ مَيْلُ

النَّفْسِ إِلَيْهِ أَقَلَّ هَذَا وَلَمْ يُشْتَرَطِ الْكُلُّ فِيهَا وَرَدَّ

فِي صِحَّتِهَا عَنِ الْعَاجِزِ كَالْعِنِّينِ عَمَّا زَنَى قَبْلَ الْعُنَّةِ

ولا قرب العدم لامتناع الترك في غير المتعود

لكن لو تندم ونال القلب بحيث لو فرضت

الشهوة لقهرها فالرجاء القبول على حسب اطلاعه

تعالى على الضمائر كما لو تاب قبل طريان العنة وكانت

فيما يهيجان الشهوة وتيسر اسباب قضائها وفي

ان الافضل من يجاهد شهوته او من انقطعت

شهوته فالحق ان الثاني اسلم مطلقا وافضل

ان كان انقطاعها بالقوة اليقين وسبق المجاهدة

كالمظفر اولى من المجاهد وان كان لضعف سابق في

نفسها فالاول لان الترك بالمجاهدة من قوة

اليقين واستيلاء الدين وفي نفع الاستغفار

یقین غلبه دین ست برشهوت و نیز اختلاف ست در نفع بخشیدن استغفار

مع الاصرار والحق النفع لما سبق وكونه حسنة

با وجود اصرار بر گناه وحق نفع بخشیدن ست بدلیل سابق و بودن آن حسنه

تصلح للتكفير وعدم ضياع الاجر فورد فان الله

که صلاحیت دارد برای تکفیر سیئات و حسنه نه ضائع بودن مزد وی آمده است در قرآن مجید

لا يضيع اجر المحسنين فوان تك حسنة يضاعفها

ضائع نمیکند مزد نیکوکاران را نیز در قرآن مجید آمده و اگر باشد بمقدار یک ذره نیکی دو چند میگرداند

وما ورد المستغفر بلسانه المصر على ذنبه

و آنچه وارد شده در حدیث استغفار کننده بزبان خود که اصرار کننده است بر گناه خود

المستهزئ بربه محمول على حكم العادة من الغفلة

استهزاء کننده است بپروردگار خود حمل کرده شده است این را بحکم عادت در بسر غفلت

دون الابتهال والصدق في السؤال وفي نسيان

نه از تضرع بجناب رب تعالی و صدق در سوال و نیز اختلاف ست در فراموش کردن

الذنب بعد التوبة وهو الاولى للمبتدي تحاميا

گناه بعد از توبه و این اولی ست مر مبتدی را از جهة احتراز کردن

عن تحريك الميل وما روي من كثرة نوح المنتهين

از تحریک میل دل او بسوی معصیة و آنچه روایت کرده شده است از بسیار نوحه کردن منتهیان

وبكائهم فلا يقاس الملائكة بالحدادين واقفنا

و بسیار گریه ایشان پس قیاس کرده نشود فرشتگان را آهنگران

التائبين المستقيم الى الموت مبالغا في اجتناب

توبه کنندگان کسی ست که ثابت باشد بران تا آخر عمر خود وحالیکه مبالغه کننده باشد در اجتناب معاصی

غير الزلات فهو سابق بالخيرات والنفس مطمئنة

بجز زلات پس همین سبقت کننده است بر خیرات ونام نفس این قسم مطمئنه است

ويزداد الفضل بطول العمر والمجاهدة فورد

وزیاده میشود بزرگی همچنین کس بدرازی عمر ومجاهده کردن پس آمده است در حدیث

افضل السعادات طول العمر في طاعة الله تعالى

افضلترین سعادتها درازی عمر است در عبادت الله تعالى

والسلامة بقرب الموت ثم المعاود في بعض

وزیاده میشود سلامت از نزدیک شدن موت پستر عود کننده در بعضی

الذنب المجدد للتوبة مبالغا وهو المفتن التواب

گناه که تازه کننده است توبه را در حالیکه مبالغه کننده باشد وهمین کثیر الابتلاء کثیر التوبه است

والنفس لوامة ثم التائب عن البعض المسوف

ونام این نفس لوامه است پستر آنکه توبه کننده باشد از بعضی گناهان که تاخیر کننده باشد

في الاخر المتندم بعد الارتكاب القاصد للتوبة

در بعضی آخر پشیمانی کننده باشد بعد از ارتکاب معصیت وقصد کننده باشد توبه را

فهو المخالط والنفس مسولة وهو على الخطر فان

پس آن مخلوط کننده است ونام این نفس مسوله است وآن بر خطر است مقابله پس اگر

مات تائبا والا ففي مشيئته تعالى بخلاف

مرد توبه کننده واگر توبه بکرد پس در مشیت الله تعالى بخلاف شد

الاولين فهما فائزان اما المرتكب المصر الناسي
هر دو اول گر این هر دو رستگارانند اما ارتکاب کننده معصیت و مصر بران و فراموش کننده

للتوبة وعزمها فهو الغافل والنفس تارة بالتوبة
توبه را و عزم او را پس او غافل است و النفس و امر کننده بدیهی ست

يخشى عليه سوء الخاتمة ويجوز شمول العفو اياه
ترسیده میشود بر وی بدی خاتمه را و محال نیست شامل شدن مغفرت الهی این کس را

كنيل الكنز بلا طلب لكن التوقع حماقة فورد ق
چنانکه محال نیست یافتن گنج بدون طلب و سعی لکن امید داشتن چنین جهالت است وارد شده در قرآن مجید

ان ليس للانسان الا ما سعى ولا يتركهما لخوف
نیست آدمی را مگر آنچه سعی کند و ترک کند توبه را بخوف

العود لجواز الموت قبله وغفران السالفة فورد
عود سوی معصیت بجهت جائز بودن موت پیش از عود و بجهت بخشیده شدن گناهان سابقه آمده

ح خياركم المفتن التواب اى كثير الابتلاء
در حدیث بهترین شما کسی ست که ابتلا کرده شده بگناه که توبه کننده است یعنی بسیار ابتلا کرده شده

بالذنب كثير التوبة منه وسبب الاستقامة
گناه و بسیار توبه کننده ازان و سبب استقامت بر توبه

الرياضة والمرابطة فورد ق يا ايها الذين
رام کردن نفس ست و ربط دادن نفس ست وارد شده در قرآن مجید اے گروه

امنوا اصبروا وصابروا ورابطوا اى انفسكم
مومنان صبر کنید [illegible] شکیبائی کنید در هنگام [illegible] و ربط دهید ای نفسهای خود را

بِالْمُشَارَطَةِ وَهُوَ وَصِيَّةُ النَّفْسِ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ بَعْدَ
بشرط کردن با وے واین اندرز کردن نفس در اول هر روز بعد از نماز صبح مانند
أَنْ لَا بِضَاعَةَ لَكَ سِوَى الْعُمُرِ وَالْأَنْفَاسُ مَعْدُودَةٌ
اینکه بگوید ای نفس نیست هیچ سرمایه ترا سوائے زندگانی چندروزه وحال آنکه نفسهای نفس معدود ند
وَالْمَاضِي لَا يَعُودُ وَالْوَقْتُ ضَيِّقٌ وَالتَّمَنِّي غَيْرُ
وآن عمر که گذشته باز نمی آید وروزگار تنگ ست وآرزو محض بے
نَافِعٍ وَتَوْظِيفُ الْعَمَلِ وَشُرُوطُ الشُّرُوطِ عَلَيْهِ ثُمَّ
فائده هست وآرزوی مهلت برائے عمل وقت مرگ وشرط کردن شرطهای مناسب بر نفس پستر ربط
بِالْمُرَاقَبَةِ فِي الْحَرَكَاتِ وَالسَّكَنَاتِ فَالْأَعْلَى أَنْ
بمراقبه الٰهی در حرکات وسکنات پس درجه اعلی آنست که
يَصِيرَ مَغْلُوبًا بِالْاِسْتِغْرَاقِ بِهِ تَعَالَى وَعَدَمِ الْاِلْتِفَاتِ
بگردد بنده مغلوب باستغراق وے سبحانه وتعالی وبه نکردن التفات
إِلَى مَا سِوَاهُ ثُمَّ أَنْ يَكُونَ تَحْتَ حُكْمِ الشَّرْعِ فَيَنْظُرُ
بسوی ماسوای وی تعالی پستر درجه دوم مراقبه آنست که باشد بنده زیر حکم شرع پس نظر کند
قَبْلَ الْعَمَلِ فِي أَوَّلِ الْخَاطِرِ فَيُتِمُّ مَا هُوَ لَهُ تَعَالَى وَيَتْرُكُ
پیش از عمل در اول خطره که در دل گذرد پس تمام کند آنچه باشد برای خدا تعالی وترک بکند
مَا سِوَاهُ وَيَنْظُرُ عِنْدَهُ فَفِي الطَّاعَةِ يُخْلِصُ وَيُحْضِرُ
غیره را که بسوای وی تعالی باشد ونظر کند نزد شرع پس در طاعت اخلاص کند وحاضر سازد
الْقَلْبَ وَيُرَاعِي الْأَدَبَ وَفِي الْمَعْصِيَةِ يَسْتَحْيِي وَيَتُوبُ
دل خود را در رعایت کند ادب را ودر معصیة شرم دارد از مخالفت حق وتوبه کند

٢٩١

وَيُكَفِّرُ وَفِي الْمُبَاحِ يُرَاعِي النِّيَّاتِ وَالْآدَابَ ثُمَّ

وكفارت دہد ودر امور مباح رعایت کند نیتہا را وآداب را بعد ازان ربط دیگر

الْمُحَاسَبَةُ فِي آخِرِ النَّهَارِ وَهُوَ النَّظَرُ بَعْدَ الْعَمَلِ يُورَدُ

محاسبہ در آخر روز واین نظر دیگر ست بعد از عمل آورده شده

حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا لِلْعَاقِلِ أَرْبَعُ

حساب کنید نفسہای خود را پیش از آنکہ حساب کرده شوید در حدیث آمده مر عاقل را چہار

سَاعَاتٍ سَاعَةٌ يُحَاسِبُ فِيهَا نَفْسَهُ ثُمَّ بِالْمُعَاقَبَةِ

ساعت ست یکساعت کہ حساب کند در وی نفس خود را بعد ازان ربط دیگر بمعاقبہ

فَبِالْجُوعِ إِنْ أَكَلَ حَرَامًا وَالسَّهَرِ إِنْ نَظَرَ حَرَامًا وَنَحْوِهَا

پس بگرسنگی اگر خورده باشد حرام را و عقوبت بیداری ست اگر نگریسته باشد حرام را و امثال آن

فَلَوْ سَاهَلَ سَهُلَ عَلَيْهِ الرُّجُوعُ ثُمَّ بِالْمُجَاهَدَةِ بِأَدَاءِ

پس اگر مساہلہ کند در عقوبت آسان گردد بر نفس رجوع بمعصیت بعد ازان ربط دیگر بمجاهده بگذاردن

الْوِرْدِ عِنْدَ اسْتِثْقَالِ النَّفْسِ بَلْ بِالزِّيَادَةِ كَإِحْيَاءِ

ورد نزد گران کردن نفس بلکہ بگذاردن زیاده همچو زنده داشتن

لَيْلَةٍ عِنْدَ التَّوَانِي عَنْ حِفْظِ جَمَاعَةٍ أَوْ أَدَاءِ نَافِلَةٍ

شب نزد کسل کردن نفس از حفظ جماعت یا ترک کاہلی کردن نفس از ادای نافلہ

ثُمَّ بِالْمُعَاتَبَةِ بِمِثْلِ يَا نَفْسُ لَا تَسْتَحْيِينَ مِنْهُ

بعد ازان ربط دیگر بعتاب کردن مانند این ای نفس آیا شرم نداری از وی سبحانہ و تعالی

تَعَالَى أَلَكِ طَاقَةٌ بِعَذَابِهِ الْأَلِيمِ وَالْكُلُّ مَأْثُورٌ

آیا ترا توانائی ست بعذاب وی تعالی کہ سخت ست واین ہمہ مروی ست

٢٩٢

يريد ويدين شهواته ... فقد عاقب عمر رضي الله تعالى عنه نفسه حين فاتته صلاة العصر في جماعة بأن تصدق بأرض كانت له قيمتها مائتا ألف درهم وكان ابن عمر رضي الله عنهما إذا فاتته صلاة في جماعة أحيى تلك الليلة وأخر ليلة صلاة المغرب حتى طلع كوكبان فأعتق رقبتين

والأصل الاستعانة به تعالى متضرعا بين يديه تعالى

و اصل طلب یاری ست بسوی تعالی درحالیکه زاری کننده باشد پیش وی تعالی

متبريا عن الحول والقوة وقيل من جاهد سبع مرات

و تبری کننده باشد از حول و قوة خود گفته شده کسیکه مجاهده کند با نفس هفت بار

لا يبتلى ثامنة وقيل من استقام سبع سنين

مبتلا گردانیده نمیشود بآن مرتبه هشتم و گفته شد کسیکه استقامت کند بر توبه هفت سال

لا يعود ثم التوبة من الذنب وهي للمؤمنين

عود نمیکند بگناه بیشتر توبه که از گناه وآن برائے عامه مسلمانان ست

فورد قـ توبوا الى الله جميعا ايها المؤمنون

آمده است در قرآن مجید توبه کنید بسوی خدا همه ای همه مؤمنان

والانابة من الغفلة وهي للمقربين فورد قـ

بیشتر بازگردیدن از غفلت وآن برائے مقربان ست آمده در قرآن مجید

وجاء بقلب منيب والاوبة من رؤية التقصير

و بیارید دل بازگردنده از غفلت و اوبه که بمعنی بازگشتن ست از دیدن تقصیر خود

وهي للمرسلين فورد قـ نعم العبد انه اواب

وآن برائے مرسلین ست آمده در قرآن مجید نیکو بنده ست ایوب ع کروی رجوع کننده است

ثم التقوى اعم منها فالمتقي عن ذنب لم يرتكبه

بیشتر تقوی عام ترست از توبه زیرا چه امتناع آرنده از گناهی که ارتکاب آن نکرده است

فيسمى متق لا تائب الباب السابع عشر

پس او را متقی ست نه تائب باب هفدهم

نعم العبد انه اواب

في حق المقربين قال تعالى ان تكونوا صالحين فانه كان للاوابين غفورا

لا يجوز ان يقال انه تائب والله سبحانه اعلم

٢٩٣

في الصبر والرضاء والشكر بسم الله

درمیان شکیبائی و راضی بودن بقضا و سپاس گزاری — نام خدای

الرحمن الرحيم الصبر ثبات باعث الدين في مقابلة

بخشنده مهربان صبر ثابت بودن باعث دینی ست در برابر

باعث الهوى فإما بالجسم عن الشاق كالعبادة

باعث هوای پس یا صبر بتن ست از امر دشوار مانند عبادت

أو عن المصائب وإما بالنفس عن الشهوة فإن

یا از مصیبتها و یا صبر بنفس ست از شهوت پس اين اگر از

الشهوتين عفة وعن احتمال المكروه وصبر مطلقا

هر دو شهوت باشد نام آن عفت ست و صبر است بر برداشت کردن امر مکروه صبر مطلق ست

وضده الجزع والهلع وفي الغنى ضبط النفس و

و ضد این [illegible] و صبر در غنی ضبط کردن نفس ست و

ضده البطر وفي الحرب شجاعة وضده الجبن

ضد ضبط طغیان کردن ست بنعمت و صبر در جنگ شجاعت ست و ضد وی نامردی ست

وفي كظم الغيظ حلم وضده التهور والتذمر

و صبر در فرو خوردن خشم بردباریست و ضد حلم تهور و تذمر ست

وفي النوائب سعة الصدر وضده ضيقه

و صبر در برآمدن حادثات نامه سعة الصدر ست و ضد این ضیق الصدر ست و

الضجر والتبرم وفي اخفاء الامر كتمان وضده

ضجر و تبرم ست و صبر در پوشیدن امر کتمان ست و ضد وی

٢٩٤

٢٩٥

الإيثار وفي فضول العيش زهد وضده الحرص

ایثارست و صبر بر زیادتی عیش دنیاوی زهدست و ضد زهد حرص ست

وفي اليسير من الدنيا قناعة وضده الشره و

و صبر در مقدار اندک از دنیا قناعت ست و ضد وی آزناکی ست و

ورد في التنزيل إنما يوفى الصابرون أجرهم بغير حساب

آمده در قرآن مجید جز این نیست که تمام داده میشوند صابران مزد خود را مرتبه که در شمار نیاید

وفي الحديث الإيمان هو الصبر وهو لدخوله أكثر أخلاقه

و در حدیث آمده ایمان صبر کردن ست و اطلاق ایمان بر صبر بجهة داخل شدن اکثر اخلاق ایمان

وفيه الصبر نصف الإيمان وهو لإطلاقه على

و در حدیث آمده صبر کردن یک نیمه ایمان ست و این بجهة اطلاق یافتن ایمان ست بر

المعارف والأعمال ولا يتم الأعمال إلا بثبات

معارف و اعمال و تمام نمیشوند اعمال مگر بثابت بودن

باعث الدين فهو نصف الإيمان ولإطلاقه

باعث دین پس صبر نصف ایمان ست و بجهة اطلاق یافتن ایمان

على الأحوال المثمرة للأعمال وما أصاب إما

بر احوال که پیدا کننده اند اعمال و حالتی را و آنچه رسیده است یا

نافع وإما ضار ففيهما الشكر والصبر فهما

نافع ست و یا ضرر کننده است پس وظیفه درین هر دو ستایش و شکیبائی نمودن ست پس این هر دو

نصفان ولا بد منه لإتيان العبادة عليه

نصف اند و لابدست مر آنرا از صبر بجهة موقوف بودن عبادت بر وی

٢٩٦

فالدخول فيها بقهر النفس في الآثام أشد ولأن

پس درآمدن در عبادت بقهر و غلبه بر نفس است و آثام عبادت سخت ترست ...

الدنيا دار محنة والجزع شاغل ولأن طالب الآخرة

دنیا خانهٔ محنت ست و جزع بازدارنده است از عبادت و دیگر جهت آنکه طالب آخرت

أشد ابتلاء فورد أشد الناس بلاء الأنبياء ثم

سخت ترست از روی امتحان در حدیث آمده سخت ترین مردمان در بلا پیغمبرانند پس

الأولياء ثم الأمثل فالأمثل وهو عن الحرام واجب

اولیا پس آنکه نیک مشابه تر باشد بانها پس آنکه مشابه ترست بمشابه بانبیا و صبر از چیز حرام واجب

وعن المكروه نفلا ثم هو في نعم الدنيا بترك

و از چیزهای مکروه مستحب ست پس صبر در نعمتهای دنیا حاصل میشود بترک

المباح ورعاية حقه تعالى وهو الشكر وفي الطاعة

خواهش نمودن این چیزها و برعایت حق وی تعالی یعنی شکر است و صبر در طاعت

بصون النية والأداء والثواب عن الرياء و

نگاهداشتن نیت است از ریا و ادای عمل از تکاسل و ثواب عمل از ریا

التكاسل والإفشاء ونحوها وفي المعصية

سستی و ظاهر کردن و مانند این و صبر در معصیت حاصل میشود

بالرياضة وفي مصيبة تمكن المجازات بالتحمل

بریاضت نفس و صبر در مصیبت که ممکن بود در وی مجازات حاصل میشود بتحمل کردن

بترك المكافات قولا وفعلا وفي غيرها بترك

بترک کردن مکافات بقول و فعل و صبر در غیر مصیبت که ممکن نبود حاصل میشود بترک

نجزع والشكاية واستمرار العادات في الطعام و
ناشکیبا وگله وبرنان کردن عادت در طعام و
اللباس اما التألم وجريان الدمع فلا ينافيه لعدم
لباس اما دردمندی وروان شدن اشک پس نیست منافی صبر بجهة
دخوله تحت الاختيار والكمال ترك ما يشغل
داخل بودن زیر اختیار آدمی وکمال صبر ترک کردن چیزی ست که مشغول گرداند
عنه تعالى وجاء الصبر على الفرائض ثلاثمائة
از حق تعالی وآمده است که صبر کردن برادای فرائض سیصد درجه است
درجة وعن المحارم ستمائة وفي المصيبة عند
وصبر کردن از چیزهای حرام ششصد درجه وصبر کردن در مصیبت نزد
الصدمة الأولى تسعمائة والطريق تضعيف
کوفتن اول نهصد درجه است وروش حاصل کردن صبر ضعیف گردانیدن
باعث الهوى بالرياضة وذكر قلته قدر الشدة
هوای نفسانی ست بریاضت وروش دیگر یاد کردن کمی مقدار سختی دنیا
ووقتها واضرار الجزع وتقوية باعث الدين
ووقت آن ویاد کردن ضرر رسانیدن جزع وفزع ست وروش دیگر باعث دینی ست
بذكر فضائل المجاهدة ثم ان كان بتعب قوي
بیاد کردن فضائل مجاهده بانفس پس اگر حاصل باشد صبر بجهد بلیغ
فتصبر وان كان بيسير فصبر وان كان دون جهد
پس آن تصبر است واگر حاصل باشد بمشقت اندک پس آن صبر است واگر حاصل باشد بی مشقت

فرضا وورد ح اعبد الله على الرضا فان لم تستطع

پس آنست رضا است در حدیث آمده عبادت کنی خدای تعالی را بر وجه رضا پس اگر نتوانی

ففي الصبر على ما تكره خير كثير فان كان شاكرا

پس در صبر کردن بر آنچه کروه داری نیکوئی بسیار است اگر حال بنده صبر بگذرد به تلذذ

فشكر وهو بالغيبة عن حظوظ النفس وفي الشهود

پس آن شکر و آن حال ناشود بغیبه از حظهای نفسانی و حاضر بودن

معه تعالى كما ورد ح اني ابيت عند ربي يطعمني

حق تعالی چنانچه آمده در حدیث من شب میکنم نزد پروردگار خود در حالیکه طعام میدهد

ويسقيني وعدم التميز بين الالم واللذة كما

و آب میخوراند مرا و بسبب فرق نکردن میان درد و لذت چنانچه

في حديث حارثة وما جاء ح ما ابالي على اي

در حدیث حارثه بن النعمان و آنچه آمده در حدیث باک ندارم بهر کدام از

الحالين وقعت على غنى او فقر والا على التلذذ

حالتین که واقع شوم بر توانگری یا درویشی و الا مرتبه صبر

واختيار الالم في موافقته تعالى والا التلذذ به

و اختیار کردن الم را در موافقت اراده حق سبحانه تعالی و لذت گرفتن

فورد ح اختار ان اكون عبدا نبيا وجاء ح

در حدیث آمده اختیار میکنم اینکه باشم بنده نبی و آمده است در حدیث

يا حبذا المكروهان الموت والفقر ثم الرضا

ای مردم چه خوش است دو چیز که کروه اند نزد خلق مرگ و فقر پس رضا

ترك الاعتراض وقيل ترك السخط ولا بد منه

ترک کردن اعتراض است وگفته شده که رضا ترک کردن خشم است ولاچاری ست بنده را از رضا

للفراغ على العبادة والتعامي عن هموم الدنيا و

بجهة فارغ خاطر برای عبادت وبجهة نگاهداشتن دل از اندوههای دنیا و

التعب فيها وغضبه تعالى فورد من لم يرض

از سختی در دنیا واز غضب وی تعالی آمده است در حدیث قدسی که کسیکه راضی نباشد

بقضائي ولم يصبر على بلائي فليطلب ربا سوائي

بقضای من وشکیبائی نورزد بر بلای من پس باید که بطلبد پروردگار را سوای من

وتحصيل رضوانه تعالى فورد رضي الله عنهم

وبجهة حاصل کردن رضامندی وی سبحانه تعالی آمده در قرآن مجید خشنود باشد خدای تعالی از ایشان

ورضوا عنه والسبب اذهاش غلبة الحب عن

وخشنود باشند ایشان از خدای تعالی وسبب راضی بودن بیخود گردانیدن غلبه محبت است از

الاحساس بالالم كما للعاشق والحريص والعلم بجزالة

آگاهی درد ومصیبت چنانکه میباشد مر عاشق مجازی را وحریص شکار را ودانستن بزرگی

الثواب كما للمريض والتاجر المتحملين شدة الحجامة

ثواب چنانچه مر بیمار وبازرگان را که تحمل کننده اند تعب حجامت

والسفر وبان له تعالى في كل صنع حكمة يتعجب

ومشقت سفر را ودانستن اینکه مر خدای تعالی را در هر کار مصلحتی است که تعجب میکند

الذاهل عن السر كما في قصة موسى والخضر

آنکه نافهمست از سر این حکمت چنانکه در قصه حضرت موسی وخضر

٣٩٩

عليهما السلام ولا يرد التناقض بينه وبين تحريم

علیهما السلام و وارد نمیشود تناقض میان رضا و میان ناخوش بودن

المعصية لان الرضا بالقضا والمعصية مقضية

از معصیت زیرا که راضی بودن بقضا واجب است و معصیت مقضی است

ولان الرضا من حيث انه مقضى لا ينافى البغض

و دیگر بجهة آنکه تحقق رضا ازین جهة که مقضی است منافی نیست بغض را

من حيث انه معصية وهو لا يوجب ترك الاسباب

ازین جهة که آن فعل معصیت است و رضا بقضا واجب نمیکند ترک اسباب را

وتحقيقه فى التوكل ولا الدعاء بشرط الصلاح

و تفصیل این در باب توکل خواهد دید و نه واجب میکند رضا ترک دعا را بشرط صلاح

فلما ورد ح اللهم زدنا منه فى اللبن اللهم

که در آن کرده شد و در حدیث آمده خدا وندا زیاده کن ما را ازین شیر در خوردن شیر خداوندا

ارزقنا خيرا منه فى غيره ثم الشكر عرفان النعمة

نصیب کن ما را بهتر ازین نعمت در نعمت خوردن چیزی دیگر بعد شکر شناختن نعمت است

من المنعم والفرح به واستعمالها فى طاعته ولا بد

از منعم حقیقی و شاد شدن با نعام و صرف کردن نعمت است در طاعت منعم و لا چاره نیست

منه لاستدامة النعمة فورد ق فكفرت بانعم

جدو را از شکر بجهة طلب دوام نعمت آمده است در قرآن مجید پس کفران نعمت ورزید

الله فاذاقها الله لباس الجوع والخوف ح وان

خدا را پس چشانید خدای تعالی آنها را لباس گرسنگی و ترس در حدیث آمده بتحقیق

لنعم اوابد فقيدوها بالشكر واستزادتها فورد

گريزنده اند پس قيد كنيد آنها را بشكر [illegible] طلب زيادتى نعمت آمده است

في لئن شكرتم لأزيدنكم والذين اهتدوا

در قرآن مجيد اگر شكر كنيد شما [illegible] افزودن كنم شما نعمتها را در قرآن مجيد و آنانكه هدايت يافته اند

زادهم هدى وايضا اذا ارسل ملك فرسا

زياده كند [illegible] هدايت [illegible] و نيز چون بفرستد پادشاهى اسپها

او زادا الى عبد ليجيئ الكبير وينال حظ القربة

[illegible] و توشه راهى بسوى بنده خود كه بيايد بسوى وى و دريابد بهره قربت پادشاه را

مع استغناء الملك عنه فاستعمله في البعد عنه

با وجود مستغنى بودن پادشاه از وى پس استعمال كند بنده آن نعمتها را در دورى پادشاه

او اهمل او مكن عبدا على بساط القربة فاشتغل

يا اهمال كند در آن يا چون جاى دهد پادشاه بنده را بر بساط قرب خويش پس اعراض كند بنده

عن خدمته الى خسيس يسال كسرة رغيف

از خدمت وى و التفات [illegible] بسوى خسيسى كه سوال كند او را پاره نان

يستحق المقت وسلب النعمة والفارق بين محبوب الله

مستحق خشم و غضب و سلب نعمت را و فرق كننده ميان محبوب حق تعالى

تعالى ومبغوضه للفعل والترك العلم بالكتب

و مبغوض وى براى كردن و ترك كردن علمست بكتاب

والسنة والاستبصار بروية والضابط ان الموصل

و سنت و طلب بصيرت كردن باندیشه و فكر و قاعده [illegible] شناختن محبوب و مبغوض آنست

إلى معرفته ومحبته تعالى محبوب والشاغل عنه

مبغوض ثم النعمة إما دنيوية كالخلقة السوية

والملاذ الشهية وصرف المفاسد والمضار وإما

دينية كالتوفيق على الطاعة والعصمة وهي

أعظم لإيصالها إلى السعادة الأبدية والإنجاء

عن الشقاوة السرمدية واشتراك الكفار في

الدنيوية واغتنام الأبرار زوالها وطلب الآخرة بها

توقع المحال فورد في وإن تعدوا نعمة الله لا

تحصوها والطريق المعرفة والتفكر في صنائعه

تعالى والنظر إلى الأدنى فورد من نظر في

الدنيا الى من دونه ونظر في الدين الى من فوقه

در دنیا بسوی کسیکه پایان تر است ازو و نظر کند در امور دین بسوی کسیکه بالاتر است ازو

كتبه الله صابرا شاكرا فان قلت كيف يمكن

بنویسد او را خدا صابر و شاکر پس اگر بگوئی چگونه ممکن باشد

الشكر والعبد يعجز عنه الا بتوفيقه تعالى وهو

شکر زیراکه بنده عاجز است از شکر مگر بتوفیق وے سبحانه تعالی و حال آنکه

نعمة تستدعي شكرا الى ان يتسلسل قلت التحقيق

این نعمت دیگرست میخواهد شکر دیگر را تا آنکه متسلسل میکشد میگویم بتحقیق

لمن بلغ مقام الفناء ان الشاكر هو المشكور فورد

کسیکه رسیده باشد بمقام فنا فی الله این است که شکر گوینده همان شکر کرده شده است آمده است

لا احصي ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك

نمیتوانم شمار کرد هیچ ستائش را بر تو تو همچنانی که ثنا گفته بر ذات خود

واختلف في وجوبه في المصائب والحق الوجوب

و اختلاف کرده شده است در واجب بودن شکر در مصائب و حق آنست که وجوب است

على ان لا يصيبه اكبر منها وان لا تكون في

بر آنکه نرسیده بزرگتر را از آنها و بر آنکه نبوده است مصیبت در

الدين وان يعجل عقوبتها ولا تدخر الاخرة وانها

دین و بر آنکه تعجیل کرده شد عقوبت مصیبت در دنیا و ذخیره کرده نشود برای آخرت و چهارم

كانت اتية فمرغ منها وان ثوابها خير منها و

آنکه مصیبت آینده او پس فراغت کرده شد از آن و پنجم آنکه ثواب مصیبت بهتر از عدم مصیبت و ششم

٣٠٢

وَاِنَّمَا تَنْقُصُ مِنَ الْقَلْبِ حُبَّ الدُّنْيَا فَهِيَ فِي التَّحْقِيقِ

را کم میکند مصیبۃ از دل بندہ دوستی دنیا را پس مصیبت در تحقیق

نِعَمٌ لَا تَخْلُو عَنْ تَكْفِيرِ الْخَطِيئَةِ اَوْ رِيَاضَةٍ

نعمتہاست خالی نیست از کفارت شدن برای گناہ یا ریاضت بودن

لِلنَّفْسِ اَوْ دَفْعٍ لِلدَّرَجَةِ وَقِرَاءَةُ سُورَةِ الْوَاقِعَةِ

برای نفس یا بلندی بودن برای مرتبہ و خواندن سورہ واقعہ

اَيَّامَ الْعُسْرَةِ لِطَلَبِ الْقَنَاعَةِ اَوِ الْعُدَّةِ عَلَى الْعِبَادَةِ

در ایام تنگدستی برای طلب قناعت ست یا برای استعداد بر عبادت

دُونَ سَعَةِ الدُّنْيَا وَاِنَّمَا قُرِئَتْ لِمَا وَرَدَ فِيهِ

نہ برای فراخی دنیا و جز این نیست خواندہ میشود سورہ واقعہ برای آنچہ وارد شدہ

الْاَخْبَارُ وَالْآثَارُ وَالَّا فَلَا مُبَالَاةَ بِحَمْدِهِ تَعَالٰى

اخبار و آثار ورنہ پس نیست باک ایشان را بحمد حق تعالی

بِالشِّدَّةِ فَهُمْ كَانُوا يَغْتَنِمُونَهَا وَاَمَّا نِدَاءُ اَيُّوبَ

با سختی پس ایشان سلف کہ غنیمت میدانستند آنرا خواندن ایوب

عَلَيْهِ السَّلَامُ فَلِبَيَانِ الشُّكْرِ عَلَى نِعْمَةِ الصَّبْرِ وَ

علیہ السلام پس برای بیان شکر بر نعمت صبر

جَزْءٍ لِجَزَائِهِ بِقَرِينَةِ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ اَوْ

برای ثواب وی بقرینہ قول او و انت ارحم الراحمین

لِبُلُوغِ الْمَرَضِ اِلَى الْقَلْبِ وَاللِّسَانِ الْمَقُوتِ

برای رسیدن بیماری تا دل و زبان کہ روزی گرداندہ

٣٠١

لِلتَّحَرُّفِ وَالذِّكْرِ اَوِ الْعَجْزِ عَنْ اِقَامَةِ الصَّلٰوةِ اَوْ

مرد نیست وفوت کننده ذکرست یا بجهة عاجز بودن از گذاردن نماز یا

لِانْقِطَاعِ الْوَحْيِ اَرْبَعِيْنَ يَوْمًا وَاِنَّمَا وَرَدَ الْاَمْرُ

بجهة منقطع شدن وحی چهل روز وجز این نیست که وارد شده امر

بِسُؤَالِ الْعَافِيَةِ وَالنَّهْيُ عَنْ سُؤَالِ الْبَلِيَّةِ لِاَنَّ

بطلب کردن عافیت ونهی از طلب کردن بلاء زیراکه

الْاَوْلٰى سُؤَالُ تَمَامِ النِّعْمَةِ فِي الدُّنْيَا وَثَوَابِ

اولی‌تر طلب کردن تمام نعمت ست در دنیا وثواب

الشُّكْرِ فِي الْاٰخِرَةِ بِقُدْرَتِهٖ تَعَالٰى عَلٰى اَنْ يُعْطِيَ

شکر در آخرت بجهة قادر بودن وی تعالی بر اینکه عطا کند اجرا

عَلَى الشُّكْرِ مِثْلَ مَا يُعْطِيْ عَلَى الصَّبْرِ وَاَمَّا مِثْلُ

بر شکر قدری آنچه عطا کند بر صبر محنت بلا واما مانند قول شاعر

فَلَيْسَ لِيْ فِيْ سِوَاكَ حَظٌّ ❊ فَكَيْفَ مَا شِئْتَ فَاخْتَبِرْنِيْ

پس نیست مرا در سوای ذات تو نصیبی ولذتی پس هر وجه که خواهی امتحان کن مرا

اُرِيْدُ وِصَالَهٗ وَيُرِيْدُ هَجْرِيْ ❊ فَاَتْرُكُ مَا اُرِيْدُ لِمَا يُرِيْدُ

میخواهم من وصال او را ومیخواهد او جدائی مرا پس میگذارم چیزی را که میخواهم بسبب آنکه او میخواهد

فَكَلَامُ الْعُشَّاقِ فِيْ حَالِ الْغَلَبَةِ وَهُوَ يُطْوٰى وَلَا

پس کلام عاشقان ست وقت غلبهٔ شوق وحال آنکه پوشیده شود ونه

يُرْوٰى وَفِيْ اَنَّ الشَّاكِرَ اَفْضَلُ اَمِ الصَّابِرُ وَالْحَقُّ

نقل کرده نشود ودرین اختلاف ست این که غنی شاکر فاضل‌ترست یا فقیر صابر وحق آنست

أَلَا إِنْ أُرِيدَ مَا كَانَ الصَّبْرُ بِبَلَدٍ فَلَا تَعُدْ دَوُ

بدرستیکه اگر اراده کرده شود بصبر چیزیکه باشد آن صبر ثابت شده و بس نیست تعدد

هُوَ عَلَى الْبَلَاءِ خَيْرٌ مِنْهُ عَلَى الرَّخَاءِ وَهُوَ الْمُرَادُ بِمَا

بسر بر بلاء بهتر است از شکر که ثابت است بر نعمت و همین صبر اراده کرده شده است بآنچه

وَرَدَ مِنْ فَضْلِهِمَا أُوتِيتُمُ الْيَقِينَ وَعَزِيمَةَ

وارد شده در حدیث از بهتری هر یکی داده شده اید شما یقین ست و عزیمت

الصَّبْرِ يُؤْتَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَشْكَرِ أَهْلِ الْأَرْضِ

صبر در حدیث آورده میشود روز قیامت بشاکرترین از اهل زمین

فَيَجْزِيهِ اللَّهُ جَزَاءَ الشَّاكِرِينَ وَيُؤْتَى بِأَصْبَرِ أَهْلِ

پس جزا میدهد او را خدا جزای شکر کنندگان و آورده میشود صابرترین از اهل

الْأَرْضِ فَيُقَالُ لَهُ أَتَرْضَى أَنْ نَجْزِيَكَ كَمَا جَزَيْنَا

زمین را پس گفته میشود او را آیا راضی شوی اینکه جزا دهیم ترا چنانکه جزا دادیم

هٰذَا الشَّاكِرَ فَيَقُولُ نَعَمْ يَا رَبِّ فَيَقُولُ اللّٰهُ عَزَّ وَ

این شاکر را پس گوید آری ای پروردگار من پس گوید الله تعالی عز و

جَلَّ كَلَّا أَنْعَمْتُ عَلَيْهِ فَشَكَرَ وَابْتَلَيْتُكَ فَصَبَرْتَ

جل اللّٰه هرگز نه نعمت دادم برو پس شکر کرد و مبتلا گردانیدم ترا بلا پس صبر کردی

لَأُضَعِّفَنَّ لَكَ الْأَجْرَ وَإِلَّا فَالشُّكْرُ لَا يَتَنَاهَى عَلَى

هر آینه دو چند کنم مر ترا اجر تو و مگر نه پس شکر فاضل تر است از صبر همچنانکه بعد از این بیاید

الْمَحَبَّةِ وَهُوَ أَعْلَى الْمَقَامَاتِ الْبَابُ التَّاسِعُ عَشَرَ

محبت و محبت بزرگترین مقامات سالک است و باب نوزدهم

في الخوف والرجاء بسم الله الرحمن الرحيم

در بیان خوف و رجاء بنام خدای بخشنده مهربان

الخوف والرجاء خاطران فلا تكليف الا في مقدماتهما

خوف و رجاء هردو خطره اند پس نیست تکلیف درینها مگر در مقدمات هردو

مبنيان على انتظار ما يستقبل فالمستغرق

متفرع میشوند بر انتظار چیزیکه آید در زمان آینده پس کسیکه مستغرق باشد

بذكره تعالى ابن الوقت فيفقدهما فالرجاء الفرح

بیاد وی تعالی تابع و ملازم وقت ست پس گم میکند خوف و رجاء را پس رجاء شادی ست

لانتظار محبوب فلا بد من سبب فان حصل اكثر

برای انتظار امر محبوب پس لاچاری ست انتظار را از سببی پس اگر حاصل شود باشد اکثر

الاسباب فالاصدق اسم الرجاء كتوقع الحصاد

اسباب پس اسم صادق تر برجاء است همچو چشم داشتن درو

من لقي بذرا جيدا في ارض صالحة يصلها

از کسیکه بیفگند تخم نیک را در زمین قابل زراعت که در رسیده باشد آنرا

الماء وان فقد فالغرور والحماقة كما لو القى

آب و اگر مفقود شود اسباب انتظار بنام غرور و حماقت صادق چنانچه اگر انداخته باشد تخم

في غير صالحة لا يصلها الماء وان شك فيها

در زمین غیر قابل که نرسیده باشد آنرا آب و اگر شک باشد در اسباب حصاد

فالتمني كما اذا صلحت الارض ولا ماء وودق

پس نام تمنی برو صادق چنانچه وقتیکه صالح باشد زمین و آب نبود و آمده است در قرآن مجید

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي
بتحقیق آنانکه گرویده اند و آنانکه هجرت کرده اند و جهاد کرده اند در

سَبِيلِ اللّٰهِ أُولٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّٰهِ الْأَحْمَقُ
راه خدا تعالی ایشان امید دارند رحمت خدا تعالی را نادان

مَنِ اتَّبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللّٰهِ أَمَّا حُسْنُ الظَّنِّ
کسیست که تابع کند نفس خود را هوای وی و آرزو برد بر خدا تعالی اما نیکو داشتن گمان

بِالْحَذَرِ عَنِ الْمَعْصِيَةِ وَالْاِجْتِهَادِ فِي الطَّاعَةِ فَلَا بُدَّ
کردن با حذر از معصیت و کوشش در طاعت پس ناچاری ست

مِنْهُ فَهُوَ يَبْعَثُ عَلَى الطَّاعَةِ وَيُهَوِّنُ احْتِمَالَ الْمَشَقَّةِ
ازین پس این برمی انگیزد بر طاعت و آسان میگرداند برداشت محنت را

وَالْقُنُوطُ كُفْرٌ فَوَرَدَ ق لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ
و ناامیدی از رحمت کفرست آمده در قرآن مجید ناامید نمیشود از رحمت خدا تعالی

الْآيَةَ وَالطَّرِيقُ ذِكْرُ سَوَابِقِ فَضْلِهِ دُونَ شَفِيعٍ وَ
تا آخر آیه و در کوشش حاصل کردن رجا یاد کردن فضل پیشین وی ست بدون شفاعت کننده

مَا وَعَدَ مِنْ جَزِيلِ ثَوَابِهِ دُونَ اسْتِحْقَاقٍ وَمَا أَنْعَمَ
یاد کردن آنچه وعده کرده است خدا تعالی از عطا کردن ثواب جزیل بدون استحقاق و یاد کردن آنچه

بِمَا يُمِدُّ فِي الدَّارَيْنِ دُونَ سُؤَالٍ وَسَعَةِ الرَّحْمَةِ وَ
بخیر کرده است در هر دو سرا بدون سوال وی و یاد کردن فراخی رحمت

سَبَقِهَا الْغَضَبَ وَمَا وَرَدَ فِيهِ مِثْلُ ق لَا تَقْنَطُوا
پیشی گرفتن رحمت بر غضب او را و یاد کردن چیزیکه وارد شده در فضل ... نا امید مشوید

من رحمة الله الآية ح انا عند ظن عبدی بی و

الى آخر آية — درحدیث آمده من نزدیکان بنده خودم که گمان دارد و

والخوف الحزن لانتظار مکروه فاما من العلم

خوف اندوه است بسبب توقع امر مکروه پس خوف الهی پیدا میشود از علم

بعدم مبالاته تعالی فورد ح هؤلاء فی الجنة و

بے باکی وے تعالے کہ بہیچ چیز باک ندارد درحدیث آمده اینها در بهشت اند و

لا ابالی وهؤلاء فی النار ولا ابالی ای من ملامة

نیست باک مرا واینها در دوزخ اند ونیست باک مرا یعنی از ملامت

احد او من الطاعة والمعصية او لعدم تاثير الانابة

هیچ ملامت کننده یا باک ندارم از طاعت مطیع ومعصیت عاصی یا باک ندارم بجهة عدم تاثیر جزا دادن

والتعذيب فی زيادة ملكی ونقصانه او لانی

وعذاب کردن در زیادتی ملک من ونقصان او یا باک ندارم بجهة آنکه من

متصرف او متفضل غير مائل عادل غير جائر

متصرف کننده ام یا تفضل کننده ام درحالیکه غیر میل کننده ام عادلم نه ظالم

والجهل بالخاتمة وهو للمتقی اغلب والاعلی من

وخوف پیدا میشود از جهل خاتمه در عاقبت کار واین متقی را بیشتر است واعلی انواع مخافة از

سابقة الازل واما من المعاصی ويختص بموضع

سابقه ازل یا خوف ناشی باشد از گناهان خود وممتاز گردد این خوف در جائے

الغرور وعندا لمواظبة على الطاعة بخلاف الاول

غرور نزد مواظبت بر طاعت بخلاف خوف اول

٣٠٩

ثُمَّ اَمَّا مِنَ السُّؤالِ اَوِ العَذابِ اَوْ فَوْتِ الجَنَّةِ وَنَحْوِهَا

پس خوف یا پیدا میگردد از ہیبت سوال منکر و نکیر یا عذاب قبر یا فوت شدن جنت و مانند آن

وَتَخْتَلِفُ الآثارُ فَمَنْ خَافَ اسْتِيلاءَ العادَةِ

و مختلف میگردد آثار پس کسیکه مترسد از استیلای عادت

وَاظَبَ عَلَى تَرْكِهَا وَمَنْ خَافَ اِطِّلاعَهُ تَعالَى اشْتَغَلَ

مداومت کند بر ترک آن وکسیکه ترسد از اطلاع حق تعالی مشغول

بِتَنْقِيَةِ السِّرِّ فَاعْتَبِرْ وَيُؤَثِّرُ فِي البَدَنِ بِالهُزالِ وَ

بپاک کردن سر از وسوسه پس اندیشه کن و اثر میکند خوف در بدن به لاغری و

الصُّفْرَةِ وَالضَّعْفِ وَالبُكاءِ وَاِذا كَمُلَ يُؤَدِّي اِلَى

زردی و ناتوانی و گریه و چون کامل شود خوف الٰہی میرساند بسوی

الجُنُونِ وَالمَوْتِ وَهُوَ شَهادَةٌ لَكِنَّ الاَفْضَلَ مَنْ

جنون و موت و این شہادت ست لکن فاضلتر کسے ست که

عاشَ وَجاهَدَ عَدُوَّهُ وَمَنْ غَلَبَ عَلَيْهِ خاطِرُ كُلِّ شَيْءٍ فَرَّ مِنْهُ كَمَا

زنده ماند و مجاہده کند با نفس وکسیکه غالب شود بروی خوف بترسد از وی ہر چیز چنانچه

كَانَ لِعُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَوَرَدَ اِنَّ الشَّيْطانَ لَيَفِرُّ

بود برای عمر رض در حدیث آمده تحقیق شیطان ہر آئینه میگریزد

مِنْ ظِلِّ عُمَرَ وَالاَعْلَى اَنْ يُدْهِشَ عَنِ الاَشْياءِ فَلَمْ

از سایه عمر رض و بالاترین مراتب آنست که بیہوش کند خوف سالک را از ہمه چیزہا پس

يُؤَثِّرْ فِيهَا لِلْغَيْبَةِ عَنْهَا كَمَا كانَ لَهُ عَلَيْهِ الصَّلوٰةُ وَالسَّلامُ

تاثیر نکند در حالیکه چیزی بسبب غائب بودن از ہمه چیزہا چنانچه بود مر آنحضرت را علیه السلام

حين قصده الشيطان وهو في الصلوة فاخترق

قصد کرد آنحضرت را شیطان و وسوسه انداز در حال آنکه آنحضرت در نماز بود پس سوخت شیطان

فلا بد منه فهو يزجر النفس عن المعصية وينفي

پس لازم است سالک را از خوف چه زیراکه این باز میدارد نفس را از معصیت و دور میکند

العجب عن الطاعة والامن كفر لورود فلا يامن

عجب را از طاعت و ایمن بودن از عذاب خدا کفرست آمده است در قرآن مجید پس ایمن نشوند

مكر الله الآية والطريق النظر في صفاته تعالى

از مکر خدا تعالی الخ و روش این خوف نظر کردن است در صفات جلالیه وی تعالی

وافعاله لورود انما يخشى الله من عباده العلماء

و افعال او آمده در قرآن مجید نمی ترسد خدا تعالی را از جمله بندگان دیگر کسانیکه دانا باشند

ح انا اعلمكم بالله واخشاكم منه وذكر

در حدیث آمده من داناترم از شما بخدا تعالی و ترسکارترین شما ام از وی سبحانه و دیگر یاد کردن

الذنوب والخصوم وشدة العذاب وضعف النفس

گناهان خود و خصمها که روز قیامت دامنگیر شوند و شدت عذاب و ناتوانی نفس خود

وما ورد فيه واختلف في ان الرجاء افضل ام

و آنچه وارد شده است در باب این و اختلاف کرده شده است درینکه بتحقیق رجا فاضلترست یا

الخوف والحق عدم الانفكاك اذ لو عدم احدهما

خوف و حق عدم جدا بودن یکی ست از دیگر زیراکه اگر معدوم گردد هر یکی از هر دو

لصار امنا او قنوطا فشرطهما عدم القطع فلا

هر آینه میگردد نزد عدم خوف ایمن یا میگردد نومید نزد عدم رجا پس شرط خوف و رجا عدم قطع نشاید

يُقَالُ أَرْجُو طُلُوعَ الشَّمْسِ وَأَخَافُ هُجُومَ الْأَجَلِ

گفته میشود که رجا دارم بر آمدن آفتاب را و می ترسم آمدن اجل را

وَالرَّجَاءُ أَفْضَلُ مِنْ حَيْثُ هُوَ فَهُوَ طَرِيقُ الْمَحَبَّةِ وَ

ورجاء افضل است از خوف از حیثیت ذات او زیرا که رجا راه محبت است و

وَرَدَ سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي وَهُوَ الْأَصْلُ فَإِنْ

آمده در حدیث پیشی گرفته است رحمت من بر غضب من ورجا اولی است اگر

امْتَنَعَتِ النَّفْسُ عَنِ التَّوْبَةِ لِكَثْرَةِ الْمَعَاصِي أَوِ

امتناع آرد نفس وی از توبه بجهة کثرة گناهان و

اقْتَصَرَتْ عَلَى الْفَرَائِضِ أَوْ ضَعُفَتْ وَأَشْرَفَتْ عَلَى

اقتصار کند نفس بر اداء فرائض یا ضعیف شود و مشرف شود بر

الْمَوْتِ لِيَمُوتَ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَالْخَوْفُ إِنْ غَلَبَ التَّمَنِّي

موت تا بمیرد بر محبت وخوف اصلح است اگر غالب شود آرزو

وَاعْتَادَ الْمَعَاصِي وَالْأَفْضَلُ الْاِعْتِدَالُ لِمَنْ لَمْ يَتَّقِ

وعادت کند معصیت را وافضل اعتدال است مرکسی را که پرهیز نکرده

ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ وَلَا يَعْرِضُ بِمُعَارَضَةِ كَثْرَةِ

گناهان ظاهر و باطن را وعدول نکند بسبب معارضه بسیار بودن

أَسْبَابِ الرَّجَاءِ فَكَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُولُ لَوْ لَمْ

اسباب رجا پس بود عمر رض میفرمود اگر

يَدْخُلِ الْجَنَّةَ إِلَّا وَاحِدٌ لَرَجَوْتُ أَنْ أَكُونَ إِيَّاهُ وَلَوْ لَمْ يَدْخُلْ

نه آید در بهشت مگر یک کس امید دارم از خدا تعالی که هم آن کس باشم و اگر در نه آید

النار الا واحد اخاف ان اكون اياه و تعسر التحرز
در دوزخ مگر یک کس میترسم که من باشم آنکس و دشوار است احتراز کردن

عن المعاصي الباطنة حتى كان عمر رضي الله عنه
از گناهان باطنه تا آنکه بود عمر رضی الله عنه

يسأل حذيفة رضي الله عنه عن وجود اثر النفاق
سوال میکرد حذیفه بن الیمان را رض از بودن اثر نفاق

فيه واحتمال زوال الاسباب في المستقبل فورد
در وی و بجهت زائل شدن اسباب رجاء در زمان آینده در حدیث آمده

ان الرجل ليعمل عمل اهل الجنة حتى لا يبقى بينه و
بدرستیکه مردی هر اینه کار میکند بکار اہل بہشت تا اینکه باقی نمی باشد میان وی و

بين الجنة الا شبر وسبق عليه الكتاب فيختم
میان بہشت مگر مقدار یک وجب و پیشی گرفته است بروی سرنوشت و ختم کرده میشود

له بعمل اهل النار ثم سوء الخاتمة نعوذ بالله منه
مر او را بعمل اہل دوزخ پس بدی خاتمه که پناه میگیریم بخدا ازان

اما بالشك والجحود عند النزع لظهور بطلان
یا بسبب شک یا بسبب انکار است نزد برامدن روح از بدن بجهت انکشاف بطلان

بدعة كان يعتقدها تقليدا او تعويلا على
بدعتی که بود که اعتقاد میکرد آنرا از روی تقلید یا از روی اعتماد بر

ما ذكره الكلام فهو حالة الانكشاف واعتقاد
آنچه ذکر کرده کلام خود زیرا که حال موت حالت واشدن پرده حقائق امور است و اعتقاد کردن

بطلان كل ما اعتقده او شكر لهذا وورد في

بطلان هر چيزے كه اعتقاد ميكرد وآنرا يا شكر گردانرا برای همين وآمده است در قرآن

قل هل ننبئكم بالاخسرين اعمالا الاية والمعاملة

بگو ای محمد آيا خبر كنيم شمارا برای زيان كارترين مردمان از روی كردارها تمام آيه ومعامله

لا تنافيه والبله بمعزل عنه ومن ثم ورد ح

منافی نيست سوء خاتمه را وابلهان دور اند از خطر سوء خاتمه وازين جهت آمده در حديث

اكثر اهل الجنة البله او بمعاداته تعالى لعبده

بيشترين اهل بهشت نادانند وسوء خاتمه ميباشد بسبب دشمنی داشتن بنده خدا تعالى

بتفريقه تعالى اياه من الدنيا وتالم القلب

بجدا كردن حق تعالى اورا از دنيا ودرد مند شدن دل وے

بفواتها وكان يستولي حبها عليه ويضعف

بفوت شدن دنيا ومال آنكه مستولی بود دوستی دنيا بر دل وے وضعيف باشد

ايمانه ولا يكون من ذكره تعالى فيه الا حديث

ايمان وے وبود از ذكر خدا تعالى در وے مگر خطرات

النفس وهو اسود من تراكم ظلام الرذائل فورد

نفسانی وحال آنكه دل وے سياه شده از بسيار شدن تاريكيهای اخلاق بد آمده است

ق قل ان كان اباؤكم وابناؤكم واخوانكم و

در قرآن مجيد بگو ای محمد اگر هستند پدران شما وفرزندان شما وبرادران شما

ازواجكم وعشيرتكم واموال اقترفتموها و

زنان شما وخويشان شما ومالهائے كه كسب كرده ايد آنرا و

٣١٧

وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا

و تجارتی که می‌ترسید از ناروائی آن و مسکنها که می‌پسندید آنرا

أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي

دوست‌تر باشد شما را از خدای تعالی و رسول وی و از جهاد کردن در

سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ أَوْ عَجَبًا

راه خدا پس انتظار برید تا بیارد خدای تعالی عقوبت خود را یا امر عجیبی حاصل شود

أَمْرٌ دُنْيَاوِيٌّ كَانَ مُحِبَّهُ فَاحْتُجِبَ عَنْهُ تَعَالَى

امر دنیاوی که دوست میداشت آنرا پس محجوب شود بنده از وی تعالی

شُغْلًا بِهِ ثُمَّ اعْتَادَهُ وَتَرَسَّخَ فِي الْقَلْبِ لَا يُنْسَى

از جهت مشغول شدن بدان امر پس آنرا عادت کرد و راسخ گردد در دل فراموش کرده نمیشود

كَمَا فِي النَّوْمِ وَهُوَ لِكَثْرَةِ الْمَعَاصِي مَعَ قُوَّةِ الْإِيمَانِ

چنانچه در حالت خواب و این احتجاب حاصل میشود بسبب بسیاری گناهان با وجود قوت ایمان

أَوْ قِلَّتِهَا مَعَ ضَعْفِهِ وَهَذَا لَا يُوجِبُ الْخُلُودَ فِي

یا از جهت کم بودن معاصی با وجود ضعف ایمان و این قسم واجب نمیگرداند خلود را در

النَّارِ بِخِلَافِ الْأَوَّلِ وَلَكِنْ مِنْ ثَمَّ تُكْرَهُ الْفُجَاءَةُ لِجَوَازِ

دوزخ بخلاف قسم اول و ازین جهت مکروه داشته شده است ناگاه مردن که جایز بود

اتِّفَاقِهَا عَلَى خَاطِرِ سُوءٍ وَتُغْبَطُ الشَّهَادَةُ لِاسْتِيلَاءِ

اتفاق آن بر خاطر بد و هم آرزو برده میشود درجه شهادت از جهت مستولی شدن

سبب

حبه تعالى على القلب واعراضه عن الدنيا وهو

دوستی خدای تعالی بر دل وے و اعراض کردن او از دنیا و این مقام شهادت

لمن يخلص ولا يقصد الغلبة والغنيمة والصيت

مرکسے راست که اخلاص ورزد و قصد نکند غلبه را و غنیمت را و آوازه و شهرت را

والعلاج المعرفة ولزوم الطاعة وتعجيل التوبة

و علاج معرفت است و لازم گرفتن طاعت و شتابی کردن توبه

والنوم على الطهارة ظاهرا وباطنا وتنقية

و خواب کردن بر طهارت در ظاهر و باطن و پاک کردن

القلب في تلاوة القرآن وطلب العلم النافع

دل و خواندن قرآن و طلب کردن علم نافع

فالامر صعب ومن ثم روي عن السلف كثرة

زیرا که امر دشوار است و ازینجهت روایت کرده شده است از سلف بسیاری

النوح والبكاء الباب التاسع عشر في

نوحه و گریه و زاری

الفقر والزهد بسم الله الرحمن الرحيم

فقر و زهد بنام خدای بخشنده مهربان

الفقر فقد ما يحتاج اليه فان فرح وكره الزائد

فقر نا یافتن چیزیکه احتیاج دارد بدان پس اگر خرسند شود و کره دارد زیادت را

على الضرورة فهو زاهد وان لم يكره ولم يرغب

بر قدر ضرورت پس آن زاهد است و اگر کروه ندارد زیادتی را و رغبت هم نکند

٣١٦

فواضي وورد يا معشر الفقراء اعطوا

پس آن راضی شوند در حدیث آمده ای گروه ناداران بدهید خدا تعالی را

الرضا من قلوبكم تظفروا بثواب فقركم والا

رضا از دلهای خود تا پیروزی یابید از ثواب فقر خود ورنه

فلا وان ترك الطلب مع ان الوجود عنده احب

پس هیچ فایده ندارد و اگر ترک کند طلب با وجود آنکه بودن زر در او دوست تر است

فقانع وان رغب وترك للعجز فحريص وان

پس قانع است و اگر رغبت کند و ترک کرده است از بهر عجز پس حریص است و اگر

اضطر اليه وفقده فمضطر والاعلى تسويتهما

ناچار بود بسوی محتاج الیه خود در نیافت آن را پس مضطر است و بالاتر از همه برابر بودن

الوجود والعدم فهو استغناء دون الغنى

وجود مال و عدم او هست پس این حالت استغنا است بدون غنا

لاختصاصه به تعالى وهو المراد بما ورد في

بجهت مخصوص بودن بی نیازی بذات وی تعالی و همین است مراد بآنچه وارد شده در

فضل الفقر اما ما ورد اعوذ بك من الفقر

فضیلت فقر اما آنچه وارد شده در حدیث پناه میجویم بتو از فقر

ونحوه فمحمول على الاضطرار واختلف في ان

و مانند این حدیث پس حمل کرده شده است بر اضطرار و اختلاف کرده شده است درین که

الفقر افضل ام الغنا والحق الاختلاف بحسب

فقر فاضل تر است یا توانگری و حق اختلاف احوال است بحسب

الأشخاص فالفضل بقدر الفراغ عن الشواغل

والدنيا إنما حذر عنها للشغل عند تعالى وكم من

فقير شغله وكم من غني لم تشغله كسليمان عليه السلام

وابن عوف رضي الله عنه أما في حق الأكثر فالفقر

إذ هو أبعد عن الخطر والأنس بالدنيا والقدرة

على الشهوة إلا في المضطر لأنه يموت جبرا

والواجد يحصل المعرفة إلا من لا يتوب عن

المعاصي فالموت خير له وكذا في نفس الأمر فورد

اللهم أحيني مسكينا وأمتني مسكينا واحشرني

في زمرة المساكين بلغ غني الفقراء أن لمن صبر

٣١٨

وَاحْتَسَبَ مِنْكُمْ ثَلٰثُ خِصَالٍ لَيْسَتْ لِلْأَغْنِيَاءِ

وثواب کنید از شما سه خصلت است که نیستند مر توانگران را

أَمَّا الْخَصْلَةُ الْوَاحِدَةُ فَإِنَّ فِي الْجَنَّةِ غُرَفًا يَنْظُرُ إِلَيْهَا

اما یک خصلت این است که تحقیق در بهشت غرفها است که می بینند بسوی آنها

أَهْلُ الْجَنَّةِ كَمَا يَنْظُرُ أَهْلُ الْأَرْضِ إِلَى نُجُومِ السَّمَاءِ

اهل بهشت چنانکه می بینند مردم زمین بسوی ستارهای آسمان

لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا نَبِيٌّ فَقِيرٌ أَوْ شَهِيدٌ فَقِيرٌ أَوْ مُؤْمِنٌ

در نمی آیند در آن غرفها مگر پیغمبر درویش یا شهید درویش یا مسلمان

فَقِيرٌ وَالثَّانِيَةُ يَدْخُلُ الْفُقَرَاءُ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْأَغْنِيَاءِ

درویش و خصلت دوم این است که در می آیند درویشان بهشت را پیش از توانگران

بِنِصْفِ يَوْمٍ وَهُوَ خَمْسُمِائَةِ عَامٍ وَالثَّالِثَةُ إِذَا قَالَ

بمقدار نیم روز که آن مقدار پانصد سال است و خصلت سوم این است که چون گوید

الْغَنِيُّ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَ

غنی این چهار کلمه را پاکی است الله تعالی را و ستایش محض است مر وی تعالی را و نیست معبود مطلق سوای الله

اللّٰهُ أَكْبَرُ وَقَالَ الْفَقِيرُ مِثْلَ ذٰلِكَ لَمْ يَلْحَقِ الْغَنِيُّ

و خدای بزرگتر است و بگوید فقیر مثل آن هرگز نرسد غنی

بِالْفَقِيرِ وَإِنْ أَنْفَقَ عَشَرَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ وَكَذٰلِكَ

بدرویش اگرچه نفقه کند غنی ده هزار درهم و همچنین

أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلُّهَا فَلَمَّا جَاءَ بِرِسَالَةِ الْفُقَرَاءِ آن

اعمال نیک غنی همه ... هر کسی که آمده بود نزد آنحضرت به پیغامبری درویشان گفت به درستی

٣١٩

وصححه

الاغنياء يحجون ويعتمرون ويتصدقون والفقير

توانگران حج میگذارند وعمره ادا میکنند وصدقه میدهند ودرویش

عاجزون عن ذلك ولان الغناء سبب طول الحساب

عاجزند ازین وبجهة آنکه توانگری سبب درازی حساب است

والفقر فان عورض بان الغناء صفته تعالى

ودرویشی پس اگر معارضه کرده شود بآنکه بی نیازی صفت حق تعالی است

والتخلق باخلاق الله مندوب اليه وبان الغني

ومتصف شدن بصفات الهی مستحب است ودیگر آنکه توانگر

قادر على العبادات المالية دون الفقير لم

قدرت دارد بر عبادات مالی

يعترض لان الغناء بالاسباب والاغراض ليس

اعتراض کرده نشود زیرا که توانگری باسباب ومتاعها نیست

من خلقه تعالى كالتكبر دون استحقاق والعبادة

از صفت وی تعالی چنانکه تکبر بدون استحقاق آن وعبادت

المالية انما توجب الثواب لترك الدنيا كالتوبة

مالی جز این نیست که واجب میکند ثواب آخرت را بجهة ترک کردن دنیا همچو توبه کردن

لترك الذنب فلو فضل الغني على الفقير لفضل

بجهة ترک کردن گناه پس اگر تفضیل داده شود توانگر بر درویش هرآینه فضل داده شود

العاصي على المتقي وحقه ان لا يكرههم من حيث

گناهگار را بر پرهیزگار وحق درویش آنست که کراهت ندارد توانگران را از جهت

أنه فضله تعالى بل يتقلد المنة تقلد المجرمين
که آن فضل وی تعالی است بلکه قبول کند احسان را مانند قبول کردن منت بیماران

الحجام ولا يأثم ويستر الفقر بالتجمل والتعفف
حجام و گناهگار نمی شود و حق دوم آنست که بپوشد فقر خود را با اظهار نیکو حالی و بازداشتن خود از

فورد إن الله يحب الفقير المتعفف أبا العيال
در حدیث آمده بتحقیق خدای تعالی دوست میدارد درویش کم سوال صاحب عیال را

ولا يتواضع لغني للغناء فورد يذهب ثلثا
و حق سوم آنست که تواضع نکند توانگر را از جهة توانگری او در حدیث آمده میرود دو ثلث

دينه بل يترفع عليه فورد إنه صدقة
دین او بلکه برتری کند بر توانگر در حدیث آمده تکبر کردن با متکبران صدقه است

ولا يتوانى في العبادة ويتصدق بالفاضل
و حق چهارم آنکه سستی نکند در عبادت و صدقه دهد بچیزیکه زیاده از اندازه حاجت اصلی

فورد فيه إن درهما أفضل من مائة ألف
آمده است در باب این حدیث بتحقیق تصدق کردن یک درهم فاضل تر است از صد هزار درهم از توانگر

ويستقرض محسنا الظن به تعالى لا متوكلا
و وام بگیرد از کسی در حالیکه نیکو کننده باشد گمان خود را به پروردگار نه اعتماد کننده باشد

على السلطان الظالم فيقضي إن وجد حلالا
بر پادشاه ظالم پس خود ادا بکند آنرا اگر بیابد مال حلال را

ولا يقضيه الله تعالى ويرضي الخصماء
ورنه قضا میکند آنرا الله تعالی و راضی میکند قرض خواهان او را

ويكشف الحال للمقرض ولا يخادع بالمواعيد

و ظاهر كند قرضدار حقيقت حال خود بقرض خواه و فريب ندهد بوعده هاے دروغ

ويجب القضاء من بيت المال والصدقات و

و واجب ست قضاے وام اينچنين كس از بيت المال و از مال زكوة و

لا يسأل فهو في الأصل حرام لتضمنه الشكاية

سوال نكند از مردم زيراكه سوال در اصل حرام ست بجهت متضمن بودن او گله را

منه تعالى وإذلال النفس المؤمنة لغيره تعالى

از دوست تعالى و خوارى نفس مسلمان را در پيش غير دوست تعالى

وإيذاء المسئول فربما يعطي حياء فورد

و آزار مسئول را پس بسا باشد كه بدهد مسئول از شرم در حديث آمده

ما أحل من الفواحش غير مسألة الناس إلا

حلال كرده نشده است از گفتار ناسزا سواى سوال كردن از مردم مگر

لضرورة تميت وتمرض لمن عجز عن الكسب أو

وقت ضرورت بموت يا مفضى شود بمرض مر كسے را كه عاجز باشد از كسب

استغرق في طلب العلم أو تعب وفي الترك

مستغرق بود در طلب علم يا مشروبے كه در رنج اندازد و در ترك سوال

أولى ويحترز عن الشكاية فيقول إني مستغن

اولى ست و احتراز كند از شكايت پس گويد بتحقيق من بے نيازم از سوال

لكن النفس تريد الشهوة وعز الإذلال فيسأل

ولكن نفس من ميخواهد شهوت خود را و احتراز كند از خوار كردن نفس خود پس سوال كند

قريبًا أو كريمًا لا يمنّ بل يقبل المنّة وعن الإيذاء
خویش خود را یا مرد سخی را که منت ننهد بلکه قبول کند منت از سائل و احتراز کند از ایذای سوال

فلا يسأل في الجمع ولا عمّن يستحيي عن الرّدّ
پس سوال نکند در حضور مردم و نه از کسی که شرم دارد از رد سوال

فيحرم إن أعطى حياءً منه أو من حاضر كما لو
پس حرام شود بر سائل اگر داده است از جهت حیای سائل یا از جهت دیگری که حاضر بود چنانچه اگر

أخذ عنفًا والفارق القرائن وفتوى القلب و
گرفته باشد مال کسی بتعدی و فرق کنند میان آنکه از طیب قلب سید یا از حیای مردم قرینهاست و فتوی دل است

يشكره تعالى بعد القبض بالاشتغال بالطّاعة
و شکر گوید خدا تعالی را پس از قبض بمشغول شدن بطاعت و تعالی

والانفاق فيها فهو الأحبّ أو في المباح معرفة
و انفاق کردن آن در آن پس این دوستتر است یا انفاق کند در امر مباح و بشناختن

فضل الفقر وشكر المعطي بكونه سببًا فورد
فضل فقر و بشکر کردن عطا دهنده بواسطه بودن او سبب در حدیث آمده

من لم يشكر النّاس لم يشكر الله ويدعو له
کسی که شکر نکرد مردم را شکر نکرد خدا تعالی را و دعا کند مر عطا دهنده را

وورد من أسدى إليكم معروفًا فكافئوه
و در حدیث آمده کسی که احسان بکند و برساند بسوی شما نیکی را پس مکافات کنید او را

فإن لم تستطيعوا فادعوا له ولا يستصغر
پس اگر احسان نتوانید کرد پس دعا کنید او را و حقیر نشمرد عطای کسی را

ولا يقرع بالمنع ويحترز عن الشبهة فورد ق

سرزنش کند سوال را ... واحتراز کند از شبهه ... آمده در قرآن مجید

ومن يتق الله يجعل له مخرجا ويرزقه من حيث

وهرکه تقوی کند از حرام ...

لا يحتسب ولا ياخذ اكثر من قوت يوم فهو

که گمان ندارد ونگیرد سائل بیش از قوت یک روز و شب ...

العزيمة والرخصة قوت سنة لتجدد سبب

عزیمت و رخصت قوت یک سال است بجهة نو پدید شدن سبب

الدخل بعدها وكان عليه الصلوة والسلام لا ياخذ

دخل بعد از یک سال و بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم که ذخیره نمیگرفت

للعيال اكثر منه بل يؤثر شيئا منه حتى ينتهي قبل

برای اهل و عیال بیشتر از قوت یک سال ...

مضي السنة وهو الوسط المرضي من الروايات

گذشتن تمام سال و این قول متوسط است که پسندیده است از اقوال علماء

فروي اربعون وخمسون ونصاب الزكوة و

پس روایت کرده شد که چهل درهم ست یا پنجاه درهم و در بعضی نصاب زکوة ست و در

قيمة الضيعة او البضاعة المحصلة للغني و

قیمت عقارات یا سرمایه که حاصل کننده است غنا را

يستر تحاميا عن هتك ستر المروة وكشف

میپوشد گرفتن عطا را بجهة احتراز کردن از دریدن پرده مروت

٣٢٢

٣٢٥

الحَاجَةِ وَالحَسَدِ وَالغِيبَةِ وَسُوءِ الظَّنِّ وَإِعْلَانِ

حاجت وازجهة احتراز حسد وغیبت وبد گمانی واز ظاهر کردن

عِبَادَةِ المُعْطِي وَمَذَلَّةِ النَّفْسِ لِلمُؤْمِنِ فَهِيَ حَرَامٌ

عبادت دهنده وخواری نفس فرمانبردار زیراکه ذلت بی غرض حرام است

وَشُبْهَةِ الشَّرِكَةِ فَوَرَدَ مَنْ أُهْدِيَ إِلَيْهِ هَدِيَّةٌ

وازجهة احتراز ازشبهه شرکت درحدیث آمده کسیکه فرستاده میشود بسوی او هدیه

وَعِنْدَهُ قَوْمٌ فَهُمْ شُرَكَاؤُهُ فِيهَا وَيُعْرَفُ بِكَرَاهَةِ

ونزد وی نشسته اند جماعتی پس ایشان شریکان وی اند دران وشناخته میشود احتراز بکروه شمردن

ظُهُورِ أَخْذِ غَيْرِهِ كَأَخْذِهِ وَيُظْهِرُ قَصْدَ الإِخْلَاصِ

ظهور اخذ فقیر از دیگر همچو گرفتن خود وظاهر میکند اخذ را ازجهة قصد صدق واخلاص

وَإِسْقَاطِ الجَاهِ وَهَضْمِ النَّفْسِ فَأَدَاءِ الشُّكْرِ فَوَرَدَ

وافگندن منزلت او از دل مردم وبقصد شکستن نفس وادای شکر این نعمت آمده است

فِي وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ وَيَكْتُمُونَ

در قرآن مجید واما نعمت پروردگار خویش پس حدیث کن ومی پوشند

مَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيُعْرَفُ بِإِرَادَةِ ظُهُورِهِ

آنچه داده است ایشان را خدا ازکرم خود وشناخته میشود بقصد ظاهر کردن

عَطَاءُ السَّاتِرِ كَعَطَاءِ المُظْهِرِ وَأَمَّا إِنْ بَلَغَ حَدًّا

عطای پوشنده همچو عطای ظاهر کننده واما آنکه برسد شخصی بمرتبه

يَسْتَوِي فِيهِ السِّرُّ وَالعَلَانِيَةُ فَكِبْرِيتٌ أَحْمَرُ

که برابر شود دران نزد وی نهان وآشکارا پس چنین کس گوگرد سرخ است

ويترك ما فيه السمعة والرياء تحاميا عن

وترک کرده شود عملی اگر ثابت بوده باشد دران شایبه ریا وسمعه ازجهت احتراز کردن از

الاعانة على الاثم والاولى ان لا يأخذ الا لحاجة

امداد کردن بر گناه و اولی آنست که نگیرد مگر بجهت حاجت

فورد ما المعطي من سعة باعظم اجرا من

در حدیث آمده نیست عطا دهنده از مال زائد بزرگتر از اجر

الاخذ اذا كان محتاجا او التفريق على الفقراء

گیرنده وقتی که باشد محتاج یا برای قسمت نمودن بر فقرا

فيعجل تحاميا عن الانس بالدنيا والاخذ في

پس تعجیل کند تقسیم کن از جهة اجتناب کردن از انس بدنیا یا بجهت گرفتن در

الملاء والرد في الخلاء فهو اقرب الى السلامة

مردم ورد کردن در خلوة پس این طریق قریب تر است بسوی سلامت

ويختار التطوع ان شك في شرائط الواجب

واختیار کند گرفتن صدقه نفل اگر شک کند در شرائط صدقه واجب

او علم انه لا يتصدق ان لم يأخذ او قصد

یا بداند درویش بیقین که توانگر نشده صدقه نمیدهد دیگر اگر نگیرد آن را یا قصد کرد

التوسعة على الفقراء والواجب اذا قصد

فراخی را بر فقرا واختیار کند گرفتن صدقه واجب را اگر قصد کند

الاعانة على دائه او موافقة الفقراء او هضم

اعانت مسلمانان را برادای واجب یا قصد کند موافقت درویشان یا شکستن

٣٢٦

النفس فانّما لم تختلف باختلاف النيّة ثمّ

نفس خود زیرا که اندر این چیزها مختلف میگردند باختلاف نیت پستر

الزهد عزوف القلب عن الدنیا الی الآخرة

زهد برگشتن دل است از دنیا بسوی آخرت

طوعا ولا یعبأ بالید لوجودها لسلیمان

برضا و اعتبار نموده نمیشود در زهد دست قدرت را بجهة بودن آن مر سلیمان پیغمبر را

علیه السلام وکون عیسی صلوات الله علیه اخلی

علیه السلام و بجهة بودن عیسی علیه الصلوة والسلام خالی تر

یدا من نبیّنا علیه الصلوة والسلام مع انّه

از روی دنیاوی از پیغمبر ما علیه الصلوة والسلام با وجود آنکه پیغمبر ما

افضل وهو یثمر المکاشفة کما سبق فی حدیثی

افضل است از عیسی و زهد ثمره میدهد علم مکاشفه را چنانکه گذشته است در دو حدیث

التجافی وحارثة رضی الله عنه والفراغ للعبادة

تجافی از دار غرور و حدیث حارثه و نتیجه دهد فراغ را برای عبادت

فورد من احبّ دنیاه اضرّ باخرته وتعظیم

در حدیث آمده کسیکه دوست دارد دنیای خود را زیان میرساند بآخرت خود و نتیجه میدهد بزرگ

قدرها فورد رکعتان من عالم زاهد خیر من

در حدیث آمده دو رکعت از عالم که زاهد باشد بهترست از

عبادة المتعبّدین الی آخر الدهر ومحبّته تعالی

عبادت متعبدان دیگر تا آخر زمانه و نیز نتیجه میدهد محبت حق تعالی را

وَمَعْرِفَتِهِ فَهُمَا لَا يَحْصُلَانِ إِلَّا بِدَوَامِ الذِّكْرِ

معرفت حقتعالی زیرا که این هردو حاصل نشوند مگر بدوام

الْفِكْرِ الْمُتَمَنِّعَيْنِ مَعَ الشُّغْلِ بِالدُّنْيَا ثُمَّ الْأَدَبِ

فکر که حاصل نمی شوند با وجود شغل بدنیا

بِاعْتِبَارِ نَفْسِهِ أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ النَّفْسِ وَهُوَ

اعتبار ذات وی آن است که مجاهده کند در تحصیل

تَزَهُّدٌ ثُمَّ أَنْ يَتَنَفَّرَ عَنْهَا فَهُوَ زُهْدٌ ثُمَّ عَدَمُ الـ

پس دوم آنست که نفرت گیرد از دنیا

وَالتَّنَفُّرِ وَيُعْرَفُ بِتَسْوِيَةِ سَرِقَةِ مَالِهِ وَمَالِ غَيْرِهِ

و نفرت است و شناخته میشود به برابر بودن دزدی مال وی و مال غیر او

ثُمَّ عَدَمُ الِاعْتِبَارِ بِزُهْدِهِ وَبِاعْتِبَارِ مَا مِنْهُ مِنْ

پس درجه چهارم نا اعتبار کردن زهد خود را و باعتبار چیزیکه پیدا شده

خَوْفِ النَّارِ ثُمَّ مِنَ الرَّجَاءِ إِلَى الْجَنَّةِ لِاقْتِضَائِهِ الْمَحَبَّةَ

خوف آتش دوزخ پس درجه بالاتر از امیدواری بسوی جنت

ثُمَّ مِنْ رَفْعِ الِالْتِفَاتِ إِلَى مَا سِوَاهُ تَعَالَى وَبِاعْتِبَارِ

پس درجه بالاتر از برداشتن توجه خود بسوی آنچه سوای خدا تعالی است و باعتبار

مَا فِيهِ فِي بَعْضِ الدُّنْيَا كَالْمَالِ دُونَ الْجَاهِ وَهُوَ

آنچه زهد است در بعض امور دنیا مانند مال نه جاه

كَالتَّوْبَةِ عَنْ بَعْضِ الذُّنُوبِ ثُمَّ فِي كُلِّهَا ثُمَّ فِي

مانند توبه کردن است از بعضے گناهان پس بالاتر از آن در تمام امور دنیا

۳۴۸

مَا سِوَاهُ تَعَالَى وَبِاعْتِبَارِ الْحُكْمِ الْفَرْضُ وَهُوَ فِي
بجز حق سوای وی تعالی ست وباعتبار حکم آن فرض ست واین در
الْحَرَامِ ثُمَّ السُّنَّةُ وَهُوَ فِي الشُّبْهَةِ ثُمَّ النَّفْلُ وَهُوَ
حرام ست پستر درجه دوم این اعتبار زهد سنت ست وآن در چیزهای شبهه ست پستر زهد نفل ست وآن
فِي فُضُولِ الْمُبَاحِ وَيُحْتَاجُ عِنْدَ الْقَصْدِ إِلَى الْكَسْبِ
در چیزهای زاید از حاجت که از حلال بود و بر می آرد سالک را از آن قصد کردن او بسوی کسب
إِنْ كَانَ لِلَّذَّةِ دُونَ الْعُدَّةِ عَلَى الْعِبَادَةِ وَالْادِّخَارُ
اگر باشد بجهت لذت نه قصد استعداد بر عبادت و ذخیره کردن
إِنْ زَادَ عَلَى قُوتِ السَّنَةِ إِلَّا لِمَنْ لَا يَكْسِبُ وَلَا يَأْخُذُ
اگر زیاده باشد بر قوت یکسال مگر مر کسی را که کسب نکند و نستاند
مِنَ الْأَيْدِي كَدَاوُدَ الطَّائِيِّ رَحِمَهُ اللّٰهُ وَهُوَ مَلَكَ
از دستها همچو داود طائی رحمه الله وآن مالک شده بود
عِشْرِينَ دِينَارًا فَقَنِعَ بِهَا عِشْرِينَ سَنَةً وَالتَّغَذِّي
بیست دینار سرخ را پس قناعت کرد بدان بیست سال ونیز بر می آرد از زهد غذا گرفتن
مِنْ بُرٍّ مَنْخُولٍ وَالْمُوَاظَبَةُ عَلَى الْإِدَامِ وَاتِّخَاذُ
از آرد گندم بیخته و مداومت کردن بر نانخورش و گرفتن
ثَوْبَيْنِ وَأَثَاثٍ وَجِنْسٍ رَفِيعٍ وَالْأَوْلَى الْمُبَالَغَةُ
دو جامه از جنس اعلی و رخت خانه و اختیار کردن جنس اعلی از خوردن و پوشیدن و اولی مبالغه کردن
فِي التَّشْدِيدِ تَحَامِيًا عَنِ الْأُنْسِ بِالدُّنْيَا وَطُولِ
در سختی بر نفس از جهت احتراز کردن از موانست بدنیا و دیر

۳۳۰

الْمُكْثُ لِلْحِسَابِ وَالْحَبْسُ عَنِ الْجَنَّةِ وَاللَّوْمُ وَ

ماندن برای حساب وباز ماندن از بهشت وازجهة احتراز کردن لامت و

التَّعْيِيرُ وَالْحِرْمَانُ عَنِ الدَّرَجَاتِ الْعَالِيَةِ وَهُوَ

عیب نمودن ایشان ومحروم بودن از درجهای بلند و این حست

الْمَانِعُ وَوَرَدَ لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللّٰهِ

مرد و در حدیث آمده اگر می بود دنیا که برابر می شد نزد خدای تعالی

جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ

بازوی پشه را نمی نوشانید اسرا ازان هیچ کافر را از دنیا یکدم آب و در حدیث آمده

اَلدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ وَمَلْعُونٌ مَا فِيهَا اِلَّا مَا كَانَ

دنیا رانده شده است و رانده شده است چیزی که در دنیاست مگر چیزی که باشد

لِلّٰهِ ثُمَّ الْحَالَاتُ الَّتِي قَبْلَ الْمَوْتِ دُنْيَا وَالَّتِي بَعْدَ

برای خدای تعالی پس حالات که باشند پیش از موت نامیده می شود بدنیا و آن حالات که باشد بعد

الْمَوْتِ آخِرَةٌ لٰكِنِ الْعِبَادَةُ وَمَا لَا بُدَّ مِنْهُ فِيهَا مَعْدُودٌ

نامیده می شود آخرت لیکن طاعت الهی و چیزی که ضروری است در دنیا شمرده شده

مِنَ الْآخِرَةِ لِخُرُوجِهَا عَمَّا جُمِعَ فِيمَا وَرَدَ فِي اِنَّمَا

از آخرت بجهة خارج بودن چیزهای مذکوره از آنچه جمع کرده شده است در آنچه وارد شده در قرآن مجید

الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ الْآيَةَ فَهِيَ الدُّنْيَا

زندگانی این سرا بازیچه است و بی فائده تا آخر آیه پس همین چیزها دنیاست

بِاَجْمَعِهَا وَمَتَاعُهَا مَا جُمِعَ فِيمَا وَرَدَ فِي زُيِّنَ

تمامها و متاع دنیا چیزیست که جمع کرده آنرا حضرت حق تعالی در آنچه آمده در قرآن مجید در زین

لكاسب حب الشهوات الآنية والشغل بها حب

سیم در ذم شهوات نفسانی تا آخر آیه و شغل بدنیا عبارت است دوستی

حظوظها باطنا وتحصيلها ظاهرا وعلاجه حبها

حظهای وی در باطن و تحصیل او در ظاهر و علاج دوستی دنیا

معرفة الرب والنفس وشرف الآخرة وخساسة

معرفت پروردگار است و دوم معرفت نفس سیوم معرفت بزرگی آخرت چهارم دنائت

الدنيا والمنافات بينهما الباب العشرون

دنیا پنجم شناخت منافات میان این هر دو باب بستم

في التوحيد والتوكل واليقين

در بیان توحید و توکل و یقین

بسم الله الرحمن الرحيم ادنى رتب

بنام خدای بخشنده و مهربان پایان ترین مراتب

التوحيد محض القول وهو النفاق والعياذ

توحید محض زبان گفتن است لا اله الا الله و این نفاق است و پناه میجویم

بالله تعالى منه ولا يفيد الا عصمة الدم والمال

بخدای تعالی از این نفاق و فائده نمی بخشد این مگر نگاه داشتن خون او و مال او

لورود ح فاذا قالوها عصموا مني دماءهم و

بجهت ورود حدیث آمده پس چون بگویند کلمه توحید را نگاه دارند از من خونهای خود را و

اموالهم ثم التصديق كما للعامي والمتكلم

اموال خود را پستر تصدیق کردن است چنانچه این اعتقاد مر عامی و متکلم راست

٣٣١

فَهُوَ لَا يَتَمَيَّزُ إِلَّا بِالْحِيلَةِ الدَّافِعَةِ تَشْوِيشَ الْمُبْتَدِي

پس او تمیز نمی‌شود مگر بحیله [illegible] تشویش مبتدیان

وَيُفِيدُ النَّجَاةَ مِنَ الْخُلُودِ فِي النَّارِ ثُمَّ مُشَاهَدَةُ

و فائده میدهد رستگاری را از همیشه بودن در آتش دوزخ پس دیدن توحید شاهد گردیدن

صُدُورِ الْكُلِّ مِنْهُ تَعَالَى وَيُفِيدُ اعْتِمَادَ الْقَلْبِ

صدور هر چیز است از وی تعالی و فائده میدهد اعتماد قلب

عَلَيْهِ وَالِانْقِطَاعَ عَمَّا سِوَاهُ تَعَالَى فَهُوَ التَّوَكُّلُ ثُمَّ

بر وی تعالی و انقطاع وی از آنچه جز ذات سبحانه [illegible] همین معنی توکل است پس

رُؤْيَةُ عَدَمِ مَا سِوَاهُ وَيُفِيدُ الِاسْتِغْرَاقَ بِهِ تَعَالَى

دیدن عدم چیزیکه جز او است و فائده بخشد استغراق بوی تعالی

وَالْغَيْبَةَ عَنِ الْغَيْرِ وَهُوَ الْفَنَاءُ وَالِالْتِفَاتُ إِلَى

و غیبت از غیر وی و این قسم را فنا گویند و التفات بسوی

الْغَيْرِ إِمَّا لِضَعْفِ الْيَقِينِ لِتَطَرُّقِ الشَّكِّ وَعَدَمِ

غیر وی تعالی یا از جهة سستی یقین است از جهة راه یافتن شک و عدم

الِاسْتِيلَاءِ عَلَى الْقَلْبِ وَإِمَّا لِلضَّعْفِ الْجِبِلِّيِّ

استیلای این مشاهده بر دل و یا از جهة سستی جبلی ست

كَالْجَبَانِ مُطِيعِ الْوَهْمِ لَا يُطِيقُ الْبَيْتُوتَةَ فِي بَيْتٍ

چنانچه مرد دل کم فرمانبردار وهم [illegible] طاقت ندارد در شب گذرانیدن [illegible] در خانه

خَالٍ أَوْ فِيهِ مَيِّتٌ وَأَدْنَى رُتَبِ التَّوَكُّلِ

خالی یا در خانه که در وی مرده بود و پایان ترین مراتب توکل

۳۲۳

أن يعتمد اعتماد الموكل على الوكيل العالم بشفقته

آنست که اعتماد کند همچو اعتماد کردن موکل بر وکیل بجهت دانستن وی شفقت وی را

وقدرته وعلمه ثم اعتماد الطفل على الأم و

و قدرت وی تعالی و علم وی تعالی را پستر اعتماد کند چون اعتماد کردن بچه بر مادر خود

تفارق الأولى بعدم الالتفات على الاعتماد

و جدا میشود این درجه از درجه اولی به نکردن التفات بر اعتماد خود

استغناء بالأم وترك التدبير فلذلك لا تنافيه

بجهت استغنا از همه بمادر و جدا میشود بترک تدبیر امور پس درجه اولی نیست منافی اصل تدبیر را

بالطريق الذي رسمه ثم أن يكون كالميت بين

بطریقیکه فرموده است وی تعالی پستر مرتبه سوم آنست که باشد متوکل همچو مرده پیش

يدي الغسال وتفارق الثانية بترك السؤال

غسل دهنده و جدا میشود این درجه از درجه ثانیه بترک کردن سوال

مطلقا فلذلك إنما تنافيه من غيره تعالى فهي

مطلق زیرا که این درجه جز این نیست که منافی باشد سوال را از غیر وی تعالی و این درجه سوم

أقل وقوعا وبقاء ثم الثانية ثم الأولى ولابد

کم است از روی وقوع و بقا پستر درجه دوم نادر است پستر درجه اولی و ناچاری است

منه فوق ذلك وعلى الله فتوكلوا إن كنتم مؤمنين

از توکل آمده است در قرآن مجید و بر خدا تعالی پس توکل کنید اگر هستید گروندگان

ومن يتوكل على الله فهو حسبه لو

و هر که توکل کند بر خدا تعالی پس خدا تعالی بسنده است او را و در حدیث آمده اگر

توكلتم على الله حق توكله لرزقكم كما يرزق

توکل کنید شما بر خدا تمام چنانکه حق توکل وی است هر آینه روزی دهد شما را چنانکه روزی میدهد

الطير وايضا فيه التفرغ للعبادة عن الالتفات

پرنده را ونیز در توکل فارغ بودن دل است برای عبادت از التفات

وايضا لا يتغير المقدر المقسوم فورد في الرزق

ونیز متغیر نمیشود رزقی که مقدر شده وقسمت کرده شده در حدیث آمده در روزی

مقسوم مفروغ عنه اربع فرغ منهن الخلق

قسمت کرده شده است فارغ شده است از آن چهار چیز است که فارغ شده است از آنها

والخلق والاجل والرزق وايضا المطلوب هو

ونیز مقصود از روزی

العدة على الطاعة وهو تعالى قادر على اعطائها

توشه است برای عبادت و او تعالی قادر است بر عطا کردن

بسبب حاصل بالطلب ودون الطلب ودون

بسببی که حاصل است بطلب و بدون طلب و بدون

السبب والموت حتما مقدر وايضا كالموت سبعا

سبب ومرگ حتما مقدر است

وايضا الصلاح مستور وايضا انه ضمن الرزق

ونیز صلاح پوشیده است ونیز ضامن شده است روزی را

بلا تعليق فورد في وما من دابة في الارض الا

قال الله رزقها فما اقبح من يثق على سوقي بعد

بر خدا تعالی است روزی آن پس چه قبیح است حال کسیکه اعتماد میکند بر بازاری گر وعده کند

الاقراض او الضيافة ولا يثق على ضمانه تعالى و

قرض دادن یا میزبانی را واعتماد نمیکند بر ضامن شدن خدا تعالی و

ايضا لا فائدة في الطلب الا المذلة وضياع الوقت

نیز نیست فائده نیست در طلب روز مگر خواری کشیدن وضائع کردن وقت

وايضا الحياة في الاستقبال مشكوك والموت

ونیز زندگانی در زمان آینده متردد هست یانیست ومرگ

متيقن والاستعداد للمتيقن اولى بخلاف

یقینی وآمادگی بجهة چیزیکه یقینی بود اولی ست بخلاف

الثواب العقاب لورود الاوامر والنواهي وتعليقهما

ثواب وعقاب بجهة وارد شدن امرها ونواهی وبجهة متعلق بودن ثواب وعقاب

على العمل واما ما ورد في فابتغوا من فضل الله

بر عمل واما آنچه وارد شده است در قرآن مجید بجوئید از فضل الهی

فالعلم والثواب وهو امر اباحة ولا ينفي الكسب

پس مراد از فضل علم وثواب است یا آن امر برائے اباحة است وجود نیکو واند توکل را کسب

لان محله الباطن فان كان السبب مقطوعا به

زیرا که محل توکل دل است پس اگر باشد سبب قطع کرده شده بآن

لا رتباط المسبب بسنته تعالى كمد اليد للطعام

بجهة بسته بودن مسبب بجهة جاری شدن عادت الهی همچو دراز کردن دست بجانب طعام

٣٢٥

وَالْوِقَاعِ لِلْوَلَدِ وَبَثِّ الْبَذْرِ لِلْحَصَادِ فَالتَّرْكُ

وجمعت کردن با زن برای تولد فرزند و پراگنده کردن تخم برای درو صداعت پس ترک این اسباب

خَطَاءٌ فَقَدْ وَرَدَ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا وَ

خطاست در قرآن مجید آمده و هرگز نیابی سنت خدا تعالی را تبدیلی

اِنْ كَانَ مَظْنُونًا بِعَدَمِ حُصُولِ الْمُسَبَّبِ فَتَرْكُهُ غَالِبًا

اگر باشد سبب مشکوک بحاصل شدن مسبب ... در اکثر احوال

كَحَمْلِ الزَّادِ لِلسَّفَرِ فِي الْبَوَادِي فَكَذٰلِكَ لَا تَسْتَثْنِهِ

مچو برداشتن توشه برای سفر در بیابانها پس نیز خطاست زیرا که برداشتن ...

اِلَّا قَلِيلًا لٰكِنَّهُ يَجُوزُ اِنْ رَاضَتِ النَّفْسُ وَصَبَرَتْ

... لکن ترک زاد جایز ست اگر ... نفس او و صبر ... کرده

عَنِ الطَّعَامِ اُسْبُوعًا اَوْ مَا قَرُبَ مِنْهُ دُوْنَ الشُّغْلِ

از خوردن طعام یک هفته یا نزدیک تر از آن بی شغل خاطر

عَنْهُ تَعَالٰى وَقَدَرَتْ عَلَى الْاِقْتِيَاتِ بِالْحَشِيشِ

از حق تعالی و قادر باشد بر قوت گرفتن بگیاه

اَمَّا مَا قَدْ وَرَدَ وَتَزَوَّدُوا فَزَادُ الْاٰخِرَةِ لِقَرِينَةِ

آنچه وارد شده در قرآن مجید و زاد بردارید پس مراد از ان توشه آخرت ست بقرینه

فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى اَوْ هُوَ اَمْرٌ لِقَوْمٍ كَانُوا يَقْصِدُونَ

بهترین زاد تقوی یا آنکه امر بتوشه گرفتن ... قومی ... قصد میکردند

الْحَجَّ بِلَا زَادٍ اِتِّكَالًا عَلَى النَّاسِ وَيُؤْذُوْنَ بِالْاِلْحَاحِ

حج را بی زاد از جهت اعتماد ... بر مردم و ایذا میکردند بالحاح

في السؤال والاخذ امرا لانه سعى في الهلاك وان

رسوال ... ورنه پس حرام است زیراکه بی توشه سفر کردن سعی کردن است در هلاک خود واگر

كان صوفيا كالاستقصاء في دقائق التدبير

باشد سبب ... همچو جهد تمام کردن در دقائق تدبیر

فهو ينافيه لانه غاية الحرص ويستفتي العزب

پس این منافی است توکل را زیراکه این نهایت حرص است وطلب فتوی کند مرد بی زن

القلب فيختار الكسب بنية التصدق والاعانة

از دل خود پس اختیار کند کسب را برای نیت تصدق کردن بر فقرا ودوم بنیت مدد کردن

على البر والتحامي عن الشغل عنه تعالى بالالتفات

بر نیکی سیوم بنیت احتراز کردن از مشغولی خود از وی سبحانه تعالی بالتفات کردن بغیر

والترك بشرط الكسب عنه تعالى وانقطاعه اليه

... مشغول داشتن کسب از وی تعالی و ... انقطاع ...

ويعرف بعدم التغير لفقد المال وكذا التزود

... بعدم تغیر ... نشدن مال وی ... همین حکم است ...

نحو يكسب العيال كما روي عن الصديق رضي الله

... عیال ... چنانچه روایت کرده شده است از صدیق رض

تعالى عنه ولا يكلف العيال الا ان يساعده ولا

و تکلیف نکند عیال را مگر آنکه ...

الادخار لما دون الاربعين من العزب اختلف

... کمتر از چهل روز ... از مرد بی زن و اختلاف کرده شده است

فيه و التحقيق أن الفضل لقصر الأمل و ميقات

و درین تحقیق آنست که فضیلت در توکل کوتاهی امل راست و قرار اربعین میقات

الكليم عليه السلام ليس للأمل بل للاستحقاق

برای موسی کلیم علیه السلام نیست برای طول امل بلکه برای مستحق شدن

نيل المراد على ما هو السنة الإلهية في تدبير الأمور

یافتن مراد بنا بر چیزیکه آن جریان عادت الٰهی ست در تدبیر امور

كما في صيرورة الجنين نطفة و علقة و مضغة

چنانکه در گردیدن جنین نطفه چهل روز و خون بسته چهل روز و گوشت پاره چهل روز

و ورد خمرت طينة آدم بيدي أربعين صباحا

و در حدیث آمده تخمیر کردم من گل آدم را بدست قدرت خود چهل روز

و منه يؤخذ في الرياضة و السنة من المهل تطيبا

و ازینجا اخذ کرده شود چهل روز در ریاضت

لقلوب الضعفاء كما هو المروي بخلاف ما فوقها

دلهای ضعیفان چنانکه آن مرویست بخلاف آنچه زیاده است از چهل

و يترك المضطرب طريق المتوكل بالادخار لأن

و بگذارد مضطرب طریق متوکل را بذخیره کردن زیرا که

الغرض صلاح القلب لا مباشرة أسباب تدفع

مقصود صلاح دل ست نه مباشرت اسباب که دفع کنند

الضرر إن كان مقطوعا به أو مظنونا كالتحرز

ضرر را اگر باشد اسباب دفع ضرر یقینی یا ظنی چنانچه احتراز کردن

عن النوم في مكمن السباع وممر السيل فتحت

الحائط المائل الآن التعرض للمهالك منهي عنه

بخلاف السوء فمرد في وصف المتوكلين

لا يكتوون ولا يسترقون الا في اذى الناس فالاولى

فيه الصبر فورد ق فاتخذه وكيلا ق واصبر

على ما يقولون ق ولنصبرن على ما اذيتمونا

ق دع اذاهم وتوكل على الله بخلاف اذى السباع

فاخذ السلاح فورد ق وليأخذوا اسلحتهم

وبعقل البعير فورد ح اعقلها وتوكل على الله

وبسد الباب غير مستنقص في الحفظ فلا يحفظ

منها ما يحرص فيه السارق بل يقتصر على ما
لا بد منه ككوز وكوة وجراب وسلاح وبغم
إن سرق لمعصية السارق وتعرضه للعقاب لا
لنقص المال بل يفرح بما فيه صلاحه ثم سيئا
للظن به تعالى ويشكره تعالى على جعله مظلوما لا ظالما
ونقص دنياه لا دينه ولا يبالغ في الطلب وسوء الظن
بالمسلم والأولى أن يعفو ويحل فهو صدقة وإن
كان فقيرا وإلا فإغناء عن المعصية وعملا بما ورد
انصر أخاك ظالما أو مظلوما وينوي به ثواب وإن
لم يسرق كما في ترك العزل فورد فيه ثواب وكذا

كمن قتل في سبيله تعالى فلا يأخذون به وان

جاز الاخذ بالاسباب التي لا تخرج الملك ولا ازالة

الضرر المقطوع به كالشرب لدفع العطش و

المظنون كالحجامة والاسهال بخلاف الموهوم كالرقية

والطيرة والترك حرام في المقطوع دون المظنون

فترك الدواء ماثور لمعرفة عدم النفع بالكشف

او لكون المرض مزمنا والعلاج موهوما كالكي

والشغل عنه بخوف العاقبة وعلمه تعالى او لقصد

تطويل اسباب الاجر بالصبر او تكفير الذنوب او

امتحان النفس او ضعفها في الصحة بتضييعها

الوقت بالتنعم وتأخير الخيرات لتطويل الأمل

والأولى الإخفاء صبرًا أو رضًا وتحاميًا عن الشكاية

إلا على سبيل الحكاية لقصد العلاج للطبيب أو تعليم

حسن الصبر بالكناية وهو من المقتدى بي أو إظهار

العجز إليه تعالى وهو من القوي فالنية مرخصة

والأصل فيه اليقين وورد من كان عزيمته

العقل وسجيته اليقين لم تضره الذنوب ح من

أفضل ما أوتيتم اليقين وعزيمة الصبر وهو علم

الشك عند المتكلم والاستيلاء على القلب عند

علماء الآخرة قيل ضعف يقين فلان في الموت

مع عدم الشك فيه وقوي في الرزق مع الشك فيه

با وجود عدم شک در هوت وقوی شد فلانی در رزق با وجود شک در اصول آن

ومجاريه كلما جاء به الشرع والاصول التوحيد

ومجاری آن یقین همه چیزیست که آورده آنرا شارع و اصلها امور شرعیه یکے توحید است

وبلوغ الرزق والجزاء واطلاعه تعالى على الاحوال

و رسیدن رزق و ترتب جزا بر اعمال و مطلع بودن حق تعالی بر احوال بندگان

والجدوى عدم الالتفات الى المسخرات والاجمال

و فائده یقین التفات نکردن ست بجمیع مخلوقات که مسخر حکم الهی اند و نیکی کردن ست

في الطلب مع ترك التأسف على الفوت والاقدام

در طلب رزق با ترک کردن تاسف براچه فوت شده از دنیا و اقدام کردن ست

على الطاعة مع الامتناع عن المعصية والمبالغة في

بر طاعت با ممتنع بودن از معصیت و مبالغه کردن در

اصلاح الظاهر والباطن الخاتمة في المحبة

اصلاح ظاهر و باطن خاتمه کتاب در بیان محبت

والسلوك بسم الله الرحمن الرحيم وورد

و سلوک این راه بنام خدا بخشنده مهربان وارد شده است

قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله

در قرآن مجید اگر هستید شما که دوست میدارید خدا را پس متابعت کنید مرا تا دوست دارد شما را

ح لا يؤمن احدكم حتى يكون الله ورسوله احب

در حدیث آمده ایمان نمی آرد یکے از شما ایمان کامل تا آنکه باشد خدا و رسول او دوست‌تر

البدن مما سواهما والمحبة اعظم المقامات واهم

المهمات وهي ميل النفس الى الموافق لها ولا لذة

اعظم من محبته تعالى ومعرفته فالادنى المطعم

ثم المنكح ثم الجاه ثم العلم ويعرف بترك الادنى

واستحقاره عند وجدان الاعلى واستكراه العقول

العلم النفيس كاستكراه المريض الطعم والصبي المنكح

والعلم به تعالى اشرف العلوم لشرف المعلوم

ومن ثم يكون التقوى اشرف من الخاطر والرؤية الذ

منه لازدياد الكشف فيها فاللذة باعتبار هذا

وسببها الكمال فهو محبوب طبعا ومن تمرحت

العالم والصالح والوجه الجميل والكلام البليغ

عالم را و صالح را و روی خوشش را و کلام فصیح را

والاحسان فان الانسان عبيده ولا كمال الا له

و دوستی برای محبت احسان است زیرا که انسان بنده احسان است و نیست هیچ کمال مگر وی را

تعالى ولا احسان الا منه والاعلى ان يحب لذاته وهو

تعالی را و نیست هیچ احسان صادر مگر از وی تعالی و مرتبه اعلی آنست که دوست داشته شود برای ذات او

من المواهب لا المكاسب بخلاف غيره ثم الكمال

و مواهب الهی است نه از مکاسب بخلاف غیر دوستی ذاتی پستر دوست دار برای کمال

ثم الاحسان وهو محبة النفس في الحقيقة وآثارها

پستر برای احسان و این محبت نفس خود است در حقیقت و نتائج محبت

الشوق فهو درج طال شوق الابرار الى لقائي و

شوق در حدیث آمده دراز شده آرزومندی نیکوکاران بدیدار من و

هو غلبة التطلع من وراء حجب الغيب الى الجمال

شوق غلبه چشمداشت نیل مراد است از پس پرده غیب بسوی جمال محبوب

وانبعاث القلب الى الطلب ويرتفع بالموت

و برانگیخته شدن دل بسوی طلب آن و برمیخیزد بمردن

شوق اللقاء لحصوله لا شوق زيادة الانكشاف

شوق لقای دنیا بجهت حصول نوعی از لقاء و برنمیخیزد بموت شوق ازدیاد انکشاف

فللرؤية مراتب لا تتناهى والانس وهو غلبة

زیرا که برای دیدار حق مراتب غیر متناهی و دیگر انس هست بحق و آن غلبه

الفرح بالقرب وقصر النظر على المطالعة تفارق

مسرورست بحصول قرب بسبحانه وتخصر دیستن بنگرست بر مشاهده آنحضرت جدا شده ...

الشوق بكونه حالة الاضافة الى الشاهد وذلك

از شوق بودن او حالتی از طلب با مشاهده کردن وبسوی آنچه حرست ...

الى الثاني ومبدأ الانبساط كما ورد في ارني

بسوی انجه کریست وابتداء انبساط تشاهدها چنانکه واقع شده در قرآن مجید

كيف تحيي الموتى في ارني انظر اليك انجر والاول

چگونه زنده میکنی مرده ها را ... شامل ذات ...

لوجود الشرط واعتذر في الثاني لفقده ولولا

بجهة وجود شرط اجابت واعتذار کرده شد در سوال دوم بجهة نیافتن شرط ...

الانس لعوتب كما احترق قوم الكليم عليه السلام

انس هر آینه عتاب کرده می شد چنانچه ... قوم کلیم علیه السلام

والاعلى الترك استغناء كما كان له عليه الصلوة و

ودرجهٔ اعلیٰ ترک گستاخی ست از جهت استغنا چنانچه بود این حال مر آنحضرت را علیه الصلوة

السلام في تحويل القبلة والقرب وهو زوال كل

والسلام در تحویل قبله ... ودیگر آثار قرب ... واین زوال ...

معترض وهو النفس والشيطان والخلق والدنيا

که مانع شونده است ... وآن نفس است وشیطان وخلق ودنیا

وكمال الغيبة في رؤية فعله تعالى حتى لا يوصف

وکمال غیبت در رؤیت فعل وی تعالی ... ته بیند ...

٣٤٦

لنفسه فاعلا كما ورد في وما رميت اذ رميت و

نفس خود را فاعل چنانچه وارد شده در قرآن مجید و نیفگندی تو ای محمد وقتی که میفگندی و

الاتصال وهو المكاشفة والمشاهدة كما في قول

اتصال بحد است و این عبارت از مکاشفه و مشاهده است چنانکه ثابت است در قول

ابن عمر رضي الله عنهما كنا نتراءى الله تعالى في ذلك

ابن عمر رض بودیم که میدیدیم خدا تعالی را درین

المكان معتذرا عن ترك رد السلام في الطواف و

مکان مقدس در حالیکه اعتذار کنند بود عمر از ترک جواب سلام که در حالت طواف خانه کعبه کرده

كما ذكر رضي الله عنه كما سبق وما ورد ح واعبد

قول جابر رض که در مقدمه گذشت و آنچه آمده در حدیث و عبادت کن

ربك كانك تراه ومحبة الله تعالى العبد وورد

پروردگار خود را گویا که می بینی تو او را و از آثار محبت دوست داشتن خدا تعالی است بنده را و آمده

في يحبهم ويحبونه ح اذا احب الله عبدا ابتلاه و

در قرآن دوست میدارد خدا تعالی ایشانرا و دوست میدارند ایشان خدا تعالی را و در حدیث آمده چون دوست میدارد خدا تعالی بنده را

ان احبه الحب البالغ اقتناه فان صبر اجتباه و

و اگر دوست دارد او را محبت بالغ نگاه میدارد او را برای خود پس اگر صبر کند میگزیند او را

ان رضي اصطفاه ح اذا احب الله عبدا جعل

و اگر راضی شود برمیگزیند او را چون دوست میدارد خدا تعالی بنده را میگرداند

له واعظا من نفسه وزاجرا من قلبه يأمره

برای او پند دهنده از ذات وی و بازدارنده از دل وی که امر میکند او را

وبينهما ومعناها ان يبتليه به فلا يصلح
لغيره كما ورد واصطنعتك لنفسي وعلامتها
ركنانها وحب الموت والاطاعة والتلذذ في
العبادة والمصيبة والحرص في الخلوة والمناجات
وبغض الدنيا والوحشة من الخلق والحاد اليهم
وطريقها السلوك فورد لا يزال العبد يتقرب
الي بالنوافل حتى احبه فاذا احببته كنت له سمعا
وبصرا وقلبا ويدا ورجلا وهو بلزوم الوضوء
فهو نور القلب والخلوة فهي تفرغ عن الشواغل
والاولى ان تكون في بيت مظلم او بلف راسه

وغمض عينيه لتركد الحواس والسكوت فهو

و بپوشد چشمهای را تا آرام گیرند حواس ظاهر و بلازم گرفتن خاموشی زیراکه این

يلقح العقل ويقوي القوى والجوع والسهر فهما

بارور میکند عقل را و قوی میگرداند قوی عقلیه را و بلازم گرفتن گرسنگی و بیداری زیراکه این هر دو

ينوران القلب بتقليل دمه وذوبان شحمه على

روشن میکنند دل را بسبب کم شدن خون وی و گداخته شدن پیه و بر

الاعتدال فالافراط شاغل كالتفريط ونفي

وجه اعتدال زیراکه افراط مانع است از مقصود چنانچه تفریط مانع است و بلازم گرفتن دور کردن

الخواطر فالتمييز شاغل والتسليم له تعالى

خطرها زیراکه تمیز میان خطرها مانع است و بلازم گرفتن رضا و تسلیم مروی تعالی را

في كل حال ونصب متهجد يبلغه القوت الحلال

در هر حال و مقرر گردانیدن تیمار داری که برساند قوت حلال را

فهو الاصل وترك غير الفرائض والرواتب

پس همین اصل است و بلازم گرفتن ترک عبادت که غیر فرائض و سنتهای مؤکده بود

والذكر الدائم مستقبلا لاتم الحضور باللسان

و بلازم گرفتن ذکر بر سبیل دوام در حالتیکه مستقبل قبله باشد با حضور تمام بزبان

فقيل هو الله وورد افضل الذكر لا اله الا الله

پس گفته شد که آن ذکر الله است و در حدیث آمده که فاضلترین ذکر لا اله الا الله است

وقيل لا اله الا هو الحي القيوم فورد الاسم

و گفته شده که ذکر لا اله الا هو الحي القيوم است در حدیث آمده اسم الله

الأعظم في آية الكرسي وآل عمران وهما

کہ اعظم ست ثبت است در آیة الکرسی و در آل عمران و این هر دو

يشتركان فيه والأولى فيه الاستغناء من القلب

مشترک اند در کلمه الله الحی القیوم و اولی در دین فتوی گرفتن است از دل

حتى تسقط حركة اللسان ويجري دون اختيار

تا آنکه ساقط شود حرکت لسان بقصد و جاری شود الفاظ بر زبان بی اراده

ثم يرجع إلى القلب ثم يمحو الحروف ويبقى

پس رجوع کند بسوی دل پس محو گردد حروف و الفاظ و باقی ماند

المعنى ثم يرتفع العدد وتصير حالة مستديمة

معنی پس برخیزد اعتبار عدد و بگردد معنی ذکر حالتی دائمی

وحينئذ تحدث المحبة فلا ينسى المذكور

و درین هنگام پیدا بگردد محبت پس فراموش نکند مذکور را

ثم يغيب عن جميع الأشياء ظاهراً وباطناً

پس غائب شود از مشاهده همه چیزها در ظاهر و باطن

حتى عن النفس وصفاتها في المذكور وهو القرب

تا آنکه از وجود نفس خود و صفات و احوال وی در مذکور و اینست مقام قرب

ثم يغيب عن الذكر أيضاً في شهود المذكور

پس غائب شود از شهود ذکر نیز در شهود مذکور

وهو الفناء ثم يحدث الاتصال ويشاهد ما

و این مقام مسمی بفنا است پس حادث شود اتصال بمذکور و ببیند

٣٥٠

تشاهد بظهور النور والغفلة عن الشواغل

مشاهده میکنند بجهت ظهور انوار وحصول غفلت از موانع

ويصير من ملوك الدين وقد انتهى الكتاب

ومیگردد از پادشاهان دین وتحقیق تمام شد کتاب عین العلم

متحلى المقطع بالدعاء المأثور تحلى المطلع

در حالیکه آراسته شده است تمامی وی بدعای مأثوره مانند آراسته شدن اول وی بذکر رب

اللهم انا نسألك الهدى والتقى والعفاف

خداوندا سوال میکنیم ترا هدایت وتقوی وعفت

والغنى ونعوذ بك من علم لا ينفع وقلب

وتونگری وپناه میگیریم بتو از علمی که سودمند نباشد واز دلی که

لا يخشع ونفس لا تشبع ودعاء لا يسمع وآخر

نترسد از تو واز نفسی که سیر نشود واز دعائی که شنیده نشود ومستجاب نگردد وآخر

دعوانا ان الحمد لله رب العالمين والسلام

دعای ما این است که جمیع ستایش مر الله را که پروردگار عالمیان است وسلام باد

على عباده الصالحين والصلوة على محمد ورسوله

بر بندگان او که صالح اند ودرود نامحدود نازل باد بر محمد رسول او

ونبيين وعلى نقباء امته اجمعين

وبر بهترین یاران امت وی از اهل بیت وصحابه وتابعین تمام

تمت

٣٥١

فہرست مطالب [illegible]

[illegible]